

คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม

นายจุฑาวัฒน์ โอบอ้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SEREE WANGNAITHAM'S CONTRIBUTION TO PERFORMING ARTS

Mr. Jutawat Ob-om

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Thai Theater and Dance

Department of Dance

FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม
โดย	นายจุฑาวัฒน์ โอบอ้อม
สาขาวิชา	นาฏศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.ศักดิ์ดา บัณฑิตเพ็ชร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรักษ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน)

จุฑาวัฒน์ โอบอ้อม : คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม. (SEREE
WANGNAITHAM'S CONTRIBUTION TO PERFORMING ARTS) อ.ที่ปรึกษาหลัก :
รศ. ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์

นายจุฑาวัฒน์ โอบอ้อม: คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม (SEREE
WANGNAITHAM'S CONTRIBUTION TO PERFORMING ARTS) อ.ที่ปรึกษาหลัก:

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบูรณ์

วิทยานิพนธ์เรื่องคุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม มี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจาก
เอกสาร การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ผลงานนาฏกรรมที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอในแบบการพรรณนา
วิเคราะห์ โดยมีขอบเขตศึกษาชีวิตและผลงานนาฏกรรมของอาจารย์เสรี หวังในธรรม ตั้งแต่ พ.ศ.
2498 จนถึง 2550 ผลการวิจัยพบว่าเสรี หวังในธรรมเริ่มการศึกษาที่โรงเรียนนาฏศิลป์ ด้านดนตรี
สากล พร้อมทั้งสนใจเรียนรู้และฝึกฝนวิชานาฏกรรมประเภทต่าง ๆ ท่านเข้ารับราชการในโรงละคร
แห่งชาติ กองการสังคีต กรมศิลปากร ได้สะสมประสบการณ์จากคุณครูและศิลปินผู้เชี่ยวชาญเป็น
อันมาก ต่อมาจึงได้นำความรู้ความชำนาญนั้นมาสร้างสรรค์ผลงานทั้งโดยตัวท่านเองและร่วมกับ
ผู้อื่น ได้แก่ การสร้างบท การแสดง การกำกับการแสดง การสร้างรายการใหม่ และการจัดแสดง
นาฏกรรมในต่างประเทศ ผลงานนาฏกรรมของท่านเป็นทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาโดยการนำ
นาฏกรรมแบบประเพณีมาปรับปรุงด้วยหลักการให้ความรู้คู่ความบันเทิงเพื่อให้คนดูรุ่นใหม่นิยม
และยังดำรงไว้ซึ่งนาฏยจารีต เสรีเป็นศิลปินนักวิชาการผู้มีความรู้และความชำนาญ ถึงพร้อมด้วย
ไหวพริบปฏิภาณ สามารถสร้างสรรค์อนุรักษ์และพัฒนางานนาฏกรรมแบบประเพณีให้เป็นที่นิยม
อย่างกว้างขวาง กล่าวได้ว่าเสรี หวังในธรรม มีคุณูปการต่อวงการนาฏกรรม ในการสร้างการแสดง
สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย ปลายมือชื่อนิสิต
ปีการศึกษา 2565 ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6281009135 : MAJOR THAI THEATER AND DANCE

KEYWORD: PREFORMING ARTS, CONTRIBUTION

Jutawat Ob-om : SEREE WANGNAITHAM'S CONTRIBUTION TO PERFORMING ARTS. Advisor: Assoc. Prof. ANUKOON ROTJANASUKSOMBOON, Ph.D.

JUTAWAT OB-OM:SEREE WANGNAITHAM'S CONTRIBUTION TO PERFORMING ARTS. ADVISOR: ASSOC. PROF. ANUKOON ROTJANASUKSOMBOON, PH.D.

Thesis on Seree Wangnaitham's Contributions to Performing Arts aims at studying Seree's contributions to performing arts. It is a qualitative research based upon documentary reviews, interviews, and observations on related productions, and being presented in the form of descriptive analysis. Its scope was to study the life and dramatic works of Seree Wangnaitham from 1955 to 2007. The results showed that Seree Wangnaitham began his study at the School of Dramatic Arts along with being interested in learning and practicing various types of traditional dramas. He served in the National Theater, Music Division, Fine Arts Department where he had accumulated experiences from teachers and expert artists. Later, he brought his knowledge and expertise to create works both by himself and by joining with others including script writing, acting, directing creating a new opportunities and new space for theatrical performances as well as producing plays in foreign countries. His dramatic works are both conserved and developed by bringing traditional dances to improve with his intention to provide knowledge and entertainment to popularize new generations of viewers and still maintain the tradition. Seree was a well verse who was able to create, preserve and develop

Field of Study: Thai Theater and Dance Student's Signature

Academic Year: 2022 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผู้ชี้แนะแนวทางทางการศึกษา ตลอดจนการสร้างสติปัญญาทางกระบวนการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล โจรนสุขสมบุรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศักดิ์ดา ปั่นแห่งเพ็ชร์ รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอนและศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกีษ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรมและครอบครัวหวังในธรรมที่กรุณา มอบข้อมูลตลอดจนคำแนะนำสำหรับการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบคุณบูรพาจารย์และคณาจารย์ทุกท่าน ผู้วิจัยสำนึกในพระคุณของท่านที่เป็นแรงผลักดันในชีวิตด้านการศึกษา ทำให้สามารถเผชิญฟันฝ่าต่อความเกียจคร้านและความเขลาของการศึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณครอบครัวและกัลยาณมิตรที่เป็นกำลังใจในยามที่หมดแรงกายและแรงใจ รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นปริญญาเอก รุ่นพี่ เพื่อน และรุ่นน้อง ตลอดจนผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ที่ให้การสนับสนุนตลอดมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยกราบสำนึกพระคุณถือเป็นเครื่องบูชาแด่อาจารย์เสรี หวังในธรรม ผู้สร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมอันก่อเกิดเป็นจุดเริ่มต้นของการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ แม้ว่าผู้วิจัยจะมีโอกาสได้พบแต่เพียงครั้งเดียวในชีวิต อีกทั้งยังสร้างปาฏิหาริย์เป็นแรงใจต่อการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอยกคุณูปการทั้งหลายของท่านขึ้นเครื่องบูชา และสำนึกถึงคุณประโยชน์ที่ท่านสร้างไว้แด่วงการนาฏกรรมอันเป็นที่ประจักษ์ไว้ในแผ่นดิน

จุฑาวัดน์ โอบอ้อม

สารบัญ

	หน้า
.....ค	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	ค
.....ง	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	ง
กิตติกรรมประกาศ.....จ	จ
สารบัญ.....ฉ	ฉ
สารบัญตาราง.....ฉ	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....ฐ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ..... 1	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา..... 3	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา..... 4	4
1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา..... 4	4
1.5 ระยะเวลาในการดำเนินงาน..... 5	5
1.6 คำจำกัดความในการศึกษา..... 5	5
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 6	6
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง..... 7	7
2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง..... 7	7
2.1.1 ทฤษฎีนาฏยองค์กร..... 7	7
2.1.2 ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ..... 9	9
2.1.3 แนวคิดการเขียนบทละคร..... 11	11

2.2 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	16
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	16
3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	17
3.3 ขอบเขตของการศึกษา	17
3.3.1 ศึกษาข้อมูลบุคคลของผู้สร้างงานนาฏกรรม ด้านประวัติ ประสบการณ์ และผลงาน ทางด้านนาฏกรรม	17
3.3.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม.....	17
3.3.3 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของนายเสรี หวังในธรรมทางด้านรูปแบบ และเนื้อหา.....	17
3.4 วิธีดำเนินการศึกษา	18
3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	18
3.4.1.1 การศึกษาจากเอกสาร.....	19
3.4.1.2 จากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร.....	19
3.4.1.3 การศึกษาจากการสัมภาษณ์	19
3.4.1.4 การศึกษาจากการสังเกตการณ์.....	20
3.4.1.5 การศึกษาจากการประชุมกลุ่มย่อย.....	21
3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	21
3.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	21
3.4.3.1 ภูมิหลังของนายเสรี หวังในธรรม	21
3.4.3.2 ผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม.....	21
3.4.3.3 คุณูปการด้านนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม	21
3.4.4 การนำเสนอข้อมูล	21
4.1 นาฏยศิลป์ชายระดับสากลกับงานนาฏกรรม	23
4.1.1 คันอามิ คิโยสึงุ (Kan`ami Kiyotsuga)	23

4.1.2	อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh).....	24
4.1.3	ปิอตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky).....	26
4.1.4	วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky).....	28
4.1.5	เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang).....	31
4.1.6	จาง อี้โหมว (Zhang Yimou).....	32
4.2	นาฏยศิลป์ในชายในประเทศไทยกับการสร้างงานนาฏกรรม.....	35
4.2.1	เจ้าของคณะละคร – ผู้อำนวยการการสร้าง.....	36
4.2.1.1	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครราชสีมา.....	36
4.2.1.2	เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์.....	40
4.2.1.3	เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง.....	41
4.2.1.4	บุศย์มหินทร์.....	43
4.2.1.5	จวงจันทน์ จันทร์คณา (พรานบุรพ์).....	45
4.2.2	ผู้กำกับการแสดง.....	47
4.2.2.1	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	47
4.2.3	ผู้ประพันธ์บท.....	49
4.2.3.1	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์.....	49
4.2.3.2	สมภพ จันทรประภา.....	50
4.2.4	ผู้แสดง-ผู้ออกแบบท่ารำ.....	52
4.2.4.1	พระยานัฏกานุกรักษ์.....	52
4.2.4.2	พระยาพรหมภิบาล.....	53
4.2.4.3	เจ้าพระยารามราฆพ.....	54
4.2.4.4	พระยาอนิรุทธเทวา.....	55
4.2.4.5	นายอาคม สายาคม.....	56
4.2.5	ผู้ทำเพลง-บรรจุเพลง.....	58

4.2.5.1	พระประดิษฐ์ไพเราะ (ตาด)	58
4.2.5.2	พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม)	59
4.2.5.3	พระยาประสานดุริยศัพท์	60
4.2.5.4	นายมนตรี ตราโมท	61
4.2.6	ผู้ทำฉาก	63
4.2.6.1	นายโหมด ว่องสวัสดิ์	63
4.2.6.2	นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์	65
4.2.6.3	ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์	68
4.3	ภูมิหลังของเสรี หวังในธรรม	71
4.3.1	สภาพงานด้านนาฏกรรมของกรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ.2477	71
4.3.1.1	นโยบายงานของกรมศิลปากร พ.ศ.2477	71
4.3.1.1.1	โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์	72
4.3.1.1.2	โรงเรียนนาฏศิลป์	72
4.3.1.2	การแสดงของกรมศิลปากร	77
4.3.1.2.1	การแสดงสมัยหลวงวิจิตรวาทการ	78
4.3.1.2.2	การแสดงสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์	79
4.3.2	สภาพนาฏกรรมของกลุ่มละคร	81
4.3.2.1	การแสดงบัลเลต์ เรื่อง มโนห์รา	81
4.3.2.2	โขนธรรมศาสตร์	82
4.3.2.3	ละครสมภพ จันทรประภา	83
4.3.3	ภูมิหลังทางด้านครอบครัว	84
4.3.4	การศึกษา	87
4.3.4.1	East-West Center, University of Hawaii	89
4.4	การสร้างผลงานเสรี หวังในธรรม ด้านนาฏกรรม	93

4.4.1 การสร้างบทการแสดง	93
4.4.1.1 บทโขน ชุด พาลีสอนน้อง	94
4.4.1.2 การประพันธ์บท.....	99
4.4.1.2.1 บทประพันธ์ที่ร่วมแต่งกับผู้อื่น.....	100
4.4.1.2.2 บทประพันธ์ที่ปรับปรุงจากของเก่า.....	101
4.4.1.2.3 บทละครที่แต่งขึ้นใหม่.....	102
4.4.1.2.4 บทเพลง	105
4.4.2 การกำกับรายการแสดง.....	106
4.4.2.1. การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ.....	107
4.4.2.2 รายการศรีสุขนาฏกรรม.....	114
4.4.3 การสร้างบทบาทการแสดง.....	133
4.4.4 การแสดงนาฏกรรมไทยในต่างประเทศ.....	143
4.4.4.1 การเผยแพร่นาฏกรรมไทยในฐานะผู้ติดตาม.....	144
4.4.4.2 การเผยแพร่นาฏกรรมไทยในฐานะผู้จัดการแสดง	144
4.5 คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม	146
4.5.1 การสร้างบทการแสดง	146
4.5.1.1 การปรับปรุงบทการแสดง.....	146
4.5.1.2. การประพันธ์บทการแสดงใหม่.....	147
4.5.2 สร้างนาฏยศิลป์.....	150
4.5.3 สร้างคนดู-ผู้อุปถัมภ์.....	151
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	154
บรรณานุกรม	163
ภาคผนวก	171
ประวัติผู้เขียน.....	235

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1: แผนระยะเวลาการดำเนินการที่คาดว่าจะเกิดขึ้น.....	5
ตารางที่ 2: ตารางจำนวนละครของสมภพ จันทระประภา.....	52
ตารางที่ 3: หลักสูตรการเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.....	74
ตารางที่ 4: หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นต้น ตอนปลาย กำหนด 3 ปี.....	75
ตารางที่ 5: หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง ตอนต้น กำหนด 3 ปี.....	76
ตารางที่ 6: หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นสูง กำหนด 2 ปี.....	77
ตารางที่ 7: รายชื่อตอนโขนของนายเสรี หวังในธรรม.....	97
ตารางที่ 8: ชุดการแสดงรายการศูนยสังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จัดแสดงโดยนายเสรี หวังในธรรม	107
ตารางที่ 9: รายการจัดการแสดงศรีสุนทรภูกกรรม ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2540.....	114
ตารางที่ 10: รายการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม.....	132
ตารางที่ 11: ผลงานการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม.....	133

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1: รูปปั้น คันอามิ คิโยสึงู (Kan'ami Kiyosutsuga).....	24
ภาพที่ 2: อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh).....	26
ภาพที่ 3: ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky).....	28
ภาพที่ 4: วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky).....	30
ภาพที่ 5: เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang).....	32
ภาพที่ 6: จาง อี้โหมว (Zhang Yimou).....	35
ภาพที่ 7: พระรูปสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา	37
ภาพที่ 8: ด้านหน้าพระตำหนักสวนกุหลาบและสนามหญ้า	39
ภาพที่ 9: เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์	41
ภาพที่ 10: โรงละคร Prince Theater.....	42
ภาพที่ 11: เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล).....	43
ภาพที่ 12: บุศย์มหินทร์ (บุศย์ เพ็ญกุล).....	44
ภาพที่ 13: คณะละครบุศย์มหินทร์.....	45
ภาพที่ 14: จวงจันหนั่น จันทรคณาหรือ พรานบุรณ์.....	46
ภาพที่ 15: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์.....	47
ภาพที่ 16: วังวรรรณ.....	48
ภาพที่ 17: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์.....	49
ภาพที่ 18: สมภพ จันทรประภา.....	51
ภาพที่ 19: พระยานัฐกานูรักษ์.....	53
ภาพที่ 20: พระยาพรหมมาภิบาล.....	54
ภาพที่ 21: เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา).....	55

ภาพที่ 22: พระยานิรุทธเทวา (ม.ล.พื้ง พึ่งบุญ ณ อยุธยา).....	56
ภาพที่ 23: นายอาคม สายาคม.....	58
ภาพที่ 24: พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน).....	59
ภาพที่ 25: พระยาประสานดุริยศัพท์.....	60
ภาพที่ 26: นายมนตรี ตราโมท.....	63
ภาพที่ 27: นายโหมด ว่องสวัสดิ์.....	64
ภาพที่ 28: แบบร่างฉากโขงของนายโหมด ว่องสวัสดิ์.....	65
ภาพที่ 29: นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์.....	66
ภาพที่ 30: แบบร่างฉากตอนหลงเสน่ห์นางละเวง.....	67
ภาพที่ 31 :ภาพการแสดงละครนอกเรื่องพระอภัยมณี ตอน หลงเสน่ห์นางละเวง.....	67
ภาพที่ 32: ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์.....	68
ภาพที่ 33: แบบฉากละครเรื่องศรีธรรมโศกราช พ.ศ. 2513.....	69
ภาพที่ 34: แบบร่างฉากการแสดงบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง รูปสลักหินวิบุรุษโบราณ.....	70
ภาพที่ 35: ภาพการซ้อมการแสดง เรื่อง รูปสลักหินวิบุรุษโบราณ.....	70
ภาพที่ 36: อาคารเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์.....	73
ภาพที่ 37: หลวงวิจิตรวาทการ.....	78
ภาพที่ 38: พระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม.....	79
ภาพที่ 39: นายธนิต อยู่โพธิ์.....	80
ภาพที่ 40: การแสดงบัลเลต์ เรื่อง มโนห์รา.....	81
ภาพที่ 41: นักแสดงโขนธรรมศาสตร์เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และ.....	83
ภาพที่ 42: รองอำมาตย์โท ขุนสาธกนสาร (เหลือ หวังในธรรม).....	85
ภาพที่ 43: นางสาธกนสาร (สง่า หวังในธรรม).....	85
ภาพที่ 44: พิธีมงคลสมรสระหว่างนายเสรี หวังในธรรมกับอาจารย์นพรัตน์ ไชยวสุ.....	86

ภาพที่ 45: เด็กชายเสรี หวังในธรรม ขณะเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์.....	87
ภาพที่ 46: นายเสรี หวังในธรรม เรียนระนาดฝรั่ง.....	88
ภาพที่ 47: คุณนภา หวังในธรรม.....	88
ภาพที่ 48: สุจิตต์การแสดงละครเพลงเรื่อง Of Thee I sing.....	90
ภาพที่ 49: โรงละคร John F. Kennedy Theatre.....	91
ภาพที่ 50: นายเสรี หวังในธรรมฝึกหัดการรำให้คนต่างชาติ.....	93
ภาพที่ 51: สุจิตต์การแสดงโขน ชุตพาลีสอนน้อง.....	96
ภาพที่ 52: รายนามผู้ประพันธ์บทละครเรื่องรถเสน จัดแสดงเมื่อ พ.ศ. 2500.....	101
ภาพที่ 53: นายเสรี หวังในธรรมบรรยายก่อนการแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ครั้งที่ 347.....	113
ภาพที่ 54: บทบาทการแสดงนางเฒ่าที่ศประสาท.....	135
ภาพที่ 55: พระฤๅษีจากการแสดงละคร เรื่อง พระอภัยมณี.....	137
ภาพที่ 56: ขุนพลมั่งสินธุ์ จากการแสดงละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สามขุนพล.....	138
ภาพที่ 57: ชูชกในการแสดงทางโทรทัศน์ เรื่อง มหาเวสสันดร.....	138
ภาพที่ 58: นางมณฑา จากละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอน มณฑาทาลงกระท่อม.....	139
ภาพที่ 59: บาทหลวงจากละครนอก เรื่อง พระอภัยมณี.....	139
ภาพที่ 60: นายมันปิ่นยาว จากละคร เรื่อง พระร่วง.....	140
ภาพที่ 61: ขุนช้างจากละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน.....	140
ภาพที่ 62: ฤๅษีในการแสดงลิเก รายการคอนเสิร์ตแบบเบิร์ด เบิร์ดโชว์ ครั้งที่ 6.....	142
ภาพที่ 63: การบรรยายก่อนการแสดงชุดระบำไดโนเสาร์ ที่โรงเรียนนายร้อย จปร.....	143
ภาพที่ 64: นายเสรี หวังในธรรมเล่นฉิ่งในการเผยแพร่ดนตรี นาฏศิลป์ ณ ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2504.....	145
ภาพที่ 65: ภาพถ่ายรวมคณะนาฏศิลป์ญี่ปุ่น-ไทย พ.ศ.2504.....	146
ภาพที่ 66: ภาพแสดงภูมิความรู้นาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม.....	156
ภาพที่ 67: ภาพการสร้างผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม.....	157

ภาพที่ 68: ภาพแสดงคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรม..... 162

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นายเสรี หวังในธรรม นามาศิลปินมีช่วงชีวิตระหว่าง ปี พ.ศ. 2480 ถึง ปี พ.ศ. 2550 เป็น นามาศิลปินนักคิดและนักปฏิบัติทางด้านนาฏกรรม มีผลงานการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏกรรม ที่โดดเด่น ทางด้านบทประพันธ์การแสดง โขน ละครและเบ็ดเตล็ด รวมทั้งผลงานทางด้านภาพถ่ายทอด องค์ความรู้ทางด้านวิชาการ รวมระยะเวลาตลอดชีวิต 70 ปี ความหลากหลายทางด้านนาฏกรรมมี จำนวนมากกว่า 500 ผลงาน ในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่กล่าว ซึ่งผลงานของท่านเป็นเครื่องมือยืนยัน ที่ถึงแสดงให้เห็นถึงความทักษะและความสามารถทางด้านนาฏกรรม จนกระทั่งใน ปี พ.ศ. 2531 นายเสรี หวังในธรรมได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ศิลปะการละคร) (สมบัติ จำปาเงิน 2545)

นายเสรี หวังในธรรมเกิดเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2480 เป็นบุตรคนที่ 8 (ขุนสาธกธนสาร, 2511, หน้า 3) เกิดขณะที่บิดารับราชการมีบรรดาศักดิ์และราชทินนามเป็น รองอำมาตย์โท ขุนสาธก ธนสาร (เหลือ หวังในธรรม) พื้นเพครอบครัวเดิมเป็นคนเชื้อสายจีน จ.พระนครศรีอยุธยา ปฏิบัติ หน้าที่ราชการในการติดตามทวงหนี้ในกรมบัญชีกลาง มารดา คือ นางสาวธกธนสาร (สง่า นานากุล หรืออาชะ อาลิบาย นานา) อาศัยอยู่ที่ตึกแขก บริเวณคลองสานปัจจุบัน (ธนิต อยู่โพธิ์, 2514)

นายเสรี หวังในธรรม เข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนนาฏศิลป์ตามพี่สาวของท่าน คือ นางสาว นภา หวังในธรรมที่เริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์ ในสาขาดุริยางค์สากล (ขับร้อง) จึงทำให้นายเสรี หวังในธรรมเริ่มเข้ารับการศึกษาระดับนาฏศิลป์ต้นชั้นปีที่ 4 (เทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 4) ที่โรงเรียน นาฏศิลป์ พ.ศ. 2490 ในสาขาดุริยางค์สากล โดยเริ่มเรียนตีกลองฝรั่งกับอาจารย์เชื้อ อินทพลิน ในการกำกับควบคุมของศาสตราจารย์พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยากร)

ขณะเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ นายเสรี หวังในธรรมเป็นนักเรียนที่สนใจศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติมอยู่เสมอ ครั้งหนึ่งเมื่อมีประกาศรับสมัครนักเรียนเพื่อไปแสดง โขน จึงเข้าไปรับการฝึกหัด เล่น โขนยักษ์จากอาจารย์เจริญ เวชเกษม และฝึกหัด โขนลิงกับอาจารย์แสวง อัญญาวัชระ นอกจากนี้ ยังได้รับการฝึกหัดทางการขับร้องเพลงไทยจากอาจารย์หลายท่าน เช่น อาจารย์โชติ ดุริยประณีต อาจารย์แฉ่มซ้อย ดุริยพันธุ์ และอาจารย์ประเวช กุมุท ด้านการเป่าปี่กับอาจารย์เทียบ คงลายทอง ด้านการเล่นตลกในบทพระฤๅษี อำมาตย์และเทวดาจากอาจารย์ยอแสง ภักดีเทวา ส่วนการพากย์-เจรจา โขนฝึกหัดจากอาจารย์ถนอม โหมดเทศน์ และยังมีโอกาสร่วมงานพากย์โขนกับอาจารย์ประพันธ์ สุขคนธชาติ (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547)

เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับนาฏศิลป์ชั้นสูงในปี พ.ศ. 2498 นายเสรี หวังในธรรมเข้ารับ ราชการในตำแหน่งศิลปินจัตวา แผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร

นอกจากที่นายเสรี หวังในธรรมได้รับการศึกษาทางด้านดุริยางค์และนาฏศิลป์แล้ว ยังมี ความสนใจและความรู้ทางด้านภาษาโดยศึกษาจากอาจารย์อบ ไชยวสุ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2529

(สาขาวรรณศิลป์) (เรื่องเดียวกัน) ส่งผลให้มีผลงานทางด้านการประพันธ์บทการแสดงโขนละคร โดยปรากฏผลงานการประพันธ์ คือ บทละคร เรื่อง รถมเสน (ฉก 5) รวมกันอาจารย์ผู้ใหญ่หลายท่าน เช่น ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์ อาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์ประเวศ กุ่มพ อาจารย์พินดา สิทธิวรรณ อาจารย์ประทีน พวงสำลี ซึ่งบทละครเรื่องดังกล่าวอันเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมสำหรับการแสดงเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 จัดแสดง ณ โรงละครศิลปากร (บริเวณพระที่นั่ง ศิวโมกษพิมาน)

ต่อมาเกิดเหตุไฟไหม้โรงละครศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2503 จึงมีโครงการก่อสร้างโรงละครแห่งชาติขึ้นใหม่ ทำให้นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น เล็งเห็นความสำคัญที่ควรมีผู้มีความรู้และความสามารถในการกำกับการแสดง จึงขอทุนสนับสนุนส่งนายเสรี หวังในธรรมไปศึกษาดูงานด้านการกำกับการแสดงที่อีส เวสต์ เซ็นเตอร์ มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา (East-West Center, University of Hawaii) เป็นระยะเวลา 9 เดือน ระหว่างการศึกษา นายเสรี หวังในธรรม ได้ก่อตั้งคณะละครนักเรียนไทยในฮาวายจัดแสดงตามโอกาสต่าง ๆ ซึ่งมีผลงานที่สร้างชื่อเสียง คือ การแสดงละครมโนห์ราเป็นภาษาอังกฤษ

หลังสำเร็จการศึกษาทางด้านการกำกับการแสดง นายเสรี หวังในธรรมเดินทางกลับประเทศไทย เข้ารับราชการต่อที่ตำแหน่งเดิมในกองการสังคีต กรมศิลปากร และได้เลื่อนตำแหน่งทางราชการตามลำดับ อีกทั้งยังรับมอบหมายงานราชการตามหน้าที่ที่มากขึ้นตามตำแหน่งที่ได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมที่มีปรากฏหลากหลายประเภท เช่น ผลงานการบทประพันธ์โขน-ละคร บทระบำ-รำเบ็ดเตล็ด อีกทั้งผลงานทางด้านการแสดง นอกจากนี้ยังมีผลงานที่มีส่วนสำคัญสำคัญอีกหน้าที่หนึ่งคือในฐานะของผู้จัดการการแสดง ซึ่งเป็นการทำหน้าที่หลายบทบาทพร้อมกัน คือ เป็นผู้กำกับการแสดง เป็นผู้ประพันธ์บทการแสดง และเป็นนักแสดงนำไปด้วยกัน ๆ กัน นับว่ามีสถานะและบทบาททางด้านนาฏกรรมหลากหลายประเภท ที่สามารถบริหารจัดการและดำเนินงานไปพร้อมกัน นับเป็นความสามารถประกอบด้วยทักษะที่มีความเฉพาะตัว

จากผลงานที่เริ่มสร้างชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากขึ้นของนายเสรี หวังในธรรม ส่งผลให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทำให้มีหน่วยงานราชการภายในระหว่างองค์กร หน่วยงานราชการภายนอก อีกทั้งองค์กรภาคเอกชนต่าง ๆ ขอความร่วมมือในการจัดรายการแสดงประจำ หรือแม้แต่การแสดงในโอกาสพิเศษตามวาระต่าง ๆ คือ รายการทางโทรทัศน์ เช่น รายการเสภากาแลนท์ รายการเราคือคนไทย รายการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง (มหาเวสสันดรชาดก) รายการแสดงศูนย์สังคีตศิลป์ จัดโดยธนาคารกรุงเทพ (สาขาสะพานผ่านฟ้าลีลาศ) นับถือว่าเป็นโอกาสพิเศษช่องทางหนึ่งสำหรับท่านที่ได้ทำงานทางด้านนาฏกรรมเผยแพร่ผ่านทางสื่อประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้ท่านยังริเริ่มจัดรายการการแสดงประจำที่สำคัญขึ้นใหม่และยังคงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน คือ รายการศรีสุขนาฏกรรม ที่จัดแสดงมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518

การจัดการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมนอกจากการนำเสนอผลงานนาฏกรรมรูปแบบประเภทต่าง ๆ ตามวิสัยทัศน์และพันธกิจของสำนักการสังคีต คือ การจัดการแสดงในแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบทอดสร้างสรรค์ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติด้านนาฏดุริยางค์ศิลป์ (วิจิตรวาทการ, 2478) จึงทำให้ท่านปฏิบัติหน้าที่ในการผลิตผลงานนาฏกรรมเพื่อนำเสนอสำหรับการตอบโจทย์ตามแนวทางของวิสัยและพันธกิจ อันปรากฏผลงานตามรูปแบบของกรมศิลปากร นอกอังกนี้ท่านยัง

นำเสนอรูปแบบการแสดงพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ เช่น การแสดงพื้นบ้านภาคต่าง ๆ และลิเก หรือ คณะละครเอกชนให้มีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ในการแสดง นับเป็นการเปิดโอกาสให้ศิลปินนอกกรม ศิลปากรมีพื้นที่การแสดงและเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น

ผลงานของนายเสรี หวังในธรรมมีจำนวนมากและหลากหลายประเภท เช่น ผลงานด้าน บทการแสดง ปรากฏเป็นบทการแสดงประเภท โขน ละคร ระบำ ตำนาน เพลง ผลงานด้านบท การแสดง เช่น บทบาทซุชก บทบาทพระฤๅษี นับว่าเป็นนาฏยศิลป์ที่มีผลงานด้านนาฏกรรมที่มีองค์ ความรู้ในการถ่ายทอดผลงานได้หลากหลาย

ระยะเวลาในการสะสมองค์ความรู้ทางด้านนาฏกรรม ประกอบกับการสร้างสรรค์ผลงานของ นายเสรี หวังในธรรม ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปีรวมทั้งชื่อเสียงอันเป็นที่รู้จักต่อสาธารณชน ทำให้ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2528 นายเสรี หวังในธรรมซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนัก การสังคีต เริ่มประพันธ์บทละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศ จัดแสดงตามรูปแบบละครพื้นทางของกรมศิลปากร

บทละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของ นายเสรี หวังในธรรม เป็นการถอดความบทประพันธ์ จากนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ (โชติ แพร่พันธุ์) จัดแสดงมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2528 ณ สังคีตศาลา บทประพันธ์เรื่องนี้มีเนื้อเรื่องขนาดยาวจึงจัดบทละครแบ่งเป็นตอนแสดง จำนวน 56 ตอน ซึ่งประพันธ์บทสำหรับการแสดงภายในระยะเวลา 5 ปี ซึ่งอยู่ในการกำกับควบคุม การแสดงของท่าน ซึ่งบทการแสดงเรื่องนี้อยู่ในปัจจุบันสำนักการสังคีต กรมศิลปากรก็ยังคงจัดแสดง ละครเรื่องดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง

ก่อนการนำเสนอผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมจะมีการบรรยายความรู้ก่อนการ ชมการแสดงด้วยตัวท่านเอง เช่น การอธิบายความรู้ของประเภทรูปแบบการแสดง การอธิบาย เนื้อเรื่องและเนื้อหาของตอนที่นำมาแสดง การอธิบายให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจก่อนการชม การแสดง เนื่องจากการจัดการแสดงของท่านมีกลุ่มผู้ชมหลายช่วงอายุ และมีกลุ่มผู้ชมหลากหลาย พื้นที่ตามที่ท่านจัดการแสดง จะได้มีพื้นฐานความเข้าใจร่วมกัน

ตลอดชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม ท่านสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมหลากหลายประเภท ทั้งผลงานด้านบทโขน ละคร บทบาทด้านการแสดง แม้กระทั่งการทำงานด้านงานบริหารหน่วยงาน องค์กรที่ท่านทำงานมาตั้งแต่เรื่องรับราชการ ผลงานของท่านนับว่าทรงคุณค่าและก่อให้เกิดคุณูปการ ต่อวงการนาฏกรรมซึ่งนำไปสืบทอดในการเผยแพร่ผลงานให้เกิดประโยชน์มาจนถึงปัจจุบัน

จากประวัติและผลงานของนายเสรี หวังในธรรมที่สร้างสรรค์ผลงานปริมาณมาก แต่ยังไม่มีการ ปรากฏว่ามีมีการวิจัยด้วยการเรียบเรียงวิเคราะห์ในประเด็นคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมด้าน นาฏกรรม ทำให้ผู้วิจัยสนใจ รวบรวม ค้นคว้าผลงานของท่านที่สร้างสรรค์ผลงานที่ส่งผลปัจจุบัน และ ประโยชน์ต่อวงการนาฏกรรม ทำให้ผู้วิจัยพิจารณาความสำคัญของคุณูปการของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยให้เป็นที่ประจักษ์ในเรื่องคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมที่มีต่อวงการ นาฏกรรมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาคุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม โดยกำหนดขอบเขตดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาช่วงระยะเวลา พ.ศ.2489 - พ.ศ.2550 เป็นช่วงชีวิตนายเสรี หวังในธรรม ตั้งแต่เกิดจนถึงสิ้นชีวิต

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร 1. ศึกษาผู้สร้างสรรค์งานที่ทำหน้าที่ด้านนาฏกรรม เช่น ผู้สร้าง ประพันธ์บท ผู้ประพันธ์ดนตรี ผู้แสดง เป็นต้น 2. ผู้เคยร่วมกับนายเสรี หวังในธรรม กลุ่มบุคคลที่เคย ร่วมงานทางกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ในฐานะของผู้ปฏิบัติในประสบการณ์ตรง คือ กลุ่มนักแสดง กลุ่มนักดนตรี กลุ่มผู้ออกแบบ กลุ่มผู้ชม กลุ่มผู้อุปถัมภ์ กลุ่มผู้สนับสนุน กลุ่มผู้บังคับบัญชา กลุ่มผู้ใช้ ผลงาน และกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาพื้นที่จัดแสดงผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมคือ กรุงเทพมหานคร และพื้นที่ในต่างจังหวัด

1.3.4 ด้านข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ บริบทแวดล้อมที่ส่งผลต่อการสร้างงานนาฏกรรมของนาย เสรี หวังในธรรม

1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประวัติ ตลอดจนผลงานทางด้านนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม โดยศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นช่วงชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม สร้างสรรค์นาฏกรรม ซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 วิธี ดังนี้

1.4.1 การศึกษาจากเอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งค้นคว้าและรวบรวมจากหอสมุดแห่งชาติ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) สำนักทรัพยากรวิทยากร จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดดนตรี สำนักงาน ศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร และสื่ออินเทอร์เน็ต ฯลฯ เช่น ผลงานนาฏกรรม วิทยานิพนธ์ บทความ รายงาน ผลการสัมมนา บทบรรยาย สื่อบันทึก ไปสเตอร์ และ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.4.2 การศึกษาจากภาพถ่าย ภาพวิดีโอที่เกี่ยวกับนาฏกรรมที่เกี่ยวข้องกับนายเสรี หวังในธรรม ทั้งจากเอกสาร สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์

1.4.3 การศึกษาจากการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์บุคคลที่เป็นนักวิชาการ นาฏศิลป์ และ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏกรรมซึ่งเคยร่วมงานหรือใกล้ชิดกับนายเสรี หวังในธรรม ได้แก่ อาจารย์ สุวรรณี ชลานุเคราะห์ อาจารย์นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ อาจารย์รัชนี พวงประยงค์ อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ ศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุภักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อนุภุค โรจนสุขสมบูรณ์ อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย อาจารย์ประสาท ทองอร่าม อาจารย์ไพฑูริย์ เข้มแข็ง อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ อาจารย์วันทนี ม่วงบุญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ ทองนิ่ม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุลชาติ อธิณะนาค อาจารย์ ดร.สุรัตน์ จงดา คุณศุภมงคล หวังในธรรม คุณมิ่งมงคล หวังในธรรม เป็นต้น

1.5.4 ประมวลผลการศึกษาและประชุมกลุ่มย่อยประมวลข้อมูล และเรียบเรียงโดยแบ่งออกเป็นบทตามรูปแบบกระบวนการทำวิทยานิพนธ์

1.5 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ตารางที่ 1: แผนระยะเวลาการดำเนินการที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

แผนงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน											
	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม
ปีที่ 1 ปีการศึกษา 2562												
ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	←	→										
ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และชมการแสดง	←											→
สอบคุณสมบัติ QE								↔				
ปีที่ 2 ปีการศึกษา 2563												
สอบหัวข้อวิทยานิพนธ์ต่อคณะ กรรมการบริหารหลักสูตร	←	→										
สอบโครงร่างวิทยานิพนธ์					↔							
วิเคราะห์ข้อมูล							←	→				→
ตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยระดับชาติ							←	→				→
ร่างวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์									↔			
ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)									↔	→		
ปีที่ 3 ปีการศึกษา 2564*												
แก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์	←	→										
สอบวิทยานิพนธ์						↔						
ดำเนินการแก้ไขวิทยานิพนธ์							↔					
ลงวิทยานิพนธ์ใน itheisi								↔	→			

* ภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2565

1.6 คำจำกัดความในการศึกษา

คุณูปการ ในความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง การอุดหนุนคุณความดี สำหรับในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คุณูปการ หมายถึง แนวทางและรูปแบบ ผลงาน

และคุณประโยชน์ของนายเสรี หวังในธรรมที่สร้างสรรค์ อันส่งผลเป็นประโยชน์สืบทอดต่อวงการนาฏกรรม ต่อนักยูนิศิลปิน นักประพันธ์ ผู้ออกแบบ ผู้กำกับ รวมทั้งบุคคลอื่นที่ทำงานทางด้านนาฏกรรมในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่หรือแม้เสียชีวิตไปแล้วก็ตาม

นาฏกรรม ในความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง การละครหรือการฟ้อนรำ งานเกี่ยวกับการรำ การเต้น การทำท่า หรือการแสดงที่ประกอบขึ้นเป็นเรื่องราว และความหมายรวมถึงการแสดงโดยใช้วิถีไปด้วย สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นาฏกรรม หมายถึง ผลงานด้านบทบาทการแสดง ผลงานการแสดง และผลงานที่มีเกี่ยวข้องกับการแสดงที่สัมพันธ์กับนายเสรี หวังในธรรม

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการสร้างงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม
2. ได้วิธีการบริหาร การจัดการของนายเสรี หวังในธรรมสำหรับการสร้างงานนาฏกรรม

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแนวทางคุณภาพการของนายเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม เป็น การศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลจาก แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ ทำการค้นคว้าหนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความและเอกสารวิชาการที่สัมพันธ์ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ทฤษฎีนาฏยองค์กร

การดำเนินกิจการทางด้านนาฏกรรมเมืองค์ประกอบหลายด้าน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์ ส่งผลให้การดำเนินกิจการต่าง ๆ สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างสมบูรณ์ โดยสรุป วิรุฬห์รักษ์กล่าวอธิบายความหมายและองค์ประกอบนาฏยองค์กรไว้ในหนังสือหลักการแสดง นาฏยศิลป์ปริทรรศน์ มีรายละเอียด ดังนี้

“นาฏยองค์กร คือ องค์กรการผลิตการแสดง ซึ่งทำหน้าที่ตั้งแต่ริเริ่มดำเนินการ เพียบพร้อมด้วยการอำนวยความสะดวก การบริหาร การจัดการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงชุดที่ผลิตนั้น นาฏยศิลป์ เป็นการทำงานร่วมกันของคนหลายคนเพื่อให้เกิดผลงานที่มีเอกภาพ คณะบุคคล ที่มาร่วมงานจึงนับเป็นองค์กรทางการแสดงหรือนาฏยองค์กร ซึ่งจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับขนาดของการแสดงชุดนั่นเอง” (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b)

ฝ่ายการแสดง คือ คณะบุคคลทำหน้าที่แสดงนาฏยศิลป์ ประกอบด้วย ผู้กำกับ การแสดง ผู้เขียนบท ผู้กำกับเวที ผู้แสดงนำ ผู้แสดงรอง และผู้แสดงประกอบ

ผู้กำกับการแสดง มีหน้าที่กำหนดทิศทางและรูปแบบการแสดง คัดเลือกบทละคร คัดเลือกผู้แสดง คัดเลือกผู้ร่วมงาน ทำกำหนดการการฝึกหัด ฝึกซ้อมแก้ปัญหาด้านการแสดง กำกับ ให้ผู้แสดงทำการแสดงให้ได้ธรรมชาติตรงตามวัตถุประสงค์และแนวทางที่ผู้กำกับการแสดงกำหนด ในกรณีที่มีการแสดงนาฏยศิลป์มีขนาดใหญ่อาจจำเป็นต้องมีผู้ช่วยผู้กำกับการแสดงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการต่อสู้ป้องกันตัวและด้านการพ่อนรำ เช่น บัลเลต์นั้น ตำแหน่งผู้กำกับการแสดงอาจเรียกว่า นักนาฏยประดิษฐ์ (Choreographer)

ผู้เขียนบท มีหน้าที่เขียนบทเพื่อการแสดงประเภทใดประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นบทที่เขียนใหม่หรือบทดัดแปลงมาจากบทการแสดงเดิมหรือจากบทประพันธ์อื่น ๆ ผู้เขียนบทในที่นี้มีขึ้น เพราะมีความจำเป็นต้องทำบทให้เหมาะสมกับการแสดงเฉพาะกรณี จึงต้องมีการปรับปรุงบท หรือเขียนบทขึ้นมาใหม่ ผู้เขียนบทจึงต้องคำนึงถึงรูปแบบการแสดงที่ผู้กำกับการแสดงพึงประสงค์จำนวน ผู้แสดง ความสามารถของผู้แสดง งบประมาณ และสถานที่เพื่อให้บทที่เขียนนั้นหรือปรับปรุงขึ้นใหม่นั้นเหมาะสมและปฏิบัติได้จริง

ผู้กำกับเวที มีหน้าที่จัดการเรื่องการฝึกหัด การฝึกซ้อม การควบคุมการแสดงแต่ละรอบตั้งแต่ต้นจนจบ กำกับเวลา กำกับคิว ด้านผู้แสดง ฉาก แสง เสียง ฯลฯ ในระหว่างการแสดงให้

เป็นไปอย่างราบรื่น แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นขณะแสดง ในกรณีที่การแสดงมีรายละเอียดมาก มีผู้ร่วมมากและมีคิวมาก อาจต้องการผู้ช่วยผู้กำกับเวที

ผู้แสดงนำ ทำหน้าที่แสดงเป็นตัวละครเอกที่มีบทบาทในเรื่องทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ต้องศึกษาบทละคร จำบทของตนให้ไปอย่างแม่นยำ ต้องฝึกซ้อมอย่างสม่ำเสมอ มิใช่ถือตัวว่าเป็นผู้แสดงนำแล้วไม่ยอมร่วมฝึกซ้อมกับคนอื่น เพราะเห็นว่าตนเก่งแล้วมิได้ เพราะการแสดงเป็นการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น การฝึกซ้อมจะช่วยให้ทุกคนรู้บทบาท จังหวะ อารมณ์ การโต้ตอบ ซึ่งกันและกันจึงจะทำให้ผลงานการแสดงมีประสิทธิภาพ ผู้แสดงนำที่ดีต้องมีวินัยสูง เชื่อฟังผู้กำกับการแสดง ปรึกษาข้อข้องใจ ข้อไม่รู้จักผู้กำกับการแสดงอยู่เสมอ ฝึกซ้อมตนเองและกับผู้ร่วมงานอย่างเต็มที่ ช่วยเหลือผู้แสดงร่วมที่มีประสบการณ์น้อยกว่า และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมาปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ผู้แสดงนำจึงควรทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้แสดงคนอื่น ๆ

ผู้แสดงรอง ทำหน้าที่แสดงเป็นตัวละครที่มีบทบาทรองจากตัวละครเอก เป็นตัวละครที่สนับสนุนตัวละครพระเอกแต่ละตัวให้เด่น ผู้แสดงสนับสนุนต้องแสดงบทกับตัวละครตัวอื่น เช่นเดียวกับผู้แสดงนำ จึงต้องมีวินัยเช่นเดียวกับผู้แสดงนำ ผู้แสดงสนับสนุน แม้จะมีหน้าที่และความสำคัญน้อยกว่าผู้แสดงนำ แต่ก็มีความสำคัญที่ทำให้เกิดผลดีหรือเสียแก่การแสดงได้ หากผู้แสดงสนับสนุนไม่ถึงบทบาทตัวละครของตน ไม่รับและส่งบทกับผู้แสดงคนอื่น ก็ส่งผลให้การแสดงโดยรวมย่อหย่อนไม่มีพลังพอที่จะดึงดูดความสนใจของคนดูได้อย่างเต็มที่

ผู้แสดงประกอบ ทำหน้าที่แสดงเป็นตัวละครที่มีบทไม่มากนัก อาจเป็น ตัวละครเดี่ยว หรือตัวละครหมู่ เช่น กองทหาร ประชาชนเดินไปมา ตัวระบำที่มีบทเดินเพียงเล็กน้อย ผู้แสดงประกอบเหล่านี้มีส่วนช่วยเสริมให้การแสดงในบางฉาก เช่น ฉากรบ ฉากเฉลิมฉลอง ฉากแห่แห่น มีความสมจริง มีความตระการตา ผู้แสดงประกอบแม้จะดูว่ามีบทบาทน้อย แต่ก็มีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงที่ต้องการความพร้อมเพรียง ความสมจริงของการแสดง แสดงปฏิกริยาตอบสนองต่อการแสดงของผู้แสดงอื่น ๆ ได้ดี ผู้แสดงประกอบจำต้องรู้บทบาทหน้าที่ จังหวะ เวลาที่ควรแสดงออกให้ถูกต้อง ใช้อารมณ์สมบรรยากาศของการแสดงโดยในฉากนั้น ๆ การแสดงจะสมบูรณ์

การคัดเลือกผู้แสดงต้องกระทำด้วยความพิถีพิถันและรอบครอบ ในเรื่องบุคลิก รูปร่าง หน้าตา น้ำเสียง กิริยา ท่าทาง ความสามารถในการรำ การเต้น การต่อสู้ป้องกันตัว และอื่น ๆ ที่บทบาทของตัวละครต้องการ นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงเวลาที่ผู้แสดงนั้นสามารถจะสละให้กับการฝึก การซ้อม และการแสดง การที่ผู้แสดงขาดการฝึกซ้อมและการแสดงบางรอบย่อมนำความเสียหายมาสู่การแสดงโดยรวมเป็นอย่างมาก ต้องป้องกันอย่าให้เกิดขึ้นเป็นอันขาด ยกเว้นเหตุสุดวิสัย (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b)

ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง คุณูปการของเสรี หวังในธรรมดำนานาฏกรรมได้ใช้ทฤษฎีนาฏยองค์กร มาวิเคราะห์ถึงกระบวนการและขั้นตอนการงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมว่ามีกระบวนการและขั้นตอนของฝ่ายการแสดง เป็นต้น

2.1.2 ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ

มิทเชล และลาร์สัน จูเนียร์ (Michell, 2530) แสดงให้เห็นถึงความสำคัญขององค์ประกอบสามประการของคุณลักษณะผู้นำไว้ดังนี้

1. ผู้นำเป็นกระบวนการ
2. มีระดับความถูกต้องของการใช้อิทธิพล
3. มีความสำเร็จของจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

1. ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพลที่ผู้นำพยายามจะมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรมการปฏิบัติตามต้องการโดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้โดยที่ไม่มีการกระทำใด ๆ เป็นกระบวนการ (process) ให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น ดังนั้น ผู้นำทางจากการแต่งตั้ง เช่น ผู้อำนวยการ ผู้บังคับบัญชาการ อาจมีภาวะหรือก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีลักษณะทั้ง 3 ประการหรือเปล่า ในทางตรงกันข้ามผู้ที่แสดงภาวะผู้นำอาจจะไม่เป็นผู้ที่แบบทางการ แต่มีสามองค์ประกอบ 3 ประการนั้น

2. ภาวะผู้นำนอกจากเป็นกระบวนการแล้ว ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นได้ก็ผู้ตามยอมให้ผู้นำใช้อิทธิพลต่อตัวเขา ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ ด้วยว่าไม่ใช่การใช้อำนาจเข้าขู่ข่มขู่ หรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นผู้นำมีภาวะผู้นำได้

3. ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่ม หรือองค์การประสบความสำเร็จ ดังนั้นถ้าหากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จดังกล่าวได้ ก็ย่อมหมายถึงว่าผู้นำไม่แสดงภาวะผู้นำหรือไม่มีความสามารถในการนำนั่นเอง

คุณสมบัติของผู้นำ

ตามทฤษฎีด้านภาวะผู้นำ แสดงผลการศึกษาคุณลักษณะสำคัญของผู้นำ โดยมีสมมติฐานว่าผู้นำที่ยิ่งใหญ่และประสบความสำเร็จ แต่ละคนต้องมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันและมีความพยายามศึกษาว่าคุณสมบัติที่ทำให้เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่คืออะไร หากปฏิบัติตามสมมติฐานนี้ แสดงว่าผู้นำสามารถยิ่งใหญ่ได้ตั้งแต่เกิด ผู้นำไม่ได้สามารถพัฒนาขึ้นมาภายหลังได้

คุณสมบัติพื้นฐานที่ทำให้ผู้นำแตกต่างจากประชาชนทั่วไป

1. ความมุ่งมั่น
2. แรงจูงใจในการเป็นผู้นำ
3. ความซื่อสัตย์
4. ความเฉลียวฉลาด
5. ความมั่นใจในตัวเอง
6. ความรอบรู้ในสิ่งที่ตนเองทำ

การเป็นผู้นำ นักทฤษฎีบางคนได้ให้ความเห็นว่า เป็นบุคลิกที่โดดเด่นที่บางคนมีตั้งแต่เกิดจึงไม่สามารถเรียนหรือสอนกันได้ เป็นต้น มหาบุรุษของโลก โนโปเลียน อับราฮัม ลินคอล์น เป็นต้น คนเหล่านี้มีบุคลิกที่โดดเด่นกว่าคนทั่วไปธรรมดา นานนับร้อยปีจึงจะพบสักคนหนึ่ง แต่การเป็นผู้นำในลักษณะบริหารนั้น อาจศึกษาหรือฝึกฝนให้มีขึ้นได้

สรุปคุณสมบัติของผู้นำที่ดีมีดังนี้

1. มีความเฉลียวฉลาด ผู้นำที่ดีจะต้องมีความสามารถทางด้านสติปัญญา อย่างมีคุณภาพซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้นำ สำหรับการโน้มน้าวให้ผู้อื่นยอมปฏิบัติตามได้โดยง่าย
 2. มีการศึกษาที่ดี การศึกษาสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นผู้นำ ความรู้จะทำให้คนเคารพในสิ่งที่คนอื่นพูด เป็นที่เชื่อฟังและเคารพเช่นกัน
 3. มีความมั่นใจในตนเอง ต้องมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการตัดสินใจทำธุรกิจใด ๆ ต้องมั่นใจว่างานจะสำเร็จลุล่วง โดยไม่หวั่นไหวกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติกร
 4. บุคคลที่มีเหตุผลที่ดี คือ มีความสามารถในการเปรียบเทียบและตีความความหมายอย่างมีเหตุผล มีความสามารถในการค้นหาเหตุผลต่าง ๆ จากสาเหตุต่าง ๆ และสามารถแปลความหมายของสัญลักษณ์เป็นภาษาเขียนได้ ความสามารถในการให้เหตุผลนี้พัฒนาได้ยาก เพราะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านภาษา ทักษะ และความรู้ทางวิชาการ
 5. มีประสบการณ์ในการบริหารงาน ในการปฏิบัติงานจะทำให้ผู้นำสามารถคาดเดาเกี่ยวกับงานได้ ดังนั้นในระยะแรก พวกเขาต้องการผู้นำที่มีประสบการณ์ในสาขา ทำงานอย่างกว้างขวาง ผู้นำที่ดีต้องถูกตัดสิน ตัดสินและวางแผนควบคู่ไปกับการเลือกวิธีที่ถูกต้องที่สุด ในการดำเนินการครั้งต่อไป
 6. มีชื่อเสียงเกียรติคุณ ข้อนี้เกี่ยวกับชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ชชาติกำเนิด เพราะหากมีชื่อเสียงดีมีเกียรติ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือจากบุคคลทั่วไป
 7. สามารถเข้ากับคนทุกรณะได้เป็นอย่างดี
 8. มีสุขภาพที่ดี
 9. มีความสามารถเหนือระดับความสามารถของคนทั่วไป
 10. มีความรู้เกี่ยวกับงานทั่วไปขององค์กร หรือหน่วยงานที่พวกเขาทำงาน
- โดยเฉพาะ
11. มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาเฉพาะที่จะเกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติงานได้ทันที่
 12. มีความสามารถในการคาดการณ์ สามารถทำนายเหตุการณ์หรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าและหาวิธีป้องกันเหตุการณ์หรือปัญหาดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้นได้ (ชัยธวัช เนียมศิริ, 2561)

ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ ผู้วิจัยนำมาใช้วิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในการสร้างงานนาฏกรรม ที่แสดงถึงบทบาทการเป็นผู้นำทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการนำพาองค์กรและบุคคลได้บังคับบัญชาให้ประสบความสำเร็จทางการปฏิบัติหน้าที่ตามผู้นำ

2.1.3 แนวคิดการเขียนบทละคร

การศึกษาเรื่องแนวคิดการเขียนบทละครเป็นส่วนสำคัญที่มีงานวิจัย ตลอดจนผู้สร้างสรรค์งานนาฏกรรมนำไปใช้ในการผลิตผลงาน ซึ่งแนวคิดการเขียนบทละครนับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญ การสร้างรายละเอียด ดังที่ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b) อธิบายถึงขั้นตอนของการเขียนบทละคร ไว้ดังนี้

1. การกำหนดปรัชญาและรูปแบบ
2. การสร้างเรื่องและตัวละคร
3. การสร้างโครงเรื่อง
4. การกำหนดกิจกรรมในแต่ละฉาก
5. การเขียนบทพูด บทบรรยาย และบทอธิบาย

1. การกำหนดปรัชญาและรูปแบบ

การเขียนบทละครต้องกำหนดเนื้อสำคัญให้ละครเรื่องนั้นสื่อสารกับคนดู ดังนั้นเนื้อหาของบทละครจึงต้องมีปรัชญา แนวคิด หรือสาระสำคัญเป็นหลัก เช่น การพลีชีพเพื่อชาย หรือการขจัดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม จากนั้นก็ควรเลือกรูปแบบของละคร เช่น ละครรำ ละครพูด หรือละครเพลง ให้เหมาะสมต่อไป

2. การสร้างเรื่องและตัวละคร

การสร้างเรื่องไม่ใช่การเขียนเรื่องราวอะไรขึ้นมาใหม่ทั้งหมด แต่ผู้เขียนบทมักศึกษาบทละคร วรรณกรรม เหตุการณ์ในอดีต หรือในชีวิตจริงของผู้เขียนมาเป็นแนวทาง ในการสร้างเรื่อง โดยปรับปรุงตกแต่งให้เป็นบทละคร เรื่องราวที่สร้างขึ้นเป็นบทละครนั้นย่อมมีตัวละครเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินเรื่อง ดังนั้น ผู้เขียนบทจำเป็นต้องสร้างตัวละครเช่นเดียวกับการสร้างเรื่อง ยิ่งรู้จักภูมิหลังของตัวละครมากเพียงไร ก็สร้างตัวละครให้แสดงออกได้อย่างเหมาะสมเพียงนั้น

3. การสร้างโครงเรื่อง

การสร้างโครงเรื่อง เป็นการเขียนโครงของละครให้มีการดำเนินเรื่องเป็นขั้นตอนตั้งแต่เริ่มเรื่อง แล้วพัฒนาไปจนจบ โดยแบ่งออกเป็นองค์ประกอบหรือฉากเรียงต่อเนื่องกันไป การสร้างโครงเรื่องและการแบ่งฉาก มีเงื่อนไขด้านเทคนิคบางประการที่ต้องพิจารณา เช่น ลักษณะเวที ความสะดวกในการจัดฉาก การหมุนเวียนตัวละครในแต่ละฉาก ทั้งนี้เพื่อให้การแสดงละครราบรื่น

4. การกำหนดกิจกรรมในแต่ละฉาก

ในแต่ละตอนของการแสดงละครนั้น ผู้เขียนบทต้องกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ควรเกิดขึ้นในฉากหนึ่ง ๆ นั้นไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดว่ามีตัวละครเป็นอย่างไรบ้าง แต่ละตัวต้องทำอะไร และพูดอะไร ที่จะสื่อสารปรัชญาความหมายและสาระของฉากนั้นได้ดีที่สุด

5. การเขียนบทพูด บทบรรยาย และบทอธิบาย

บทพูด และบทบรรยาย เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนดูรับรู้ถึงความคิดและจิตใจของตัวละคร ตลอดจนทำหน้าที่เป็นสะพานสื่อความคิดของผู้เขียนบทอีกทอดหนึ่ง ดังนั้น

การเขียนบทโดยเฉพาะบทพูดจึงต้องพิจารณาถึงภูมิหลังของตัวละครในเรื่องเพศ วัย การศึกษา อาชีพ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นตัวกำหนดว่าตัวละครนั้นควรจะคิด พูด และทำอะไรอย่างไรใน สถานการณ์หนึ่ง ๆ ในฉากหนึ่งของบทละครนั้น ส่วนบทบรรยายและคำอธิบายบทจะเสริมให้คนดู และผู้แสดงได้ทราบความคิดและพฤติกรรมของตัวละครได้ชัดเจนขึ้น จึงนับว่ามีความสำคัญ เช่นเดียวกับบทพูด (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b)

2.2 งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ ประวัติ และผลงานของนายเสรี หวังในธรรม ซึ่งมีผู้ศึกษา เรียบเรียงไว้ดังนี้

กรกฎ คำแหง วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง ขนบและการสร้างสรรค์บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ของเสรี หวังในธรรม ไว้ว่า “มีการรักษาลักษณะที่มีมาแต่เดิมผสมกับลักษณะที่แปลกใหม่ มีคุณค่า อย่างยิ่งในฐานะวรรณคดีการแสดง กล่าวคือ 1.คุณค่าด้านวรรณศิลป์ ได้แก่ การใช้ภาษาที่มีความไพเราะสละสลวย การใช้ความเปรียบ และการใช้โวหารจินตภาพ 2.คุณค่าด้านเนื้อหา ได้แก่ บทโขนนำเสนอเนื้อหาให้ผู้ชมเข้าใจง่าย บทโขนมีเนื้อหาหลากหลายมีส่วนในการสืบทอดเนื้อหาเรื่องรามเกียรติ์ให้เป็นที่รู้จักใน สังคม บทโขนให้ความรู้แก่ผู้ชม และบทโขนให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ชม และ 3.คุณค่าด้านการแสดง ได้แก่ บทโขนมีการผสมผสานระบอบแสดงแบบขนบและ ความแปลกใหม่ได้อย่างกลมกลืน และบทโขนตอบสนองความบันเทิงแก่ผู้ชมยุคใหม่ บทโขนของเสรี หวังในธรรมจึงเป็นบทโขนที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการสืบทอดเรื่องรามเกียรติ์ในสังคมไทยและสืบทอดสืบทอดศิลปะการแสดงโขนให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยร่วมสมัย” (กรกฎ คำแหง, 2563)

เกษม ทองอร่าม วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง แนวการจัดทำบทโขนของเสรี หวังในธรรม ไว้ว่า “เป็นแนวทางการจัดทำบทโขนขึ้นใหม่ จากการนำเสนอการแสดงโขนเป็นตอน ๆ มาเป็นแนวทางการจัดทำบทโขนรูปแบบการนำเสนอชีวิตประวัติตัวละครสำคัญ ๆ ในเรื่องรามเกียรติ์ อาทิ ประวัติพาลี ในชุด พาลีสอนน้อง จัดทำบทการแสดง เมื่อ ปี พ.ศ. 2517 พิเภก ในชุด มารชื้อชื่อพิเภก จัดทำบทการแสดง เมื่อปี พ.ศ. 2527 และ หนุมาน ชุด หนุมานชาญสมร จัดทำบทการแสดง เมื่อปี พ.ศ. 2528 ซึ่งการแสดงทั้ง 3 ชุด ตามที่ได้กล่าวมานั้น นายเสรี หวังในธรรม เป็นผู้วางแนวทางในการจัดทำบทออกแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ จุดเด่นแนวทางในการจัดทำบทโขนของนายเสรี หวังในธรรมมีลักษณะเด่นชัด คือ การนำเอาเรื่องราวของตัวละครตัวใดตัวหนึ่งที่มีความสำคัญในเรื่องรามเกียรติ์ มาเรียบร้อยให้เป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ยังคงดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์เป็นหลัก” (เกษม ทองอร่าม, 2559)

วิกรม กรุงแก้ว วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง การสร้างงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมไว้ว่า “บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเป็นต้นแบบต่อการนำมาจัดสร้างเป็นนาฏกรรมจากโบราณคดี เนื่องจากวรรณกรรมที่สอดแทรกคติเตือนใจชาวไทย จากนั้นครูเสรี หวังในธรรม ขอพระบรมราชานุญาตมาสร้างเป็นละครในวันข้าราชการพลเรือน 30 มี.ค. 2540” (วิกรม กรุงแก้ว, 2561)

รัฐศาสตร์ จันเจริญ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง หลักการแสดงเป็นบุเรงนองในละครพันทาง เรื่องผู้ชนะสิบทิศ กล่าวถึง การสร้างบทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ของเสรี หวังในธรรมไว้ว่า “เมื่อนายเสรี หวังในธรรมตัดสินใจสร้างละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้แล้วจึงได้ดำเนินการสร้างละครอย่าง พิถีพิถันและเป็นขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและแบ่งหน้าที่การทำงาน ให้แก่บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน” (รัฐศาสตร์ จันเจริญ, 2550)

ธีรภัทร์ ทองน้อม วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง แบบแผนและกลวิธีการการพากย์-เจรจาของกรมศิลปากร กล่าวถึงประวัติ การพากย์ เเจรจาไว้ว่า “นายเสรี หวังในธรรม เป็นผู้พากย์-เจรจาในรุ่นเดียวกับนายประพันธ์ สุคนธชาติ ท่านมีความสนใจในการพากย์-เจรจาตั้งแต่เรียนในระดับนาฏศิลป์ชั้นกลางทางโรงเรียน ได้ให้เลือกเรียนวิชาโทอีกแขนงหนึ่ง ท่านจึงเรียนพากย์โขน โดยเรียนกับคุณครูหมื่นพากย์ฉันทวัจน และคุณครูถนอมโหมตเทศน์ นอกจากนี้แล้วยังต่อกระที่ต่าง ๆ จากคุณครูประพันธ์ ซึ่งเป็นเพื่อน นักเรียนด้วยกัน นับแต่นั้นก็ได้เป็นคนพากย์โขนของกรมศิลปากรต่อมา” (ธีรภัทร์ ทองน้อม, 2556)

สุพิชฌาย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรื่อง การศึกษาการวิเคราะห์บทละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ เสรี หวังในธรรม ไว้ว่า “บทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของเสรี หวังในธรรม มีองค์ประกอบของ บทละครที่ต่ออย่างครบถ้วน เสรี หวังในธรรมมีกลวิธีการประพันธ์บทละครให้สนุกสนาน น่าติดตาม โดยการใช้วิธีการเล่าเรื่อง การลำดับเรื่อง การใช้เทคนิคพิเศษ คือ การขึ้นต้นและลงท้ายเรื่องใน แต่ละตอนให้น่าสนใจ การใช้ตัวตลกในการดำเนินเรื่องการใช้ถ้อยคำสื่อสารอารมณ์ขันและการให้ ผู้ชมมีส่วนร่วมในการแสดง” (สุพิชฌาย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา, 2546)

สมพิศ สุขวิวัฒน์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ : ละครพันทางของคุณครูเสรี หวังในธรรม กล่าวถึงวิธีการสร้างละคร พันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ไว้ว่า “เสรี หวังในธรรม มีวิธีการสร้างที่เป็นขั้นตอนและกระบวนการโดย การทำงานแต่ละขั้นต่อนั้น จะศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน และแบ่งหน้าที่การทำงานแก่บุคคลที่ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยแบ่งขั้นตอนการทำงานของท่าน ได้ดังนี้ การเขียนบท นายเสรีมี วิธีการเขียนบทให้ตรงกับความคิดของยาขอบ เจ้าของบทประพันธ์เจ้าของเรื่องผู้ชนะสิบทิศ โดยยึด หลักสี่จรรยาที่ได้จากการกระทำของตัวละครในแง่มุมต่าง ๆ เป็นหลักเป็นเหมือนกระจกเงาสสะท้อน ชีวิตความเป็นจริงของมนุษย์ และการจัดทำบทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ นายเสรีได้พยายาม รักษาเนื้อเรื่องเดิมของยาขอบไว้โดยครบถ้วน” (สมพิศ สุขวิวัฒน์, 2539, หน้า 117)

ไพโรจน์ ทองคำสุก การศึกษา เรื่อง ครูเสรี หวังในธรรมศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครู ผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย พบว่า เสรี หวังในธรรม มีรูปแบบความเป็นครู เป็นปูชนีย บุคคลทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่ฝากผลงานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมอบไว้กับแผ่นดินแลพด่างไว้ ซึ่งรูปแบบของครูที่พร้อมด้วยคุณธรรมอันเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ มีความทันสมัย มีวิสัยทัศน์อัน กว้างไกล มีความรอบรู้ลึกซึ้งและเชี่ยวชาญในสิ่งที่สอนรวมถึงมีคุณลักษณะเฉพาะตัวในการคิด สร้างสรรค์ผลงานที่ยังคงรักษาแบบแผนของความเป็นไทยไว้ได้อย่างมั่นคง (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547)

อัญชลา โภชนสมบุรณ์ วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง นาฏกรรมจารีตในสังคมไทยปัจจุบัน: การศึกษา เปรียบเทียบวิถีชีวิตและผลงานผู้ผลิตงานกลุ่ม กล่าวถึงการพัฒนารูปแบบของผลงานของเสรี หวังในธรรมไว้ว่า “กลุ่มคุณเสรี จะมีลักษณะเด่นได้แก่ การจัดรูปแบบรายการใหม่ กล่าวคือนำประวัติตัวละครมาประกอบเป็นเรื่อง การนำบทกล่อมมาบรรจุเป็นองค์ประกอบในการดำเนินเรื่อง ตลอดจนการพยายามสอดแทรกเหตุการณ์ปัจจุบันไว้ในการแสดง เป็นต้น” (อัญชลา โภชนสมบุรณ์, 2536)

สมรัตน์ ทองแท้ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เรื่อง ระเบียบในการแสดงโขน กล่าวถึงการสร้างสรรค์ระเบียบในการแสดงโขนของกรมศิลปากร ไว้ว่า “ระเบียบในการแสดงโขนยังไม่มีมีการสร้างสรรค์ขึ้นมาอีก จนกระทั่งถึงสมัยนายเสรี หวังในธรรม เป็นผู้อำนวยการกองการสังคีต ท่านได้ปรับปรุงการแสดงโขนขึ้น การแสดงจะเป็นชุดเป็นตอน ตามบทพระราชนิพนธ์ แต่ในสมัยนี้ท่านเน้นเนื้อหาของชุดรามาวตาร หนุมาน ใช้ชื่อการแสดงโขนว่า ชุด หนุมานชาญสมร พาลี ใช้ชื่อการแสดงโขนว่า ชุด พาลีสอนน้อง เป็นต้น แล้วในโขนแต่ละชุดที่ท่านปรับปรุงขึ้นมาใหม่นั้น มักจะมีระเบียบเป็นส่วนประกอบด้วยเสมอ โดยท่านให้เหตุผลว่า การแสดงโขน เวลาเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์อย่างกะทันหัน ไม่สามารถทำได้ทันทีทันใดเหมือนละครทีวี หรือภาพยนตร์ จึงได้ใช้ระเบียบขึ้นมาเปิดเหตุการณ์แทน เท่ากับว่าระเบียบที่นายเสรี หวังในธรรมเป็นผู้คิดสร้างสรรค์ขึ้นมา นั้น มีปรากฏอยู่เพื่อเป็นส่วนเสริมหรือเน้นเนื้อหาในการแสดงโขนชุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประวัติของตัวละครในเรื่องเป็นหลักสำคัญ เช่น ระเบียบวามรพงศ์ จะเน้นความสำคัญของหนุมาน ที่นำเหล่าพลกระบี่ที่มีความสามารถต่าง ๆ มาร่วมเป็นพลทัพของพระรามได้ หรือระเบียบบั้นเทิงกาสร ที่เน้นให้เห็นความชั่วร้ายของทราพา ที่มาทำลายความสุขของครอบครัวตัวเอง เป็นต้น” (สมรัตน์ ทองแท้, 2538)

J. Phakamas. วิทยานิพนธ์ Degree of Doctor of Philosophy, Royal Holloway College, University of London เรื่อง Lakhon Phanthang: Thai traditional Theatre in the Modern World ถึงการสร้างของเสรี หวังในธรรม ไว้ว่า “Seri Wangnaitham had the idea of modernize Thai performing arts by reigniting Thai audience’s interest in Khon. Wangnaitham understood that Thai audiences were estranged from Khon due to a lack of knowledge of dance movements and of the dramatic characters and stories of the Ramakien, the Thai version of Ramayana. Khon needed to be modernised to cater to the tastes of modern Thai audiences, who had little interest in the old-fashioned dance-drama stories. Therefore, he re-edited the khon plays and composed new episodes writing up full biographies of each individual Khon character. The spectator could thus follow the life history of the character during a performance of one to two hour’s duration. His plays focused on story line and contained clear and concise narration, simple verse, and a comedie scene. (Phakamas Jirajarupat, 2557)

คำแปลวิทยานิพนธ์ เสรี หวังในธรรม มีแนวคิดในการปรับปรุงศิลปะการแสดงไทยให้ทันสมัย โดยกระตุ้นความสนใจของผู้ชมชาวไทยในโซน เสรี หวังในธรรมเข้าใจดีว่าผู้ชมชาวไทยเห็นห่างจาก โซนเพราะขาดความรู้ในการรำ ตัวละครและเรื่องราวเกียร์ตี โซนเรื่องราวเกียร์ตีฉบับภาษาไทย จำเป็นต้องปรับปรุงให้ทันสมัยเพื่อตอบสนองรสนิยมของผู้ชมชาวไทยสมัยใหม่ ซึ่งไม่ค่อยสนใจ เรื่องราวละครนาฏศิลป์สมัยเก่าเท่าไร ดังนั้นเขาจึงแก้ไขบทละครใหม่และเรียบเรียงตอนใหม่ โดยเขียนชีวประวัติฉบับเต็มของตัวละครในแต่ละตัว ผู้ชมสามารถติดตามประวัติของตัวละครใน ระหว่างการแสดงระยะเวลาหนึ่งถึงสองชั่วโมง บทการแสดงของเขาเน้นที่โครงเรื่องและมีการบรรยาย ที่ชัดเจนและรัดกุม กลอนง่าย ๆ และฉากตลก

เสรี หวังในธรรม เขียนเรื่องผู้อยู่เบื้องหลังละครดัง “ผู้ชนะสิบทิศ” ในกระจกส่องใจไปสู่วิวาท์ ตองอู เรียบเรียงบันดาลใจการสร้างสรรคบทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ไว้ว่า “สำหรับผู้ชนะสิบ- ทิศเคยอ่านมาแล้วสมัยเป็นนักเรียน เพราะชอบสำนวนโวหารของครูยาชอบ มาได้อ่านพินิจพิจารณา เมื่อตอนไปศึกษาวิชาการศิลปะที่อีสเวสต์เซ็นเตอร์ มหาวิทยาลัยฮาวาย ซึ่งได้พอกอยู่กับผู้ดูแลนักเรียน ไทยที่นั่น เวลาเหงา ๆ ก็หาหนังสืออ่านและบังเอิญที่บ้านนั้นมีหนังสือไทยเพียงชุดเดียว ผู้ชนะสิบทิศ เลยได้อ่านซ้ำแล้วซ้ำอีก อ่านด้วยความหลงใหลในลีลาและถ้อยคำสำนวนจำได้ไม่น้อยกว่า 6 เทียว อ่านจนจำขึ้นใจเรียกว่าหลับตาเห็นภาพทุกตอนเลย ครั้นมาทำบทละครก็เลยเป็นเรื่องสบายมาก” (เสรี หวังในธรรม, 2535)

สมศรี ตั้งตรงจิตร เขียนเรื่องจากวิวาท์ตองอูสู่เปรสยมุพรในหนังสือเปรสยมุพร กล่าวถึง จัดการแสดงผู้ชนะสิบทิศพิเศษ ตอน เปรสยมุพรไว้ว่า “เพื่อหารายได้จัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์ ดึงผู้ป่วยนอกและอุบัติเหตุ 80 ปี ปัญญานันท์โรงพยาบาลชลประทาน กล่าวถึง กระแสความนิยม ของเนื้อเรื่องผู้ชนะสิบทิศไว้ว่า “บทประพันธ์อมตะเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ ยาขอบ ซึ่งเคยโด่งดัง มากกว่า 50 ปี ได้เคยนำลง ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายวัน มีคนอ่านติดกันขนาดที่คอยจ้อง ซื้อหนังสือที่โรงพิมพ์ออกจำหน่ายมาแล้วนั้น และต่อมาได้มีผู้ทำเป็นภาพยนตร์และนำไปเล่นเป็น ลิเก ละครทีวี กันหลายครั้งหลายหนและแฟน ๆ ก็ให้ความนิยมติดตามดูกันมาตลอด” (ชลประทาน, 2534)

จากการศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีผู้ศึกษา เรื่อง คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาประเด็นดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นถึง แนวทางและรูปแบบผลงานสร้างสรรค์ของเสรี หวังในธรรมที่ปรากฏแก่วงการนาฏกรรมไทย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ จากกระบวนการรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ซึ่งให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การศึกษาคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรมโดยมีขอบเขต เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการนำมาประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 ขอบเขตการศึกษา
- 3.4 วิธีดำเนินการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล
 การศึกษาจากเอกสาร
 การศึกษาจากภาพเคลื่อนไหว
 การศึกษาจากการสัมภาษณ์
 การศึกษาจากการสังเกตการณ์
 การศึกษาจากการประชุมกลุ่มย่อย
 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 การวิเคราะห์ข้อมูล
 การนำเสนอข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิชยานิพนธ์ เรื่อง คุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมทางด้านนาฏกรรมเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Analysis of Qualitative Data) โดยมุ่งเน้นที่การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ผ่านกระบวนการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ภาพถ่าย ภาพยนตร์ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวการสร้างสรรค์นาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ที่ผู้ศึกษามุ่งเน้นที่จะศึกษา ชีวิตประวัติ และผลงานนาฏกรรมที่สร้างสรรค์ ตลอดระยะเวลาของการรับราชการจนกระทั่งเสียชีวิต คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 ถึง พ.ศ. 2550 เพื่อแสดงให้เห็นคุณูปการและผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ในฐานะของศิลปินผู้สร้างงานนาฏกรรม อำนวยความสะดวก กำกับการแสดง นักประพันธ์บท นักแสดง และผลงาน ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา ความหมาย บทบาท โดยผู้ศึกษาจะนำแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาเป็นเกณฑ์ในการดำเนินการศึกษา

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดเป้าหมาย คือ นายเสรี หวังในธรรม โดยมีศึกษาผลงานสร้างสรรค์งานนาฏกรรม คือ ผู้สร้างงานนาฏกรรมที่ปรากฏการสร้างงาน เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนาฏศิลป์ ชั้นสูงปีที่ 2 ซึ่งบรรจุเป็นข้าราชการสังกัดกรมศิลปากร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498

3.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษากำหนดขอบเขตของการศึกษา 3 ประเด็น คือ ด้านประชากร ด้านเวลา และด้านเนื้อหา ซึ่งได้อธิบายไว้แล้วนั้น เพื่อให้ครอบคลุมการศึกษา ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาในแต่ละประเด็นดังนี้

3.3.1 ศึกษาข้อมูลบุคคลของผู้สร้างงานนาฏกรรม ด้านประวัติ ประสบการณ์ และผลงานทางด้านนาฏกรรม

3.3.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม

3.3.3 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของนายเสรี หวังในธรรมทางด้านรูปแบบ และเนื้อหา

ขอบเขตด้านเวลา

ขอบเขตการศึกษาด้านเวลา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการเวลาดังตั้ง พ.ศ.2480 ซึ่งเป็นปีเกิดของนายเสรี หวังในธรรมถึง พ.ศ.2550 อันเป็นปีที่เสียชีวิต

ขอบเขตด้านประชากร

ด้านประชากร เน้นศึกษาผู้สร้างสรรค์นาฏกรรมผู้ชายที่มีลักษณะการสร้างงานผลงานที่มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักยอมรับแต่ละประเภททั้งระดับโลก และในประเทศไทย ดังนี้

ศิลปินชายระดับสากล

1. คันอามิ คิโยสึงุ (Kan`ami Kiyotsuga)
2. อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh)
3. ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky)
4. วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky)
5. เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang)
6. จาง อี้หมว (Zhang Yimou)

ศิลปินชายในประเทศไทย

การเลือกศึกษาศิลปินชายในประเทศไทย มีเกณฑ์การเลือกจากเป็นศิลปินเพศชายที่มีช่วงชีวิตอยู่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325) เป็นต้นมา มีผลงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการ

สร้างงานนาฏกรรม คือ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ผู้อำนวยการคณะละคร ผู้ประพันธ์ เจ้าของคณะละคร นักประพันธ์ดนตรี ผู้ออกแบบท่าร่า-นักแสดง และผู้ออกแบบฉาก คือ

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา
2. เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร ณ อยุธยา)
3. เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)
4. บุชย์มหินทร์
5. จวงจันท์ จันท์คณา (พรานบุรณ์)
6. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
7. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
8. นายสมภพ จันทรประภา
9. พระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต)
10. พระยาพรหมภิบาล (ทองใบ สุวรรณภารต)
11. เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พังบุญ ณ อยุธยา)
12. พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.พิน พังบุญ ณ อยุธยา)
13. นายอาคม สายาคม
14. พระประดิษฐไพเราะ (ตาด)
15. พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม)
16. พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)
17. อาจารย์มนตรี ตราโมท
18. นายอาคม สายาคม
19. นายโหมต ว่องสวัสดิ์
20. นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์
21. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์

3.4 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษานี้ผู้ศึกษาแบ่งวิธีการดำเนินการศึกษาออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
- 3.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.4.4 การนำเสนอข้อมูล

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 5 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสาร ภาพถ่าย วัตถุที่ค้น การสัมภาษณ์ และจากการสังเกตการณ์ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญและเชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาตลอดจนงานนาฏกรรม เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาของการศึกษา และตรวจสอบข้อมูลในคราวเดียวกัน

3.4.1.1 การศึกษาจากเอกสาร

การศึกษาวิทยานิพนธ์ เรื่อง คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม เป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยเอกสารเป็นหลัก เนื่องจากการศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของนายเสรี หวังในธรรม เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องสำหรับกับชีวิตประวัติ ผลงานนาฏกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น บทการแสดงและเอกสารที่เกี่ยวข้องการแสดงเป็นเอกสารที่สำคัญ ที่กล่าวแสดงถึงการจัดการ การกำหนดรายละเอียดบันทึก เช่น หลักการแสดง การกำหนดการแสดง เนื้อหา ฉาก ตัวละคร ตลอดจนลำดับการแสดง

ผู้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารขั้นต้น และชั้นรอง จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ สูจิบัตรการแสดง เว็บไซต์ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงาน และวิจัย โดยมีเกณฑ์ในการศึกษา คือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สร้างสรรค์นาฏกรรม คือ นายเสรี หวังในธรรม จากนั้นคัดแยกข้อมูลเอกสารตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาและการประมวลความรู้อันจะนำไปสู่ข้อค้นพบต่อไป โดยกำหนดประเด็นดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องทางด้านชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม โดยเน้น ภูมิหลังนายเสรี หวังในธรรม และผลงานการสร้างสรรคนาฏกรรม
2. บริบทแวดล้อมทางสังคมกับการสร้างงานนาฏกรรม คือ บริบทการสร้างงานนาฏกรรมภายในองค์กร นอกองค์กร ตลอดจนความร่วมมือ โดยรวบรวมผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น
3. การบริหารจัดการการแสดงและการสร้างสรรคงานนาฏกรรมแต่ละประเภทของนายเสรี หวังในธรรม

3.4.1.2 จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร

มีจำนวนมาก ผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดกลุ่มตามการเป็นประเด็นตามที่ได้กล่าวข้างต้น ดังนี้

1. เอกสารประวัติและผลงานนายเสรี หวังในธรรม เช่น เอกสารการแสดง สูจิบัตรการแสดง
2. งานวิจัยและวิทยานิพนธ์
3. หนังสือประวัติและผลงานของนายเสรี หวังในธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.4.1.3 การศึกษาจากการสัมภาษณ์

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้การสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบข้อมูล และเพิ่มรายละเอียด เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดมากขึ้น ทั้งนี้ผู้ศึกษาสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสัมพันธ์ทางด้านนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม และนาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้ศึกษา กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. บุคคลอยู่ร่วมเหตุการณ์ในช่วงเวลาการสร้างสรรคผลงานของนายเสรี หวังในธรรม
 2. บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนายเสรี หวังในธรรม
 3. บุคคลศึกษาข้อมูลนาฏกรรมในชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม
- สำหรับบุคคลที่ผู้ศึกษาเลือกมาสัมภาษณ์ รวมทั้งสิ้น 22 คน ได้แก่

1. อาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์
2. อาจารย์นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม
3. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์
4. อาจารย์รัจนา พวงประยงค์
5. อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์
6. อาจารย์ประสาท ทองอร่าม
7. อาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง
8. อาจารย์ปกรณ์ พรพิสุทธิ์
9. รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ์
10. อาจารย์วันทนี ม่วงบุญ
11. อาจารย์พัชรา บัวทอง
12. อาจารย์วรรณพินี สุขสม
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุลชาติ อรัณยะนาค
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ ทองน้อม
15. อาจารย์จรัส พูนลาภ
16. อาจารย์สมชาย ทับพร
17. ศาสตราจารย์ ดร.สวภา เวชสุรกี
18. รองศาสตราจารย์วรินทร์พร ทับเกตุ
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ คงถาวร
20. อาจารย์ ดร.สุรัตน์ จงดา
21. คุณศุภมงคล หวังในธรรม
22. คุณมิ่งมงคล หวังในธรรม

3.4.1.4 การศึกษาจากการสังเกตการณ์

การศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้การสังเกตการณ์เพื่อตรวจสอบข้อมูล และเพิ่มรายละเอียด เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดมากขึ้น ซึ่งการสังเกตการณ์นี้มีทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ทั้งนี้ ผู้ศึกษาสังเกตการณ์จากบุคคล และการแสดง โดยผู้ศึกษากำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. บุคคลอยู่ร่วมเหตุการณ์ในช่วงเวลาการสร้างสรรค์ผลงาน
2. บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนายเสรี หวังในธรรม
3. บุคคลศึกษาข้อมูลนาฏกรรมในชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม

ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น การฝึกหัดจากผู้เชี่ยวชาญ การเข้าร่วมประชุมวิชาการ รวมทั้งการชมการแสดงที่มีความสัมพันธ์กับนายเสรี หวังในธรรม เป็นต้น โดยการศึกษาเป็นการสังเกตเนื้อหา การสื่อความหมาย รูปแบบการแสดงและบทบาท รวมทั้งโอกาสของการนำไปใช้ จากนั้นคัดแยกข้อมูลของตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการประมวลเหตุการณ์ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลให้ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

3.4.1.5 การศึกษาจากการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อย เป็นวิธีการหนึ่งในการศึกษาข้อมูล และใช้ในการตรวจสอบข้อมูล สำหรับการศึกษาวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาข้อมูล และยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ศึกษาและการวิเคราะห์ โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมกลุ่มย่อย คือ บุคคลผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และเป็นที่ยอมรับที่มีความสัมพันธ์เชิงประวัติดั้งเดิมและผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษารวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยการสแกนเอกสาร กล้องถ่ายภาพ วิทยุทัศน์ และเครื่องบันทึกเสียง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของการศึกษา ซึ่งทำให้นำไปใช้ในวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไป เช่น รูปแบบ เนื้อหา ความหมาย บทบาท ของผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ตลอดจนคุณลักษณะเฉพาะผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม เป็นต้น

3.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำวัตถุประสงค์มาตั้งประเด็นในการอธิบายข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

3.4.3.1 ภูมิหลังของนายเสรี หวังในธรรม

สำหรับการวิเคราะห์ประเด็นนี้ ผู้วิจัยเมื่อได้ข้อมูลต่าง ๆ จะนำมาวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึง ภูมิหลังของนายเสรี หวังในธรรมที่เกิดขึ้นตามช่วงระยะเวลาต่าง ๆ

3.4.3.2 ผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม

การวิเคราะห์ประเด็นนี้ ผู้วิจัยนำได้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาวิเคราะห์แบ่งประเภทเพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมที่ได้สร้างสรรค์ เพื่อจำแนกให้เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

3.4.3.3 คุณูปการด้านนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม

สำหรับวัตถุประสงค์ เป็นการวิเคราะห์คุณูปการด้านนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมในแต่ละประเด็นของการศึกษาผู้ศึกษาได้แบ่งประเด็นของการศึกษาไว้คือ ความหมาย รูปแบบ เนื้อหา บทบาท

3.4.4 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็นบท ในบทที่ 1 เป็นการเกริ่นเนื้อหาของงานวิจัย บทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา บทที่ 3 เป็นการอธิบายวิธีการดำเนินการศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในบทที่ 4 จากนั้นเมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจึงนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และนำเสนอข้อมูล

สรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผลการวิจัย ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางในการศึกษา ในบทที่ 5
ทั้งนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นของสำคัญของคุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม

บทที่ 4

ชีวิตและผลงานนาฏกรรมของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม

หลังจากการศึกษาทบทวนทฤษฎี แนวคิดและเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยโดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

งานนาฏกรรม คือ การแสดงรูปแบบหนึ่ง การแสดงนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งทางสังคมที่สร้างความบันเทิงให้กับผู้ชม ในงานนาฏกรรมมีตำแหน่งในการดำเนินงานเป็นหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น เจ้าของคณะละคร ผู้อำนวยการสร้าง ผู้กำกับการแสดง ผู้ประพันธ์บท ผู้ออกแบบท่ารำ ผู้ทำเพลง-บรรจุเพลง ผู้แสดง ผู้จัดทำเครื่องแต่งกาย ผู้ทำฉาก และผู้ทำเทคนิค ซึ่งแต่ละหน้าที่นับว่ามีความสำคัญในงานนาฏกรรมเป็นอย่างยิ่ง

การสร้างงานนาฏกรรมทางสังคม ถูกกำหนดและมีหน้าที่ แตกต่างกันไปตามที่กล่าวมาในข้างต้น ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ศึกษานาฏศิลป์ป็นบุรุษเพศในการสร้างสรรค์งานนาฏกรรม ดังนี้

- 4.1 นาฏศิลป์ป็นชายระดับสากลกับงานนาฏกรรม
- 4.2 นาฏศิลป์ป็นชายในประเทศไทยกับงานนาฏกรรม
- 4.3 ภูมิหลังของเสรี หวังในธรรม
- 4.4 การสร้างผลงานของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม
- 4.5 คุณูปการของเสรี หวังในธรรม

4.1 นาฏศิลป์ป็นชายระดับสากลกับงานนาฏกรรม

นาฏศิลป์ป็นชายระดับสากลกับงานนาฏกรรมมีการสร้างสรรค์งานนาฏกรรมที่มีความหลากหลายตามรูปแบบที่มีความสามารถและทักษะเฉพาะบุคคล คือ นักแสดง นักแสดง นักประดิษฐ์ท่ารำ นักประพันธ์ดนตรี จากการค้นคว้ารวบรวมนาฏศิลป์ป็นชาย มีศิลปินที่มีชื่อเสียงในระดับสากล ซึ่งเป็นที่เป็นที่รู้จักสำหรับหัวข้อนี้ผู้วิจัยนำเสนอนาฏศิลป์ป็นชายที่มีบทบาทสำคัญโดยจะนำเสนอด้วยการเรียงตามลำดับช่วงเวลา ดังนี้

4.1.1 คันอามิ คิโยสึงุ (Kan'ami Kiyotsuga)

คันอามิ คิโยสึงุ (Kan'ami Kiyotsuga) เกิดเมื่อ ค.ศ 1333 เสียชีวิตเมื่อ 8 มิถุนายน 1384) คินป็นชาวญี่ปุ่นจัดกลุ่มโรงละครใน Obata เพื่อแสดง Sarugaku (รูปแบบของละครยอดนิยมที่เห็นได้ชัดว่ามีการแสดงกล กายกรรม และการละเล่นหยอกล้อ) ซึ่งเมื่อถึงเวลาของเขาได้กลายเป็นบทละครที่มีบทสนทนา กายกรรม และการเต้นรำ เขาย้ายคณะของเขาไปที่ยามาโตะและก่อตั้งบริษัทการแสดงละครยูซากิ ซึ่งในที่สุดก็กลายเป็นโรงเรียน Kanze ที่ทรงอิทธิพลอย่างสูงของโนห์ ความนิยมของเขาแพร่หลาย และเขาเริ่มเดินทางไปเกียวโตเพื่อไปแสดงที่นั่นเช่นกัน ในการแสดงครั้งหนึ่งในปี 1374 โชกุนอาชิกางะ โยชิมิตสึอยู่ท่ามกลางผู้ชมและประทับใจมากจนเขากลายเป็นผู้อุปถัมภ์ของคันอามิ และทำให้คันอามิปรับแต่งรูปแบบและเขียนบทละครใหม่ได้ต่อไป

Kan'ami เป็นคนแรกที่นำ kusemai (เพลงยอตนิยมและการเต้นที่มีจังหวะที่หนักแน่น) เข้ามาในละคร เขายังใช้ดนตรีและการเต้นรำของ dengaku (การเฉลิมฉลองการเก็บเกี่ยวแบบชนบท) ดังนั้นเขาจึงนำสองสาขาหลักมารวมกันที่โนห์ในบทละครของเขา ซึ่งกำหนดมาตรฐานใหม่ด้านคุณภาพวรรณกรรมสำหรับละครด้วย ผลงานที่โดดเด่นบางส่วนของเขา ได้แก่ Komachi, Ji'nen koji, Shii no shōshō, Matzukaze และ Eguchi เซมิ โมโตกิโยะ ลูกชายของเขา ซึ่งได้รับการฝึกฝนโดยคันอามิในด้านศิลปะการละคร ทำหน้าที่ เขียนบทละคร และกลายเป็นนักทฤษฎีระดับแนวหน้าของโรงละครโน เขาสืบทอดตำแหน่งต่อจากพ่อของเขาในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน Kanze (Japanese Noh, Actor, Author and Musician) (Michael Ray, 2562)

ภาพที่ 1: รูปปั้น คันอามิ คิโยสึงะ (Kan'ami Kiyotsuna)

ที่มา <http://web-rakugo.jugem.jp/?eid=214#gsc.tab=0>, สืบค้น 25พฤศจิกายน 2563

CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.1.2 อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh)

อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh) เกิดเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1766 เสียชีวิตวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1819 Ivan Vablerkh นักเต้น นักออกแบบท่าเต้น อาจารย์ และนักบัลเลต์ชาวรัสเซีย เขาฝึกที่ St. Petersburg Ballet School กับ Angiolini และ Canziani และสำเร็จการศึกษาในปี ค.ศ.1786 กลายเป็นนักเต้นชั้นนำที่โรงละคร Bolshoi ในเซนต์ปีเตอส์เบิร์กในปีเดียวกัน และต่อมาเป็นผู้ตรวจการบัลเลต์ของบริษัท ตั้งแต่ปี 1794 เขาได้เปิดตัวการออกแบบท่าเต้นในปี ค.ศ. 1795 ด้วย การกลับใจอย่างมีความสุข และได้ออกแบบท่าเต้นต่อไปมากกว่า 36 บัลเลต์และความหลากหลาย หลายคนมีเนื้อหาเกี่ยวกับศีลธรรมและความรักชาติ (โดยเฉพาะในช่วงสงครามนโปเลียน) เขาทำงานร่วมกับ Charles Didelot ที่โรงละคร Bolshoi ในเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1801) และประสบความสำเร็จในการเป็นอาจารย์บัลเลต์ให้กับ Didelot เมื่อชาวฝรั่งเศสจากไปในปี ค.ศ.

1811 เขาสอนที่โรงละคร Bolshoi ในเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก (ค.ศ. 1794) และที่โรงละคร Bolshoi ในมอสโก (ค.ศ. 1808). รายชื่อบัลเลต์ของเขา ได้แก่

The New Werther (1799)

Blanca, or, A Marriage of Revenge (1803)

The Count Castelli, or A Murderous Brother (1804)

Orpheus and Eurydice (1808)

Romeo and Juliet (1809)

The New Heroine, or The Cossack Woman (1811)

(1812) The People's Volunteer Corps, or Love for the Motherland

Motherland (1813), Russians in Germany, or What Comes of Love for the

Cossack in London (1813)

Festival in the Allied Armies' Camp at Montmartre (1813)

The American Heroine, or Perfidy Punished (1814)

Russian Victory, or The Russians in Paris (1814)

Ivan Valberkh เป็นนักเต้นบัลเลต์และนักออกแบบท่าเต้นที่เกิดในรัสเซียคนแรก of รัสเซีย (Debra Craine and Judith Mackrell, 2564)

ภาพที่ 2: อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh)

ที่มา [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:И. И. Вальберх.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:И._И._Вальберх.jpg),

สืบค้น 28 พฤศจิกายน 2563

4.1.3 ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky)

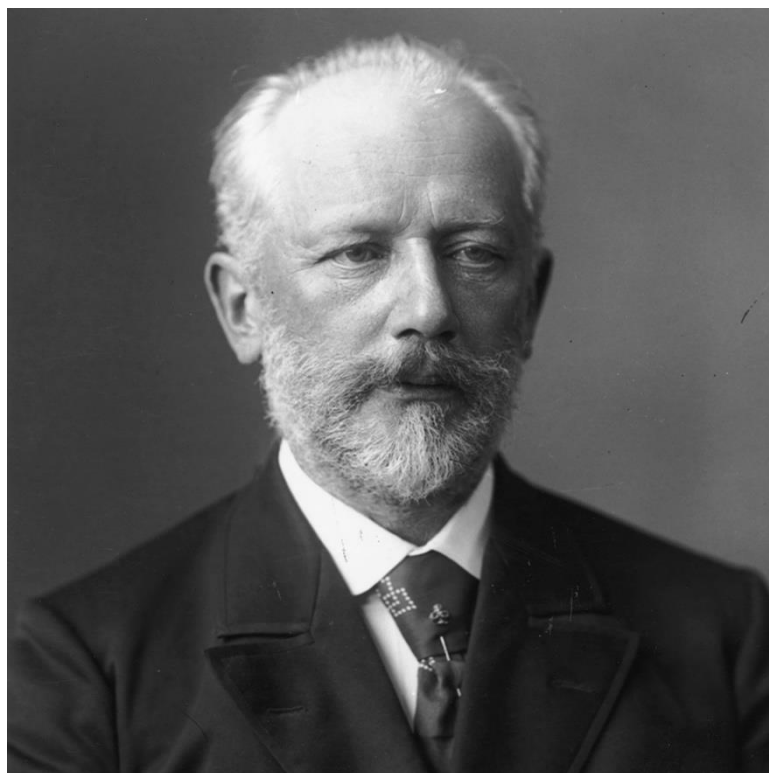
ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky) เกิดเมื่อวันที่ 25 เมษายน ค.ศ. 1840 เสียชีวิตวันที่ 25 ค.ศ. 1893 นักแต่งเพลงชาวรัสเซียที่โด่งดังที่สุดตลอดกาล ดนตรีของเขาดึงดูดใจคนทั่วไปมาโดยตลอด เนื่องมาจากท่วงทำนองที่เปิดกว้างความกลมกลืนอันน่าประทับใจ และการเรียบเรียงที่มีสีสันงดงามราวภาพวาด ทั้งหมดนี้กระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์อย่างลึกซึ้ง ผลงานของเขาประกอบด้วย ซิมโฟนี 7 รายการ ละครโอเปร่า 11 เรื่อง การแสดงบัลเลต์ 3 เรื่อง เพลงคอนแชร์โตเปียโน 3 รายการ เพลงคอนแชร์โตไวโอลิน 11 รายการ รายการแคนทาทา 4 รายการ เพลงร้องประสานเสียง 20 เพลงและเพลงและเปียโนมากกว่า 100 เพลง

ไชคอฟสกี เป็นลูกคนที่สองของ Ilya Tchaikovsky (อิลยา ไชคอฟสกี) ผู้จัดการโรงงานโลหะคัมสโก-วอตกินสค์และอเล็กซานดรา อัสเชียร์ ผู้สืบเชื้อสายจากเอมิเกรชาวฝรั่งเศส เขาแสดงความสนใจอย่างชัดเจนในดนตรีตั้งแต่วัยเด็ก และการแสดงดนตรีครั้งแรกของเขามาจากวงดนตรีออร์เคสตราในบ้านของครอบครัว ตอนอายุสี่ขวบเขาพยายามแต่งเพลงเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็น

เพลงที่เขียนร่วมกับอเล็กซานดราน้องสาวของเขา ในปี ค.ศ. 1845 เขาเริ่มเรียนเปียโนกับครูสอนพิเศษในท้องถิ่น ซึ่งทำให้เขาค้นพบกับมาซัวร์กาของเฟรเดริก โชแปง และเปียโนของฟรีดริช คัลก์เบรนนอร์ เนื่องจากในเวลานั้นยังไม่มีการศึกษาด้านดนตรีในสถาบันของรัสเซีย พ่อแม่ของไซคอฟสกีไม่คิดว่าลูกชายจะประกอบอาชีพด้านดนตรี แต่พวกเขาเลือกที่จะเตรียมเด็กที่ขี้หงุดหงิดและอ่อนไหวสำหรับอาชีพข้าราชการ

ในปี ค.ศ. 1850 ไซคอฟสกีเข้าเรียนที่ Imperial School of Jurisprudence อันทรงเกียรติในเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ซึ่งเป็นสถาบันประจำสำหรับเด็กชาย ซึ่งเขาใช้เวลาเก้าปี เขาพิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นนักเรียนที่ขยัน และประสบความสำเร็จซึ่งได้รับความนิยมในหมู่เพื่อนฝูง ในเวลาเดียวกัน ไซคอฟสกีได้ก่อตัวขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เป็นชายล้วนมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่รุนแรงกับเพื่อนร่วมโรงเรียนหลายคนของเขา (Aleander Poznansky, 2652)

ภาพที่ 3: ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky)

ที่มา <https://www.biography.com/musician/pyotr-ilyich-tchaikovsky>,

สืบค้น 27 พฤศจิกายน 2563

4.1.4 วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky)

วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky) เกิดเมื่อวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ. 1890 เสียชีวิต
วันที่ 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1950 นักเต้นบัลเลต์ชาวรัสเซียผู้มีชื่อเสียงและเป็นตำนานระดับโลก โด่งดัง
จากการก้าวกระโดดที่น่าทึ่งและอ่อนไหว การตีความ หลังจากจบอาชีพในโรงเรียนที่ยอดเยี่ยม
Nijinsky กลายเป็นศิลปินเดี่ยวที่โรงละคร Mariinsky St. Peterburg ในปี ค.ศ. 1907 โดยได้แสดงใน
บัลเลต์คลาสสิก เช่น Giselle, Swan Lake และ The Sleeping Beauty ในปี 1909 เขาได้ร่วมงาน
กับ Ballets Russes ของ Serge Diaghilev และนักออกแบบท่าเต้นคณะของ Michel Fokine ได้
สร้าง Le Spectre de la rose, Petrushka, Schéhérazade และบัลเลต์อื่น ๆ สำหรับเขา
โดยเฉพาะ ผลงานของ Nijinsky ในฐานะนักออกแบบท่าเต้น ได้แก่ L'Après-midi d'un faune
และ Le Sacre du printemps

วาสลาฟ เป็นลูกชายคนที่สองของ ทอมมัส ลอเรนตีวิช จินสกี (Thomas Laurentiyevich Nijinsky) กับ เอลีโอโนรา เบเรดา (Eleonora Bereda) ทั้งบิดาและมารดาเป็นนักเต้นที่มีชื่อเสียงและโดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อของเขามีชื่อเสียงในด้านความสามารถพิเศษและการก้าวกระโดดที่มีพลังของเขา ครอบครัว Nijinskys มีคณะเต้นรำเป็นของตัวเองและแสดงไปทั่วจักรวรรดิรัสเซีย วัยเด็กของ Nijinsky ส่วนใหญ่ใช้ในเทือกเขาคอเคซัสซึ่งเขาเติบโตเป็นเด็กเล็กกับ Stanislav น้องชายของเขาและ Bronistawa น้องสาวคนเล็กของเขา พ่อของเขาสังเกตเห็นว่าเด็กมีนิสัยชอบเต้นอย่างมาก จึงให้บทเรียนแรกแก่เขา

เมื่ออายุได้แปดปีในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1898 วาสลาฟ ได้เข้าเรียนที่ Imperial School of Dancing ในเซนต์ปีเตอส์เบิร์กซึ่งครูที่สำคัญที่สุดของเขาได้ค้นพบความสามารถพิเศษของเขาในไม่ช้า เมื่อเขาอายุ 16 ปี พวกเขาแนะนำให้เขาเรียนจบและเข้าโรงละคร Mariinsky Nijinsky ปฏิเสธโดยเลือกที่จะปฏิบัติตามระยะเวลาการศึกษาตามปกติ ในเวลานั้นเขาได้รับการขนานนามว่าเป็น "สิ่งมหัศจรรย์อันดับแปดของโลก" และ "เวสทริสแห่งทิศเหนือ" (อ้างอิงถึงออกุสต์ เวสทริส นักเต้นชาวฝรั่งเศสผู้โด่งดังแห่งศตวรรษที่ 18) ในช่วงปีการศึกษาของเขา เขาปรากฏตัวที่โรงละคร Mariinsky ครั้งแรกในฐานะสมาชิกของคณะบัลเลต์ ต่อมาในส่วนเล็กๆ เขาเต้นรำในเซนต์ปีเตอส์เบิร์กต่อหน้าซาร์ที่โรงละครจีน Tsarskoe Selo และโรงละคร Hermitage ของพระราชวังฤดูหนาว

วาสลาฟ สำเร็จการศึกษาในฤดูใบไม้ผลิ ปี ค.ศ. 1907 และในวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1907 ได้เข้าร่วมโรงละคร Mariinsky ในฐานะศิลปินเดี่ยว การแสดงเปิดตัวครั้งแรกของเขาอยู่ในบัลเลต์ La Source โดยมีนักบัลเลต์ชาวรัสเซีย Julia Sedova เป็นหุ้นส่วนของเขา สาธารณชนและนักวิจารณ์บัลเลต์ต่างพากันแสดงความกระตือรือร้นในทันที ในบรรดาหุ้นส่วน Mariinsky ของเขาคือนักบัลเลต์ผู้ยิ่งใหญ่สามคน ได้แก่ Mathilde Kschessinskaya, Anna Pavlovna Pavlova และ Tamara Platonovna Karsavina ในฐานะขุนนางแดนเซอร์ เขาได้เต้นแสดงนำในบัลเลต์มากมาย รวมถึง Ivanotschka, Giselle, Swan Lake, The Sleeping Beauty และ Chopiniana ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1907 ถึง ค.ศ. 1911 Nijinsky ได้เต้นนำที่โรงละคร Mariinsky และที่โรงละคร Bolshoi ใน Moscow ซึ่งเขาเป็นนักแสดงรับเชิญ ความสำเร็จของเขานั้นยอดเยี่ยมมาก

ในปี 1909 Sergey Diaghilev อดีตผู้ช่วยผู้บริหารโรงละคร Imperial ได้รับมอบหมาย จากดยุกผู้ยิ่งใหญ่ Vladimir ให้จัดตั้งคณะบัลเลต์ของสมาชิกโรงละคร Mariinsky และ Bolshoi Diaghilev ตัดสินใจพาบริษัทไปที่ปารีสในช่วงฤดูใบไม้ผลิ และขอให้ Nijinsky เข้าร่วมเป็นนักเต้นหลัก การแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1909 ที่ Théâtre du Châtelet ตั้งแต่ ค.ศ. 1907 ถึง พ.ศ. 1912 เขาร่วมงานกับนักออกแบบท่าเต้นของบริษัท Michel Fokine ด้วยพรสวรรค์อันเป็นปรากฏการณ์ในการแสดงลักษณะเฉพาะของเขา เขาได้สร้างบทบาทที่โด่งดังที่สุดบางส่วนของเขาใน Le Carnaval ของ Fokine, Les Sylphides, Le Spectre de la rose,

Schéhérazade, Petrushka, Le Dieu bleu, Daphnis et Chloé และ Narcisse การแสดงบัลเลต์ต่อมาของเขาคือ Mephisto Valse, Variations on the Music of Johann Sebastian Bach, Les Papillons de nuit และ The Minstrel จนถึงปี ค.ศ. 1917 Nijinsky ปราบกฏตัวท้าวยุโรปในสหรัฐอเมริกาและในอเมริกาใต้ เขาถูกเรียกว่า le dieu de la danse

ปี ค.ศ. 1912 เขาเริ่มต้นอาชีพการเป็นนักร้องแบบทำเต้น เขาสร้างบัลเลต์ L'Après-midi d'un faune, Jeux และ Le Sacre du printemps ให้กับ Ballets Russes ของ Diaghilev Till Eulenspiegel ผลิตในสหรัฐอเมริกาโดยไม่มีการดูแลส่วนบุคคลของ Diaghilev งานของเขาในด้านการออกแบบทำเต้นโดยทั่วไปถือว่าเป็นงานสร้างสรรค์ที่กล้าหาญ (Emily Rodriguez, 2562)

ภาพที่ 4: วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky)

ที่มา https://th.hmong.wiki/wiki/Vaslav_Nijinsky, สืบค้น 28 พฤศจิกายน 2563

4.1.5 เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang)

เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang) เกิดเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1894 เสียชีวิตวันที่ 8 กันยายน ค.ศ. 1961 เป็นนักแสดงละครจีน นักร้อง นักแสดง นักเต้นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดท่านหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน

เหมย หลันฟาง เริ่มเรียนจิซซีที่โรงอุปรากรปักกิ่งเมื่ออายุได้ 8 ขวบ และได้แสดงบนเวทีครั้งแรกเมื่ออายุ 11 ขวบ โดยเล่นเป็นสาวทอผ้า หลังจากนั้นเขาเล่นบทหญิงเป็นส่วนใหญ่ กลายเป็นที่รู้จักโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการพรรณนาถึง "นักร้องดอกไม้ที่ทำให้แตกเป็นเสี่ยง" (Flower-Shattering Diva) รูปแบบการเต้นของเขาได้รับการยอมรับเป็นอย่างมากตลอดหลายปีที่ผ่านมาจนเป็นที่รู้จักในนาม "โรงเรียนเหมยหลันฟาง" (Mei Lanfang School) เมื่ออายุ 13 ปี ได้ร่วมงานกับ Xiliancheng Theatrical Company และทำให้เขาได้รับชื่อเสียงระดับชาติจากการแสดงในเซี่ยงไฮ้และที่อื่น ๆ เขาแสดงที่ปะเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1919 และ ค.ศ. 1924 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1930 และสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1932 และ ค.ศ. 1935

หลังจากการขยายตัวของสงครามจีน-ญี่ปุ่น Mei Lanfang ย้ายตั้งรกรากที่ฮ่องกงเมื่อ ค.ศ. 1937 แต่เขากลับไปเซี่ยงไฮ้หลังจากญี่ปุ่นยึดดินแดนและหยุดแสดงเป็นเวลาห้าปี จากนั้นกลับมาทำงานอีกครั้งในปี ค.ศ. 1946 โดยทำงานทางด้านละครและภาพยนตร์ และทำหน้าที่เป็นผู้กำกับและเป็นสมาชิกขององค์กรวัฒนธรรมหลายแห่ง เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี ค.ศ. 1959

บทบาทที่โด่งดังที่สุดของเขา ได้แก่ Bai Niangzi ใน Duanqiao ("Broken Bridge"), Lin Daiyu ใน Daiyu zanghua ("Daiyu Buries Flowers"), Yuji in Bawang bieji ("Farewell My Concubine") และ Yang Yuhuan ใน Guifei zuijiu ("Concubine Gets Drunk") (Gloria Lotha, 2562)

ภาพที่ 5: เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang)

ที่มา <https://www.pinterest.com/pin/550916966901393473/>,

สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2563

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1.6 จาง อี้หมว (Zhang Yimou)

จาง อี้หมว เกิดเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1951 เป็นศิลปินชาวจีน เกิดที่เมืองซีอาน บิดาเป็นนายทหารในกองทัพของพรรคก๊กมินตั๋ง ภายใต้การนำของนายพลเจียง ไคเช็ค และพี่ชายเป็นทหารในกองทัพ ในสงครามกลางเมืองเมื่อ ค.ศ. 1949 ซึ่งพ่ายแพ้ต่อพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทำให้ชีวิตในวัยเด็กของเขาต้องประสบความลำบาก

ในปี ค.ศ. 1966 ช่วงการปฏิวัติทางวัฒนธรรม เขาต้องออกจากโรงเรียน และไปเป็นผู้ใช้แรงงานในโรงงานปั่นฝ้าย ในช่วงนี้เขาเริ่มงานเขียนภาพและถ่ายภาพ โดยของตัวเองเพื่อนำเงินมาสะสมซื้อกล้องถ่ายภาพ

จาง อี้หมว สมัครเข้าเรียนที่สถาบันภาพยนตร์ปักกิ่ง เมื่อ ค.ศ. 1978 ทั้งที่ไม่มีคุณสมบัติเพราะอายุเกินและเรียนไม่จบ แต่เขาเขียนจดหมายถึงกระทรวงวัฒนธรรม อ้างว่าต้องเสียเวลาไปถึงสิบปีในช่วงปฏิวัติทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งส่งภาพถ่ายผลงานส่วนตัวควบคู่ไปด้วย ด้วย

เหตุนี้เขาจึงได้รับอนุมัติเข้าเรียนเป็นกรณีพิเศษ เขาจบการศึกษาในปี ค.ศ. 1982 รุ่นเดียวกับ Chen Kaige (เฉิน ช่ายเกอ) ได้ชื่อว่าเป็นหนึ่งใน "ผู้กำกับภาพยนตร์จีนรุ่นที่ 5"

ในปี ค.ศ. 1984 จาง อี้โหมวร่วมงานเป็นผู้กำกับภาพให้กับ Chen Kaige ในภาพยนตร์ "Yellow Earth" และภาพยนตร์เรื่องถัดมา "The Big Parade" (ค.ศ. 1985) ภาพยนตร์ได้รับคำชื่นชมเป็นอย่างดี และสร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์จีนรุ่นที่ 5

ภาพยนตร์เรื่องถัดมาจาง อี้โหมวได้เป็นผู้กำกับภาพและร่วมแสดง เรื่อง "Old Well" ได้รับรางวัลนักแสดงนำยอดเยี่ยมจาก เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติโตเกียว จากความสำเร็จในเรื่องนี้ เขาได้รับการสนับสนุนให้กำกับภาพยนตร์เรื่องแรก "Red Sorghum" ในปี ค.ศ. 1987 ภาพยนตร์ได้รับรางวัล หมีทองคำ ภาพยนตร์ยอดเยี่ยม จากเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติเบอร์ลิน

หลังเสร็จสิ้นการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง คีโค่นบัลลังก์วังทอง (Curse of the Golden Flower) Zhang Yimou ได้พักงานภาพยนตร์ชั่วคราวเพื่อเป็นผู้อำนวยการแสดงในพิธีเปิดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกฤดูร้อน 2008 (Beijing 2008 Olympics) ซึ่งมีขึ้นในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 2008 ณ สนามกีฬาแห่งชาติปักกิ่ง ประเทศจีน (Amy Tikkanen, 2021)

ผลงาน ของ Zhang Yimou เช่น

ผลงานกำกับภาพยนตร์

Red Sorghum (1987) (ชื่อไทย: ตำนานรักทุ่งสีเพลิง)

Codename Cougar (1989)

Ju Dou (1991) (ชื่อไทย: จูโด เธอผิดหรือไม่ผิด)

Raise the Red Lantern (1992) (ชื่อไทย: ผู้หญิงคนที่สี่ชิงโคมแดง)

The Story of Qiu Ju (1992) (ชื่อไทย: เหนือคำพิพากษา)

To Live (1994) (ชื่อไทย: คนตายยาก)

Shanghai Triad (1995) (ชื่อไทย: ดอกไม้ในมือเจ้าพ่อ)

Lumière and Company (1995)

Keep Cool (1997)

Not One Less (1999) (ชื่อไทย: ครูตัวน้อยหัวใจไม่น้อย)

The Road Home (1999) (ชื่อไทย: เส้นทางรักนิรันดร์)

Happy Times (2000)

Hero (2002) (ชื่อไทย: ฮีโร่)

House of Flying Daggers (2004) (ชื่อไทย: จอมใจบ้านมิดบิน)

Riding Alone for Thousands of Miles (2005) (ชื่อไทย: เส้นทางรักพันลี้)

Curse of the Golden Flower (2006) (ชื่อไทย: ศิโกโค่นบัลลังก์วังทอง)

The Great Wall (2016)

กำกับภาพ

One and Eight (1982) (ชื่อไทย:

Yellow Earth (1984)

Old Well (1986)

The Big Parade (1986)

นักแสดง

Old Well (1986)

Red Sorghum (1987)

Fight and Love with a Terracotta Warrior (1989) (ชื่อไทย: เทียนฟง คนตรงสามพัน

ปี)

Keep Cool (1997) (Wikipedia, 2021)

ภาพที่ 6: จาง อี้โหมว (Zhang Yimou)

ที่มา <https://www.britannica.com/biography/Zhang-Yimou>,

สืบค้น 28 พฤศจิกายน 2563

สรุป นาฏยศิลป์ในระดับสากลกับงานนาฏกรรม

จากการศึกษานาฏยศิลป์ชายที่มีผลงานและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล แสดงให้เห็นได้ว่า นาฏยศิลป์ชายทั้งหลายนี้เป็นผู้สร้างสรรค์งานทางด้านนาฏกรรมเฉพาะด้านโดยเฉพาะ และศิลปินเหล่านี้มีทักษะ ความสามารถประกอบประสบการณ์ทางด้านนาฏกรรมเป็นอย่างสูง ซึ่งพบว่าศิลปินชายจะเป็นทักษะ ความสามารถเฉพาะและด้านทำหน้าที่ในงานเฉพาะ ซึ่งแต่ละหน้าที่ย่อมส่งเสริมชกกันเพื่อให้ครบองค์ประกอบในงานนาฏกรรม

4.2 นาฏยศิลป์ชายในประเทศไทยกับการสร้างงานนาฏกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมนาฏยศิลป์ชายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีส่วนในการสร้างงานนาฏกรรม โดยเป็นนาฏยศิลป์ที่มีทักษะ ความสามารถ ความชำนาญและลักษณะโดดเด่นเป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างแพร่หลาย แบ่งตามความหลากหลายของรูปแบบ ประเภทหรือหน้าที่ทางการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน ศิลปินชายที่รวบรวมมานี้มีผลงานเป็นที่ยอมรับในแต่ละด้าน ซึ่งเป็นจากการค้นคว้าพบว่ามีความสมบูรณ์โดดเด่นและยังมีผลงานสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน ซึ่งนายเสรี หวังในธรรม เป็นศิลปินชายท่านหนึ่งที่มีความสามารถหลากหลายด้านและเป็นที่ยอมรับ และการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงทางด้านทักษะ มีปรากฏในงานนาฏกรรมของท่าน โดยการนำเสนอในหัวข้อนี้จะนำเสนอข้อมูลบุคคลด้วยการจัดตามประเภทตามกลุ่ม ดังนี้

- 4.2.1. เจ้าของคณะละคร
- 4.2.2. ผู้อำนวยการสร้าง
- 4.2.3. ผู้กำกับการแสดง
- 4.2.4. ผู้ประพันธ์บท
- 4.2.5. ผู้ช่วยออกแบบท่ารำ-ผู้แสดง
- 4.2.6. ผู้บรรจเพลง ผู้สร้างเพลง
- 4.2.7. ผู้ทำฉาก

4.2.1 เจ้าของคณะละคร – ผู้อำนวยการการสร้าง

เจ้าของคณะละครทำหน้าที่กำกับ ควบคุม วางแผนการดำเนินงาน กำหนดรูปแบบเนื้อหา รวมไปถึงการจัดการแสดง โดยคณะละครแต่ละคณะมักจะมีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นในการดำเนินการภายในคณะ หรือการจัดการแสดง ทำให้รูปแบบของคณะละครเป็นที่จดจำของบุคคลโดยทั่วไป เกิดเป็นการเรียกคณะละครต่าง ๆ ตามชื่อสถานที่ ชื่อบุคคล หรือแม้กระทั่งชื่อของโรงละคร เจ้าของคณะละครยังต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนปัจจัยด้านต่าง ๆ ภายในคณะของตนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

4.2.1.1 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงจัดตั้งการฝึกหัดละครในวังส่วนพระองค์ จึงเรียกกันว่า ละครวังสวนกุหลาบ

ละครวังสวนกุหลาบ เป็นคณะละครในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา คณะละครวังสวนกุหลาบ มีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องในสมัย รัชกาลที่ 6 ว่าเป็น “สถาบันที่ฝึกหัดละครแบบหลวงที่ดีที่สุด” เป็นคณะละครที่สืบทอดแบบแผน การเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย และรูปแบบการแสดงมาจากราชสำนักรัชกาลที่ 2 สำนักละครวังสวนกุหลาบ มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

ก. ความพิถีพิถันในการสรรหาครูผู้สอนที่มีฝีมือเป็นเลิศ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ทรงอุปถัมภ์และพิถีพิถันในการสรรหาครูผู้สอนที่มีฝีมือเป็นเลิศเข้ามาถ่ายทอด วิชาความรู้ให้กับข้าหลวงละครของพระองค์ ทำให้ละครวังสวนกุหลาบมีชื่อเสียง และเป็นที่ยกย่อง

ข. รูปแบบการฝึกหัดที่เคร่งครัด

คุณท้าวณารวีรคณานุรักษ์ (พระอภิบาลในทูลกระหม่อมอัษฎางค์ ฯ) กวดขันให้การฝึกหัดเป็นไปอย่างเคร่งครัด มีรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพของศิลปินตั้งแต่ขั้นแรกเริ่มจนถึงขั้นสูงสุด กลายเป็นรูปแบบที่ศิลปินรุ่นหลังยึดถือและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ค. วิชาความรู้อันเป็นมรดกที่ประเมินค่ามิได้

วิชาความรู้และแบบแผนด้านนาฏศิลป์ไทยจากวังสวนกุหลาบ
 เสมือนการเชื่อมรอยต่อวิวัฒนาการละครไทยในราชสำนักรัชกาลที่ 2 มาสู่ยุคปัจจุบัน (ประเมษฐ์ บุณ
 ยะชัย, 2543)

ภาพที่ 7: พระรูปสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมา

ที่มา <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=5262.0>,

สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2563

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์วสุ กรมหลวงนครราชสีมาขึ้นพระทัย
 และบริหารจัดการคณะละครวังสวนกุหลาบด้วยพระองค์เอง คือ

1. โปรดรวบรวบครูที่มีฝีมือมาถ่ายทอดทำรำ

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์วสุ กรมหลวง
 นครราชสีมาทรงสนพระทัยละคร โปรดให้จัดหาครูที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาสอนเป็นครูประจำ
 คือ

ก. หม่อมครุฑม นวรัตน์ ณ อยุธยา เป็นหม่อมในพระเจ้าบรมวงศ์
 เธอ กรมหมื่นสวัสด์ รับผิดชอบควบคุมฝ่ายนาง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นละครเจ้าคุณจอม
 มารดาเอม (เจ้าคุณจอมมารดาในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ)

ข. หม่อมครูอึ้ง หลีตะเสน เป็นละครในเจ้าคุณจอมมารดาเอม เป็น
 ผู้ที่มีทักษะและความสามารถสูง รับผิดชอบในการควบคุมฝึกสอนตัวพระทั้งหมด

ค. หม่อมครูแยม (อิเหนา) เป็นหม่อมในสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) มีความสามารถในการรำได้งาม ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำอิเหนา การใช้อาวุธในละครอิเหนา และเพลงหน้าพาทย์

ง. คุณครูหิม เป็นละครในคณะละครเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) มีทักษะความสามารถประเภทละครพันทาง ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำออกภาษากระบวนไม้รับอาวุธจีน-ไทย

2. โปรดให้สถานที่ ฝึกซ้อม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์วสุ กรมหลวงนครราชสีมา โปรดให้ฝึกหัดละครภายในพื้นที่วังสวนกุหลาบ ซึ่งสามารถสรุปการโปรดให้ใช้สถานที่ฝึกซ้อมได้ดังนี้

ก. สนามหญ้าหน้าพระตำหนัก เป็นสนามหญ้าลานกว้าง หน้าพระตำหนักสวนกุหลาบ ใช้เป็นที่ฝึกหัดเพลงช้า เพลงเร็ว

ข. เรือนคุณท้าวณาริวรรณารักษ์ เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวขนาดใหญ่ ใช้เป็นที่ฝึกซ้อมละคร

ค. ตำหนักแพ เป็นหนึ่งในตำหนักไทยที่สร้างขึ้นเป็นที่ประทับพักผ่อนอยู่ในสระเป็นที่ทอดพระเนตรการเล่นสัควา (ประเมษฐ์ บุนยะชัย, 2543)

ภาพที่ 8: ด้านหน้าพระตำหนักสวนกุหลาบและสนามหญ้า

ที่มา: ละครวังสวนกุหลาบ

3. ระบบของคณะละคร

ระบบของคณะละคร เป็นระบบการจัดการของคณะละครวังสวนกุหลาบ มีรายละเอียดดังนี้

ก. ระบบการฝึกหัดละคร คณะละครวังสวนกุหลาบเป็นการฝึกหัดลักษณะกินนอนประจำอยู่ในวังสวนกุหลาบ อาจารย์ลมุล ยมะคุปต์ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยและอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ศิลปินแห่งชาติ ได้อธิบายมีกำหนดเวลาการฝึกหัดแต่ละวันสรุปได้ว่า

เวลา 05.00-07.00 น. ตื่นนอน เพื่อรำเพลงช้าเพลงเร็ว หลักจากนั้นตัวพระต้นเสา ตัวนางฝึกรำเพลงเชิดฉิ่ง

เวลา 07.00 น. พักอาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย

เวลา 08.00 น. รับประทานอาหาร

เวลา 09.00 - 11.30 น. เรียนวิชาสามัญ เน้นการอ่านบท

เวลา 12.00 น. หยุดรับประทานอาหารกลางวัน

เวลา 13.00 - 16.00 น. เริ่มซ้อมโยน ละคร

เวลา 16.00 - 19.00 น. หยุดการฝึกซ้อม

เวลา 20.00 - 24.00 น. เริ่มซ้อมเฉพาะบท หรือซ้อมเข้าเรื่อง แล้ว

กลับเข้านอน (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2543)

4.2.1.2 เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ นามเดิม หม่อมราชวงศ์หลาน กุญชร เป็นโอรสในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสิงหนาทราชดรุรงค์ฤทธิ กับหม่อมสุด กุญชร ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๗ ค่ำ ปีชวด ตรงกับวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2395 เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์เคยรับราชการในตำแหน่งสำคัญหลายตำแหน่งเช่นผู้บัญชาการกรมม้าและกรมมหรสพ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ถึงแก่อสัญกรรมลงเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2465 สิริอายุ 69 ปี 1 เดือน 15 วัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเพลิงศพที่ท้องสนามหลวงเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2465

เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ นอกจากการรับราชการในตำแหน่งทั่วไปแล้ว เจ้าพระยาเทเวศร์ฯ ยังมีหน้าที่ในการควบคุมกรมที่เกี่ยวกับการแสดงต่าง ๆ ถึง 5 ได้แก่ กรมมหรสพ กรมโยน กรมพิณพาทย์ กรมรำโคม และกรมหุ่น และด้วยในสมัยนั้นมีต่างชาติเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยอยู่เป็นประจำ จึงมีหน้าที่ในการจัดการแสดงสำหรับต้อนรับพระราชอาคันตุกะ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547a)

นอกจากการรับราชการแล้ว เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ยังรับมรดกคณะละครจากบิดา เล่นเป็นละครนอก เช่นเรื่องพระอภัยมณีเป็นโรงใหญ่ แล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงช่วยคิดให้เล่นละครไทยเป็นทำนองละครออปร่าฝรั่ง เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์สร้างโรงละครภายในวัง บริเวณริมถนนอัษฎางค์ ให้เรียกชื่อว่า โรงละครดีกดำบรรพ์ และประสงคให้เรียกดีกดำบรรพ์ เป็นคณะละคร (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547a)

ภายในคณะละครของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์มีกระบวนการจัดการ โดยซ้อมโยนหลวงให้เล่นละครรำเป็นที่แรก เคยเล่นทั้งเรื่องรามเกียรติ์และเรื่องอิเหนา และมีการจัดการทางองค์กร ดังนี้

1. สมเด็จพระเจ้า บรมวงศ์เธอ เจ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติ

วงศ์ ทรงช่วยแต่งบทละคร

2. หม่อมเข้ม กุญชร คิดการรำและฝึกหัด

3. พระเสนาบดีรียางค์ (ทองดี) คิด คัดเพลงร้องและฝึกหัด

4. พระประดิษฐ์ไพเราะ (ตาด) คิด คัดเพลงร้องและฝึกหัด

5. พระยาพรหมมาภิบาล (ทองใบ สุวรรณภารต) เป็นตัวทศกัณฐ์ ได้

เป็นครูยักษ์ทั้งโยน และละคร

6. พระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) น้องพระยาพรหม-

มาภิบาล เป็นตัวพระราม ได้เป็นครูครอบโยนละครในกรมมหรสพ (ดำรงราชานุภาพ, 2556)

ภาพที่ 9: เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

ที่มา <https://web.facebook.com/SiamRenaissancePublishing/photos/pcb.2606433259681835/2606432596348568/>, สืบค้น 24 พฤศจิกายน 2563

4.2.1.3 เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล) มีคณะละครเล่นมาตั้งแต่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 มาตั้งเป็นละครโรงใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เดิมเล่นเรื่องดาหลัง ต่อมาเล่นทั้งละครในและละครนอก กระบวนรำเจ้าพระยามหินทรฯ คิดแต่ต่างไปจากแบบหลวง จนเกิดเป็นแบบละครเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง คือ เล่นละครออกภาษา เป็นสำเนียงชาติต่าง ๆ เช่น สำเนียงพม่า-มอญ สำเนียงจีน สำเนียงลาว ละครของท่านเรียกว่าละครผสมสามัคคี ภายในจึงเรียกละครชนิดนี้ว่า ละครพันทาง

เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เป็นผู้คิดให้ละครไทยเล่นประจำโรงเก็บเงินคนดูเป็นที่แรก เรียกโรงละครของท่านว่า ปรินสธิโอเตอ (หมายถึง ละครของพระองค์เจ้า ซึ่งเป็นหลานของเจ้าพระมหินทรศักดิ์ธำรง) เล่นเวลาเดือนหงาย เดิมเล่นเดือนละ 1 สัปดาห์ เรียกว่า วิก (Week) ภายหลังจึงเพิ่มเป็นเดือนละคร 2 สัปดาห์ (ดำรงราชานุภาพ, 2556)

ภาพที่ 10: โรงละคร Prince Theater

ที่มา: ภาพเก่าเล่าตำนาน

การบริหารคณะละครของท่าน มีหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) เป็นผู้ประพันธ์บทละครจำนวนมาก เช่น ราชธาธิราช สามก๊ก ลักษณะวงศ์ สิงห์ไตรภพ พระอภัยมณี เป็นต้น การฝึกซ้อมคณะละครของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง มีหลักฐานจากบันทึกนิราศหนองคาย แต่งโดยหลวงพัฒนพงศ์ภักดี เมื่อครั้งที่ตามเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงรับราชการไปปราบกบฏฮ่อที่เมืองหนองคาย เมื่อ พ.ศ.2418 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

“เวลาคำนั่งทำบทละคร เวลาตีฝึกสอนละครหญิง”
(พัฒนพงศ์ภักดี, 2559)

ตัวละครภายในคณะละครของท่านที่มีชื่อ คือ

1. เป้า หลานเจ้ากรับ เป็นตัวเงาะ เป็นภรรยาเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (ต่อมาเป็นครูละครเจ้าคุณจอมมารดาแพ)
2. เปลียน เป็นตัวท้าวสามนต์ ภรรยาเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (ต่อมาเป็นครูละครเจ้าคุณจอมมารดาแพ)
3. เครือ เป็นตัวมั่งรายกยอชวา เป็นครูละครผสมสามัคคีและเป็นละครในคณะเจ้าคุณจอมมารดาแพ

4. เสี่ยงม เป็นตัวยืนเครื่อง เป็นตัวยืนเครื่อง ต่อมาได้เป็นครุละครเจ้า
อินทรวีโรรสสุริยวงเมืองเชียงใหม่ (ดำรงราชานุภาพ, 2556)

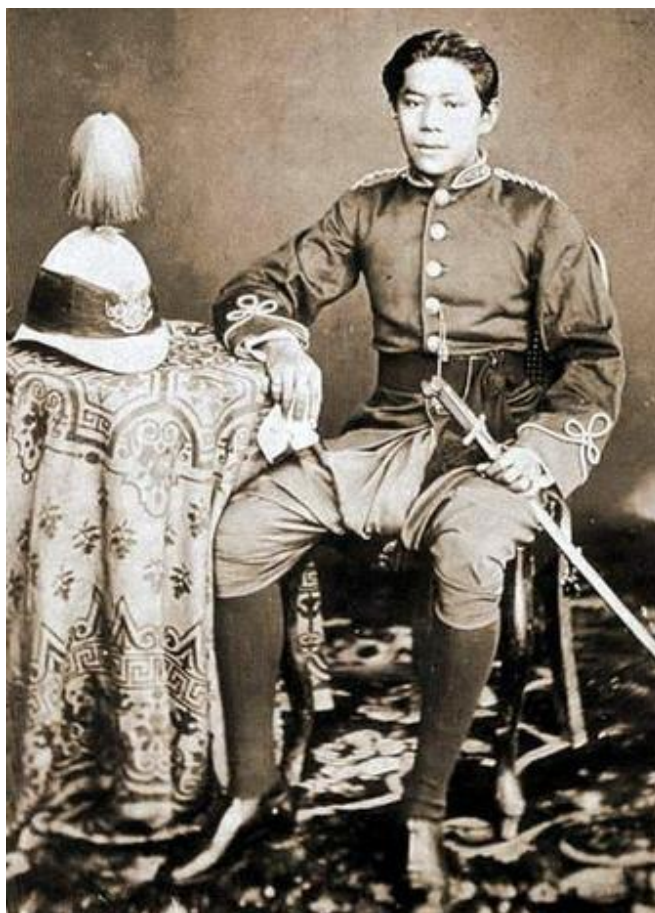
ภาพที่ 11: เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)

ที่มา https://www.silpa-mag.com/history/article_64478

สืบค้น 10 กรกฎาคม 2565

4.2.1.4 บุชย์มหินทร์

บุชย์มหินทร์ หรือ บุชย์ เพ็ญกุล (ถึงแก่กรรมก่อนมีพระราชบัญญัติ
นามสกุล)เป็นบุตรชายของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง นายบุชย์เป็นผู้ที่มีความสามารถและได้ส่งให้ไป
ศึกษา ณ ต่างประเทศ จากนั้นกลับมารับราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 5 จนได้รับราชการจนรับการเลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็น เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ภายหลังจาก
ตัดสินใจลาออกจากราชการ เพื่อพาคณะละครไปแสดงถึงยุโรป เมื่อ พ.ศ. 2443 แต่เกิดภาวะ
ขาดทุน (ดำรงราชานุภาพ, 2556)

ภาพที่ 12: บุศย์มหินทร์ (บุศย์ เพ็ญกุล)

ที่มา นาฏกรรมชาวสยาม

นายบุศย์มหินทร์ เคยเข้าเฝ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 แห่งรัสเซีย (เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นมกุฎราชกุมาร) ได้เสด็จมาประเทศสยาม เมื่อวันที่ 20-24 มีนาคม พ.ศ. 2433 นายบุศย์ได้กราบทูลเชิญซาร์นิโคลัส ที่ 2 ทอดพระเนตรการแสดงนาฏศิลป์ของคณะตน พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 พอพระทัยอย่างมาก หลังจากเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติได้ไม่นานก็มีพระราชกระแสรับสั่งให้เชิญคณะละครบุศย์มหินทร์ไปแสดงที่ยุโรปโดยเฉพาะที่รัสเซียอย่างเป็นทางการ

แต่เนื่องจากนายบุศย์เสียเวลาไปกับการขอพระราชทานพระบรมราชนุญาตจากรัชกาลที่ 5 ทำให้การเดินทางล่าช้ากว่ากำหนด เมื่อไปถึงรัสเซียก็ปรากฏว่าเทศกาลการแสดงที่ เมืองเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ประเทศรัสเซียได้ปิดลงแล้ว และพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ไม่ได้เสด็จประทับอยู่ในประเทศจึงยังไม่ได้จัดการแสดง ขณะนั้นรอจัดการแสดงที่รัสเซียนั้น นายบุศย์จึงถือโอกาสนำคณะละครไปแสดงประเทศต่าง ๆ ในยุโรปก่อน จากนั้นจึงได้กลับมาจัดการแสดงที่ เมืองเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย ในวันที่ 24-29 ตุลาคม พ.ศ. 2443

คณะนาฏศิลป์ของนายบุศย์มีสมาชิกทั้งหมด 35 คน เป็นหญิง 23 คน ต้องทำหน้าที่เป็นทั้งตัวละครและตัวนางรำ ส่วนผู้ชาย 12 คน ทำหน้าที่เป็นนักดนตรี (เอนก นาวิกมูล , 2545)

ภาพที่ 13: คณะละครบุคคยมหินทร์

ที่มา นาฏกรรมชาวสยาม

4.2.1.5 จวงจันทน์ จันท์คณา (พรานบุรพ์)

นายจวงจันทน์ จันท์คณาหรือพรานบุรพ์ เป็นบุตรชายของหลวงราชสมบัติ (จันท์) และนางสร้อย เกิดเมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2444 ที่ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากบิดาต้องย้ายราชการไปปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดเพชรบุรีในขณะนั้น เมื่อถึงวัยที่ต้องเข้ารับการศึกษา บิดาได้ย้ายมาปฏิบัติราชการที่จังหวัดราชบุรีจึงได้เข้าการศึกษาที่วัดสัตนาท แต่เรียนอยู่ได้ไม่นานบิดาก็ถึงแก่กรรม เมื่อมีอายุ 7 ปี แม่ก็พาไปอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เรียนหนังสือต่อจนอายุ 11 ปี จึงได้เข้ามาเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย

ระหว่างที่ศึกษาโรงเรียนสวนกุหลาบนั้น นอกจากจะได้รับเลือกให้เข้าเล่นฟุตบอลในทีมโรงเรียนแล้ว ยังสามารถเล่นไวโอลินได้ดีอีกด้วย

เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสวนกุหลาบ ได้เข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ (รัฐศาสตร์) แต่เรียนไม่สำเร็จ เพราะสนใจด้านการประพันธ์และดนตรีมากกว่า ระยะเวลานี้เป็นระยะที่คณะละครราตรีพัฒนาเดินทางกลับมาจากอเมริกา จึงได้เริ่มชีวิตละครด้วยการบอกรบออยู่หลังฉาก ขณะเดียวกันก็เขียนบทกวีในนาม “อำแดงขำ” เรื่องอ่านเล่นในนามปากก “รักร้อย” ลงในหนังสือยุคนั้น และนามปากก “ศรี จันท์งาม” ในหนังสือ “เนตรนารี” ต่อมาได้แต่งบทละครเรื่อง “ทะเกล้าสามเกลอ” ขึ้นเรื่องแรก ก็ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี จนได้เป็นผู้แต่งบทละครเอง และกำกับการแสดงเอง และได้ใช้นามปากก “พรานบุรพ์” เป็นครั้งแรกเมื่อเขียนเรื่อง “เหยี่ยวทะเล” (จวงจันทน์ จันท์คณา (พรานบุรพ์), 2519)

ภาพที่ 14: จวงจันทน์ จันทรคณาหรือ พรานบุรณ

ที่มา

[https://web.facebook.com/718163661556272/photos/a.1441854952520469/14418561](https://web.facebook.com/718163661556272/photos/a.1441854952520469/1441856169187014/?type=3&_rdc=1&_rdr)

[69187014/?type=3&_rdc=1&_rdr,](https://web.facebook.com/718163661556272/photos/a.1441854952520469/1441856169187014/?type=3&_rdc=1&_rdr)

สืบค้น 23 ธันวาคม 2563

เมื่อละครราตรีพัฒนามีเหตุต้องระงับการแสดง เนื่องจากเจ้าของคณะละครเปลี่ยนใจในการทำกิจการด้านโรงภาพยนตร์ ทำให้นายจวงจันทน์ จันทรคณาจึงเปลี่ยนไปได้ทำงานด้านหนังสือพิมพ์ โดยประจำอยู่ในกองบรรณาธิการเดลิเมล์รายวันและเขียนเรื่องสั้น เรื่องยาว และบทพากย์การ์ตูนในหนังสือพิมพ์เดลิเมล์วันจันทร์

ต่อมาได้จัดตั้งละครขึ้นคณะหนึ่ง ให้ชื่อว่า “ศรีโสภาส” ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “จันทโรภาส” ละครที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือเรื่อง “จันทรเจ้าขา” (จวงจันทน์ จันทรคณา (พรานบุรณ), 2519)

4.2.2 ผู้กำกับการแสดง

ผู้กำกับการแสดง ทำหน้าที่กำกับการแสดง คือ การกำกับดูแลการแสดงให้นักแสดงดำเนินเรื่องตรงตามบทประพันธ์ให้สำเร็จลุล่วงตามการจัดการแสดง นอกจากนี้ผู้กำกับแสดงยังต้องทำหน้าที่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจจะเกิดขึ้นในขณะการฝึกซ้อม หรือการแสดง ดังจะยกตัวอย่างของผู้กำกับแสดงดังต่อไปนี้

4.2.2.1 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาเขียน ประสูติเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2404

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ สนพระทัยและทรงงานทางด้านศิลปะเป็นอย่างมาก ปรากฏเป็น บทละครพระนิพนธ์เป็นที่รู้จัก เช่น สาวเครือฟ้า พระลอ เป็นต้น

ภาพที่ 15: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

คณะละครของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงเริ่มตั้งคณะละครสมัยปลายรัชกาลที่ 5 เล่นทั้งละครในและละครนอก เคยเล่นละครถวายหน้าพระที่นั่งหลายครั้ง เดิมเล่นเป็นละครรำ แล้วเปลี่ยนเป็นละครร้อง ตั้งโรงเล่นอย่างละครเจ้าพระยามหินทรฯ เรียกละครปรีดาลัย (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547a) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2453 จึงโปรดให้สร้างโรงละคร ชื่อปรีดาลัย ขึ้นในวังที่ถนนแพรงนราตัดกับถนนตะนาว

ภาพที่ 16: วังวรารณ

ที่มา: ผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทรงงานภายในคณะละครของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงกำกับดูงานงาน คือ ทรงพระนิพนธ์บทละครและกำกับดูแลการแสดง นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญที่ดูแลงานในคณะละครของท่าน คือ

1. เจ้าจอมมารดาเขียน เป็นพระมารดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์) เป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำในคณะละคร
2. หม่อมหลวงต่วนศรี วรารณ (สกุลเดิม มนตรีกุล) เป็นหม่อมในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทำหน้าที่ด้านเพลงละคร ตั้งแต่เลือกเพลง นักดนตรีในการแสดงในคณะละคร

4.2.3 ผู้ประพันธ์บท

ผู้ประพันธ์บท ทำหน้าที่ประพันธ์บทการแสดง เนื้อเรื่องสำหรับการดำเนินเรื่องในการแสดง คือ บทโขน บทละคร และบทการแสดงต่าง ๆ ผู้ประพันธ์บทต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ตลอดจนทักษะทางด้านภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ที่มีทักษะทางด้านวรรณศิลป์และฉันทลักษณ์ เป็นอย่างมาก เพราะต้องใช้สำหรับประพันธ์บทตามฉันทลักษณ์ต่าง ๆ

4.2.3.1 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลศรีนครินทรมหาราชมกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช ประสูติแต่พระสัณห์พันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพรรณราย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ยังคงสนพระทัยค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี วรรณคดีและศิลปะร่วมสมัย ในด้านการละครทรงร่วมมือกับเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) ในการจัดแสดงละครดีกดำบรรพ์ คือ ทรงช่วยในการแต่งและปรุงบท ออกแบบฉาก และควบคุมด้านศิลป์ทั่วไป โดยประสานกับพระประดิษฐ์ไพเราะ (ตาด) ในทางดนตรี หลวงเสนาะดุริยางค์ (ทองดี) ในทางขับร้อง และหม่อมเข้มในเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ในทางคิดทำรำ และแต่งหน้าตัวละคร เป็นต้น (สุมาลี วีระวงศ์, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 17: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ที่มา https://th.wikipedia.org/wiki/สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ_เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์#/media/ไฟล์:Naritsaranuwattiwong_-_001.jpg, สืบค้น 24 ธันวาคม 2563

ผลงานพระนิพนธ์

บทละครดึกดำบรรพ์ (มีทั้งบทร้องและเจรจา)

1. เรื่องสังข์ทอง ตอน ทิ้งพวงมาลัย ตีคลีและถอดรูป
2. เรื่องคาวี ตอน เผาพระขรรค์ ชูบตัว และขึ้นหิ้ง
3. เรื่องอิเหนา ตอน ตัดดอกไม้ฉายกริช ไหว้พระ และบวงสรวง
4. เรื่องสังข์ศิลป์ชัย ภาคต้น ตั้งแต่พระสังข์ศิลป์ชัยตกเหวไปจนเห็นนิมิตว่ายังไม่ตาย และภาคปลายตั้งแต่ศรีสันต์เข้าเมืองจนถึงพระอินทร์มาช่วยสังข์ศิลป์ชัยขึ้นจากเหวได้
5. เรื่องกรุงพาดชมทวีป ตั้งแต่กรุงพาดกำเริบถูถถึงพระเกษมอวตาร
6. เรื่องรามเกียรติ์ ตอน ศูรปนชาติสีดา
7. เรื่องอุณรุท จากพระเกษมรู้ข่าวอุณรุทถูกจับ จนเสร็จศึก
8. เรื่องมณีพิชัย ตั้งแต่พราหมณ์แก้ง้ออาสาแก้พิษงู จนถึงพราหมณ์ออกไปกับพราหมณี

บทคอนเสิต

1. เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางลอย นาคบาศ และพรหมาศ
2. เรื่องอิเหนา ตอนบวงสรวง

บทตาโบลวิวงศ์ (เพลงตับ)

1. เรื่องพระเป็นเจ้า ปรับจากโองการแข่งน้ำ กล่าวถึงเทพเจ้าของฮินดู 3 องค์ (พระพรหม พระศิวะ พระนารายณ์)
2. เรื่องราชาธิราช ตอนสมิงพระรามหนีกลับเมือง
3. เรื่องนิทราชาคริต ตอนแต่งงานอาบุญ
4. เรื่องชินเดอริลล่า
5. เรื่องสามก๊ก ตอนจูล่งช่วยอาเต๊า
6. เรื่องขอมดำดิน ตัดตอนจากพระร่วง
7. เรื่องพระลอ ตอน ปู่เจ้าส่งไก่อ้าวไปล่อพระลอ
8. เรื่องอุณรุท ตอน นางศุภลักษณ์พาพระอุณรุทเหาะไปหานางอุษา (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2549)

4.2.3.2 สมภพ จันทรประภา

สมภพ จันทรประภา เกิดเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 ณ ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภอตูลิต จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของรองอำมาตย์เอกหลวงประภุฏ์ภรณ์ (สมนึก จันทรประภา) กับหม่อมหลวงชุก จันทรประภา (สกุลเดิม เสนีย์วงศ์) (กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, 2533)

สมภพ จันทรประภาได้เริ่มสร้างสรรค์บทรละครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา โดยเริ่มจากการแต่งบทรละครพูดให้กับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแสดง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในวันจุฬาลงกรณ์ ทั้งจัดแสดงเพื่อหารายได้ให้กับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาฯ เพื่อหาเงินสมทบทุนจุฬาฯ สงเคราะห์ สมัยที่ดำรงตำแหน่งประธานบันเทิง และประธานแผนกละครของสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ธีรภัทร์ ทองน้อม, 2547)

ภาพที่ 18: สมภพ จันทรประภา
ที่มา

<https://m.facebook.com/media/set/?set=a.1064684133577787.1073742431.924024387643763&type=3>, สืบค้น 29 ธันวาคม 2563

จากการค้นคว้าของธีรภัทร์ ทองน้อมได้รวบรวมข้อมูลบทรละครของสมภพ จันทรประภา ไว้ได้ดังนี้ บทรละครสมภพ จันทรประภาได้ประพันธ์ไว้ทั้งหมด 61 เรื่อง สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ บทรละครที่ใช้แสดงทางโทรทัศน์และบทรละครที่ใช้แสดงทางเวที และในบทรละครทั้งสองประเภทสามารถ แบ่งตามชนิดของการแสดงละครได้ 4 กลุ่ม ได้แก่

1. บทรละครพูด
2. บทรละครดึกดำบรรพ์
3. บทรละครพูดสลัปลำ
4. บทรละครที่ปรับปรุงจากบทรละครของผู้อื่น

ซึ่งบทละครทั้ง 4 จำนวน 61 เรื่องที่แสดงทั้งทางโทรทัศน์และแสดงทางเวทีสามารถจำแนกโดยจัดวางในตามภาพต่อไปนี้

ตารางที่ 2: ตารางจำนวนละครของสมภพ จันทรประภา

กลุ่มละคร	แสดงทางโทรทัศน์ จำนวนเรื่อง	แสดงทางเวที จำนวนเรื่อง
1. ละครพูด	11	1
2. ละครดึกดำบรรพ์	22	9
3. ละครพูดสลัปลำ	5	6
4. ละครที่ปรับปรุงจากบท ละครของผู้อื่น	7	-
รวม	45	16

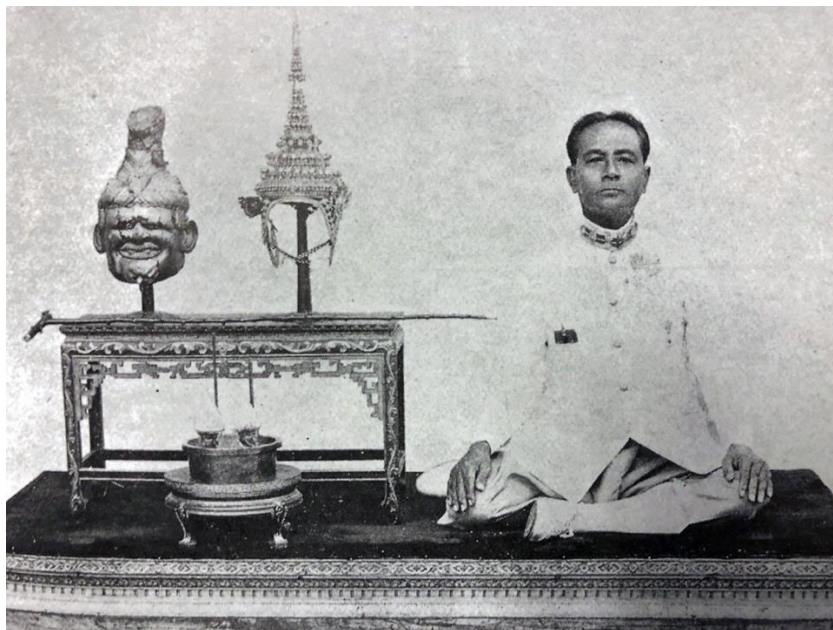
4.2.4 ผู้แสดง-ผู้ออกแบบท่ารำ

ผู้แสดง ผู้ออกแบบท่ารำ เป็นนาฏศิลปินที่มีทักษะความสามารถทางการแสดง แรกเริ่มศิลปินจะทำหน้าที่เป็นผู้แสดง คือ เป็นผู้ดำเนินเนื้อเรื่องในการแสดงและถ่ายทอดบทบาท อารมณ์จากบทประพันธ์ ต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการแสดง และเมื่อต่อมาเมื่อมีประสบการณ์ ทักษะและความสามารถประกอบกับวัยวุฒิที่มากขึ้น มักจะได้รับโอกาสเปลี่ยนสถานะจากผู้แสดงเป็น ผู้ออกแบบท่ารำ ซึ่งการออกแบบท่ารำนี้ย่อมจะต้องเป็นยอมรับจากทั้งชื่อเสียงของผู้ประดิษฐ์ท่ารำ

4.2.4.1 พระยานัฏกานุกรักษ์

พระยานัฏกานุกรักษ์ มีนามว่า ทองดี สุวรรณภารต เป็นบุตรนายทองอยู่ สุวรรณภารต และนางขำ สุวรรณภารต เกิดเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2408 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มเข้ารับราชการในกรมโขนหลวงที่บ้านเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ท่านจึงได้รับการฝึกฝนอย่างดีเยี่ยมจากครูผู้เชี่ยวชาญด้านโขนละครในวังแห่งนั้น และเติบโตในราชการเป็น ลำดับและได้เป็นเจ้ากรมโขนหลวง (รจนา สุนทรานนท์, 2549) ตลอดทักษะความรู้ความสามารถอันเป็นที่ยอมรับ พระยานัฏกานุกรักษ์จึงเป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครูหลวงของกรมมหรสพ

พระยานัฏกานุกรักษ์ เป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาแก่คุณครูลมุล ยมะคุปต์และและคุณครูลลิตี คงประภัสร์ในการประดิษฐ์ท่ารำแม่แม่บทใหญ่ ซึ่งการระบวนท่ารำดังกล่าวบรรจุอยู่ใน การเรียนการสอนของวิทยาลัยนาฏศิลป์มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารเพลง หน้าพาทย์ชั้นสูงและเพลงหน้าพาทย์ชั้นสามัญ คือ เพลงเชิด เพลงเสมอ และเพลงอื่น ๆ พร้อมทั้งการ ร่ายรำของโขน-ละคร (อาคม สายาคม, 2528)

ภาพที่ 19: พระยานัฏกานูร์รักษ์

ที่มา https://www.silpa-mag.com/culture/article_44895, สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2563

4.2.4.2 พระยาพรหมภิบาล

พระยาพรหมภิบาล มีนามว่า ทองใบ สุวรรณภารต เป็นบุตรของ นายทอง อยู่ สุวรรณภารตและนางขำ สุวรรณภารต (พี่ชายของพระยานัฏกานูร์รักษ์) เกิดเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2404 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มรับราชการในกรมโขนหลวงเมื่อ พ.ศ. 2433 เริ่มฝึกหัดโขนและเล่นโขนจนมีชื่อเสียงในบทศกัณฐ์ ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น ขุนระบำภาษา จนกระทั่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพรหมภิบาล (รจนา สุนทรานนท์, 2549)

ภาพที่ 20: พระยาพรหมาภิบาล

ที่มา หนังสือละครพ็อนรำ ประชุมเรื่องละครพ็อนรำกับระบำรำเต้น ตำราพ็อนรำ ตำนานเรื่องละคร
อิเหนา ตำนานละครตึกคำบรรพ์

4.2.4.3 เจ้าพระยารามราฆพ

เจ้าพระยารามราฆพ มีนามว่า ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา เป็น
บุตรของพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ร.ว.ละม้าย พึ่งบุญ ณ อยุธยา) กับพระนมทัต (พระนมใน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) เริ่มเข้ารับ
ราชการเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระ
พระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ให้รับราชการเป็นมหาดเล็กในพระองค์ นอกจากนี้ท่านเข้า
รับการฝึกหัดโขนในกรมมหรสพจากพระยานุรักษ์แสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ในบทพระราม และ
ยังถวายงานร่วมแสดงกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในละครเรื่องต่าง ๆ ตามพระราช
ประสงค์

นอกจากนี้ยังกำกับงานกรรมมหรสพ ทำหน้าที่ควบคุม ฝึกหัดและจัดการแสดงงานกองในกรรมมหรสพต่าง ๆ เช่น กองโขน กองละคร กองปี่พาทย์และกองเครื่องสายไทย กองพัสดุ (สำหรับเครื่องบรรเลง) และกองช่าง (ช่างเขียนและช่างถ่ายรูป) (รามราชพ, 2510)

ภาพที่ 21: เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพ็ญ พึ่งบุญ ณ อยุธยา)

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

4.2.4.4 พระยาอนิรุทธเทวา

พระยาอนิรุทธเทวา มีนามว่า ม.ล.พิน พึ่งบุญ ณ อยุธยา เป็นบุตรของพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ร.ว.ละม้าย พึ่งบุญ ณ อยุธยา) กับพระนมทวด (พระนมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็นน้องชายของเจ้าพระยารามราฆพ

พระยาอนิรุทธเทวา เข้ารับราชการเริ่มเข้ารับราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ในตำแหน่งมหาดเล็กห้องพระบรรทม ณ พระราชวังสราญรมย์

นอกจากนี้ พระยาอนิรุทธเทวาเข้ารับการฝึกหัดโขน ในกรรมมหรสพ ได้รับการฝึกหัดจากพระยานัฏกานุรักษ์ และได้รับเลือกให้แสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ในบทบาทพระลักษมณ์

ภาพที่ 22: พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ ณ อยุธยา)

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

4.2.4.5 นายอาคม สายาคม

นายอาคม สายาคม มีชื่อเดิมว่า "บุญสม" เกิดเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2460 ณ บ้านสี่แยกหลานหลวง จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของนายเจือ ศรียามัยและนางผาด ศรียามัย (สกุลเดิม อิศรางกูร ณ อยุธยา) นามสกุลสายาคม เป็นนามสกุลที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6)

นายอาคมได้เริ่มเรียนวิชาสามัญที่โรงเรียนพร้อมวิทยามูล ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนิน บริเวณสนามมวยราชดำเนินในปัจจุบัน โดยได้ศึกษาถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จึงลาออกไปสมัครเรียนไชนที่บ้านเจ้าพระยารวงศ์พิพัฒน์ ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ถนนพระอาทิตย์ เมื่อ พ.ศ. 2472 และได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนศรีอยุธยาควบคู่กันไปกับการฝึกหัดไชน จนจบมัธยมปีที่ 3 จึงได้เป็นไชนหลวงในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นตรงต่อพระยานัฏกานูรักษ์ อดีตเจ้ากรมไชนหลวงในรัชกาลที่ 6 ผู้กำกับกรมปีพาทย์และไชนหลวงในรัชกาลที่ 7 กับคุณหญิงเทศนัฏกานูรักษ์เมื่อเริ่มฝึกหัดไชนนั้นครูอาคม อายุ 12 ปี ตั้งต้นจากการตบเข้าเพื่อให้รู้จังหวะ ถอนสะเอวเพื่อให้อวัยวะมีการสัมพันธ์กับการยกไหล่ ยกเอวและลักคอง นานประมาณ 2-3 สัปดาห์จึงเริ่มหัดรำเพลงช้า เพลงเร็ว เซ็ดและเสมอ เพื่อให้ได้พื้นฐานทางนาฏศิลป์ หลังจากนั้นจึงคัดเลือกว่าจะเหมาะกับการหัดเป็นตัวใด ครูอาคมนั้นพระยานัฏกานูรักษ์และคุณหญิงเทศ

นัฏกานุรักษ์ให้หัดเป็นตัวพระ ต่อมามอบให้ครูล้นจี่ จารุจรณ ดูและควบคุมการฝึกหัดขึ้นต้น อยู่กับพวกละครหลวง ในสมัยนั้นตัวพระนางผู้ชายฝึกหัดกันที่วังสวนกุหลาบ (บริเวณสโมสรทหารบก) ส่วนยักษ์และลิงฝึกหัดกันที่บ้านเจ้าพระยารวรพงศ์พิพัฒน์ ครูอาคม ออกแสดงครั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 14 ปี เป็นตัวพระรามใน โขน เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน ขาดเศียรขาดกร โดยสวมหัวโขนแสดงเล่นโขนนั่งราว ถวายหน้าพระที่นั่งถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ บริเวณสนามหญ้า ด้านหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม ในงานต้อนรับแขกเมือง คือ นายดักลาส แฟร์แบงก์ นักแสดงภาพยนตร์ชาวอเมริกัน ต่อมาได้แสดงหน้าพระที่นั่งอีกหลายครั้ง ณ โรงโขนหลวงสวนมิสกวัน

สำหรับผลงานด้านการแสดงของครูอาคม ท่านมักแสดงเป็นตัวเอกอยู่เสมอ เช่น พระราม อิเหนา พระร่วง พระอภัยมณี ชุนแผน พระไวย ไกรทอง ฮเนา (เรื่องเงาะป่า) พระลอ อุณรุท และพระสังข์ เป็นต้น ส่วนผลงานด้านประดิษฐ์ท่ารำ ได้แก่ เพลงหน้าพาทย์ตระนารัฐราช เพลงหน้าพาทย์โปรยข้าวตอก เพลงเชิดจีน ลีลาประกอบท่าเชื่อม ตำราท่ารำ

ผลงานด้านวิชาการ ครูอาคมได้เขียนคำอธิบายนาฏยศัพท์ บทความ เพลงพื้นเมือง เพลงหน้าพาทย์ ความสำคัญของหัวโขน ระเบียบ รำ เต็ม การเลือกเด็กเข้าฝึกหัดละครสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นต้น (ศิลปากร, 2545)

ภาพที่ 23: นายอาคม สายาคม

ที่มา หนังสือชาตกาล 100 ปี คุณครูอาคม สายาคม

4.2.5 ผู้ทำเพลง-บรรจุเพลง

ผู้ทำเพลง-บรรจุเพลงเป็นบุคคลที่มีความสามารถและทักษะทางด้านดนตรี เนื่องจากนาฏกรรมจำเป็นต้องมีผู้ทำเพลง-บรรจุเพลงเพื่อให้ดนตรีมีท่วงทำนองที่ประสานรับกันกับการแสดง

4.2.5.1 พระประดิษฐ์ไพเราะ (ตาด)

พระประดิษฐ์ไพเราะ (ตาด) ไม่ทราบปีเกิด เป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลเจ้าเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพิณพาทย์หลวง เป็นผู้ควบคุมวงปี่พาทย์หลวงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นหัวหน้าวงดนตรีของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่อาจารย์สอนดนตรีไทยและถวายคำแนะนำในการนิพนธ์เพลงแต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (ราชบัณฑิตยสภา, 2561)

4.2.5.2 พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม)

พระยาเสนาะดุริยางค์ มีนามว่า แช่ม สุนทรวาทีน เกิดเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2409 เป็นบุตรของนายช้อยกับนางไผ่ ชาวกรุงเทพมหานคร (ฝั่งธนบุรี) บิดาเป็นดนตรีที่มีชื่อเสียง

พระยาเสนาะดุริยางค์ เข้ารับราชการในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นดนตรีที่ความเชี่ยวชาญ และเป็นดนตรีในวงปี่พาทย์ของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เป็นผู้ควบคุมวงดนตรีหลวงทั้งปี่พาทย์และวงมโหรี ฝึกซ้อมและควบคุมการแสดงละครดึกดำบรรพ์ บทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

พระยาเสนาะดุริยางค์ เป็นผู้มีความสามารถในการบรรจุเพลงในบทละครเมื่อสมัยสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระนิพนธ์บทละครเรื่องเงาะป่า ได้เป็นผู้บรรจุเพลงถวาย จนได้รับพระราชทานรางวัล (ราชบัณฑิตยสภา, 2561)

ภาพที่ 24: พระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทีน)

ที่มา: พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์

4.2.5.3 พระยาประสานดุริยศัพท์

พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2403 เป็นบุตรขุนกนกเลขา (ทองดี) กับนางนิ่ม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระยาพระยาประสานดุริยศัพท์เรียนเปียโนกับครูหนูดำ เรียนเปียโนกับครูซ้อย สุนทรวาทีน รับราชการที่กระทรวงนครบาล แล้วเป็นมหาดเล็กในเรือนนอกในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประจําวงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) และยังเป็นผู้เป่าตีประจําวงเปียโนพิเศษซึ่งเป็นวงเปียโนพิเศษในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาได้ย้ายไปสังกัดกรมพิณพาทย์หลวง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ถวายงานบรรจุเพลงในบทโขน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ 25: พระยาประสานดุริยศัพท์

ที่มา: หนังสือสารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัตินักดนตรีและนักร้อง ฉบับราชบัณฑิตยสภา

4.2.5.4 นายมนตรี ตราโมท

นายมนตรี ตราโมท เกิดเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2443 ที่ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี บิดาชื่อน ยิ้มและมารดาชื่อนทองอยู่

เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำจังหวัดสุพรรณบุรี (ปรีชาพิทยากร) จบชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อเข้ามาอยู่กรมมหรสพแล้วได้เรียนต่อในโรงเรียนพรานหลวง จนจบชั้นมัธยมปีที่ 6

สนใจดนตรีไทยมาแต่เด็ก เริ่มเรียนเมื่ออายุประมาณ 10 ปี โดยมีครูสมบุญ นักซ้อง (ครูอ้วน) เป็นครูคนแรก ครั้นอายุได้ 13 ปี (พ.ศ. 2456) ได้ไปเรียนดนตรี เป่าพาทย์ และเรียนเครื่องดนตรีฝรั่ง (แตรวง) ต่อที่บ้านครูสมบุญ สมสุวรรณ ตำบลบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม จนมีฝีมือดี และได้เรียนรู้หลักการแต่งเพลงด้วย

ในปี พ.ศ. 2460 อายุ 17 ปี ได้สมัครเข้ามารับราชการในกรมพิณพาทย์หลวง กรมมหรสพมหาดเล็ก (วังจันทร์เกษม) ซึ่งมีพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นครูใหญ่ ณ วังจันทร์ ฯ นี้ได้เรียน ซ้องใหญ่ จาก หลวงบำรุงจิตรเจริญ (รูป สาทรวิสัย) เรียนกลองแขก จาก พระพิณบรรเลงราช (แย้ม ประสานศัพท์) เรียนระนาดทุ้มจากพระพาทย์บรรเลงรมย์ (พิมพ์ วาทิน) ต่อมาพระยาประสานดุริยศัพท์ได้กรุณาสอนต่อให้อีก และได้รับเลือกให้เป็นคนตีระนาดทุ้มประจำใน “วงตามเสด็จพระราชดำเนิน” ซึ่งไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จแปรพระราชฐานไปที่ใด วงนี้จะต้องตามเสด็จเสมอ จึงได้ใกล้ชิดในเบื้องพระยุคลบาทเป็นพิเศษเสมอมา

ในปี พ.ศ. 2467 อายุ 24 ปี อุปสมบท ณ วัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีพระครูโพธารกิริติ (สอน) เป็นพระอุปัชฌาย์ มีความสามารถสอบนักธรรมตรีได้ที่ 1 ของจังหวัด อุปสมบทอยู่ 1 ปี จึงกลับมารับราชการและในปีรุ่งขึ้นก่อนรัชกาลที่ 6 สวรรคตไม่นานก็ได้เรียนหน้าพาทย์ชั้นสูงถึงชั้นองค์พระโดยต่อจากท่านครูทองดี ชูสัตย์ ครูอาวุโสในสมัยนั้น

ในปี พ.ศ. 2474 ได้ทำหน้าที่บันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล โดยมีหน้าที่เป็นผู้บอกทางระนาดทุ้มไม้และระนาดทุ้มเหล็ก ได้ทำการบันทึกเสียงเพลงไทยให้แก่ราชบัณฑิตยสภา

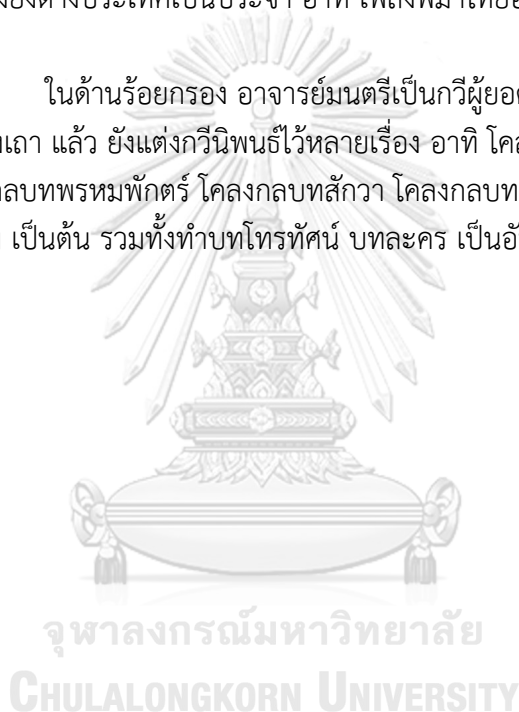
ต่อมาได้มีการเปลี่ยนสังกัดจากกรมพิณพาทย์หลวง มาขึ้นต่อกรมศิลปากร ในปี พ.ศ. 2478 จึงได้ย้ายมาประจำกรมศิลปากร ระยะนี้ได้เป็นศิษย์ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และท่านครูได้มอบให้ทำหน้าที่ครอบประสิทธิ์ประสาทวิชาการดนตรีได้ ระยะเวลาตัวเองได้เรียนโน้ตสากลเพิ่มเติมจากพระเจนดุริยางค์ จนสามารถอ่านเขียนโน้ตสากลได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญยิ่ง รับราชการอยู่ในกรมศิลปากร มาจนถึง พ.ศ. 2483 จึงได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร

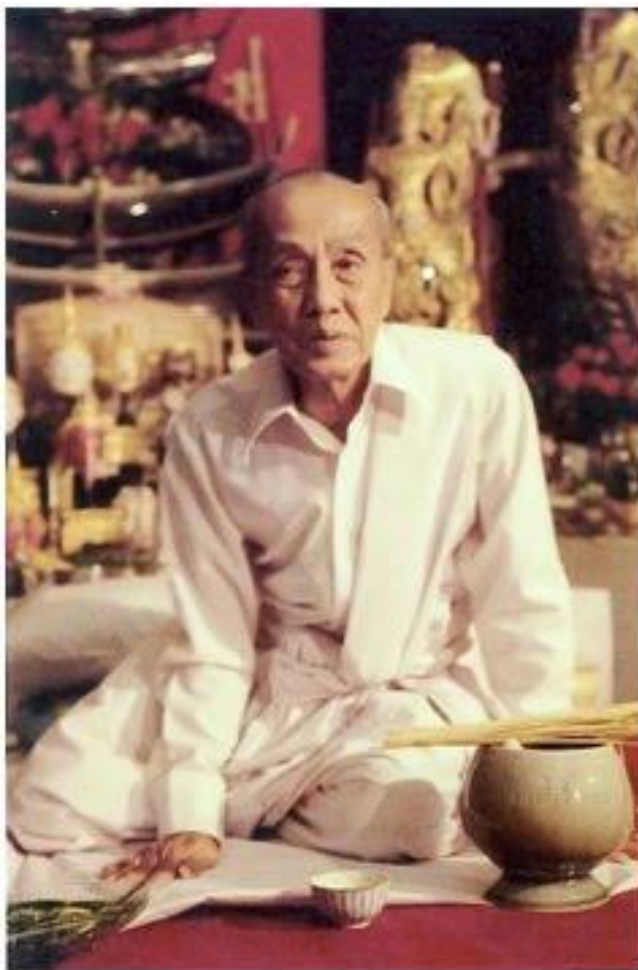
ผลงานในด้านวิชาการ เริ่มแต่งเพลงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 เพลงแรกที่แต่งคือ ลาวด้อยดลิ่งสามชั้น เพลงที่ 2 คือ เพลงพม่าเห่เถา จากนั้นก็แต่งเพลงขึ้นเรื่อย ๆ จนมีจำนวนเพลงมากมายกว่า 200 เพลง ผลงานเพลงประเภทโหมโรง ได้แก่ โหมโรงขับไม้บัณเฑาะว์ โหมโรงราโค โหมโรงเอื้องคำ โหมโรงรัตนโกสินทร์สามชั้น ฯลฯ ประเภทเพลงเถา ได้แก่ โสมส่องแสงเถา แขกกุลิตเถา แขกต้อยหม้อเถา ขอมทรงเครื่องเถา มอญรำดาบเถา ขอมเงินเถา กล่อมনারี

เถา กาเรียนทองเถา และสมโภชพระนครเถา เป็นต้น ในบรรดาเพลงสามชั้น ได้แก่ จระเข้หางยาว ทางสักรา เขมรปีแก้วทางสักรา ต้นเพลงยาวสามชั้น เทพพนมสามชั้น ประพาสมหารณพสามชั้น ฯลฯ

ในประเภทเพลง ประวัติศาสตร์ ได้แก่ ระเบียบำโบราณคดีหลายชุด สิบสองจุไทย ขุนบรม ผึ้งโขง ไทยมุง ฯลฯ ประเภทเพลงระบำ ได้แก่ นกเขามะราปี ระบำนพรัตน์ ไกรลาสสำเร็จ มยุราภิรมย์ บันเทิงกาสร ระบำเงือก ระบำดอกบัว อศวลีลา ฯลฯ ในด้านเพลงไทยสากล อาจารย์มนตรีเศียรประกวตแต่งเพลงวันชาติ ๒๔ มิถุนายน ได้รับรางวัลที่ ๑ เรียกว่า เพลงวันชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ เพลงมานมมงคลของท่าน ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมได้รับรางวัลเสาศาอากาศทองคำ นอกจากนี้ยังทำหน้าที่แต่งเพลงสำคัญสำหรับการแสดงนาฏศิลป์ ในโอกาสที่กรมศิลปากรไปแสดงยังต่างประเทศเป็นประจำ อาทิ เพลงพม่าไทยอิชชฐาน ลาวไทยปณิธาน ฯลฯ

ในด้านร้อยกรอง อาจารย์มนตรีเป็นกวีผู้ยอดเยี่ยมคนหนึ่ง นอกจากจะแต่งบทร้อง เพลงตับ เพลงเถา แล้ว ยังแต่งกวีนิพนธ์ไว้หลายเรื่อง อาทิ โคลงกลบทช้างประสานงา โคลงกลบทหลงห้อง โคลงกลบทพรหมพักตร์ โคลงกลบทสักรา โคลงกลบทสาลินี โคลงกลบทฉมัง และนิราศอิหร่านราชธรรม เป็นต้น รวมทั้งทำบทโทรทัศน์ บทละคร เป็นอันมาก (ราชบัณฑิตยสภา, 2561)

ภาพที่ 26: นายมนตรี ตราโมท

ที่มา <https://sites.google.com/site/ajanthus/nay-mntri-tra-moth>,

สืบค้น 10 มกราคม 2565

CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2.6 ผู้ทำฉาก

ผู้ทำฉาก เป็นหน้าที่หนึ่งทำหน้าที่สร้างฉากประกอบการแสดง เพื่อให้เกิดความสมจริงและสร้างบรรยากาศในการแสดง การทำฉากสร้างเพื่อประกอบการแสดงให้สมจริงมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ฉากยังทำหน้าที่ 4 ประการ คือ 1. กำหนดสถานที่ 2. บ่งชี้ยุคสมัย 3. ให้บรรยากาศ และ 4. สนับสนุนกิจกรรมการแสดง (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b)

4.2.6.1 นายโหมต ว่องสวัสดิ์

นายโหมต ว่องสวัสดิ์ เกิดเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2439 เป็นศิลปินที่มีอาวุโสมากคนหนึ่ง ได้สร้างสรรค์ผลงานเป็นเวลายาวนานถึงเจ็ดสิบกว่าปี นายโหมต ว่องสวัสดิ์ รับราชการและทำงานในฐานะผู้เชี่ยวชาญในกรมศิลปากร จนถึงอายุ ๗๐ ปี ได้ทำงานมากมายในด้านการออกแบบและสร้างสรรค์ฉากละคร งานเขียนภาพ งานเขียนแบบ งานเขียนลาย งานซ่อมแซมจิตรกรรมฝาผนัง งานซ่อมแซมในวัดวาอาราม สามารถทำงานได้ในแบบประเพณีและแบบสมัยใหม่

เป็นผู้ที่รักและยึดมั่นในงานช่างและงานศิลปะ ในด้านจิตรกรรมแบบประเพณีนั้น (สมบัติ จำปาเงิน, 2544)

ภาพที่ 27: นายโหมต ว่องสวัสดิ์

ที่มา http://www.cpss.ac.th/learnonline/art_bun_52/artist/artist_th/artist_th-29.html.

สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2563

CHULALONGKORN UNIVERSITY

นายโหมต ว่องสวัสดิ์ ได้เขียนและซ่อมภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องรามเกียรติ์ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม การทำงานเพื่อพระศาสนาและบริการชุมชนนั้น นายโหมต ว่องสวัสดิ์ ได้เริ่มงานที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้รับผิดชอบการสร้างและซ่อมงานศิลปะซึ่งมีทั้งงานจิตรกรรม ประติกรรมและสถาปัตยกรรมแบบประเพณี ผลงานสำคัญ เช่น การออกแบบและเขียนลายไทยสำหรับงานแกะสลักไม้บานประตูและหน้าต่างโบสถ์วิหาร ซึ่งมีจำนวนมากมาย นอกจากนี้ยังได้ควบคุมการทำงานของช่างทั้งหมด นายโหมต ว่องสวัสดิ์ ได้อุทิศตนเองให้แก่งานช่างและงานศิลปะตลอดเวลาอันยาวนาน ได้ทำงานและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม ทำงานรับใช้ส่วนรวมและพระพุทศาสนา (สมบัติ จำปาเงิน, 2544)

ภาพที่ 28: แบบร่างฉากโขนของนายโหมต ว่องสวัสดิ์

ที่มา <https://www.nat.go.th/คลังความรู้/คลังภาพทรงคุณค่า/รายละเอียดคลังภาพทรงคุณค่า/ArticleId/229/-1-1-2-3-4-5-6-7#prettyPhoto>, สืบค้น 10 ธันวาคม 2563

4.2.6.2 นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ เกิดเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2478 สำเร็จการศึกษาจากคณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ.2496 เข้ารับราชการในตำแหน่งนายช่างศิลปกรรมตรี กรมศิลปากร (ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์, 2564)

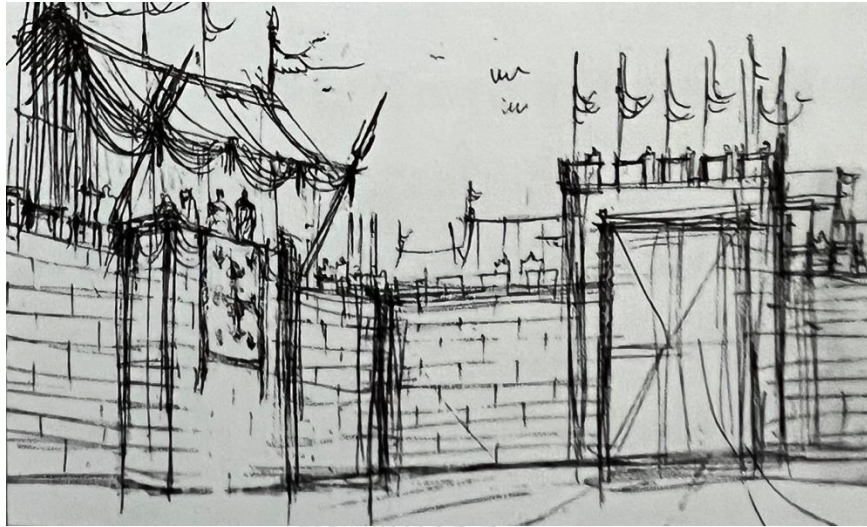
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

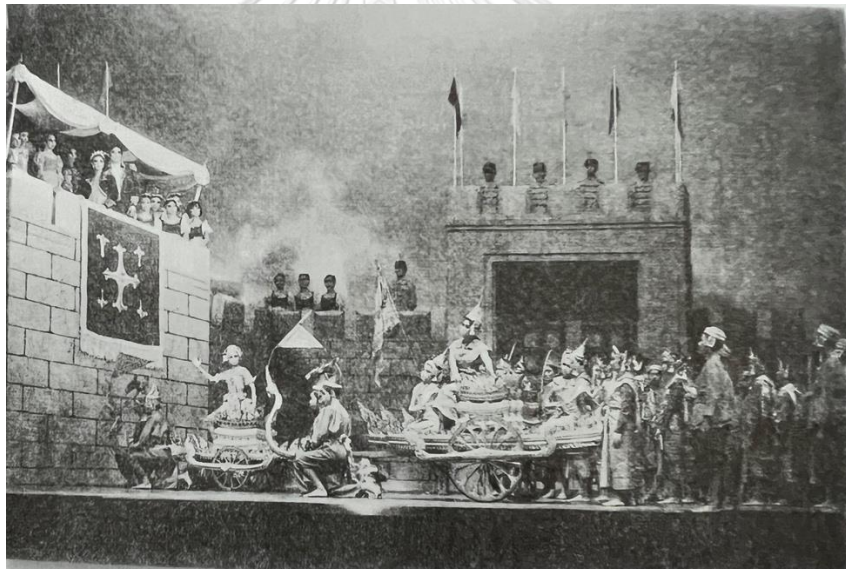
ภาพที่ 29: นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

ที่มา: อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์, 2564

เมื่อปฏิบัติงานในกองการสังคีต กรมศิลปากร นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์
ทำหน้าที่ออกแบบฉากการแสดงโขน-ละคร ต่อจากนายโหมต ว่องสวัสดิ์ที่เกษียณอายุราชการ
ผลงานการออกแบบฉากโขนละคร เช่น
ฉากละครนอกเรื่องคาวี ปี พ.ศ. 2513
ฉากโขนพาลีสอนน้อง ปี พ.ศ. 2517
ฉากตอนหลงเสน่หานางละเวง ปี พ.ศ. 2517

ภาพที่ 30: แบบร่างฉากตอนหลงเสน่ห์นางละเวง
ที่มา: อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

ภาพที่ 31 :ภาพการแสดงละครนอกเรื่องพระอภัยมณี ตอน หลงเสน่ห์นางละเวง
ที่มา: อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์

4.2.6.3 ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เกิดเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2487 สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2505 สำเร็จการศึกษา Master of Architecture จาก University of Washington เมื่อ พ.ศ. 2514 สำเร็จการศึกษา Master of Arts in Drama and Theater จาก University of Washington เมื่อ พ.ศ. 2515 และ Doctor of Philosophy in Drama and Theater จาก University of Hawaii เมื่อ พ.ศ. 2523

ภาพที่ 32: ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์

ที่มา: สุรพล วิรุฬห์รักษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์เป็นผู้มีความสนใจทางด้านนาฏกรรม เคยได้รับบทบาทการแสดงตั้งแต่สมัยเรียนที่โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ในบทแห่ม่ม (สัมภาษณ์สุรพล, 2564) นอกจากนี้ยังมีเคยชมการแสดงจากโรงละครศิลปากรจึงมีความสนใจงานด้านการแสดงอย่างต่อเนื่อง

เมื่อเข้าศึกษาที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เคยได้ร่วมแสดงงานละครของคุณอย่างต่อเนือง เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้วได้รับการเข้าร่วมในการจัดการแสดงกับคุณสมภพ จันทรประภา โดยทำหลากหลายหน้าที่ เช่น ตำแหน่งผู้ออกแบบฉาก และตำแหน่งผู้ช่วยผู้กำกับละคร

สำหรับงานการออกแบบฉากของละครคุณสมภพ จันทรประภา นั้น ธีรภัทร ทองน้อม ได้กล่าวไว้ว่า

“จากละครนางเสื่อง (พ.ศ.2511) แล้วในละครเรื่องต่อ ๆ ของสมภพ จันทรประภา ผู้ที่ออกแบบฉากเกือบทุกเรื่องนั้นคงจะเป็นใครไปไม่ได้นอกจาก สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผู้ซึ่งร่วมงานกับสมภพ จันทรประภามาตั้งแต่ต้น” (ธีรภัทร ทองน้อม, 2547)

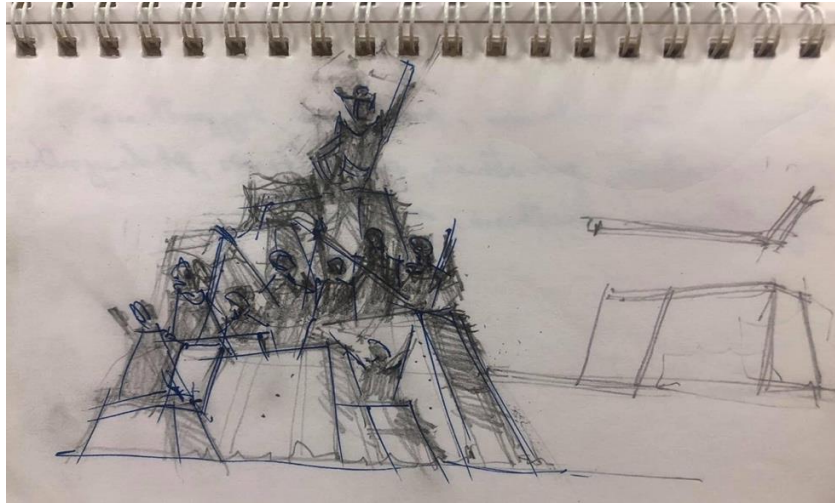
ผลงานการออกแบบฉากของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์
 ในละครคุณสมภพ จันทระประภา ได้แก่ ศรีธรรมมาโคกราช ตามพรลิงก์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซี
 สติน นอกจากการออกแบบฉากละครให้กับละครคุณสมภพ จันทระประภาแล้ว ในขณะที่ศาสตราจารย์
 กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ รับราชการอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นยังออกแบบฉาก
 ประกอบการแสดงในการแสดงปีพาทย์ตึกดำบรรพ์ โอกาสสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกด้วย

ภาพที่ 33: แบบฉากละครเรื่องศรีธรรมมาโคกราช พ.ศ. 2513

ที่มา: สูจิบัตรการแสดงศรีธรรมมาโคกราช, 2565

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 34: แบบร่างฉากการแสดงบทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง รูปสลักหินวีรบุรุษโบราณ
งานสถาปนากุศลกรณณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2562
ออกแบบโดย ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

ภาพที่ 35: ภาพการซ้อมการแสดง เรื่อง รูปสลักหินวีรบุรุษโบราณ
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

จากการที่ได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลตามที่แสดงข้างต้นนี้ ทำให้เห็นได้ว่านาฏยศิลป์ในประเทศไทยแต่ละท่านล้วนมีความรู้ทางด้านประสบการณ์ ความทางด้านทักษะและความสามารถเป็นที่ยอมรับในแต่ศาสตร์วิชาทางด้านศิลป์ อีกทั้งยังมีตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับความรับผิดชอบ ตามที่ได้รับมอบหมายซึ่งเป็นส่วนสำคัญทางด้านนาฏกรรม ซึ่งจากที่ได้นำเสนอานาฏยศิลป์ในข้างต้นนี้ยังคงแสดงให้เห็นว่านาฏยศิลป์มักจะทำหน้าที่ในงานทางด้านนาฏกรรมที่ทักษะเฉพาะด้านเท่านั้น ไม่ค่อยปรากฏพบว่านาฏยศิลป์จะสามารถทำงานทางด้านนาฏกรรมได้หลากหลายรูปแบบในเวลาเดียวกัน

4.3 ภูมิหลังของเสรี หวังในธรรม

ขอบเขตการศึกษาผลงานของเสรี หวังในธรรม กำหนดขอบเขต ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2550 รวมระยะเวลา 53 ปี เป็นช่วงชีวิตตั้งแต่รับราชการจนกระทั่งสิ้นชีวิต ซึ่งช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เองนี้เป็นช่วงที่มีสภาพบริบทแวดล้อมที่อยู่ในช่วงชีวิตของนายเสรี หวังในธรรม

4.3.1 สภาพงานด้านนาฏกรรมของกรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ.2477

สภาพงานด้านนาฏกรรม ตั้งแต่สมัย พ.ศ.2477 งานด้านนาฏกรรมยังเป็นความคิดของกลุ่มบุคคลส่วนหนึ่งซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับทางสังคม อาจจะเป็นเนื่องด้วยใช้ร่างกายในการดำรงชีพและถูกว่ามองว่าไม่ได้ใช้ความรู้ ต่อมาใน พ.ศ. 2477 เกิดการตั้งกรมศิลปากรและมีการแบ่งส่วนงานเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมงานทางด้านศิลปะและงานนาฏกรรม จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ทำให้นายเสรี หวังในธรรมได้เข้ามารับการศึกษา สร้างสรรค์ผลงาน แม้กระทั่งรับราชการตามช่วงเวลา ดังต่อไปนี้

4.3.1.1 นโยบายงานของกรมศิลปากร พ.ศ.2477

นโยบายงานของกรมศิลปากร กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานใหม่ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2477 สังกัดกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ) มีหลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) เป็นอธิบดีกรมศิลปากรคนแรก ในสมัยรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) โดยกรมศิลปากร เป็นหน่วยงานแบ่งหน้าที่ดังนี้ กรมศิลปากรเป็นออกเป็น

1. สำนักเลขานุการกรม ทำหน้าที่ประสานงานทั่วไป
2. กองศิลปวิทยาการ ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้า แบ่งออกเป็น 4 แผนก คือ
 - 2.1 แผนกวรรณคดี มีหน้าที่ค้นคว้าและบำรุงควารู้ในศิลปวรรณคดี
 - 2.2 แผนกโบราณคดี มีหน้าที่ค้นคว้าและบำรุงควารู้ทั้งโบราณคดี
 - 2.3 แผนกละครและสังคีต มีหน้าที่ค้นคว้าและบำรุงควารู้ในศิลปะทางละครและสังคีต
 - 2.4 แผนกวาที มีหน้าที่ค้นคว้าและบำรุงควารู้ในศิลปะทางวาทีสุนทรพจน์
3. กองประณีตศิลปกรรมและกองสถาปัตยกรรม
4. กองพิพิธภัณฑสถานและโบราณวัตถุ
5. กองหอสมุด (วิจิตรวาทการ, 2478)

งานภารกิจส่วนหนึ่งของกรมศิลปากรคือการโรงเรียนเพื่อมุ่งเน้นการสอนวิชาศิลปะควบคู่กับวิชาสามัญ ทำให้กรมศิลปากรจัดตั้งโรงเรียนขึ้น คือ

4.3.1.1.1 โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์

โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ เป็นโรงเรียนสอนวิชาสามัญและวิชาศิลปะ โดยคำสั่งเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2477 โดยคำสั่งรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการ ตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ โดยกรมศิลปากรได้จัดตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้นใน พ.ศ. 2477 ความมุ่งหมายของโรงเรียนนี้ ก็เพื่อให้นักเรียนได้รับการศึกษาวิชาสามัญ คู่กันไปกับวิชานาฏศาสตร์และวิชาดุริยางคศาสตร์ แต่เดิมมานักศิลปะของเราไม่ได้รับการศึกษาทางวิชาสามัญ จึงเป็นเหตุให้ฐานะของนักศิลปะต่ำต้อย ไม่ได้รับความยกย่องเชิดชูเหมือนในนานาประเทศ และเมื่อขาดความรู้ในวิชาสามัญแล้ว ความรู้ทางศิลปะนั่นเองก็บกพร่องไปด้วย (วิจิตรวาทการ, 2478)

การเปิดสอนโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ หลวงวิจิตรวาทการลงนามคำสั่งบรรจุและพนักงานโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2477 ดังนี้

นายกี อยู่โพธิ์ (ธนิต อยู่โพธิ์) เป็นครูสอนวิชาสามัญ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2477

นายประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง เป็นครูสอนวิชาดนตรี ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม 2476

นางลมุล ยมะคุปต์ เป็นครุฑา ตั้งแต่วันที่ 14 พฤษภาคม 2477

นางน้อม รักตะปะจิต เป็นครุฑา ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม 2477 (หอจดหมายเหตุ

แห่งชาติ, 2479a)

ต่อมามีการเป็นชื่อโรงเรียนศิลปากรแผนกดุริยางค์ ใน พ.ศ. 2485 และเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ตามลำดับ และปิดทำการชั่วคราวหนึ่งเนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังจากการสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มคลี่คลายลง โรงเรียนสังคีตศิลป์ (พัฒนามาจากโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ และโรงเรียนศิลปากรตามลำดับ) ได้เปิดทำการสอนอีกครั้ง โดยเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์

4.3.1.1.2 โรงเรียนนาฏศิลป์

ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายกรัฐมนตรีได้ปรับปรุงแก้ไขการศึกษา โรงเรียนสังคีตศิลป์ขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2488 และขนานชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนนาฏศิลป์” วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร มี 3 ประการ คือ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1. เพื่อเป็นสถานศึกษานาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของราชการ
2. เพื่อบำรุงรักษาไว้ และเผยแพร่ นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ประจำชาติไทย
3. เพื่อให้ศิลปินทางดนตรีและโขนละครภายในประเทศมีฐานะเป็นที่นิยมยกย่องดัง

ในนานาประเทศ

ภาพที่ 36: อาคารเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์

ที่มา: หนังสือ 60 ปี วิทยาลัยนาฏศิลป์

การเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์นี้มีการจัดการศึกษาจนถึงระดับอนุปริญญาแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. นาฏศิลป์ขั้นต้น กำหนดเวลาเรียน 6 ปี แบ่งเป็น
นาฏศิลป์ตอนต้น คือ ระดับชั้นต้นปีที่ 1-3 กำหนดเวลาเรียน 3 ปี ระดับ
นาฏศิลป์ตอนปลาย ระดับชั้นต้นปีที่ 4-6 กำหนดเวลาเรียน 3 ปี
2. นาฏศิลป์ชั้นกลาง กำหนดเวลาเรียน 3 ปี เทียบเท่าเตรียมอุดมศึกษา
3. นาฏศิลป์ขั้นสูง กำหนดเวลาเรียน 2 ปี เทียบเท่าอุดมศึกษา (สิริชัยชาญ ฟัก
จำรูญ, 2539)

การศึกษาโรงเรียนนาฏศิลป์ ช่วงพ.ศ. 2490-พ.ศ.2498 เป็นการจัดการศึกษาหลักจากการเปิดโรงเรียนนาฏศิลป์อีกครั้งหลังจากปิดโรงเรียนช่วงขณะหนึ่งในระหว่างเกิดสภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2

หลักสูตรโรงเรียนนาฏศิลป์ ฉบับ พ.ศ.2490 ถึง พ.ศ. 2504 มีรายละเอียดต่อไปนี้
ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้น กำหนด 6 ปี

ความมุ่งหมาย

เป็นหลักสูตรการเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีกำหนด 6 ปี เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในวิชาสามัญตลอดถึง นาฏศิลป์ คีตศิลป์ และดุริยางคศิลป์ เพื่อที่จะออกไปประกอบวิชาชีพหรือการเตรียมตัวเข้าเรียนต่อในนาฏศิลป์ชั้นกลางและชั้นสูงต่อไป” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2498)

เวลาเรียน

ในรอบสัปดาห์หนึ่งให้มีเวลาเรียน 30 ชั่วโมง

วิชาที่เรียนและอัตราเรียน

นาฏศิลป์ชั้นต้น ตอนต้น กำหนด 3 ปี

ตารางที่ 3: หลักสูตรการเรียนต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3
ภาควิชาสามัญ หมวดวิชาการ			
ภาษาไทย	4	4	4
ภาษาอังกฤษ	3	3	3
คณิตศาสตร์	4	4	4
สังคมศึกษา	3	3	3
เบ็ดเตล็ด (วาดเขียน, การฝีมือ-การเรียน, สุขศึกษา)	3	3	3
ภาคศิลป์			
ขับร้อง	1	1	1
ทฤษฎีโน้ตสากล	1	1	1
ร้องโน้ต	1	1	1
ภาคปฏิบัติ	10	10	10
รวมเวลาเรียนสัปดาห์ละ	30	30	30

ที่มา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2498)

ตารางที่ 4: หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นต้น ตอนปลาย กำหนด 3 ปี

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมง		
	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6
ภาควิชาสามัญ หมวดวิชาการ			
ภาษาไทย	5	5	5
ภาษาอังกฤษ	5	5	5
สังคมศึกษา	4	4	4
วาดเขียน, การฝีมือ-การเรียน	2	2	2
ภาคศิลป์			
ขับร้อง	1	1	1
ทฤษฎีโน้ตสากล	1	1	1
ร้องโน้ต	1	1	1
ทฤษฎีศิลป์	1	1	1
ภาคปฏิบัติ	10	10	10
รวมเวลาเรียนสัปดาห์ละ	30	30	30

ที่มา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2498)

ระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง กำหนด 3 ปี และนาฏศิลป์ชั้นสูง กำหนด 2 ปี
ความมุ่งหมาย

หลักสูตรประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง และนาฏศิลป์ชั้นสูง เป็นหลักสูตรเพื่อฝึกหัดครู ต่อจากนาฏศิลป์ขั้นต้นปีที่ 6 และนาฏศิลป์ชั้นกลางปีที่ 3 ตามลำดับ โดยมีความมุ่งหมายให้บรรลุผลดังนี้

1. ให้เป็นผู้มีความรู้ดีในทางนาฏศิลป์, คีตศิลป์, และดุริยางคศิลป์, ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
2. ให้เป็นผู้รู้จักผดุงรักษาและเผยแพร่ศิลปประจำชาติโดยการรู้จักเทคนิคของการสอนศิลป ตามแบบแผนเพื่อความเป็นศิลปินและครูศิลปิน
3. ให้เป็นผู้รู้จักคุณค่าของศิลปและวิเคราะห์ส่วนสำคัญของศิลปและสามารถนำไปใช้ให้เป็น
4. เพื่อให้มีความสามารถในการสอนศิลปทางด้านนาฏศิลป์, คีตศิลป์และดุริยางคศิลป์ตามขั้นพัฒนาการทางเทคนิคของเด็ก
5. เพื่อให้มีความสามารถในการที่จะนำศิลปะไปใช้ให้สัมพันธ์กับวิชาการต่าง ๆ ตามหลักสูตรแผนแม่ของกระทรวงศึกษาธิการ

เวลาเรียน

ในรอบสัปดาห์หนึ่งให้มีเวลาเรียน 30 ชั่วโมง

วิชาที่เรียนและอัตราเรียน

ตารางที่ 5: หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นกลาง ตอนต้น กำหนด 3 ปี

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมง			หมายเหตุ
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	
ภาควิชาสามัญ				
หมวดวิชาการ				
ศิลปป็นจริยศึกษา	1	1	1	
ภาษาไทย	8	8	8	
ภาษาอังกฤษ	6	6	6	
หมวดวิชาการศึกษา				
ก. หลักการศึกษาเบื้องต้น	-	-	-	ฝึกสอนวิชาสามัญ และวิชาศิลป์ไม่ต่ำกว่า 120 ชั่วโมงใน ชั้นกลางปีที่ 3
ข. ระเบียบวิธีสอนทั่วไป ตอนที่ 1	-	-	-	
ค. ระเบียบวิธีการสอนเฉพาะ	-	-	8	
ง. การรู้จักประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวโขน-ละคร	-	-	-	
จ. จิตวิทยาการศึกษา ตอนที่ 1	-	-	2	
ภาคศิลป์				
วาดเขียน	1	1	1	เขียนศิลปนิพนธ์ใน ชั้นกลางปีที่ 3
ทฤษฎีโน้ตสากล	1	1	1	
ทฤษฎีศิลป์ (เอก)	2	2	2	
ทฤษฎีศิลป์ (โท)	1	1	1	
ภาคปฏิบัติ	10	10	10	
รวมเวลาเรียนสัปดาห์ละ	30	30	30	

ที่มา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2498)

ตารางที่ 6: หลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง กำหนด 2 ปี

หมวดวิชา	จำนวนชั่วโมง		หมายเหตุ
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	
ภาควิชาสามัญ			
หมวดวิชาการ			
ศิลปินจรรย์ศึกษา	1	1	
ภาษาไทย	6	8	
ภาษาอังกฤษ	5	6	
หมวดวิชาการศึกษา			
ก. หลักการศึกษา ตอนที่ 2	-	} 6	ฝึกสอนวิชาสามัญ และวิชาศิลป์ไม่ต่ำกว่า 120 ชั่วโมงใน ชั้นสูงปีที่ 3
ข. ระเบียบวิธีสอนทั่วไป ตอนที่ 2	-		
ค. ระเบียบวิธีการสอนเฉพาะ	-		
ง. การรู้จักประดิษฐ์เครื่องแต่งตัวโขน-ละคร	-		
จ. จิตวิทยาการศึกษา ตอนที่ 2	-		
ภาคศิลป์			
ทฤษฎีศิลป์ (เอก)	1	1	เขียนศิลปนิพนธ์ใน ชั้นสูงปีที่ 2
ทฤษฎีศิลป์ (โท)	1	1	
ภาคปฏิบัติ (เอก, โท)	10	10	
รวมเวลาเรียนสัปดาห์ละ	30	30	

ที่มา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2498)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลจากการเรียนในโรงเรียนนาฏศิลป์แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้ที่เข้ารับการศึกษ

จะได้รับการศึกษาความรู้ทางด้านวิชาสามัญและวิชาศิลปะทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในสาขาวิชาที่เลือกเรียน นอกจากนี้ระหว่างการศึกษา นักเรียนที่ศึกษาอยู่โรงเรียนนาฏศิลป์ ซึ่งสังกัดกรมศิลปากร ยังได้รับยังได้รับมอบหมายให้แสดงนาฏกรรมตามโอกาสต่าง ๆ ตามการแสดงของกรมศิลปากรอีกด้วย

4.3.1.2 การแสดงของกรมศิลปากร

การแสดงของกรมศิลปากร เป็นนโยบายตามภาระกิจหน้าที่ประการหนึ่งของกรมศิลปากร วัตถุประสงค์เพื่อค้นคว้า รวบรวมและเผยแพร่งานทางด้าน นอกจากนี้กรมศิลปากร ยังจัดการแสดงมาใช้ครู นักเรียนจากโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ตลอดจนนาฏศิลป์ของกรมศิลปากร เช่น

4.3.1.2.1 การแสดงสมัยหลวงวิจิตรวาทการ

การแสดงสมัยหลวงวิจิตรวาทการ เริ่มขึ้นเมื่อรับราชการเป็นอธิบดีกรมศิลปากร และเมื่อก่อตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ขึ้นใน ปี พ.ศ.2477 โดยมีจุดประสงค์ที่จะให้นักเรียนมีผลงานการแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน ประกอบกับสถานการณ์ของบ้านเมืองสมัยนั้น กำลังต่อสู้กับภัยจากการล่าอาณานิคม หลวงวิจิตรวาทการเห็นว่าทางสู่วางหนึ่งที่สามารถใช้เป็นเครื่องป้องกันประเทศชาติได้ คือ การใช้ลัทธิชาตินิยม เป็นการดำเนินตามรอยพระบาทล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 ทรงเป็นพระบิดาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย (ฤทธิชนก คชเสนี, 2549)

งานการแสดงของหลวงวิจิตรวาทการนอกจากการแสดงของกรมศิลปากรแล้ว หลวงวิจิตรวาทการยังประพันธ์บทและจัดการแสดงละครเป็นจำนวนมาก เช่น นาฏดุริยางค์ อานุภาพแห่งความรัก อานุภาพแห่งความเสียสละ แสนหวิ น่านเจ้า เป็นต้น นอกจากนี้รูปแบบการแสดงของหลวงวิจิตรวาทการยังมีลักษณะเฉพาะ เรียกกันติดปากว่า ละครหลวงวิจิตร

ภาพที่ 37: หลวงวิจิตรวาทการ

ที่มา https://www.silpa-mag.com/quotes-in-history/article_918

สืบค้น 20 เมษายน 2564

การจัดการแสดงสมัยของหลวงวิจิตรวาทการ เมื่อยังดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากรนั้น ยังได้พระกรุณาจากพระราชวรรังศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม (พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาสีดา) ซึ่งเป็นเจ้านายที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านฝึกซ้อมการแสดงมาช่วยฝึกซ้อมการแสดงในกับกรมศิลปากร ตามที่ปรากฏใน

เอกสารเรื่องพระองค์เจ้าเฉิดโฉม (พระราชชวงค์เธอ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม ซ้ำแจ้งเรื่องช่วยงานกรมศิลปากร เมื่อ ปี พ.ศ. 2479 ไว้ว่า

“แต่ฉันได้รับคำช่วยเขาตรวจการช่วยชาติครั้งนี้ ทั้งรำเบิกโรง แลทั้งช่วยตรวจเขา ซ้อมด้วย เวลาขอโดยชอบแลคุ้นเคยกันมา แท้จริงเราเปนผู้ที่หัดละครได้ อธิบัติขอร้องก็ต้องช่วยเหลือกันแลกัน” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2479b)

ภาพที่ 38: พระราชชวงค์เธอ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม

ที่มา: https://th.m.wikipedia.org/wiki/พระเจ้าราชชวงค์เธอ_พระองค์เจ้าเฉิดโฉม, สืบค้น 20 เมษายน 2565

4.3.1.2.2 การแสดงสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์

การแสดงสมัยนายธนิต อยู่โพธิ์ เริ่มรับราชการเป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนนาฏดุริยางคศิลป์ เมื่อ พ.ศ. 2477 นายธนิต อยู่โพธิ์นับว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาและวรรณกรรมท่านหนึ่ง อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความสนใจงานทางด้านการแสดง เมื่อได้เลื่อนตำแหน่งทางราชการจนกระทั่งได้รับตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร (พ.ศ.2499)

ขณะที่นายธนิต อยู่โพธิ์ ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากรอยู่นั้น ท่านเป็นบุคคลสำคัญต่อการแสดงของกรมศิลปากรท่านหนึ่ง อีกทั้งยังมีคณะครูในขณะนั้นร่วมทำงานด้านการแสดงหลายท่าน ตามที่ปรากฏลักษณะการทำงานการแสดงของท่านว่า

“ขณะนั้นท่านมีผู้ช่วยที่สำคัญหลายท่าน คือ ครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้บรรจูปเพลง แต่งเพลงและควบคุมดุริยางค์ไทยทั้งหมด ส่วยทางนาฏศิลป์ท่านมีผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำปรึกษาและควบคุมการฝึกซ้อม อาทิ หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ครูศุภลักษณ์ ภัทรนาวิก (หม่อมครูต่วน) ครูมัลลีย์ คงประภัสร์ ครูลมูล ยมะคุปต์ ครูผัน โมรากุล และครูสอาดแสงสว่าง เป็นต้น รูปแบบการจัดการแสดง ปรับหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การแสดงมีหลายชุด ทั้งชุดครู และชุดนักเรียน” (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, 2539)

นอกจากนี้นายธนิต อยู่โพธิ์ยังเป็นแรงผลักดันสำคัญต่องานนาฏกรรมอีกท่านหนึ่ง ในการจัดการแสดงของกรมศิลปากร ตามที่อาจารย์สุวรรณณี ชลานุเคราะห์ กล่าวไว้ว่า

“สมัยนั้นโรงละครจัดการแสดงโขน 6 เดือน ละคร 6 โขน เล่นซ้ำกันไปมานาน ๆ ครั้งจะมีบทละครเรื่องใหม่มาเล่นบ้าง การแสดงที่นิยมเล่นมาก เรียกว่า โขนถอนละครดิ่ง (โขน เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน สุครีพถอนต้นรัง และระบำดาวดึงส์จากบทละครดึกดำบรรพ์ เรื่อง สังข์ทอง)” (สุวรรณณี ชลานุเคราะห์, 2562)

ภาพที่ 39: นายธนิต อยู่โพธิ์

ที่มา https://th.m.wikipedia.org/wiki/ธนิต_อยู่โพธิ์ สืบค้น 20 เมษายน 2565

ผลงานการแสดงละครของกรมศิลปากร เริ่มจัดแสดง ณ โรงละครอนศิลปากรเป็นแห่งแรก (บริเวณข้างพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร) จนกระทั่งเกิดเหตุเพลิงไหม้โรงละคร เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 จากนั้นจึงมีโครงการสร้างโรงละครแห่งชาติขึ้นใหม่ และแล้วเสร็จเปิดใช้เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา

4.3.2 สถาปนากรรมของกลุ่มละคร

นอกจากการแสดงของกรมศิลปากรที่ดำเนินตามนโยบายหลักเพื่อจัดการแสดงเผยแพร่แล้ว ยังพบว่ามีกลุ่มละครต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมและจัดการแสดง อย่างกว้างขวางเป็นจำนวนมาก ประกอบกับเมื่อเปิดใช้โรงละครแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2508 ทำให้มีพื้นที่ในการแสดงมากยิ่งขึ้น จึงปรากฏเป็นกลุ่มละครที่จัดการแสดง ดังต่อไปนี้

4.3.2.1 การแสดงบัลเลต์ เรื่อง มโนห์รา

การแสดงเรื่อง มโนห์รา เริ่มขึ้นเมื่อกรมศิลปากรจัดทำบทร้องแสดงละครเรื่องมโนห์รา แสดงเมื่อ พ.ศ. 2498 ณ โรงละครอนศิลปากร ซึ่งได้รับความนิยมเรื่องหนึ่ง นอกจากแสดงในรูปแบบละครอย่างไทยแล้ว ยังปรากฏสร้างเป็นการแสดงอย่างบัลเลต์อีกด้วย

สำหรับการแสดงบัลเลต์ เรื่อง มโนห์รา เกิดขึ้นจากพระดำริบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) เรื่อง มโนห์รา จัดแสดงขึ้นเมื่อวันที่ 5-7 มกราคม พ.ศ. 2505 ในงานกาชาดครั้งที่ 4 ณ เวทีลีลาศ (เวทีเก่า) สวนอัมพร ถือว่าเป็นการแสดงบัลเลต์ครั้งสำคัญที่สุด เนื่องจากการแสดงบัลเลต์เต็มรูปแบบครั้งแรกในประเทศไทย เป็นครั้งแรกในการนำเอาการแสดงระบำปลายเท้าหรือบัลเลต์เข้ามาประกอบการแสดงเรื่องราวจากวรรณคดีไทย และบทเพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) อีกทั้งยังเป็นการแสดงในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย (สุพรรณิ บุญเพ็ง, 2542)

ภาพที่ 40: การแสดงบัลเลต์ เรื่อง มโนห์รา

ที่มา <https://www.sanook.com/music/2382841/> สืบค้น 20 เมษายน 2565

ทั้งนี้การแสดงเรื่อง มโนห์รายังคงได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเรื่องหนึ่งจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้กระทั่งเมื่อนายเสรี หวังในธรรมไปศึกษาฝึกงานที่ East-

West Center ที่ University of Hawaii ประเทศสหรัฐอเมริกา ยังจัดการแสดงละครเรื่องมโนห์รา เป็นภาษาอังกฤษซึ่งจะอธิบายในลำดับถัดไป

4.3.2.2 โขนธรรมศาสตร์

โขนธรรมศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมท เมื่อ พ.ศ. 2509 การจัดตั้งโขนธรรมศาสตร์นี้ จัดขึ้นเพื่อรวบรวมนักศึกษาของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฝึกหัดโขน โดยมีวัตถุประสงค์ตามที่กรินทร์ กรินทสุทธิ์ ศึกษาและอธิบาย เกี่ยวกับการก่อตั้งโขนธรรมศาสตร์ไว้ว่า

“ต้องการให้ผู้ชมมาฝึกโขนสามารถ “ดูโขนเป็น” อันเนื่องจากการฝึกปฏิบัติจริง โดย เข้าใจถึงขั้น “รู้ดี รู้ชั่ว วิจาร์ณได้” หรือใช้คำว่า “Critical Audience” นอกจากนั้นการฝึก โขนยังทำให้ผู้ฝึกมีความเข้าใจในวัฒนธรรมไทยอื่น ๆ ซึ่งสอดแทรกในโขนหลายประการ เช่น ธรรมเนียมการเคารพครู ถือนาวุธ ความรู้ด้านสังคม การเมือง ธรรมเนียมในราชสำนัก” (กรินทร์ กรินทสุทธิ์, 2559)

โขนธรรมศาสตร์จัดแสดงครั้งแรกเล่นถวายหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) จัดแสดงตอน นาคบาศ เมื่อ พ.ศ. 2509 และยังจัดการแสดงภายใต้การกำกับ ควบคุมของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมท โดยจัดการแสดงโขน ในปีต่าง ๆ เช่น

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2510 แสดงตอน พรหมมาสเตอร์ จัดแสดง ณ หอประชุม ใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เนื่องในโอกาส ครบรอบ 200 ปี พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2519 แสดงตอน พิเภกสวามีภักดี เนื่องในโอกาสสถาปนา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระอิสริยยศในขณะนั้น)

ภาพที่ 41: นักแสดงโขนธรรมศาสตร์เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) เมื่อ พ.ศ. 2510
ที่มา

https://mobile.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0ePL9navMajHpnTeRjUSbXC UO4MyVnVExaEXLKGHjfDPvJ2qLf4ALbbMk4JqSgPel&id=107983251123461&mibextid=C8kmS4&_rdc=1&_rdr, สืบค้น 20 เมษายน 2565

4.3.2.3 ละครสมภพ จันทรประภา

ละครสมภพ จันทรประภา ก่อตั้งขึ้นโดยนายสมภพ จันทรประภา ด้วยการรวมกลุ่มของสมาคมนิสิตเก่าแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อครั้งเป็นประธานฝ่ายแผนกบันเทิงและเป็นประธานละครในสมาคมนิสิตเก่าแห่งจุฬาฯ ประมาณ พ.ศ.2508 เริ่มจากการเป็นบทละครพูดให้กับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแสดงเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในวันจุฬาลงกรณ์ ทั้งจัดแสดงเพื่อหารายได้ให้กับสมาคมนิสิตเก่าจุฬาฯ เพื่อหาเงินสมทบทุนจุฬาฯ สงเคราะห์ สมัยที่ดำรงตำแหน่งประธานบันเทิง และประธานแผนกละครของสมาคมนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ธีรภัทร์ ทองนิม, 2547)

สมภพ จันทรประภา เป็นผู้มีความรู้และทักษะทางด้านภาษาและวรรณกรรมที่ดีท่านหนึ่ง ตามที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ กล่าววว่า

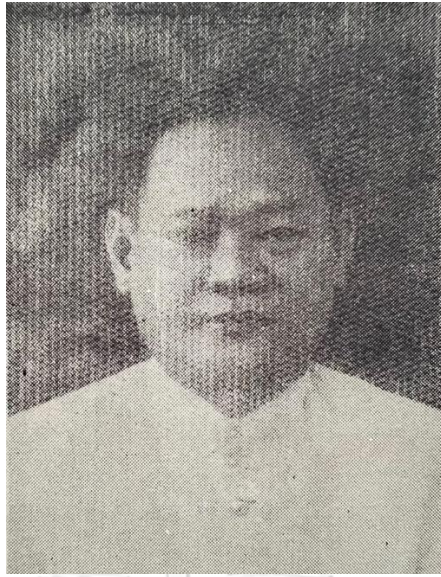
“คุณสมภพ จันทรประภา เป็นหลานของดอกไม้สด เจ้าของนามปากกาของ ม.ล.บุปผา นิมมานเหมินท์ (นามสกุลเดิม กุญชร) คุณสมภพได้รับหน้าที่ช่วยคัดกลอนบทละคร หรือคัดลอกหนังสือตามที่ได้รับมอบหมาย จึงทำให้มีทักษะทางด้านภาษาและวรรณกรรมที่ดีเป็นอย่างมาก” (สัมภาษณ์, สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

จากสภาพนาฏกรรมของกลุ่มละครที่กล่าวมาในข้างต้น เป็นกลุ่มละครที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักในตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่นายเสรี หวังในธรรม รัชการอยู่ในกรมศิลปากร ทำให้เห็นได้ว่าในช่วงเวลานั้น นายเสรี หวังในธรรมได้สัมผัสการแสดงไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อีกทั้งเมื่อเปิดใช้โรงละครแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2508 จึงทำให้มีพื้นที่สำหรับจัดการแสดงเพิ่มเติม และยังเป็นโอกาสให้กลุ่มละครทั้งจากหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน อีกทั้งจากต่างประเทศเข้ามาจัดการแสดงยังโรงละครแห่งชาติ จึงนับเป็นการจัดการแสดงในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ตลอดจนการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายเสรี หวังในธรรมซึ่งบุคลากรในสำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร ที่ต้องมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์งานนาฏกรรมต่อไป

4.3.3 ภูมิหลังทางด้านครอบครัว

นายเสรี หวังในธรรม เป็นบุตรของรองอำมาตย์โท ขุนสาธกธนสาร (เหลือ หวังในธรรม) (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547) บุตรนายอินกับนางเขียว บิดารับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ติดตามหนี้ กรมบัญชีกลาง (สาธกธนสาร, 2511) กับนางสาธกธนสาร (สง่า หวังในธรรม) บุตรีนายอาฮะหมัด นานากุล (เอ. เอ. อาลิบาย นานา) กับนางชติยะ (เขียน) นานากุล มีบุตรรวมทั้งหมด 12 คน (ธนิต อยู่โพธิ์, 2514) บิดาเป็นชาวอยุธยาเชื้อสายจีน ส่วนมารดาเป็นมีเชื้อสายมอญกับมุสลิม

1. นายเกษม หวังในธรรม (พนักงานกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์)
2. นางสาวดวงสวัสดิ์
3. นายบุญส่ง หวังในธรรม (พนักงานกรมธนารักษ์เอก กรมธนารักษ์
กระทรวงการคลัง)
4. เด็กชาย พาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นางสาวนภา หวังในธรรม (ศิลปินโท กองการสังคีต กรมศิลปากร)
6. นางวาทินี กันตะปิติ (ครูโทโรงเรียนเบญจมราชาลัย กรมวิสามนศึกษา)
7. นายธรรมมณู หวังในธรรม (นายช่างโท กองสำรวจ กรมชลประทาน)
8. นายเสรี หวังในธรรม
9. นางสาวเนาวรัตน์ หวังในธรรม
10. นายดิลก หวังในธรรม
11. นางสาวอนงค์ หวังในธรรม
12. นางสาวเฉลาศรี หวังในธรรม

ภาพที่ 42: รองอำมาตย์โท ขุนสาธกนสาร (เหลือ หวังในธรรม)

ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์โท ขุนสาธกนสาร (เหลือ หวังในธรรม), 2514

นามสกุลพระราชทาน

นามสกุล หวังในธรรมนี้ คุณสุด (มีศักดิ์เป็นลุงของครูเสรี หวังในธรรม)

ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ขอพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลก
ประชานาถ (สาธกนสาร, 2511)

ภาพที่ 43: นางสาวกนสาร (สง่า หวังในธรรม)

ที่มา : หนังสืออนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางสาวกนสาร

สมรส

นายเสรี หวังในธรรมได้เข้าพิธีมงคลสมรสกับอาจารย์นพรัตน์ ไชยวสุ เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2511 มีบุตรร่วมกันทั้งสิ้น 2 คน

1. คุณศุภมงคล หวังในธรรม
2. คุณมิ่งมงคล หวังในธรรม

อาจารย์นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม เล่าให้ฟังว่า “นายเสรีเป็นรุ่นพี่เรียนอยู่ที่โรงเรียน รู้จักกันมาเพราะนายเสรี มาเรียนภาษาไทยกับคุณพ่อ (นายอบ ไชยวสุ ศิลปินแห่งชาติ) จากนั้น มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มารู้ตัวอีกทีนายเสรีก็ทูลขอประทานสมรสจากเสด็จพระองค์กลาง (พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร) ก็จัดพิธีมงคลสมรสให้” (นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม, 2562)

ภาพที่ 44: พิธีมงคลสมรสระหว่างนายเสรี หวังในธรรมกับอาจารย์นพรัตน์ ไชยวสุ

ที่มา: <https://www.facebook.com/1496527093931256/photos/pb.100046468304708.-2207520000../1807663906150905/?type=3>, สืบค้น 10 ตุลาคม 2563

ทางด้านคนในครอบครัวนั้น จากการสัมภาษณ์คุณมิ่งมงคล หวังในธรรม กล่าวว่า

“คุณพ่อ เป็นผู้ที่อุทิศตนในการทำงานเป็นอย่างมาก แต่เมื่อกลับบ้านมักจะพื้ศิลปินที่คุณพ่อดูแลและทำงานด้วยตามกลับมาบ้าน มานั่งคุยงานการแสดงกันเกือบทุกวัน ส่วนด้านการศึกษา คุณพ่อไม่เคย ไม่ตี จะพูดคุย สั่งงาน หรือสอบถามอะไรมักจะพูดกันอย่างชัดเจนเพียงครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น จะไม่จุกจิก ทำให้ลูก ๆ ตอนฝึกวิธีคิดและระบบการทำงานกับคุณพ่อไปพร้อมกัน” (มิ่งมงคล หวังในธรรม, 2564)

นอกจากนี้คุณศุภมงคล หวังในธรรม ยังอธิบายเพิ่มเติมถึงลักษณะการใช้ชีวิตของ นายเสรี หวังในธรรมกับคนในครอบครัวอีกด้วยว่า

“คุณพ่อเป็นอารมณ์ขัน โดยร่าเริงสนุกสนาน มีมุขตลกสอดแทรกตลอดเวลา แม้แต่กับคนในครอบครัว นอกจากนี้คุณพ่อมักฝึกฝนลูก ๆ ให้ช่วยทำงานของพ่อ โดยให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ส่วนตัวบ้างคอยจดบันทึก หรือเป็นนักแสดงบ้าง ตามที่คุณจะเรียกใช้” (ศุภมงคล หวังในธรรม, 2564)

4.3.4 การศึกษา

นายเสรี หวังในธรรม เริ่มเรียนชั้นอนุบาลที่โรงเรียนศรีจรัส ชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนปิยะวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดชินนโรส เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) จึงย้ายไปเรียนต่อที่โรงเรียนนาฏศิลป์ สาขาวิชาดนตรีสากล เมื่อระหว่างการศึกษาหลักสูตรชั้นสูงปีที่ 2 พ.ศ. 2498 นั้น นายเสรี หวังในธรรม ได้เรียนฝึกหัดโขนยักษ์กับนายเจริญ เวชเกษมและได้ร่วมและได้ร่วมแสดงละครวิทยุคณะตรีศิลป์ ของ ครูมนตรี ตราโมท ได้ฝึกหัดวิชาพากย์โขนจากครู ถนอม โหมตเทศน์ ครูประพันธ์ สุขนงชาติ หลวงวิลาศวงงาม (หรรษา อินทรนัญ)

เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นสูงปีที่ 2 ใน พ.ศ. 2498 ได้เข้ารับราชการในตำแหน่งศิลปิน จัตุวา กองการสังคีต กรมศิลปากร

ภาพที่ 45: เด็กชายเสรี หวังในธรรม ขณะเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์
ที่มา: มิ่งมงคล หวังในธรรม

ภาพที่ 46: นายเสรี หวังในธรรม เรียนระนาดฝรั่ง

ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์
นาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 47: คุณนภา หวังในธรรม

ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์
นาฏศิลป์ไทย

4.3.4.1 East-West Center, University of Hawaii

East-West Center (EWC) หรือศูนย์การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและเทคนิคระหว่างตะวันออกกับตะวันตก เป็นองค์กรด้านการศึกษาและการวิจัยที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐสภาของเกรสแห่งสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ.2503 ในสมัยประธานาธิบดี Dwight D. Eisenhower (ดไวต์ ดี. ไอเซนฮาวร์) ตามแนวคิดของอดีตประธานาธิบดี Harry S. Truman (แฮร์รี เอส. ทรูแมน) เพื่อกระชับความสัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างประชาชนและชาติต่าง ๆ ในเอเชียแปซิฟิก และประเทศสหรัฐอเมริกา มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่โฮโนลูลู มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา

หลักสูตรของ Department of Music and Drama มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการศาสตร์ทางศิลปะของเอเชียตะวันออก เรียนเกี่ยวกับทฤษฎีและประวัติ ซึ่งการเรียนนั้นต้องช่วยทำการแสดงน้อยรวมเดือน 2 การแสดงสลับหน้าที่หมุนเวียนกันไป (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2564)

ความสำคัญของการไปศึกษาดูงาน

เมื่อ พ.ศ. 2503 เกิดเหตุไฟไหม้โรงละครคอนซิลปากร ทำให้นายธนิต อยู่โพธิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรอยู่ในขณะนั้น หาทุนส่งไปเรียนทางด้านการศึกษาการแสดง เสียง ฉาก กำกับการแสดง เป็นคนแรกคือ นายนคร วรรณวิสันต์ เพื่อไปศึกษาดูงานเรื่องแสงและเทคนิคเวที ต่อมาจึงดำเนินขอทุนสนับสนุนร่วมกันจาก Fulbright Foundation Thailand และ East-West Center, University Of Hawaii จึงส่งนายเสรี หวังในธรรมไปศึกษาดูงานทางด้านการศึกษาการแสดง พร้อมกับพันจ่าอากาศเอก หยวก กาวินิจ โดยออกเดือนในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2507 มีกำหนดระยะเวลาศึกษาดูงาน 9 เดือน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2508)

ในขณะที่นายเสรี หวังในธรรมศึกษาดูงานทางด้านการศึกษาการแสดง (พ.อ.อ.หยวก กาวินิจ ศึกษาดูงานด้านเทคนิคเครื่องดนตรีโรงละคร) อยู่ที่ East-West Center ได้เขียนจดหมายรายงานการศึกษาต่อนายธนิต อยู่โพธิ์พบทั้งสิ้นจำนวน 12 ฉบับ ฉบับแรกลงวันที่ 14 กันยายน 2507 ฉบับสุดท้ายลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2508 ดังจะสรุปลำดับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนาฏกรรม ได้ดังนี้

เดือนกันยายน พ.ศ. 2507

นายเสรี หวังในธรรม เรียนภาษาอังกฤษ หลักสูตร E.L.I (English language institute) ทุกวัน ๆ วันละ 4 ชั่วโมง เพื่อเป็นการเรียนพื้นฐานทางด้านภาษา และเรียนวิชา Production Direction and Design (การผลิตและการออกแบบ) นอกจากนี้เมื่อเวลาว่างจากการเรียน นายเสรี หวังในธรรมยังขอศึกษาเพิ่มเติมเรื่อง Voice of the world กับ Mr. Mason อีกด้วย

เดือนตุลาคม พ.ศ 2507

นายเสรี หวังในธรรม เปลี่ยนชั้นเรียนภาษาอังกฤษสูงขึ้น และได้ช่วยทำฉากการ แสดงละครเพลงเรื่อง of Thee I sing เป็นเรื่องเกี่ยวกับประธานาธิบดีทศกหลุมรักหญิงสาวที่ชนะการ ประกวดคนหนึ่ง ซึ่งจัดแสดงระหว่างวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2507 ถึง 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2507 และ ในเดือนเดียวกันนายเสรี หวังในธรรมจัดการสอนรាំไทย โดยการเปิดรับอาสาสมัคร มีผู้สมัครจำนวน 47 คน จัดหาคนโดย Dr.Earle

THE UNIVERSITY THEATRE presents OF THEE I SING October 28, 29, 30, 31, and November 1, 1964. Cast list including roles like Louis Lippman, French X. Gilbody, and characters like Alan, David, and Yoko. Includes production staff, orchestra, and acknowledgments.

ภาพที่ 48: สูจิบัตรการแสดงละครเพลงเรื่อง Of Thee I sing

ที่มา: https://www.eastwestcenter.org/ สืบค้น 23 มีนาคม 2564

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2507

นายเสรี หวังในธรรม ได้รับการลดการเรียนภาษาอังกฤษลง เหลือวันละ 2 ชั่วโมง โดยทำการเรียนในเวลาระหว่าง 18.45 น. ถึง 20.45 น.

เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2507 ได้จัดการร่ำสาธิตให้นักศึกษาที่มาเยี่ยม East-West Center at John F. Kennedy Theatre และร่ำสาธิตแม่บทประกอบเพลงที่นำติดตัวไป สาธิตให้นักศึกษาจาก Famous Photography School at Royal Hawaii Building เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2507 อีกด้วย

ในเดือนนี้เองเองเริ่มแปลบทละครเรื่องมโนห์ราทั้งเรื่องเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อเตรียมจัดการแสดง โดยคุณอุบล รักบำรุง (Ubol Rakbamrung) ซึ่งนักศึกษาที่เรียนอยู่ในขณะนั้น

ภาพที่ 49: โรงละคร John F. Kennedy Theatre

ที่มา มิ่งมงคล หวังในธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เดือนธันวาคม พ.ศ.2507

นายเสรี หวังในธรรม ได้รับการลดจำนวนชั่วโมงเรียนภาษาอังกฤษลง เหลือเพียงวันละ 1 ชั่วโมง ในช่วงเวลาบ่าย

วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2507 เริ่มทำการสอนอาสาสมัครผู้สนใจเรียนรำไทย จำนวน 40 คน และเริ่มซ้อมเข้าเรื่องมโนห์รา อันประกอบด้วย ระเบียบวาระชัย, ชัดชาติตรี, ระเบียบวาทินรรำ สำหรับจัดแสดง 14 เมษายน 2508

วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2507 มีจัดฉายภาพยนตร์ใบ้ฉาย จำนวน 2 เรื่อง คือ เรื่อง อุสาหกรรมไทย และ เรื่องล่องแก่ง และระบำดาวดึงส์ได้รับจากเมืองไทย

วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2507 รับมอบหมายจาก Mr. Mason ทำหน้าที่ช่วยฉากและการแสดง ในละครเรื่อง Oedipus เนื่องในงานคริสต์มาส

ระหว่างวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2508 ถึง 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2508
 นายเสรี หวังในธรรม ได้ร่วมงาน International Night at Kennedy Theater โดยแสดง
 ซัดซาตรี (เป็นส่วนหนึ่งของการทดลองการทำเครื่องแต่งกายให้เพื่อเตรียมทำละครมโนห์รา)

เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2508

นายเสรี หวังในธรรม จัดส่งบทละครมโนห์ราภาษาอังกฤษกลับมาให้นายธนิต อยู่โพธิ์ช่วย
 พิจารณา

เดือน เมษายน พ.ศ. 2508

นายเสรี หวังในธรรมขอคำปรึกษาจากนายธนิต อยู่โพธิ์เรื่องการกลับเมืองไทยก่อนกำหนด
 (ก่อนกำหนด 2 เดือน) นอกจากนี้ยังได้ไปดูการซ้อมและการได้ฝึกหัด Opera เรื่อง The
 Threepenny ซึ่งจะจัดแสดงปลายเดือนเมษายน

ขั้นตอนการสร้างละครเรื่องมโนห์รา

การทำงานละครมโนห์รา 14 เมษายน เพื่อฉลองศาลาไทยที่ได้รับพระราชทานจาก
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

1. **บทการแสดง** เป็นบทละครที่ปรับบทขึ้นใหม่ของอาจารย์มนตรี ตราโมทให้ที่ปรับปรุงใหม่
 ใช้เวลาแสดงประมาณ 30 ถึง 40 นาที เป็นฉบับจัดการแสดงรับเสด็จ เจ้าฟ้าชายอะกิฮิโตะ
 มกุฎราชกุมารและเจ้าหญิงมิชิโกะ แห่งประเทศญี่ปุ่น ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่
 16 ธันวาคม พ.ศ.2507 (ศิลปากร, 2518) และส่งให้นายธนิต อยู่โพธิ์ ส่งไปเมื่อ 23 พฤศจิกายน
 2507 อีกทั้งนายเสรี ปรับปรุงบทขึ้นใหม่ดำเนินการแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย อุบล รัชชกำรุง (Ubol
 Rakbamrung) ส่งกลับไปให้คุณธนิต ตรวจสอบได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ว่า

“...ได้อ่านบทละครที่ส่งมาดูแล้ว ดูก็จะดีอยู่ อยากจะลองมาเล่นในเมืองไทยดูบ้าง แต่เห็น
 จะต้องเปลี่ยนแปลงบ้าง เพราะบางตอนก็ไม่สู้สนใจ ถ้าเล่นในเมืองไทยเกรงคนดูไทย ๆ จะไม่เห็น
 ด้วย แต่ไม่เป็นไร ถ้าจะเล่นจริง ๆ มาคิดกันใหม่” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2508)

2. เครื่องแต่งกาย ทดลองสร้างชุดราซัดซาตรีเมื่อครั้งจัดแสดงเมื่อเดือนมกราคม โดยทำชุด
 ต้นแบบแล้วส่งไปฝ่ายสร้างเครื่องแต่งกาย

3. ดนตรีประกอบการแสดง ใช้ระนาดฝรั่งตีเพลงไทย ใช้กลองของพวกชาวเกาะตีแทนโทน
 และเป่าขลุ่ยประกอบบันทึกเป็นเทปเสียงสำหรับซ้อมและเพื่อการแสดง แปลงเครื่องดนตรีจากที่มี
 ฝึกหัดนักดนตรีไว้ คือ

- กลองอินเดียตีเป็นโทน
- ฆ้องรางอินโดนีเซียทำเป็นฆ้องคู่
- กลองปากีสถานเป็นกลองตุ๊ก
- ลูกระนาดฝรั่งปรับเสียง ประกอบไม้อัดเขียนลายไทย

4. ผู้ช่วยฝึกซ้อม คือ คุณนิพัทธ์ จันทวนิชย์ และคุณชนิษฐา ศิลป์ธวัชสิทธิ์

ภาพที่ 50: นายเสรี หวังในธรรมฝึกหัดการรำให้คนต่างชาติ

ที่มา: มิ่งมงคล หวังในธรรม

การจัดการแสดงเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามที่ Mr. Y Baron Goto, Vice Cahhacellor เขียนจดหมายส่งกลับมาถึงนายธนิต อยู่โพธิ์กล่าวว่า

“...Our participants, Seree Vangnaitham and Yuak Kavanich were the principal fores behind this production and both did very well. We are proud of them and we know that you are, too.” (จดหมายเหตุแห่งชาติ, 2508)

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากงานจากประเทศสหรัฐอเมริกา นายเสรี หวังในธรรมกลับมารับหน้าที่ทางราชการและมีความก้าวหน้าตามลำดับจนขึ้นเป็นผู้อำนวยการกองการสังคีต กรมศิลปากร ซึ่งในระหว่างรับราชการนี้เองได้มีผลงานการแสดงหลากหลายทั้งในรูปแบบ ผลงานการกำกับรายการแสดง ผลงานการประพันธ์บท ผลงานแสดง ผลงานเขียนทางวิชาการและการเผยแพร่ทางศิลปะ ซึ่งที่สามารถรวบรวมได้ดังต่อไปนี้

4.4 การสร้างผลงานเสรี หวังในธรรม ด้านนาฏกรรม

4.4.1 การสร้างบทการแสดง

การสร้างบทการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม พบว่า 2 ลักษณะ คือ การปรับปรุงบท เป็นการปรับปรุงบทการแสดงโขน ละครตามแนวบทการแสดงดั้งเดิม จากการศึกษาพบว่า มีบทการแสดงทั้งโขน ละครและระบำเป็นจำนวนมาก และ การประพันธ์บท เป็นการสร้างบทการแสดงขึ้นใหม่จากแรงบันดาลใจส่วนตัว หรือสร้างจากกระแสมความนิยมของเรื่องราวที่กำลังได้รับความนิยมนอยู่ในขณะนั้น

การทำบทธการแสดงนายเสรี จะใช้เวลาหลังรับประทานอาหารเย็น ช่วงเวลาประมาณหลังสี่ทุ่มไปแล้ว จนถึงเวลาประมาณตี 2 หรือ ตี 3 บางครั้งก็สว่าง อาบน้ำแต่งตัวไปทำงาน (นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม, 2562)

ในช่วงระยะเวลาการทำงานแรก รวบรวมประมาณ ปี พ.ศ. 2520 ก่อน พ.ศ. 2530 นายเสรี ประพันธ์บทธการแสดงใช้เวลาอย่างรวดเร็ว ช่วงเวลานั้นท่านจะเขียนบทแล้วมีคนพิมพ์ จากนั้นจะสำเนาบทให้นักแสดง แต่ช่วงก่อน พ.ศ. 2530 บทธการแสดงของท่านบางส่วนมากได้ สำเนาบทเป็นลายมือของนายเสรี เนื่องจากท่านมีภาระกิจมากขึ้น(ไพฑูรย์ เข้มแข็ง, 2563)

บทของนายเสรี ท่านแต่งบทตามที่มีข้อกำหนดเงื่อนไขตามงานต่าง ๆ ท่านจะสร้างสรรค์ขึ้น บทของท่านที่จะใช้ในการแสดงมีจะกำหนดตามระยะเวลาสั้นหรือยาว ท่านก็สามารถทำได้ หรือส่วนที่ท่านเห็นว่าสามารถขยายความ หรือปรับกระชับท่านก็สามารถทำได้ (ประสาธ ทองอร่าม, 2563)

การสร้างบทธการแสดงของท่าน ยังมีวิธีการนำเสนอความสำคัญโดยตัว ประเด็นการนำเสนอตัวละครเป็นหลัก ดำเนินเรื่องเพื่อให้เกิดความชัดเจน เช่น ทำบทธเรื่องกิระเรื่องสังข์ทอง เป็นเรียบเรียงการนำเสนอประวัติ ตัวละครพระสังข์จากเรื่องสังข์ทอง (ประเมษฐ์ บุญยะชัย, 2543)

การปรับปรุงบทโขน ละครของนายเสรี หวังในธรรมมีการปรับปรุงไว้จำนวนมาก ตั้งแต่ก่อนรับราชการในกรมศิลปากร คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 ผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์ตัวอย่างบทโขนที่สร้างชื่อ และมีลักษณะเฉพาะ ตามที่ได้รวบรวมข้อมูลไว้ คือ

4.4.1.1 บทโขน ชุด พาลีสอนน้อง

นายเสรี หวังในธรรม เริ่มปรับปรุงบทโขนเรื่อยมาตั้งแต่ก่อน เข้ารับราชการ โดยมีโอกาสประพันธ์บทธการร่วมกับอาจารย์อาวุโสในขณะนั้นหลายท่าน เช่น อาจารย์มนตรี ตราโมท ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี อาจารย์ประเวช กุมุท สำหรับผลงานการประพันธ์บทธที่สร้างชื่อเสียงและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก คือ บทธการแสดงโขน ชุด พาลีสอนน้อง จัดแสดงขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 โดยมีรายได้จากการขายบัตรเข้าชมหลักล้านบาท เมื่อซึ่งจัดทำบทธใหม่ เป็นที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีบทโขนที่ปรับปรุงขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ตามที่กรกฎ คำแหง ได้รวบรวมข้อมูลไว้ดังนี้

“บทโขนที่เสรี หวังในธรรมจัดทำขึ้นเพื่อให้กรมศิลปากรนำมาแสดงตั้งแต่ พ.ศ.2489-พ.ศ.2550 เท่าที่ผู้วิจัยสำรวจพบมีประมาณ 159 ชุด เป็นเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องที่มาจากนิทานพระราชมณเฑียร อื่น ๆ 158 ชุด มีบทโขนชุดสมบัติอมรินทร์เพียงชุดเดียวเท่านั้นที่ไม่ได้มีที่มาจากเรื่องรามเกียรติ์หรือ นิทานพระราชมณเฑียร

บทโขนที่เสรี หวังในธรรมจัดทำขึ้นและได้ออกโรงแสดงเป็นครั้งแรกคือชุดรณพัตร์ได้ศร กรมศิลปากรนำมาแสดงเป็นฉกนำของชุดนาคบาทของกรมศิลปากร พ.ศ.2489 หลังจากนั้นเสรี หวังในธรรมได้เริ่มฝึกหัดการทำบทธโขนร่วมกับครูผู้ใหญ่เพื่อแสดง ณ โรงละครศิลปากรมาตั้งแต่ พ.ศ.2500” (กรกฎ คำแหง, 2563)

การทำบทธโขนของนายเสรี หวังในธรรมนี้มีลักษณะพิเศษประการหนึ่ง คือ ในช่วงบทธโขนของกรมศิลปากรมีการปรับปรุงสำหรับเล่นโขนเป็นจำนวนมาก แต่บทธโขนของ

นายเสรี หวังในธรรมมีลักษณะเฉพาะ ตามที่เกษม ทองอร่าม กล่าวไว้ว่า “การจัดทำบทจะเน้นความ กระชับรวดเร็วเข้าใจง่ายและให้แง่คิดสอดแทรกไว้ จากเนื้อเรื่องบทโขนชุดพาลีสอนน้อง ของนายเสรี หวังในธรรม แสดงให้เห็นว่า เป็นการนำเสนอชีวประวัติตัวละครสำคัญ คือ พาลี จากบทละครเรื่อง รามเกียรติ์ในรัชกาลที่ 1 ซึ่งกล่าวถึง ตัวพาลีในตอนต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง” (เกษม ทองอร่าม, 2559)

บทโขน ชุด พาลีสอนน้อง

ปรับปรุงบทขึ้นใหม่โดยนายเสรี หวังในธรรม จัดแสดงทุกเสาร์และอาทิตย์ เริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517

เนื้อเรื่องก่อนการแสดง

พาลีเป็นบุตรของพระอินทร์ เกิดจากนางกาลอัจนา ภริยาของพระฤๅษีโคดมมีพี่น้องร่วมมารดา 2 คน คือ สวาทะมารดาของหนุมานเป็นพี่สาว กับสุครีพบุตรของพระอาทิตย์เป็นน้องชาย เมื่อพระอินทร์และพระอาทิตย์เสด็จลงมาสมสู่กับนางกาลอัจนาเพื่อแบ่งภาคออกเป็นพาลีและสุครีพ เพื่อแบ่งภาคเป็นพาลีและสุครีพไว้สำหรับเป็นกำลังคอยช่วยเหลือเมื่อพระนารายณ์อวตารมาปราบทศกัณฐ์นั้น นางสวาทะลูกสาวคนโตแอบรู้เห็นแต่เพียงผู้เดียว ครึ่งนางเห็นพระฤๅษีโคดมทะนุถนอมน้องชายทั้งสองยิ่งกว่าตนก็บังเกิดเป็นความน้อยใจ กล่าวตัดพ้อบิดาต่าง ๆ จนพระฤๅษีแคลงใจจึงนำบุตรธิดาทั้งสามไปเสี่ยงทาย ด้วยการโยนลูกทั้งหมดตกลงไปในแม่น้ำ แล้วอธิษฐานว่า หากลูกคนใดเป็นเชื้อสายอันแท้จริงของตนขอให้ว่ายน้ำกลับมาหาโดยสวัสดิภาพ หากมิใช่ก็ขอให้กลายเป็นลิงข้ามแม่น้ำเข้าป่าไป ทั้งพาลีและสุครีพจึงกลายเป็นลิงมาแต่ครั้งนั้น ครั้นพระอินทร์ทรงทราบความวิบัติแห่งพาลีและสุครีพบุตรพระอาทิตย์ จึงเสด็จลงมาเนรมิตเมืองขีดขินขึ้นแล้วแต่งตั้งพาลีเป็น "พระยาอากาศ" มีสุครีพเป็นอุปราชปกครองพลลิงในเมืองขีดขิน รอเวลาที่พระนารายณ์จะอวตารเป็น "รามาวตาร"

ครั้งหนึ่งพระอรชุนเทพเจ้าวิวาทกับรามสูรด้วยเรื่องนางเมขลา รามสูรจับพระอรชุนพาดกับเขาไกรลาสถึงแก่ความตายและภูเขาก็ก่พลอยเอนทรุดลงด้วย พาลีและสุครีพรีบอาสาไปชะลอกเขาขึ้นได้ โดยที่พาลีผู้พี่ที่ใช้บ่าดันส่วนสุครีพน้องชายเอาพระยานาคทำเป็นสายโยงแล้วจี้ที่สะดือของพระยานาค พอพระยานาคสะดุ้งขดตัวก็ดึงเขาไกรลาสที่เอนทรุดตั้งขึ้นได้ดุงเดิม แล้วทั้งสองพระยาวานรก็กลับมาสู่เมืองขีดขิน (ศิลาจารึก, 2517)

จากข้อมูลสูจิบัตรโขน ชุด พาลีสอนน้อง พบว่ามีการแบ่งหน้าที่สำหรับการแสดง เป็นฝ่ายต่าง ๆ ออกเป็นดังนี้

ผู้ควบคุมและฝึกหัดนาฏศิลป์	คุณหญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ (ในขณะนั้น)
บรรจุเพลงและปรับดนตรี	มนตรี ตราโมท
ทำบทและฝึกซ้อมคีตศิลป์	เสรี หวังในธรรม
ออกแบบและสร้างฉาก	ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์
กำกับการแสดง	อาคม สายคมและพนิดา สิทธิวรรณ

บทการแสดงโขนที่นายเสรี หวังในธรรมปรับปรุงบทโขน ปรากฏรายชื่อ
ตอนการแสดงที่ใช้ในการแสดง รวมทั้งสิ้น จำนวน 172 ตอน ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7: รายชื่อตอนโขนของนายเสรี หวังในธรรม

ลำดับที่	ชื่อตอน	ลำดับที่	ชื่อตอน
1	กำเนิดมัจฉานุ	87	ช้างสารหาญกล้าบ่าบ่มมันร่วมตะลุง เดียวกันยอมประงา
2	กำเนิดนางมณฑโ	88	ตำนานนางพญางงพระจันทร์ (ท้าวภักขนาท)
3	กำเนิดสีดา	89	ตัดหัวสุชาจาร
4	กำเนิดหนุมาน	90	ตัดหางมัจฉานุ
5	กำเนิดพระราม	91	ตีทัพพระลักษมณ์
6	กำเนิดสุริเยและโสมเทพ	92	ตรีมูรติ
7	กำเนิดยักษลิขและไม้ไฟสี่สุก	93	ถวายเป็นวงถึงเพลงกา
8	กำเนิดทราพา	94	ถวายเป็น
9	กโกลโกฏหลงรส	95	ท้าวมหาชมพูผู้พระนาง
10	เกสรทมาลาสะชีฟ	96	ทศกัณฐ์ลักสีดา-ขับพิเภก
11	เกสรทมาลาอาสา	97	ทศเคียรสุริยวงศ์
12	เกสรทมาลาสิงตัวหอม	98	ทศกัณฐ์ยุยงพระราม
13	กุมภกรรณทนต์น้ำ	99	ทศกัณฐ์รบกุเปริน
14	กรานศิระเทวบดี	100	ท้าวอัชบาลสะละเลือด
15	ไทยเกษีสละกร	101	ทราพา
16	ไทยเกษีได้พร	102	ทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญกายแปลง
17	แก้พิษศรพรหมศาสตร์	103	ทศกัณฐ์ลงสวน
18	กุมภกรรณลัม	104	ทศกัณฐ์เฝารูปเทวดา และชูปหอกกิลพัท
19	เข้าห้องสุวรรณกนิยามา	105	ทศกัณฐ์ฉลองเมือง
20	เข้าห้องวานรินทร์	106	ทำลายพิธีกนิยามา
21	ขับพิเภก	107	ทศกัณฐ์เรียนวิชากับฤๅษีโคบุตร-ฤๅษีเลี้ยงลูก
22	จับม้ออุปการ	108	ทศกัณฐ์ถอดดวงใจ
23	จองถนนถึงทศกัณฐ์รบพระราม	109	ทศกัณฐ์สร้างเมืองใหม่
24	จับลิงหัวค้ำ	110	ทศกัณฐ์สั่งเมือง
25	ฉลองพระบาทพระรามราชสุริยวงศ์	111	ธรรมบตีมาลีวราช
26	ฉลองสมโภชพระรามกับนางสีดา	112	นารีศรีไส
27	ชะลอเขา	113	นางลอย
28	เชิญพระนารายณ์อวดดาร	114	นางมณฑโขึ้นพ้อ
29	นางเบญกายงอนหนุมาน	115	พระรามข้ามสมุทร

30	นางสุพรรณมัจฉาลามัจฉานู	116	พระลักษมณ์รบกุมภกาศ
31	นางสุพรรณมัจฉาจากมัจฉานู	117	พระรามปูนบำเหน็จถึงสร้างเมืองให้หนุมาน
32	นางอาศูรปิตาจสังรูป	118	พระชนกฤๅษีพบนางสีดา
33	นางกาลอัคคี	119	พระมิ่งแม่สีดา
34	นรสิงหาวตาร	120	พระภารตเบิกโรง
35	นิวเพชร ถึง รบสตายุ	121	พระรามคืนนคร
36	นิวเพชรถึงอภิเษกสมรสพระรามสีดา	122	พระฤๅษีโคดมสร้างนางกาลอัจนา
37	นิวเพชร ถึง ทศกัณฐ์รบพระราม	123	พระนารายณ์อวตาร
38	นารายณ์ปราบบนทุก	124	พาลีเป็นพันธมิตรกับท้าวชมพู
39	ปราบตาทะกา	125	พาลีเปิดผอบ
40	ประหารสีดา	126	พระรามตามกวาง
41	ประกาศิตเทพบิดร	127	พุงหอกกบิลพัท
42	ปราบกากนาสูร	128	พระรามเข้าสวนพระพิราพ
43	ปล่อยม้าอุปการ	129	พระรามลงสรง
44	ปริศนาของกุมภกรรณ	130	พระรามสอนหนุมาน
45	ปางมหัลกะ	131	พระมิ่งแม่เกาสุริยา
46	ปราบอสูรตรีปурั่ม	132	พระอุม่าประทานพร
47	พระพิราพ	133	พิเภกทำนายฝันทศกัณฐ์ (พิเภกถูกขั้บ)
48	พิเภกสวามิภักดิ์ - นางลอย	134	พิเภกพิพากษาโทษเบญจกาย
49	พรหมาสตร์	135	พิเภกห้ามทัพ
50	พระรามสุริยวงศ์	136	พิเภกสวามิภักดิ์
51	พาลีสอนน้อง-นางลอย	137	พราหมณ์วตาร
52	พระนิลกัณฐ์	138	พระคเณศเสैया
53	พระขันธกุมารอาสาปราบตรีปурั่ม	139	พระคเณศประทานพร
54	พระคเณศปราบปรศุราม	140	พระรามได้พล
55	พระพิฆเนศร์บตี	141	พิธี่อุโมงค์
56	พระรามยกศร	142	กานูราชพลิกแผ่นดิน
57	พระรามเดินดง	143	มาลีวราช
58	พญานกสัมพาทิ	144	มัธราพณ์สะกดทัพ
59	มณโฑโสภกา	145	ศึกสุริยาภพ
60	มนต์อาถรรพ์ของหนุมานหรือผูกผม ทศกัณฐ์	146	ศึกนาคบาท
61	มัจฉานูลาแม่	147	ศึกสิบขุนสิบรถ
62	มัจฉานูพบพ่อ	148	ศูรปนขาชมพู
63	มัจฉานูกุมาร	149	ศรเหราพต

64	มารชื้อชื่อพิเภก	150	ศรเสียดทวย (เวสสุญาณคนสวรรค)
65	มัสยวตารหรือตำนานกำเนิดหอยสังข์	151	ศึกสลัดลุงและตรีเมฆ
66	มัยราพณ์เข้าพิธีทำสรพยา	152	ศึกแสงอาทิตย์
67	มณโฑหุงน้ำทิพย์	153	คิวงประทานพร
68	ยอดกตัญญูสุรผัด	154	ศรพรหมาสตร์
69	ยักษ์ปักหลั่นพันสาปจากหิมพานต์	155	ศึกมังกกรกัณฐ์
70	ยิดรทพระอาทิตย์	156	ศรนาคบาศ
71	รามาวตาร	157	ศึกทศกัณฐ์ครั้งแรก
72	ราพย์บำเพ็ญตบะ	158	ศึกสามทัพ
73	รณพัตร์รบพระอินทร์	159	ศึกทัพนาสุร
74	ราชาภิเษกพระราม	160	สืตามารศรี
75	ถษีทรวาส	161	สืบรมรคา
76	ถษีเลี้ยงลูก, สาป-หนุมานถวายพล	162	สองกรรววิกตังนางเทพดารา
77	ลักษมวตาร	163	สามนักขายุยงทศกัณฐ์
78	โลหะมหารณูโมลี (ตำนานรัตนธนู)	164	สืดาออกศึก
79	วรณีสูรสอนทศพิน	165	สัจจาธิษฐานของนางสีดา
80	วสันตนิยาย (รามสุร-เมขลา)	166	สุชาดาเลือกคู่
81	วราหวตาร	167	สืดาลุยไฟ
82	ศึกอินทรชิต	168	สุกสารปลอมพล
83	ศึกสัทธาสุร-วิรุณจำบัง	169	สหัสเดชะหยิงยศ
84	ศึกกุมภกรรณ	170	สหัสเดชะยะโส
85	ศูรปนขาตีสีดา	171	สามนักขาก่อศึก
86	ศึกทศศรีวันกับทศศรีธร	172	โสกันต์พระขันธกุมาร

ที่มา (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547)

จากรายชื่อตอนตามตารางข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า นายเสรี หวังในธรรมปรับปรุงบทโขนแสดงไว้เป็นจำนวนมาก

4.4.1.2 การประพันธ์บท

การประพันธ์บทการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมเป็นการประพันธ์บทการแสดงขึ้นมาใหม่ โดยเป็นบทประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจส่วนตัวหรือจากการประพันธ์บทขึ้นกระแสนิยมของเหตุการณ์ทางสังคมที่กำลังเป็นที่นิยมในเวลานั้น (ไพฑูริย์ เข้มแข็ง, 2563)

นอกจากนี้ การประพันธ์ของนายเสรี หวังในธรรม มีการนำตำนานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านหรือตำนานท้องถิ่นตามจังหวัดต่าง ๆ มาจัดแสดงให้ประชาชนรับชม เช่น ตำนานลานเท ตำนานพระยากงพระยายพาน ตำนานเขาสามร้อยยอด (รัจนา พวงประยงค์, 2565)

ผลงานด้านบทประพันธ์ของนายเสรี หวังในธรรมสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

4.4.1.2.1 บทประพันธ์ที่ร่วมแต่งกับผู้อื่น

บทประพันธ์ที่ร่วมแต่งกับผู้อื่น ของนายเสรี หวังในธรรมนี้เป็นผลงานที่นายเสรี หวังในธรรมได้ร่วมผลงานในฐานะของผู้ประพันธ์บทการแสดงโขน-ละคร เช่น

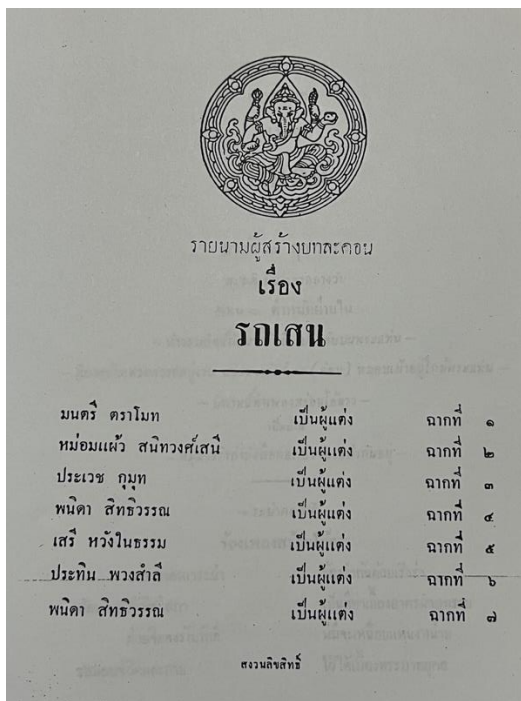
1. บทละครเรื่อง รถมเสน พ.ศ.2500 โดยแต่งบทละครร่วมกับ

- ก) นายมนตรี ตราโมท แต่งฉากที่ 1
- ข) หม่อมแก้ว สนิทวงศ์เสนี แต่งฉากที่ 2
- ค) นายประเวช กุมาท แต่งฉากที่ 3
- ฅ) นางสาวพินดา สิทธิวรรณ แต่งฉากที่ 4 และฉากที่ 7
- ง) นายเสร หวังในธรรม แต่งฉากที่ 5
- จ) นางประทีน พวงสำลี แต่งฉากที่ 6

2. บทโขน ชุด พระรามครองเมือง พ.ศ. 2501 แต่ง องค์ 1 ประลองศร และ องค์ 5 พบสีกา

2. บทโขน ชุด มัยราพณ์สะกดทัพ พ.ศ. 2502 องค์ 4 หนุมานเข้าเมืองบาดาล และ องค์ 5 หนุมานฆ่ามัยราพณ์

3. บทละครนอกเรื่องสุวรรณหงส์ องค์ที่ 5 กุมภณฑ์ถวายน้า พ.ศ.

ภาพที่ 52: รายนามผู้ประพันธ์บทละครเรื่องรถเสน จัดแสดงเมื่อ พ.ศ. 2500

ที่มา บทละครเรื่องรถเสน

4.4.1.2.2 บทประพันธ์ที่ปรับปรุงจากของเก่า

บทประพันธ์ที่ปรับปรุงจากของเก่า นายเสรี หวังในธรรมได้รับนำบทโขน-ละครของเดิมที่เคยจัดแสดงมาปรับปรุงใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง เช่น บทโขน-ละครจำนวนมาก ซึ่งปรับปรุงขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม และจัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ บทประพันธ์ที่ปรับปรุงจากของเก่าที่ใช้แสดง เช่น

บทการแสดงตำนานกำเนิดไม้ไผ่สีสุก และยักษ์ลิงในเรื่องรามเกียรติ์ จัดแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2519

บทการแสดงโขน เรื่อง นารายณ์สิบปาง ชุด พราหมณาวตาร จัดแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2519

บทการแสดงละครพันทาง เรื่อง ราชาริราช ตอน ดูตัวสมิงนครอินทร์ จัดแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2519

บทขับขานวรรณคดีประกอบนาฏลีลา เรื่อง รามเกียรติ์ ชุด พาลีสอนน้อง จัดแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม และบทการแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน ขาดเคียวขาดกร และพระรามสอนหนุมาน เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2520

บทประพันธ์ที่ปรับปรุงจากของเก่าที่ยกตัวอย่างในข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งจากบทการแสดงที่นายเสรี หวังในธรรมปรับปรุงขึ้นใหม่ จากการสังเกตจากตัวบทละครทำให้วิเคราะห์ได้ว่า การปรับปรุงบทของท่านนั้นจัดทำขึ้นเพื่อ 1. ให้เหมาะแก่ระยะเวลาในการแสดง 2. การเลือกเนื้อเรื่องในการแสดงจะเกี่ยวข้องกับแนวคิดของรูปแบบการจัดรายการ คือ รายการ

ศรีสุชนาภกรรม ว่าด้วยเรื่อง คำสั่งสอนในนาฏกรรม ก็ปรับปรุงบทการแสดงเรื่อง พระรามสอน
หนุมาน เป็นต้น

4.4.1.2.3 บทละครที่แต่งขึ้นใหม่

บทละคร เรื่อง พระมหาชนก เป็นบทละครแต่งใหม่ ตามที่ขอ
พระบรมราชานุญาตดำเนินตามเนื้อเรื่องพระมหาชนก บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระบรม
ชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประพันธ์บทขึ้นใหม่และจัดแสดงครั้งแรก
เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2540 เนื่องในงานวันข้าราชการพลเรือนสามัญ

เนื้อเรื่องย่อการแสดง

พระเจ้ามหาชนก กษัตริย์แห่งกรุงมิลิลา มีพระราชโอรสสองพระองค์ พระนามว่า "อริราชชนก"
และ "โปลชนก" เมื่อสวรรคตแล้ว พระอริราชชนกได้ครองราชสมบัติและทรงตั้งพระโปลชนกเป็น
อุปราช พระโปลชนกทรงรับใช้พระอริราชชนกด้วยความภักดีมาโดยตลอด แต่อำมาตย์ผู้ใกล้ชิดได้
กราบทูลพระอริราชชนก คอยใส่ร้ายว่าพระอุปราชโปลชนกคิดไม่ซื่ออยู่บ่อยครั้ง พระอริราชชนกจึงมี
พระราชบัญชาให้จงจำพระโปลชนก พระโปลชนกได้ตั้งจิตอธิษฐานให้เครื่องจองจำหักทำลายลงและ
สามารถหลบหนีไปยังชายแดนกรุงมิลิลาได้ มีผู้คนเห็นใจในความไม่เป็นธรรมที่พระโปลชนกได้รับและ
ได้เข้ามาสวมมวกัดกับพระโปลชนกจำนวนมาก พระองค์จึงตัดสินพระทัยนำทัพกลับมายังกรุงมิลิลา
พร้อมส่งสารขอให้พระอริราชชนกมอบราชสมบัติหรือออกมารบกับตน พระอริราชชนกเลือกที่จะยกทัพ
ออกมาสู้รบและสวรรคตในทีรบ ราชสมบัติตกเป็นของพระโปลชนก "พระเทวี" มเหสีของพระอริราช
ชนกซึ่งกำลังทรงครรภ์จึงปลอมตัวหนีออกนอกเมืองท่ามกลางความโกลาหล แล้วเสด็จไปจนถึงเมือง
กาลจัมปากะ ได้พราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อ "อุทิจจพราหมณ์มหาศาล" อุปการะไว้ในฐานะน้องสาว

ต่อมาพระเทวีมีพระประสูติกาล ตั้งพระนามพระโอรสตามพระอัยกาว่า "มหาชนก" เมื่อ
พระมหาชนกเจริญวัยขึ้นและได้ทราบความจริง ก็คิดจะไปค้าขายตั้งตัว แล้วเอาเงินทุนที่ได้จากการค้า
ขายมาใช้ในการชิงราชสมบัติคืน จึงนำเอาสมบัติครึ่งหนึ่งของพระมารดาไปขาย แลกเป็นสินค้าออกเรือ
ไปยังสุวรรณภูมิ ระหว่างทางในมหาสมุทร เรือต้องพายุล่มลง ลูกเรือตายหมดยังแต่พระมหาชนกรอด
ผู้เดียว ทรงอดทนว่ายน้ำในมหาสมุทรด้วยความเพียร 7 วัน 7 คืน จนได้พบนางมณีเมขลาได้โต้ตอบ
ข้อธรรมะกับพระมหาชนกจนเป็นที่พอใจแล้ว นางจึงอุ้มพระมหาชนกไปส่งยังมิลิลานคร

ฝ่ายมิลิลานคร พระโปลชนกได้ประจวบและเสด็จสวรรคต เหลือเพียงพระราชธิดานาม "สิวลี
เทวี" ก่อนสวรรคตทรงตั้งปริศนาเรื่องชุมทรัพย์ทั้งสิบหกไว้ทดสอบผู้จะขึ้นครองราชย์ต่อไป แต่ไม่มี
ผู้ใดไขปริศนาได้ เหล่าอำมาตย์จึงได้ประชุมกันแล้วปล่อยราชรถ ราชรถก็แล่นไปยังพระแท่นที่
พระมหาชนกบรรทมอยู่ เหล่าอำมาตย์จึงเชิญเสด็จขึ้นครองราชย์และอภิเษกกับสิวลีเทวี ทรงไข
ปริศนาต่างๆ ได้ และทรงครองราชสมบัติโดยธรรม หลังจากนั้นพระองค์จึงให้อำมาตย์ทั้งหลายรับ
พระเทวีผู้เป็นพระราชมารดาและอุทิจจพราหมณ์มหาศาลให้ลงมาอยู่ที่กรุงมิลิลาด้วยกัน

อยู่มาวันหนึ่งพระมหาชนกได้เสด็จประพาสพระราชอุทยาน ที่พระราชอุทยานนั้นมีต้นมะม่วง
ต้นใหญ่อยู่สองต้น ต้นหนึ่งมีผลรสชาติวิเศษยิ่งนัก อีกต้นหนึ่งไม่มีผล พระองค์เสวยผลของต้นมะม่วงที่
มีผลเพียงเล็กน้อยแล้วเสด็จประพาสในพระราชอุทยานต่อ ทรงดำริว่าเมื่อเสด็จกลับมาที่ต้นมะม่วงอีก

ครั้งจะเสวยผลมะม่วงนั้นอีก ฝ่ายมหาชนทั้งหลายทุกชนชั้นครั้งเห็นพระมหาชนเสวยผลมะม่วงแล้ว ก็กรูเข้าแย่งกันเก็บผลมะม่วงนั้นไปกินบ้าง ที่เก็บเอาผลมะม่วงไม่ได้ก็พากันทำลายต้นมะม่วงเสียด้วยหวังว่าจะไม่ให้คนอื่นได้กินเช่นเดียวกับตน เมื่อพระมหาชนเสด็จกลับมาอีกครั้ง ได้ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วงที่มีผลโค่นล้มหักทำลายลง ส่วนต้นมะม่วงที่ไม่มีผลยังคงตั้งตระหง่านอยู่ ก็ทรงสลดพระราชหฤทัย ทรงปรารภในข้อธรรมะและคิดหาหนทางแก้ไขในสิ่งที่เกิดขึ้น เมื่อเสด็จกลับไปถึงพระราชวัง พระองค์จึงเชิญอุทิจจพราหมณ์มหาศาลมาเพื่อทรงแนะนำอุปายในการฟื้นฟูต้นมะม่วงที่เสียหายให้กลับมามีผลได้ และทรงปรึกษาเรื่องการตั้งสถานที่อบรมวิชาความรู้ต่าง ๆ เพื่อขจัดความไม่รู้ของมหาชน อุทิจจพราหมณ์มหาศาลเห็นด้วยกับแนวพระราชดำริดังกล่าวและรับรองว่าจะนำพระราชดำริเหล่านั้นไปปฏิบัติให้บังเกิดผลต่อไป (ดุริยังกูร, 2564)

บทละคร เรื่อง พระมหาชนก
 บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9
 อ้างอิงบทละคร เรื่อง พระมหาชนก
 - ปี่พาทย์ทำเพลงโล้ (เบาๆ) -
 (ฉากกลางมหาสมุทร พระมหาชนกว่ายน้ำอยู่ลำพัง)

มหาชนก - (รำพึง) เจ็ดวันแล้วที่เราต้องว่ายน้ำเดินทางกลางมหาสมุทร แล้ววันนี้เป็นวันอุโบสถอันมงคล ข้าฯขอสมทานอุโบสถศีลสารุ (ตั้งนะโม 3 จบ)
 ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อะพรัหฺมาจะรียา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 วิกาละโภชะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 นัจจะคีตะวาทิตะวิสูกะทัสสะนา มาลาคันธะวิเลปะนะธาระณะมัณฑะนะวิภูสะนัฏฐานา
 นาเวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
 อุจจาสะยะนะมะหาสะยะนา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -
 (นางมณีเมขลาปรากฏร่างเหาะลอยอยู่)
 - อ่านทำนองพากย์ (ไม่มีเพ็ย) -

เมขลา- มาณพผู้นั้นใคร อุตสาหะกะไร มาว่ายน้ำแหวกน้ำลำพัง
 ทั้งรู้ว่าไม่ถึงฝั่ง แต่ใจก็ยัง จะพยายามข้ามจร
 มหาชนก- (แหงนหน้าเห็นนางมณีเมขลา จึงตอบว่า) ดูก่อนเทวดา เราได้ตรงรอนเห็น
 ปฏิปทา แห่งโลก และอาณิสงส์แห่งความเพียร เพราะฉะนั้น ถึงจะมองไม่เห็นฝั่ง เราก็
 ต้องพยายามว่าย อยู่ท่ามกลางมหาสมุทร ชื่อว่า ความเพียรของบุรุษย่อมไม่
 เสียหาย

- อ่านทำนอง -

เมขลา- กว้างลึกแห่งมหาสมุทร ถ้วนทุกชั้นตอน มิเคยปรากฏแก่ใคร
แม้จะพยายามเพียงไร ย่อมจักตายไป ไม่อาจถึงฝั่งดังจง

มหาชนก- ท่านพูดอะไรอย่างนั้น เราทำความพยายาม แม้ตาย ก็จักพันครหา บุคคลเมื่อ
กระทำความเพียร แม้จะตายก็ชื่อว่า ไม่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติ เทวดา
และ บิดามารดา คือไม่ถูกติเตียนในระหว่างญาติทั้งหลาย เทวดาทั้งหลาย และพรหม
ทั้งหลาย ฉะนั้น บุคคลเมื่อกระทำกิจอย่างลูกผู้ชาย ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง

- อ่านทำนอง -

เมขลา- งานใดไม่ถึงพึงประสงค์ พยายามจำนง คงแต่จะตายปลายมือ
ประโยชน์จักได้ใดฤ สุตทำยก็คือ มัจจุเที่ยงแท้แน่นอน

มหาชนก- ดูก่อนเทวดา ผู้ได้รู้แจ้งว่าการงานที่ทำ จะไม่ลู่ลวงไปได้จริงๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิต
ของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะมีผลแห่งความเกียจ-
คร้าน ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน
จึงประกอบกิจการงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้น จะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ดูก่อน
เทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่นๆจมใน
มหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายข้ามอยู่ และได้แลเห็นท่าน มาสถิตอยู่ใกล้ๆเรา
เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่ง
มหาสมุทร

- ร้องเพลงกราวรำ -

เมขลา- ท่านคือผู้พร้อม ด้วยความเพียร คงจำเนียรธรรมมั่น บ่ย่อหย่อน
ไม่จมลงในมหา ห้วงสาคร พันทุกข์ร้อนเพราะกรรม นำมรรคา
อันความเพียรของบุรุษ สุตประเสริฐ ยังไม่เกิดสิ่งสม ปราภวนา
ซึ่งจะไปยังถิ่น มิถิลา เราจะเป็นผู้พา ท่านคลาไคล

- ปี่พาทย์ทำเพลงชายเรือ (เบาๆ) -

เมขลา ข้าแต่บัณฑิต วาจาอันมีปฏิหาริย์มิควรหายไปในอากาศ ท่านต้องให้สาธุชน
ได้รับพรแห่งโพธิญาณจากโอษฐ์ของท่าน ถึงกาลอันสมควร ท่านจงตั้งสถาบัน
การศึกษา ให้ชื่อว่า”โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย” คำว่า”โพธิยาลัย” หมายความว่าที่
อาศัยแห่งแสงสว่าง คำว่า”มหาวิทยาลัย” หมายความว่า ที่อาศัยแห่งความรู้
ยิ่งใหญ่ ในกาลนั้น ท่านจึงจะสำเร็จกิจที่แท้

- ปี่พาทย์ทำเพลงดังขึ้น -

(นางมณีเมขลาอุ้มพระมหาชนกขึ้นจากมหาสมุทรและเหาะลอยไป)

- จบการแสดง -

บทประพันธ์ที่แต่งขึ้นใหม่ของนายเสรี หวังในธรรมเรื่องพระมหาชนกนับว่าเป็นบท
ที่ทรงคุณค่า เนื่องด้วยเป็นการได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้อัญเชิญเรื่องพระมหาชนกมาทำเป็นบท
ละครสำหรับการแสดง อีกทั้งเนื้อเรื่องพระมหาชนกนี้ยังเป็นการสอนในรู้จักความมานะ พยายามอัน

เป็นคติสอนใจสำหรับผู้ชม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการจัดการแสดงเรื่องพระมหากษัตริย์เป็นการเผยแพร่เรื่องพระมหากษัตริย์อีกประเภทหนึ่งนอกจากการอ่าน และยังได้รับความบันเทิงควบคู่กับสาระระหว่างการชมการแสดงอีกด้วย

4.4.1.2.4 บทเพลง

นายเสรี หวังในธรรมเป็นศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญในทักษะทางด้านดนตรีสากล เนื่องด้วยแรกเริ่มท่านเข้ารับการศึกษาดนตรีสากลเป็นอย่างแรก ทำให้เป็นสิ่งที่ท่านมีความรู้ การประพันธ์เพลงนี้เป็นการแสดงทักษะของนายเสรี หวังในธรรมอีกด้านหนึ่ง การประพันธ์บทเพลงของท่าน พบว่าบทเพลงของท่านเป็นส่วนใหญ่เป็นแนวเพลงไทยสากล โดยท่านประพันธ์คำร้อง หรือทำนองเพลง เช่น เพลงเราคือคนไทย เพลงเราคือคนไทยเป็นเพลงที่ท่านแต่งบทร้องและทำนอง ใช้สำหรับเปิดนำในรายการทางโทรทัศน์เราคือคนไทย ของคณะเราคือคนไทย โดยนายเสรี หวังในธรรม (ต้นฉบับเสียงท่านแรกคือนางสาวนภา หวังในธรรม)

ตัวอย่างบทเพลงเราคือคนไทย

หมู่) เราคือคนไทย เราคือคนไทย เราคือคนไทย พร้อมใจไทยสามัคคี

หญิง) เราคือคนไทยรักไทยด้วยน้ำใจมั่น
เราร่วมใจกันเทิดไทยไม่หน่ายไม่หนี
เมื่อมีศัตรูจู่มาเรารบราวี
พร้อมใจพลีชีพชนม์เราคือคนไทย

ไทยรักแผ่นดินเหมือนดังไทยรักกายา
ไทยรักธรรมาดั่งว่าโลหิตหลังไหล
ไทยรักแผ่นดินฟ้าดั่งว่าเป็นลมหายใจ
ศาสน์ กษัตริย์เทิดไว้เหนือเกล้าเราไทยทุกคน

โอ้ท่านบรรพบุรุษชาวไทย
สร้างสรรคไทยไว้ด้วยชีวี
ชีวิตโลหิตพลี
เพื่อศักดิ์ศรีเอกราชชาติไทย

เราไทยขอให้ปฏิญญา
จะรักษาไทยด้วยหัวใจ
เทิดชาติศาสน์กษัตริย์ไว้
ให้ลือช่าว่าเราคือไทย

หมู่) โฉ่ท่านบรรพบุรุษชาวไทย
 สร้างสรรค์ไทยไว้ด้วยชีวี
 ชีวิตโลหิตพลี
 เพื่อศักดิ์ศรีเอกราชชาติไทย

เราไทยขอให้ปฏิญญา
 จะรักษาไว้ด้วยหัวใจ
 เทิดชาติศาสน์กษัตริย์ไว้
 ให้ลือช่าว่าเรคือไทย

เพลงเรคือคนไทยนี้จัดเป็นเพลงไทยสากล เป็นเพลงปลุกใจให้รักชาติ ตระหนักถึงความภูมิใจ สำนึกในแผ่นดินเกิดและการดำรงไว้ของชาติของคนไทย นอกจากนี้ยังมีเพลงปลุกใจอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เพลงอิฐเก่าก้อนเดียว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบทละครแนวปลุกใจรักชาติ เรื่องอิฐเก่าก้อนเดียว ซึ่งจัดแสดงเนื่องในงานศิลปหัตถกรรม ณ เวทีใหม่สวนอัมพร เมื่อ พ.ศ. 2529 เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (พระอิสริยยศในขณะนั้น)

4.4.2 การกำกับรายการแสดง

การกำกับรายการแสดง เป็นผลงานการกำกับการแสดงเป็นลักษณะผลงานของนายเสรี หวังในธรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นช่องทางสำหรับการเผยแพร่ผลงานนาฏกรรมของท่าน การกำกับรายการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมเป็นรูปแบบการจัดรายการแสดงที่ดำเนินการจัดแสดงเป็นรายการประจำ คือ การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ และนอกจากนี้ยังมีการแสดงผ่านรายการโทรทัศน์ที่เป็นรายการแรก คือ รายการเสภากาแลนธ์ เป็นรายการแสดงที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์รายการแรก ๆ ของนายเสรี ก่อนทำรายการเรคือไทย (ไพฑูริย์ เข้มแข็ง, 2563)

รายการเสภากาแลนธ์ เริ่มแสดงออกทางรายการโทรทัศน์ราว พ.ศ. 2520 โดยได้รับเงินสนับสนุนให้ดำเนินรายการจากบริษัท รถยนต์แลนธ์ จำกัด (อัญชลา โภชนสมบุรณ์, 2536) (กาแลนธ์ เป็นรุ่นรถยนต์ของบริษัทผลิตรถสัญชาติญี่ปุ่นยี่ห้อ มิซูบิชิ มอเตอร์ ผลิตออกจำหน่าย รุ่นแรกคือ มิตซูบิชิ กาแลนธ์ (Colt Galant) ตั้งแต่ พ.ศ. 2512)

นอกจากรายการเสภากาแลนธ์ของนายเสรี หวังในธรรมแล้ว ท่านยังจัดการแสดงรายการเรคือคนไทยเป็นรูปแบบรายการแสดงนาฏศิลป์ทางโทรทัศน์ที่ท่านจัดการแสดง นำเสนอการแสดงนาฏกรรมโขน ละคร การแสดงพื้นบ้าน อีกทั้งยังใช้ชื่อรายการและชื่อคณะของท่านเป็นชื่อเดียว นอกจากนี้ท่านยังแต่งเพลงประกอบด้วยบทร้องและทำนองเองเป็นเพลงประจำรายการอีกด้วย (ปกรณ พรพิสุทธิ์, 2564)

การกำกับการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกการกำกับรายการแสดง 3 รายการ คือ การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ การแสดงศูนย์สังคีตศิลป์และรายการศรีสุนทรนาฏกรรม

4.4.2.1. การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ

การแสดงที่โรงละครแห่งชาติ ถือว่าเป็นงานราชการหลักตามส่วนงานราชการที่ นายเสรี หวังในธรรมต้องปฏิบัติหน้าที่ งานการแสดงของท่าน สามารถแบ่งออกเป็น

1.1 รายการแสดงประจำ

รายการแสดงประจำของนายเสรี หวังในธรรมที่จัดการแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ โดยปกติแล้วจะจัดการแสดงเป็นโขน และละคร นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการจัดการแสดงที่เรียกว่า วิพิธทัศนา คือ การจัดการแสดงด้วยดนตรี รำ ละคร และการแสดงเป็นชุดเป็นตอน (วันพืชม่วงบุญ, 2564)

1.2 การออกแบบรายการการแสดงพิเศษ

รายการพิเศษของนายเสรี หวังในธรรมเป็นการจัดยังสร้างรายการการแสดงในเพื่อจัดการแสดงเป็นรายการพิเศษที่มีชื่อคล้องจองกัน คือ ดนตรีไทยพรรณานาฏยาริธาน ขัฒานวรรณคดี ศรีสุขนาฏกรรม ธรรมบันเทิง (ไฟโรจน์ ทองคำสุก, 2547) รายการกำกับการแสดง เป็นรายการแสดงที่นำเสนอการแสดงในรูปแบบรายการวิพิธทัศนา คือ การแสดงโขน ละคร ด้วยการแสดงแบบแบ่งเป็นชุดเป็นตอน หรือการแสดงระบำ รำ

การกำกับการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมเป็นการจัดรายการการแสดงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามโอกาส ตามเหตุการณ์ในสถานการณ์ทางสังคม เช่น การจัดการแสดงเพื่อเฉลิมฉลองในงานมงคล เป็นต้น

4.4.2.2 รายการแสดงศูนย์สังคีตศิลป์

รายการแสดงศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีนาฏศิลป์และการแสดงพื้นบ้านไทยอย่างยั่งยืน (รวิวรรณ จามิกร, 2525) ส่งผลให้ธนาคารได้รับการยกย่องและการสนับสนุนจากศิลปินจากฝ่ายจากแวดวง ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย รายการศูนย์สังคีตศิลป์สนับสนุนศิลปะแขนงนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง และสามารถสานสายสัมพันธ์อันดีกับศิลปิน ครูอาจารย์และนักศึกษา วิชาดนตรีและนาฏศิลป์ไทยมาโดยตลอด กิจกรรมที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ริเริ่มและดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องมีหลากหลาย

จากการสังเกตภาพวิดิทัศน์การแสดงของรายการการแสดง

ศูนย์สังคีตศิลป์นี้ สิ่งสำคัญในการจัดการแสดง คือ นายเสรี หวังในธรรมจะบรรยายแนะนำตามรูป เนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรายการแสดงเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจก่อนชมการแสดง ซึ่งจากการ ค้นคว้ารวบรวมข้อมูลผลงานการแสดงโดยนายเสรี หวังในธรรม มีรายการแสดงรวบรวม

ตารางที่ 8: ชุดการแสดงรายการศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จัดแสดงโดยนายเสรี หวังในธรรม

ลำดับที่	ครั้งที่ จัด	รายการ	วัน เดือน ปี ที่จัดแสดง		
			วันที่	เดือน	พ.ศ.
1	6	เสภาพาที	18	พฤษภาคม	2522
2	8	ดนตรีไทยในวรรณคดี	22	มิถุนายน	2522
3	12	ดนตรีไทยในพระธรรมวินัย	20	กรกฎาคม	2522

4	22	นาฏยารมณ์	21	กันยายน	2522
5	25	คีตศิลป์ไทย	19	ตุลาคม	2522
6	30	ตลกโขน	23	พฤศจิกายน	2522
7	34	ตลกละคร	21	ธันวาคม	2522
8	38	ตลกเถิง	18	มกราคม	2523
9	43	เสภาตลก	22	กุมภาพันธ์	2523
10	47	ตลกภาษา	21	มีนาคม	2523
11	54	ละครผู้ชาย	23	พฤษภาคม	2523
12	58	ละครผู้หญิง	20	มิถุนายน	2523
13	62	ละครผู้หญิง-ละครผู้ชาย	18	กรกฎาคม	2523
14	67	ดนตรีนาฏศิลป์สาธิต "ว่าด้วยลิง"	22	สิงหาคม	2523
15	71	ละครลิง-ละครคน	19	กันยายน	2523
16	76	สาธิต-ดนตรีนาฏศิลป์ไทย ชุด "รำแม่บท" พระ นาง ยักษ์ ลิง	24	ตุลาคม	2523
17	84	สาธิต-ดนตรีนาฏศิลป์ไทย "รำหน้าพาทย์"	19	ธันวาคม	2523
18	88	สาธิต-ดนตรีนาฏศิลป์ไทย "โขนถอน-ละครตั้ง"	23	มกราคม	2524
19	95	สาธิต-ดนตรีนาฏศิลป์ไทย "ลิงขาว-ลิงดำ"	20	มีนาคม	2524
20	101	"หนุมานชาตุมร" ภาค 1	15	พฤษภาคม	2524
21	110	"หนุมานชาตุมร" ภาค 2	24	กรกฎาคม	2524
22	117	"หนุมานชาตุมร" ภาค 3	19	กันยายน	2524
23	124	"ทศเศียรสุริยวงศ์"	20	พฤศจิกายน	2524
24	128	"โหมโรงรัตนโกสินทร์"	22	มกราคม	2525
25	130	"เพลงปี่ครุฑเทียบ" อภิปราย นิทรรศการ สไลด์ เดี่ยวปี	5	กุมภาพันธ์	2525
26	136	"มหรสพสมโภชกรุง" แผ่นดินที่ 2	13	มีนาคม	2525
27	143	"มหรสพสมโภชกรุง" แผ่นดินที่ 4	21	พฤษภาคม	2525

28	152	"มหรสพสมโภชกรุง" แผ่นดินที่ 6	23	กรกฎาคม	2525
29	182	ละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอน มณฑลาลงกระท่อม	18	มีนาคม	2526
30	190	"ผู้ยังให้ฝนตกได้ในวรรณคดี"	13	พฤษภาคม	2526
31	224	"ฝรั่งในวรรณคดีไทย"	20	มกราคม	2527
32	228	"เขมรในวรรณคดีไทย"	17	กุมภาพันธ์	2527
33	240	"แขกในวรรณคดีไทย"	18	พฤษภาคม	2527
34	257	"พม่าในวรรณคดีไทย"	21	กันยายน	2527
35	265	"นักดนตรีในวรรณคดีไทย"	23	พฤศจิกายน	2527
36	269	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 1	21	ธันวาคม	2527
37	272	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 2	18	มกราคม	2528
38	281	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 3	22	มีนาคม	2528
39	290	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 4	24	พฤษภาคม	2528
40	296	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 5	19	กรกฎาคม	2528
41	306	"ทศเคียรสุริยวงศ์" ตอนที่ 6	13	กันยายน	2528
42	316	สีตามารศรี ตอนที่ 1	22	พฤศจิกายน	2528
43	325	สีตามารศรี ตอนที่ 2	24	มกราคม	2529
44	333	สีตามารศรี ตอนที่ 3 "นางลอย"	21	มีนาคม	2529
45	341	สีตามารศรี ตอนที่ 4 "สีดาลุยไฟ"	23	พฤษภาคม	2529
46	347	สุนทรภู่ครูของฉัน "ละคร- พระอภัยมณี" ตอน เกี่ยวนางละเวง	4	กรกฎาคม	2529
47	357	สุนทรภู่ครูของฉัน "ละคร- พระอภัยมณี" ตอน ปีพินาศ	19	กันยายน	2529
48	374	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง พรฤษีผู้ทรงศีล ตอนที่ 1	23	มกราคม	2530
49	382	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง พรฤษีผู้ทรงศีล ตอนที่ 2	20	มีนาคม	2530
50	390	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง พรฤษีผู้ทรงศีล ตอนที่ 3	22	พฤษภาคม	2530
51	398	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง	24	กรกฎาคม	2530

		พรฤษีผู้ทรงศีล ตอนที่ 4 คาวี คันธมาลีขึ้นหิ้ง			
52	422	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง พรฤษีผู้ทรงศีล ตอนที่ 5 รถเสน	22	มกราคม	2531
53	430	ลาวในวรรณคดี	18	มีนาคม	2531
54	435	ลาวในวรรณคดี	22	เมษายน	2531
55	439	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง "นารีศรีใส" ตอนที่ 1 (นางากี และนางโมรา)	20	พฤษภาคม	2531
56	447	สาธิตดนตรีนาฏศิลป์ไทย เรื่อง "นารีศรีใส" ตอนที่ 2 โขน หนุมาน ได้เมีย,ละครในอิเหนา ตอน เกิด อุณากรรณ (แต่งชวา) บุชบา	22	กรกฎาคม	2531
57	458	นารีศรีใส ตอนที่ 3 รำถวายพระพร สมเด็จพระเจ้า, ละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอน นางพันธุรัตตาม พระสังข์, โขน ตอน กำเนิด นางกาลอัจนา	21	ตุลาคม	2531
58	463	นารีศรีใส ตอนที่ 4 โขน ตอน นาง สามนักขาก่อศึก, ละครขุนช้าง ขุนแผน ตอน พระไวยเกี่ยวนาง- วันทอง,	18	พฤศจิกายน	2531
59	471	นารีศรีใส ตอนที่ 5 รจนา นารีศรีใส, จินตะหรานารี, มณฑิเทวีศรีใส	20	มกราคม	2532
60	484	ตำนานนางสงกรานต์ และเทวดา เบญจพรรณ (ฉลองครบรอบ 10 ปี ศูนย์สังคีตศิลป์) ตำนานนาง สงกรานต์ (ท้าวกบิลพรหม และ ธรรมบาล), คู่ขวัญวรรณคดี ละครในเรื่อง อิเหนา (อิเหนา-บุชบา บทร้อง เจ้า เอย เจ้าบุชบา ขอเชิญแก้วแพรวตามาด้วยพี่ มาร่วมฝ่ายพื่อนละครในใช้ทำที่) ฉุยฉายเพลงปี่, พระอภัยเกี่ยวนาง	21	เมษายน	2532

		ละเวง, เทวดาเบญจพรรณ (แนว ตลก)			
61	493	นารีศรีไส ตอนที่ 6 ละครเรื่องขุน ช้างขุนแผน ตอน ศรีมาลา	7	กรกฎาคม	2532
62	504	นารีศรีไส ตอนที่ 7 ละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวย ยถูกเสน่ห์ ถึง พระไวยแตกทัพ	22	กันยายน	2532
63	512	นารีศรีไส ตอนที่ 8 ละครนอก เรื่อง พระอภัยมณี ตอน พระ อภัยมณีเรียนปี และสุดสาครจับ ม้ามังกร	17	พฤศจิกายน	2532
64	529	นารีศรีไส ตอนที่ 9 ฉายกายเอี้ย ช่วยด้วย	23	มีนาคม	2533
65	531	นารีศรีไส ตอนที่ 10 ละครเรื่อง โกมินทร์ ตอน รบหลวงซี	20	เมษายน	2533
66	535	นารีศรีไส ตอนที่ 11 ละครสาวตรี ตอน ช่วยชีวิตพระสัตยวาน	18	พฤษภาคม	2533
67	540	นารีศรีไส ตอนที่ 12 เมรีเมา	22	มิถุนายน	2533
68	544	นารีศรีไส ตอนที่ 13 ละครขุนช้าง- ขุนแผน ตอน ผ้าทองนางบัวคลี่	20	กรกฎาคม	2533
69	565	นารีศรีไส ตอนที่ 14 ละครเรื่อง มะกะโท, ละครเรื่องฉายกาย	14	ธันวาคม	2533
70	569	นารีศรีไส ตอนที่ 15 ละครระเด่น บันได (สี่ขอแนวตลก), ละครเรื่อง สุวรรณหงส์	4	มกราคม	2534
71	579	นารีศรีไส ตอนที่ 16 ละครพันทาง เรื่อง พระลอ ตอน พระลอลาแม่ ถึงเข้าห้องพระเพื่อนพระแพง	22	มีนาคม	2534
72	587	นารีศรีไส ตอนที่ 17 ละครเรื่อง โคบุตร (ของสุนทรภู่)	24	พฤษภาคม	2534
73	597	นารีศรีไส ตอนที่ 18 โขน ชุด พระลักษมณ์รบกุมภากาศ	2	สิงหาคม	2534
74	606	นารีศรีไส ตอนที่ 19 เสภา ทรงเครื่อง เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนลานางพิม	17	ตุลาคม	2534

75	612	นารีศรีไส ตอนที่ 20 ละครเรื่อง พระราชาธิดาพระร่วงเจ้า	22	พฤศจิกายน	2534
76	625	นารีศรีไส ตอนที่ 21 ละครเสภารำ เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน พระพัน วสาว่าความ	21	กุมภาพันธ์	2535
77	632	นารีศรีไส ตอนที่ 22 พระสมุทรเทวี สันทนาสาธิตเรื่อง เพลง 12 ภาษา และการแสดงลำตัด	10	เมษายน	2535
78	652	นารีศรีไส ตอนที่ 23 ต้นเรื่องมโนห์รา	11	กันยายน	2535
79	660	นารีศรีไส ตอนที่ 24 โขน ชุด นางมณฑาทิพย์	13	พฤศจิกายน	2535
80	682	นารีศรีไส ตอนที่ 25 ละครพันทาง เรื่อง พระลอ ตอน จากแมนสรวงสู่เมืองสรอง (จัดแสดงกลางแจ้ง)	23	เมษายน	2536
81	694	นารีศรีไส ตอนที่ 26 สีตามารศรี ตอน 1 สัจจาธิษฐาน, ส่งประหารสีดา, สีดาออกศึก	23	กรกฎาคม	2536
82	707	นารีศรีไส ตอนที่ 27 ละครเรื่อง อาบุญหาหะชั้น	22	ตุลาคม	2536
83	722	เปิดตำนานหัวล้านไทย (พิพิธภัณฑน์ หุ่นขี้ผึ้งไทย) การแสดงชุด "หัวล้าน ในวรรณคดีไทย", เบิกโรง "หัวล้าน ชนกัน", โขน "ความแค้นของนนทุก" เสภารำขุนช้างแต่งตัว	11	มีนาคม	2537
84	796	ละครเรื่อง พระอภัยมณี ตอน พระอภัยเรียนปี และ หนีนางผีเสื้อ	22	กันยายน	2538
85	814	ละครเสภารำ เรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนจับม้า และละครเสภาแนวตลก ตอน เข้าห้องนางแก้วกิริยา	5	มกราคม	2539
86	929	ตำนานลานเท	3	กรกฎาคม	2541

ที่มา ผู้วิจัย, 2563

จากผลงานการจัดรายการแสดงที่ศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ แม้ว่ารายการดังกล่าวเป็นรายการหมุนเวียนเพื่อให้นาฏยศิลป์ได้มีพื้นที่ในแสดง แต่ท่านก็สามารถสับเปลี่ยนและนำเสนอการแสดงให้มีความน่าสนใจและเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งนายเสรี หวังในธรรมได้จัดการแสดงตั้งแต่ พ.ศ. 2522 จนกระทั่ง พ.ศ. 2541 นับว่าเป็นผู้จัดการรายการแสดงที่มีจำนวนการแสดงมากที่สุด ตลอดระยะเวลากว่า 19 ปี

ภาพที่ 53: นายเสรี หวังในธรรมบรรยายก่อนการแสดงของศูนย์สังคีตศิลป์ ครั้งที่ 347

สุนทรภู่ครูของฉัน "ละครพระอภัยมณี" ตอน เกี้ยวนางละเวง

ที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=iwV06zEufJc>, สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2562

4.4.2.2 รายการศรีสุขนาฏกรรม

รายการศรีสุขนาฏกรรม เป็นรายการแสดงหนึ่งที่น่ายเสรี หวังในธรรมคิด จัดเป็นรายการแสดงประจำ แสดงทุกวันศุกร์และวันเสาร์สิ้นเดือน จัดแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ณ สังกัดศาลาและโรงละครแห่งชาติ

รายการศรีสุขนาฏกรรม เป็นรายการแสดงในลักษณะวิพิธทัศนา คือ รายการแสดงประกอบด้วย รายการบรรเลงเพลง รายการแสดงรำ ระเบียบ และการแสดงโขน ละคร ประเภทต่าง ๆ รายการศรีสุขนาฏกรรมยังเป็นรายการแสดงที่ยังคงจัดการแสดงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีซึ่งสามารถรวบรวมรายละเอียดแสดงเป็นข้อมูล วัน เวลา รายการแสดงต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ตารางที่ 9: รายการจัดการแสดงศรีสุขนาฏกรรม ระหว่าง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2540

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	การแสดงชุดแรก		การแสดงชุดต่อไป
		บรรเลง	การแสดง	
1	4 พ.ค.2518	/	รำฉุยฉายยอนา	ลิเก, ฉุยฉายทศกัณฐ์, ฉุยฉายหนุมาน, การแสดงตลก
2	27 มิ.ย.2518	/	รำพलयชุมพลแต่งกาย	รำกริช, รำเชิดฉิ่งเมขลา, เตี้ยวระนาดเอก, เทพประทานฝน
3	25 ก.ค.2518	/	ละครนอกเรื่องขุนช้างขุนแผน “พระไวยเกี่ยวนางวันทอง	เตี้ยวจะเข้เพลงลาวแพน ฟ้อนรัก, โขน “พาลีเกี่ยวนางดาราร, ลิเก “จันทโครบเกี่ยวนางโมรา”, รำเหยื่อย
4	29 ส.ค.2518	/	พระรามตามกวาง	หยาห์รันตามนกยูง, รามสูรเมขลา, เตี้ยวระนาดเอก, ลิเก “นางผีเสื้อตามพระอภัยมณี” เซ็งกระหยัง
5	26 ก.ย.2518	/	พระคเณศร์บรมปรศุ	พระลักษณร์บกุมภกาศ, พลองไม้สั้น, หนุมานรบมัจฉานู, ทรพีรบทรพา, รบแบบลิเก, ตีลิง
6	31 ต.ค.2518	/	สำนักขาหึ่งสีดา	พ้อบน, สองกรรววิกหึ่งนางเทพดารา, ลิเก “พ้อล่าง”, เสภาตลก “สร้อยฟ้าหึ่งศรีมาลา”
7	28 พ.ย.2518	/	ท้าวสหัสเดชะงอน	รจนางอน, เตี้ยวระนาด, เบญกายงอนหนุมาน, สมิงพระรามงอน, ละครนอกแนวตลก “พระยาน้อยชมตลาด”
8	26 ธ.ค.2518	/	อิเหนาสั่งถ้ำ	สุพรรณมัจฉาจากมัจฉานู, เตี้ยวระนาด, พระสุธนจากนางมโนห์รา, โนราคณะนาฏราช
9	30 ม.ค.2519	/	สมิงพระรามรบกามนี	กำเนิดยักษ์ลิง(กำเนิดไม้ไผ่สีสุก), ดูตัวสมิงนคร

				อินทร์, เตี่ยวเครื่องมือต่างๆ, จำยังพบกั๋งฟู
10	27 ก.พ.2519	/	ประหารสีดา	พญาครุฑลี้กาก็, หนุมานรบนิลพัท, ลีเก “เปิดผอบ-รบโจร”
11	26 มี.ค.2519	/	นางพันธุรัตตามพระสังข์	อสุรผัดตามบิดา, นางเมรีตามรถเสน, ละครร็อง “ต้นร้ายปลายดี”
12	31 ธ.ค.2519	/	พราหมณาวตาร	พราหมณ์เล็กพราหมณ์โต, พระลอลงสวน, พระอภัยมณีพบสามพราหมณ์ ชูชกทวงทอง
13	28 ม.ค.2520	/	ท้าวอัชบาลสละเลือดเนื้อ	นางไทยเกษีสละกร, กุมภกรรณสละสังขธรรม, เกสรมาลาสละชีพ
14	25 ก.พ.2520	/	คำสาปพระอิศวร (ตำนานของคลี)	รถเสน(คำสาปสกลมาร), ลีเก(จันทโครพ), หนังสด(ปีกหลันผู้ต้องสาป
15	29 เม.ย.2520	/	กุเบรันรบทศกัณฐ์	เสือโค(ลูกเสือผู้ยุติธรรม), ราชาธิราช(กระทำสัตย์), หนุคนแนวตลก(พระอภัยมณีไม่สู้เสียแล้ว)
16	27 พ.ค.2520	/	นรสิงหาวตาร	สุดสาครจับม้ามังกร, ขุนแผนพานางวันทองหนี, แก้วหน้าม้าถวายลูก
17	24 มิ.ย.2520	/	ที่มาแห่งเพลงสาธการ	เสภา (ข้างกตัญญู), นางกบผู้รักดี (กำเนิดนางมณโฑ), ลีเกตลก (สมิงพระรามอาสา
18	26 ส.ค.2520	/	อาวุธของสัทธาสูร	อาวุธของวัสสการพราหมณ์, อาวุธของนางวาลี, ละครชาตรีแนวตลก (อาวุธของระเด่นลันได)
19	30 ก.ย.2520	/	พาลีสอนน้อง	เงาะป่า(สอนบ่าวสาว), เสภา(ทุกคะสอนบุตร), ขาดเศียรขาดกรและพระรามสอนหนุมาน, ลีเกตลก(พระฤๅษีสอนสุดสาคร)
20	28 ต.ค.2520	/	ท้าวมาลีวราชว่าความ	พระร่วงตัดสินพระทัย, พระพันวสาตัดสินคดีนางวันทอง, ละครตลก (คดีตาอินกับตานา)
21	25 พ.ย.2520	/	อินทรชิตถูกศร-กินนม	อาบู่หะซัน (เพื่อนกินสินทรัพย์แล้วแทงหนี), สาวิตรี (ช่วยชีวิตพระสัตยวาน), หนังสดแนวตลก (นกสาดายนกส้มพาที)
22	30 ธ.ค.2520	/	ร่ำอวยพรปีใหม่	พระรามประสาทพร, พรานบุญได้พรท้าวชมพูจิต, กลองยาวทรงเครื่อง(นายกระอ้วชี้หึ่ง)
23	30 มี.ค.2521	-	เชิงศรีสุขถวายพระพร	โหมโรง(ศรีสุขสังคีต), ละครเบิกโรง(มหาพาลี), เบิกโรงหนังกใหญ่(พากย์ สามตระ), ร่ำประเลง, โขนเบิกโรง(กำเนิดยักษ์ลิง/ตำนานไม้ไผ่), ร่ำเบิกโรงละครโน, ฉุยฉายกั๋งไม้เงินทอง, เบิก

				โรงละครชาตรี(ตำนานของคลี), เบิกโรงละครนอกเรื่องสังข์ทอง(พันรุตตามพระสังข์, เบิกโรงลิเก
24	26 พ.ค.2521	/	สัจจาธิฐานของนางสีดา	สัจจาธิฐานของพ่อลาวแก่นท้าว, สัจจาธิฐานของนางทมยันตี, ละครแนวตลก(เมรีซี้เมา
25	30 มิ.ย.2521	/	โขน(กุมภกรรณ)	ละครพื้นบ้าน(ตำนานสงครามต๋อน ปรีศนา กบิลพรหม), ละครนอก (พระอภัยมณี ตอน ปรีศนาสีกข์), จั้วไทยแนวตลก (สามก๊ก ตอน ปรีศนาขงเบ้ง)
26	28 ก.ค.2521	-	รำถวายพระพรเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมฯ	โขน(นางมณฑาทิพย์), ละครนอกผู้ชายล้วน(สังข์ทอง ตอน มณฑาทิพย์)
27	25 ส.ค.2521	/	ตัดหัวสุขาจาร	ราชาธิราช(กระทำสัตย์), อาบู่หะชั้นแก้งตาย, ลิเกตลกเรื่องผู้ชนะสิบทิศ(เข้าดงกระเหรียง)
28	29 ก.ย.2521	/	ระบำอวยพรต้อนรับ	รำโคมไทย-เวียดนาม, รำโนรา-รำซัดชาตรี, ศิลปะป้องกันตัว, แข็งกระหย็ง, เตี้ยวระนาดสองราง, มหกรรมกลอง
29	27 ต.ค.2521	-	บทขับร้องคำทำนายฝัน (ขุนช้างฯ)	พิภกทำนายฝันทศฯ, ขุนไกรทำนายฝันนางทองประศรี, ท้าวรำไพทำนายฝันชาลวัน, ละครชาตรีแนวตลก (พระอภัยมณีทำนายฝันนางผีเสื้อสมุทร)
30	24 พ.ย.2521	/	โขนสำนักขายุงทศฯ)	ละครนอกเรื่องมโนราห์(บุโรหิตยุงท้าวอาทิตยฯ) คาวี(เต่าทศประสาทยุงนางจันทร์สุดา), เสภาตลก (สร้อยฟ้าศรีมालาละเลขนมเบื่อง)
31	29 ธ.ค.2521	-	บทขับร้องสวัสดีศรีสุชนาฏกรรม	โขน(ศิวะประทานพร), อิเหนา(ปะตาระกาหราชประทานพร), เทวกำเนิด(พระอุมาประทานพร), การแสดงตลก (ละเมง-ละคร)
32	26 ม.ค.2522	/	โขน(ครเสียงทาย/เวสุญาณคืนสวรรค์)	ขุนช้างขุนแผน(ต้นโพธิ์เสียงทาย), คาวี(ดอกบัวเสียงทาย), จั้วไทยแนวตลก (ตำนานดอกเก๊กฮวย)
33	23 ก.พ.2522	/	โขน(ม้านิลพาทู)	พระอภัยมณี (สุดสาครได้ม้ามังกรคืน), ขุนแผนซื้อม้าสีหมอก, ละครชาตรีแนวตลก (กุมภกณฑ์ถวายม้า)
34	30 มี.ค.2522	/	โขน (พญานกสัมพาทิ)	ระบำครุฑ, กากี(พญาครุฑคืนนาง), ลิเกตลกเรื่องจันทโครพ (คำสาปพญาเหี้ยว)
35	27 เม.ย.2522	/	โขน(ทศฯเผารูปเทวดา	อิเหนา (คะนึ่งถึงนางจินตหราวดี)ไฟรัก, ขุน

			และซุบหอกกบิลพัทไฟ แค้น	ช้างขุนแผน(สร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ) ไฟเสน่ห์ เล่ห์กล, เสภาตลก(ขุนช้างขุนแผนดำน้ำ)
36	25 พ.ค.2522	/	ทศฯฟุ้งหอกกบิลพัท	อิเหนา(ศึกกระหมั่งกุหนิง) หอกซัด, สุวรรณหงส์ (เสี่ยงว่าวและถูกหอกพยนต์), ละครตลก(ไกรทองตอนหอกสกัดโลหะหัก)
37	29 มิ.ย.2522	-	โขน(หนุมานฉายรูป พระราม),	พระอภัยมณี (เรียนกลเพลงปี่), พระนล(ต้อง กลสกาภิ), ละครตลก(มายากลพบวิทยากล)
38	27 ก.ค.2522	-	บทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระ พระบรมฯ “แม่” และรำ ถวายพระพร	โขน (พระชันธุกุมารอาสาปราบอสูรตรีบุรุษ), ตำนานนพเคราะห์ (อายุวัฒนกุมาร), การละเล่นร้องรำ (กลองสะบัดไชย, เข็ม กระหย่ง, เตี้ยวระนาดออกกรำต้นวรเชษฐ์, รำซัดชาติตรี
39	31 ส.ค.2522	/	เบิกโรงเรื่อง พระไฟ ศรพณ์เทพเจ้าแห่งธัญญ ชาติ	มหัศจรรย์สูรวารหรือพระนารายณ์อวตาร เป็นเกษตรกรแก่, เอียฮู เกษตรกรผู้กตัญญู, ละครหุ่นยักษ์แนวตลกเรื่องยายกะตา(ยายกะ ตาปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้า)
40	28 ก.ย.2522	/	โขน(ท้าวมหาชมพูผู้ ทรง)	อิเหนา(ขึ้นเฝ้า), ขุนช้างขุนแผน(ขึ้นบ้านพระ พิจิตร์), ละครชาตรีแนวตลก(ขุนแผนตัดผม)
41	26 ต.ค.2522	/	โขน(ทศฯยุงพระราม)	ละครรำพระราชานิพนธ์ร.6 เรื่องพระเกียรติรถ (เกียรติรถรักษาพ่อ), การแสดงภาพนิ่ง (เกร็ดพงศาวดารการแพทย์ ร.1-ร.7), หนังสด แนวตลก(พระฤๅษีอังคตทำศัลยกรรมผ่าท้อง นางมณโฑ)
42	30 พ.ย.2522	/	รำถวายพระพร	นนทุกเกี่ยวนางนารายณ์, พลายชุมพลแต่ง กาย, พาลีเปิดผอบ, อิเหนา (รำกรีซุหรานา กง), รำทศฯแปลงเป็นดาบส, สมิงพระรามรบ กามนี, โขน(หนุมานครองเมือง)
43	29 ธ.ค.2522	/	รำอวยพรส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่	โขน(ตัดหางมัจฉานู), ละครคตธรรมจากฮีโตป เทศ(เจ้าแม่สรพมวงคล), ลิเกพันทาง (สังจริงสมิงพระราม)
44	1 ม.ค.2523	-	โขน(หิรันตย์กษัตริย์ แผ่นดิน)	ราชาธิราช (กินดินกลางใจเมืองหงสาวดี, โขน (ภาณุราชพลิกแผ่นดิน) หนังสดแนวตลก (ทำลายพิธีอุโมงค์ใต้ดิน)
45	29 ก.พ.2523	-	โขน(กำเนิดสีดา),	ละครเทพนิยาย(พระสมุทรวรเทวี), ตำนานลาน เท (ศึกท้าวพันตาพญาพันวังกับท้าวโคจร), ลิเกตลก(ถ้ำจินดาใต้น้ำ)

46	28 มี.ค.2523	-	โขน(ลูกกลม/กำเนิด หนุมาน)	พระอภัยมณี(ลมปากพระอภัย), ราชาริราช (ศึกเมืองกราน), जूไทยแนวตลก(ลมหลงนาง ละเวง)
47	25 เม.ย.2523	-	ละครเบิกโรง(นางกาล อัคคี)	คาวี(ท้าวสินธุราชชุบตัว), โขน(หนุมานยี่ตรถ พระอาทิตย์), การแสดงตลก(แห่นางแมว)
48	30 พ.ค.2523	-	อุณรุท(ศุภลักษณ์วาด รูป)	โขน(กโกลโกฏหลงรส), โขน(หุงข้าวทิพย์), กลองยาวทรงเครื่องแนวตลก(พระมหลเถไถ)
49	27 มิ.ย.2523	-	นิราศอิเหนา	โขน(สิบขุนสิบรถ), โขน(พระโคบุตรลาพ่อ แม่ราชสีห์), ลักษณะวงศ์(พระลักษณะวงศ์ลา พระฤๅษี), ๕ สภาตลก(กำเนิดพลายงาม)
50	25 ก.ค.2523	-	โขน(พระมิ่งแม่สีดา)	หัวอกแม่พันธุรัต, หัวอกพระมิ่งแม่มัทรี, ลีเก ตลก(หัวอกแม่ยก)
51	29 ส.ค.2523	-	ตำนานพื่อนรำ (ความปรารถนาของพระ ยาอนันตนาคราช)	เหตุวิวาทครุฑกับนาค, โขน(ศรนาคบาท), ละครตลก(พราณบุญพักไขพญานาค)
52	26 ก.ย.2523	-	หนังใหญ่(จับลิงหัวค้ำ)	รำฉุยฉายลิง, นิทานคติธรรม(ฤๅษีปล่อยลิง), โขน(เกสรมาลาสิงตัวหอม), การแสดงประชัน ละครลิง-ละครคนเรื่องรถเสน(เมรีขี่เฒ่า)
53	31 ต.ค.2523	-	ละครเบิกโรง(โสกันต์ พระขันธกุมาร/เทพเจ้าผู้ จัดแรงอาถรรพ์)	ขุนช้างขุนแผน(จับเสน่ห์เถรขวาด), โขน(มนต์ อาถรรพ์ของหนุมาน/ผูกผมทศฯ)หนังสดแนว ตลก(กุมภกรรณทนต์น้ำ/น้ำท่วมพลับพลา)
54	25,26 พ.ย.2523	-	ละครเบิกโรง(มหาพลี)	โขน(ข้ามสมุทร)ศกุนตลา(ท้าวทูษณ์ต์พบ นางศกุนตลา), พระนาละ, ละครพูดแนวตลก (มหาตมะ)
55	31 ธ.ค.2523	-	เบิกโรงชุดพระคเณศร์ ประทานพร	โขน(ศึกทศศิริวันทศศิริธ/ลูกทศฯเกิดแก่นาง ช้าง), นิทานชาดก (พระยาฉันทันต์)
56	30 ม.ค.2524	-	โขน(รถนพภัทรรับพระ อินทร์),	สังข์ทอง(สังข์ถ่วง), โกมินทร์(ปราบท้าวตะโก หน), ละครแนวตลก (แจง กับด๋อน พบ จ๋อนกับแดง)
57	27 ก.พ.2524	-	โขน(ปราบตาทะกา)	ละครค้ำกลอน(สาวิตรี), ละครค้ำ ฉันท(ปริยทรรศิกา), ละครพูด (เวนิสวาณิช), ละครแนวตลก
58	27 มี.ค.2524	-	รำพระภะรตเบิกโรง	โขน(พาลีสอนน้อง), รถเสน(ชนไก่), พญาผา นอง(รักสามเส้า), ลีเกแนวตลก(หนีนางผีเสื้อ สมุทร)
59	24 เม.ย.2524	-	ระบำนางสงกรานต์	โขน(ฤๅษีทรวาส), โกมินทร์(รบหลวงชี), มโนห์

				รา(พระกัสสปฤๅษี), ละครชาตรีแนวตลก(ฤๅษีแปลงสาร)
60	29 พ.ค.2524	-	ร่ำอำนวยพร(ศรีสุข 60)	โขน(สีดาคืนนคร/สีดาลุยไฟ), มัทนพาธา (ตำนานดอกกุหลาบ), อิเหนา(อุณากรรณและปันหยีรับอุบะรัก),การแสดงตลก
61	26 มิ.ย.2524	-	การแสดงชุด “รำลึกถึงสุนทรภู่ครูวี”	โขน(พิเภกสามภักดิ์), สุวรรณหงส์(พลัดพราก), ราชาริราช(สมิงนครอินทรีย์ทัพเรือ), ละครตลก
62	31 ก.ค.2524	-	ตำนานชกนาคศึกดำบรรพ์หรือพระนิลกันธุ์	ละครใน(จรงกาหลงรูปบุษบา), ขุนช้างขุนแผน (ม้านิลลิ้นป่าน), โขน(ไมยราพย์เข้าพิธีดำทำสรพยา), ตลกเงาะป่า(พิชิตเสือด่า)
63	28 ส.ค.2524	-	ร่ำถวายพระพรพระบรมราชินีนาถ	บัลเลต์(นาถมาตา), โขน(สีดาออกศึก), สามก๊ก(ความรักของปี่ฮุยอิน), ละครชาตรีแนวตลก(กุ่มภณท์ถวายม้า)
64	25 ก.ย.2524	-	ละครเบิกโรง(ประกาศิตเทพบิดา)	โขน(พิเภกพิพากษาโทษนางเบญกาย), สังข์ศิลป์ชัยวอนแม่ให้คืนดีกับพ่อ,ละครพูดสลับลำ(อานุกาพพ่อขุนรามคำแหง/พบสามศร) ละครตลก(ทรพม่าลูก)
65	30 ต.ค.2524	-	ไหว้ครู	รามเกียรติ์(วรรณีสูรครูสอนทศพิน),พระอภัยมณี(เพลงปี่ของสินสมุทร),ขุนช้างขุนแผน (สร้อยฟ้าสอนพลาวยง)คตินิทานแนวตลก (เหตุแห่งสุนัขขี้เรื้อน)
66	29 พ.ย.2524	-	ร่ำอำนวยพร	โขน(ตัดหางมัจฉานุ)ละครนอกเรื่องสังข์ทอง (รจนางอน)สุวรรณหงส์(พราหมณ์เล็กพราหมณ์โต)ละครแนวตลก(พระฤๅษีช่วยสุดสาคร)
67	27 พ.ย.2524	-	ละครศึกดำบรรพ์(ศูรปนชาชมป่า)	อิเหนา(ประสันตาต่อนก),การแสดงวิชชุรูปทัศน์(ฉายสไลด์ประกอบการแสดงพื้นเมือง ได้แก่ ร่ำสินวน,พ่อนเทียนออกพ่อนเล็บ,เซ็งอีสาน,ร่ำเหย่อย,โนราไหว้ครูออกซัดชาตรี, พระรามรบทศกัณฐ์)
68	25 ธ.ค.2524	-	ภาคแรก-โขน(ฉลองสมโภช)	จิวแต่จิว,ระบำจิ้นไทยไมตรี,ระบำพมานิมิตร ,บัลเลต์(สถิตในหทัยราษฎร์),ระบำฉิ่ง,ระบำมาเลเซียไทยไมตรี ,ระบำอุ๋ทอง
69			ภาคหลัง-ขับเสภาไหว้ครู	ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง,ขับร้อง-บรรเลงเพลงพม่าห้าท่อนประกอบการแสดง(พลาวยบัวพบ

				แว่นแก้ว),เสภาตลก(พลายบัวจับผีและเข้าห้องแว่นแก้ว)
70	29,30 ม.ค.2525	/	โขน(พิเภกสามิภักดิ์)	ราชาธิราช(มะกะโทสามิภักดิ์),ขุนช้างขุนแผน(พลายชุมพลสามิภักดิ์),ละครตลก(ม้ามังกรสามิภักดิ์)
71	26 ก.พ.2525	-	ละครเบิกโรง(กำเนิดยักษ์ลิงและไม้ไฟสี่สูก)	มณีพิไชย(กำเนิดนางยอพระกลื่น),ขุนช้างขุนแผน(กำเนิดกุมารทอง),รามเกียรติ์(กำเนิดทราพา),ละครตลก(กำเนิดสวดไอ้เอ๋)
72	26 มี.ค.2525	-	รามเกียรติ์(สร้างกรุงทวารวดีศรีอยุธยา)	รามเกียรติ์(อัญเชิญพระนารายณ์อวตาร),การละเล่นฉลองกรุง(ระบำเทพชุมนุม,ไหว้ครูโนราออกซัดชาติตรี,เดี่ยวเครื่องดนตรีและการแสดงลำตัด,บัลเลต์(รัตนโกสินทร์จินตนา),ฟ้อนเทียน,เถิดเทิง)
73	30 เม.ย.2525	-	รำถวายอาศิรวาทราชสดุดี	ละครพูดคำกลอนในร.6 เรื่องพระร่วง(พิธีบวงสรวงเสกกระโอมใสน้ำ),ราชาธิราช(พิธีอภิเชกสมิงพระราม),รามายณะฉบับเหมจันท์มหากวี(ราชย์บำเพ็ญตบะ),เสภาตลก(ขุนแผนทำพิธีตีดาบฟ้าฟื้น)
74	28 พ.ค.2525	-	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์ทศพร)	รามายณะฉบับเขมร(พรของนิทรเทพี),พญาผานอง(พระวรุณอุทกราชประสาทผน),โขน(กุมภากาศขอพร),ละครตลก(ประวัติการให้พร),ละครเทพนิยาย(พระแม่ไพศรพณ์ประสาทพร)
75	25 มิ.ย.2525	-	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์หิมพานต์)	ตำนานพ่อนรำเรื่องนาฏราช(ปาดารกะ),อุณรุท(กรุงพาดมเทียวหิมพานต์และรุกรานสวรรค)โขน(ยักษ์ปักหลั่นพันสาปจากหิมพานต์),นิทานทรงเครื่อง(เสื่อโค)
76	30 ก.ค.2525	-	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์ทานกัณฑ์)	พระอภัยมณีเรียนกลเพลงปี,จันทโครพ(พญาเหยี่ยวให้ทานนางโมรา),รามเกียรติ์(ทำว้อชบาลสละเนื้อ),ละครตลก(ระเด่นลันได)
77	27 ส.ค.2525	-	โขนลำดับเรื่อง(ลักสีดา,รบศตายุ.หนุมานถวายพล,ขับพิเภก,พิเภกสามิภักดิ์,พระรามรบทศกัณฐ์)	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์วนปเวสน์),ลิเกตลก(พระไวยแตกทัพ)

78	24 ก.ย.2525	-	รำเพลงลาวดวงเดือน เพื่อเทิดพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิชัยมหิทธิโรดม ครบรอบประสูติ100ปี	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์จุลพน), ระบำมิตรสัมพันธ์มโนใจไทย-เกาหลี, ระบำตรีลีลา, มโนห์รา(เลือกนางมโนห์รา), โขน(นิ้วเพชร-ยกรบ/เริ่มภาคสวรรค์ถึงทศกัณฐ์และทศกัณฐ์ไปพบกับพระราม)
79	29 ต.ค.2525	-	ระบำกฤดาภินิหาร-ระบำจีนไทยไมตรี	โขน(ตามกวาง), ขับร้องเพลงจีน, ระบำฉิ่งออกเกิดเทิง, ฟ้อนภูไท, รำกระทงไม้, ระบำนพรัตน์, เตี้ยวจะเข้-ฟ้อนจันทราพาฝัน, ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์มหาพน)โนรา-ซัดชาติ, กลองสะบัดไชย-ฟ้อนสาวไหม, เตี้ยวแคน-เซิ้งอีสาน, ระบำเกี่ยวข้าว, เตี้ยวขิม-ระบำพิชนี, หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา, ระบำศรีวิชัย, รำโคมบัว-แฉ่งเทียน
80	26 พ.ย.2525	-	ละครชาตก(มหาเวสสันดร/กัณฑ์สักกบรรพ)	ระบำโบราณคดี(ทวารวดี, ศรีวิชัย, ลพบุรี, เชียงแสน, สุโขทัย), วสันตนิยาย(รามสูร-เมขลา), เซิ้งสราญ, ระบำชุดสมโภชกรุง, การแสดงตลก
81	31 ธ.ค.2525	รำถวายพระพร (วันเฉลิมฯ. 9)	รำเบิกโรงรัตนโกสินทร์200ปี	ระบำสี่ภาค, ฟ้อนเทียนและฟ้อนแพน, โนราไหว้ครู-มโนห์ราบุชายัญ-ซัดชาติ, เตี้ยวระนาด2ราง-เตี้ยวโปงกลาง-เตี้ยวแคน-รำกลองยาว, บัลเลต์(รอยเบื้องยุคลบาท-ประกอบรำไทยชุดเราคือคนไทย, เสภาตลก(เทวดาย้ายยุโรป)
82	28 ม.ค.2526	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ระบำฉลอง “ศรีสุขฯครั้งที่ 80”	โขน(จองถนน), ราชพิธีราช(กระทำสัตย์), ไกรทอง(ฟ้อน), การแสดงรื่นเริงศรีสุข(แฉ่งแคน, เตี้ยวแคนออกฟ้อนแคน, เซิ้งกระหัง, ระบำกินรีร่อน, รำสีนวน, ลำตัดแนวตลก
83	25 ก.พ.2526	-	ละครเบิกโรง(กำเนิดสุริยะและโสเมเทพ)	รามเกียรติ์(ยัตถรถพระอาทิตย์), อิเหนา(ประสันตาเชิดหนังและสีกข์), การแสดง(เตี้ยวปีโน-ระบำโบราณคดีลพบุรี, รำกระทงไม้, เซิ้งสราญ, ลีเกตลก/จัทโครพ)
84	25 มี.ค.2526	-	ระบำดาวดึงส์	ระบำอริษฐาน, ระบำพม่า-มอญ, ระบำวีระชัยยักษ์, ระบำนก, ระบำโบราณคดีทวารวดี, ระบำวีระชัยลิง, พม่ารำชวาน, ระบำกลอง, อัศวาลีลา, มฤคระเริง, บันเทิงกาสร, กุณชรเกษม, มยุราภิรมย์, ระบำฉิ่ง, กฤดาภินิหาร, ระเบง (แนวตลก)

85	29,30 เม.ย.2526	-	รำอวยพรแต่คนสูงอายุ สากล	ละครเบิกโรงนารายณ์สิบปาง(มีหัลลกอสุรว ตาร),คาวี(นางเฒ่าที่ศประสาทเผาพระขรรค์), สุวรรณหงส์(กุมภณท์ถวยม้า)โดยศิลปิน สมัครเล่นสูงอายุ,รามเกียรติ์(ฤๅษีโคทมสร้าง นางกาลอัจนา),เทศนาทรงเครื่องแนวตลก(ชู ชกทวงทองและได้นางอมิตตดา)
86	27,28 พ.ค.2526	-	ระบำปัญจะสมังคี	ขุนช้างขุนแผน(ขุนแผนส่องกระจกมนต์),พญา ผานอง(รักสามเส้า),รามเกียรติ์(นางอดูลปีศาจ สิงรูป),ละครตลก(ระเด่นลันได/ท้าวประดู่หึง นางประแตะ)
87	24,25 มิ.ย.2526	-	การแสดงเบิกโรงชุด สุนทรภู่ครูวีศรีสยาม	พระอภัยมณี(เกี่ยวนางละเวง),เอี้ยฮู ผู้ กตัญญู,ขุนช้างขุนแผน(ปราบ พลายยง),บรรเลงเพลงภาษาออกตัว
88	29,30 ก.ค.2526	-	การแสดงเบิกโรงเรื่อง นาค-บรรพชา	รามเกียรติ์(หนุมานออกบวช),พระอภัย มณี(นางสุวรรณมาลีออกบวช),อิเหนา(อุณา करणออกบวช),ละครพื้นบ้านแนวตลก (ขบวนแห่บวชนาค)
89	26,27 ส.ค.2526	-	รำถวายพระพร	จินตลีลา(สมเด็จพระมิ่งแม่),พระลอ(พระลอ ลาแม่และเสียงน้ำ),รามเกียรติ์(พระมิ่งแม่สี ดา),วิพิธทัศนาของวิทยาลัยครูสวนสุนันทา,รถ เสน(รถเสนชนไก่)
90	30 ก.ย., 1ต.ค.2526	-	การแสดงเบิกโรงชุด ใ ยศม้าสีหมอก	รามเกียรติ์(สหัสเดชะหยิงยศ),ขุนช้างขุนแผน (ถอดยศขุนแผน),พระอภัยมณี(พระอภัยมณี และศรีสุวรรณสิ้นยศศักดิ์),มโนห์รา(บุโรหิต หวงยศ)
91	28,29 ต.ค.2526	-	การแสดงละครเบิกโรง ตำนานอภินิหาร ทอดกฐิน	รามเกียรติ์(กุมภกรรณทนต์น้ำ),ไกรทอง(พ้อ ล่าง),สังข์ทอง(สังข์ถ่วง),ละครตลก(สอน สังฆราชให้ว่ายน้)
92	25,26 พ.ย.2526	-	การแสดงชุดเบิกโรงเรื่อง ฤๅษีเลี้ยงลูก	วิพิธทัศนา(ฮ่องกง),รามเกียรติ์(ประเดิมศึก ลงกา/ศุภะสารีณปลอมพล),พระอภัยมณี(พระ ฤๅษีช่วยพระอภัยฯ)
93	30,31 ธ.ค.2526	-	นาฏกรรมชุดเทพชุมนุม	โขนเรื่องสมบัติอมรินทร์ตอนสุชาดาเลือกคู่, วิวัฒนาการเสภา
94	27,28 ม.ค.2527	-	ละครเทพนิยายเรื่องนาง ปาปา/พระอินทร์สำนึก ผิด	ขุนช้างขุนแผน(สร้อยฟ้าสำนึกผิดและผูกมิตร ศรีมาลา),รามเกียรติ์(พาลีเป็นพันธมิตรกับ ท้าวมหาชมพู),ละครตลก(พระมเหศวร/ออส

				รามะร่าก้อยชิงนางตะแลงแกง)
95	24,25 ก.พ.2527	-	ละครชาตกเรื่องมหา เวสสันดร(กัณฑ์มหาพรท)	รามเกียรติ์(ศึกสุริยาภพ),นาฏศิลป์อินเดีย (โมหิณีอาตตัม),ระบำท่ามประทีป,แก้วหน้าม้า (ถวายเป็นลูก)
96	30,31 มี.ค.2527	-	การแสดงของวงศ. กาฬสินธุ์(พ็อนตั้งหวาย ,ศรีโคตรบูรณ)	การแสดงของวงศ.ร้อยเอ็ด(พ็อนมโนห์ราเล่น น้ำ,พ็อนสังข์ศิลป์ชัย,เซ็งกลองยาว,พ็อนเรือม อันเร,พ็อนตั้งครกตั้งสาก,พ็อนเซียงซ้อง,พ็อน ภูไทสามเผ่า,ละครพื้นเมือง/ผาแดงนางไอ)
97	27,28 เม.ย.2527	-	ละครเทพนิยายเรื่อง สร้างโลก(กรายศิริระเท วบดี)	ละครตำนานสงกรานต์(เชิญศิริระชะท้าวกบิล พรหม,ราชาธิราช(ตัดหัวมะกราน),โกมิ นทร์(ต่อหัวโกมินทร์)
98	25,26 พ.ค.2527	-	รามเกียรติ์(นางมณโฑขึ้น พ้อ)	กากี,ไกรทอง(พ็อบน),คดีนิทานชวนหัว(ฤษีชิง นาง/หนึ่งหญิง-สี่ชาย)
99	29,30 มิ.ย.2527		การแสดงบางชุดของไทยแสดงที่ ญี่ปุ่น(โหมโรงปีพาทย์,ระบำสี่ภาค,รำ แม่บท,นุญฉายพราหมณ์ออกสีนวน ,โขน/พระรามรบทศฯ,ขับร้องเพลง มิตรไมตรีญี่ปุ่นไทย)	รามเกียรติ์(ศึกแสงอาทิตย์),มโนห์รา(พรา บุญจับนางมโนห์รา),รำรจนาเสียงพวงมาลัย ,พระอภัยมณี(พระอภัยมณีถึงเกาะแก้ว พิสดาร)พระร่วง(ขอมดำดิน/ออกญาเดโชพบ พระร่วง),เดินกำรำเคียว,เถิดเทิง
100	20 ม.ค.2527	-	รำชุดชาตรี	ละครใน(อิเหนาตอนประสันดาเซ็ดหนัง-สีกซี) โขน(หนุมานพบมัจฉานุ)ละครนอก(พระอภัย มณี-พบสามพราหมณ์)ละครเสภา(ขุนช้าง ขุนแผน-สร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ)
101	27,28 ก.ค.2527		รำถวายพระพรสมเด็จพระ พระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร	จินตลีลา(มหาวชิราลงกรณ),การแสดงของ ไทยไปสิงคโปร์(กฤดาภินิหาร,พ็อนเทียนออก พ็อนแพน,ลักสีดา,ชุดชาตรี,โบราณคดีชุด ลพบุรี,เซ็งกระติบ-กระหยัง),พระลอ(ลงสวน และเข้าห้อง),ละครตลก
102	31 ส.ค., ก.ย.2527	-	รำถวายพระพรในมหา มิ่งมงคลวโรกาสวันเฉลิม ฯราชินี	บัลเลต์(นาถมาตา),การแสดงของไทยแสดงใน งานมหกรรมอาเซียน ณ ฟิลิปปินส์,การแสดง ของไทยไปญี่ปุ่น,ละครตลก
103	28,29 ก.ย.2527	/	ศรีสุขนาฏกรรมอำนวย พร	การแสดงนาฏศิลป์ไปอังกฤษ,สังข์ศิลป์ชัย (ท้าวแสนนาถเข้าเมือง)
104	26,27 ต.ค.2527	-	รำถวายพระพรสมเด็จพระ พระศรีนครินทราบรม ราชชนนีครบ84พรรษา	ระบำชุมนุมเผ่าไทย,รามเกียรติ์(พระแม่เจ้า เกาสุริยา/พระมิ่งแม่ของพระราม),พระอภัย มณี(สุดสาครลาแม่เงือกน้ำ)
105	30พ.ย.,	-	การแสดงถวายอาศิรวาท	รามเกียรติ์(ฉลองพระบาทพระรามราชสุริ

	1ธ.ค.2527		ราชสดุดีเฉลิมพระ ชนมพรรษาในหลวง	ยวงค์),ละครชวนหัว(สังข์ทอง/หาปลา)
106	28,29 ธ.ค.2527	-	การแสดงไทยไป ออสเตรเลีย ชุด รำไห้ว ครุโนรา	รามเกียรติ์(สำนักขาก่อศึก),สุธนชาตหรือ มโนห์รา(พรานบุญช่วยทำวชมพูจิต),ระบำ, การละเล่นพื้นเมือง/ไม่ระบุชุด)การแสดงชวน หัว(สวัสดีปีใหม่)
107	25,26 ม.ค.2528	-	รำทำวมาลีราชลงสร	ระบำร้อนแร่,รามเกียรติ์(ทำวมหาชมพู่ ทรง),ละครเสภา(สร้อยฟ้าอาฆาต)
108	22,23 ก.พ.2528	-	ระบำรัตนมาลี	รามเกียรติ์(สีมบรรคา),ราชาธิราช(สมิง พระรามเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงอังวะและช้าง ประกายมาศตกหล่ม)
109	29,30 มี.ค.2528	-	ระบำชุดสายใจไทย เพื่อ ถวายพระพรสมเด็จพระ เทพฯ	รามเกียรติ์(หนุมาณถวายแหวน-เผาองกา), อิเหนาแต่งขวา(ประสันตาขีดหนัง)
110	26,27 เม.ย.2528	-	ระบำนางสงกรานต์,	โขนตอน(ทศฯสร้างเมืองใหม่ สมโภชเมือง ลงกา-หนุมาณได้รับพระราชทานบำเหน็จ), พระอภัยมณี(สินสมุทรตีเมืองรมจักร)
111	7,8 ก.ย.2528	-	การแสดงนาฏยาริธาน ชุด คู่ขวัญวรรณคดี	ละครนอก(สังข์ทอง ตอน พระสังข์เลี้ยงเมือง- สลักขึ้นพิก)
112	14,15 ก.ย.2528	-	การแสดงเบิกโรงชุดพระ คณิศรประทานพร	การขีดหนังใหญ่ประกอบสไลท์และ นาฏกรรมโขน(เกสรทมาลาอาษา) มหกรรม กลองและเพลงภาษาออกตัวแนวตลก
113	21,22 ก.ย.2528	-	การแสดงเบิกโรง ชุด อสุรพงศ์	ละครใน(อิเหนาตอนประสันตาด่อนก-ป็นหีย รบรรตบุษสิหนา)
114	28,29 ก.ย.2528	-	การแสดงเบิกโรงชุด ระบำทำรำไทย	ละครพันทาง(พระลอตอนพระลอแลแม่และ เสียงน้ำ) ละครเสภา(ขุนช้างขุนแผน ตอน สร้อยฟ้าศรีมาลาละเลงขนมเบื้อง)
115	5,6 ต.ค.2428	-	ละครนอก(พระอภัยมณี ตอนกั๊ยวางละเวง)	ละครพูดคำกลอน(เวนิสวานิชตอนตัดสิน ความ) ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอนนางกาย เอ๊ยช่วยด้วย)
116	29,30 พ.ค.2530	-	รำเบิกโรงมหาราชสดุดี	บรรเลงปี่พาทย์ไม้แข็งเพลงศรีสุขหมามงคล, ระบำอสุรพงศ์,โขน(ทำลายพิธีกุ่มภินิยา)ละคร นอก(ไชยเชษฐ์ตอนนางสุวิญาจำปาทอง, ละครแนวตลก(ผู้ชนะห้าทิศตอนกุโสต่อฝาก เต็ก)

117	27,27 มิ.ย.2530	-	รำฉุยฉายเพลงปี (วันสุนทรภู่)	ระบำศิลปปาชีพ, โขน(ศึกวิรุณจำบัง), พระอภัย มณี(อุศเรนกระอักอก)
118	31ก.ค., 1ส.ค.2530	-	รำถวายพระพร(สมเด็จพระ พระบรมฯ)	ระบำวีระชัยเพลงมหาวชิราลงกรณ์, โขน (ทำวสหัสเดชะผู้ยะโส), นิทราชาคริต(เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้วแหงหนี), ละครเสภาตลก(ขุน ศึก/เสมาไอ้คนตีดาบ)
119	21,22 ส.ค.2530	-	รำถวายพระพร	ระบำสตรีไทย, บัลเลต์(นาถมาตา), พระนล(ทม ยันตีสยมพร), โขน(ศึกแสงอาทิตย์), ละคร พื้นบ้าน(พระไพศรพณ์เจ้าแห่งรัฐชาติ)
120	25,26 ก.ย.2530	-	ระบำฉิ่ง, ระบำกรับ	โขน(ศึกสลุงตรีเมฆ), ราชาริราช(สัจจาธิษฐาน ของพ่อลาวแก่นท้าว), จั้วตลก(เอี้ยฮู)
121	30,31 ต.ค.2530	-	รำเบิกโรงฉุยฉายฮเนา ออกกระบำนางกอย	โขน(กุมภกรรณทนต์), นิทราชาคริต(อาบ หะชั้นแก่งตาย), ลิเกตลก (จันทโครพ/เปิด ผอบถึงรบโจร)
122	29,30 ม.ค.2531	-	ระบำเทพชุมนุม	อิเหนา(ตราสบเหล่า/แต่งกายขวา), สังข์ทอง (พระสังข์เลี้ยงเมืองและนางจันสลักขันทัก)
123	26,27 ก.พ.2531	บรรเลงและขับร้องศรีสุขหมามงคล ออกแสดงรำ "พรศรีสุข"		ไหว้ครูโนราออกซัดชาติตรี, ละครเบิกโรง ชาติตรี(แม่ศรีคงคา/ตำนานของคลี), ราชาริราช (สมิงพระรามเข้าเฝ้าและช้างประกายมาศตก หล่ม)
124	25,26 มี.ค.2531	/	รำเบิกโรงชุดพระคเณศร์ ประทานพร	ระบำ(อิฐเก่าก่อนเดียว), ละครพูด(เราคือคน ไทยของเสรี หวังในธรรม), ละครตลก(สังข์ ศิลป์ชัย/ฉลองเสนาภู่)
125	29,30 เม.ย.2531	/	รำถวายพระปีใหม่	การแสดงตำนานสงกรานต์, ผู้ชนะสิบทิศ(สาม ขุนพลตองอู)
126	27,28 พ.ค.2531	/	ระบำโบราณคดี(ทวาร วดี, ศรีวิชัย)	โขน(หนุมานชาญสมรภาค 2/อสุรผัดตามพ่อ), ผู้ชนะสิบทิศตอน2(เลาซีเข้าวัง)
127	24,25 มิ.ย.2531			ระบำโบราณคดี(ลพบุรี, เชียงแสน), พระอภัย มณี(เข้าถึงวังยังไม่ทันได้ทดลอง), ผู้ชนะสิบทิศ (แม่นมเลาซี)
128	29,30 ก.ค.2531	/	รำถวายพระพรวันพระ ราชสมภพสมเด็จพระเจ้าฟ้า มหาวชิราลงกรณ์ฯ)	ระบำโบราณคดี(สุโขทัย, อโยธยา), เงาะป่า(สอน บ่าวสาว), ผู้ชนะสิบทิศ(บ้านขุนวัง)
129	26,27 ส.ค.2531	/	รำถวายพระพรวโรกาส เฉลิมพระชนมพรรษา พระราชินี	การแสดงจากวงศ.ต่างๆ(ระบำชาวเขา, ระบำ ทอขึ้นตีนจก, ระบำทักษิณานคร, ระบำสานจุด , เชิงเชียงซ้อง, รำพนมรุ้ง, ระบำจักสาน, ระบำ

				ดินสอพอง, ระบายเบญจอัญมณี), ผู้ชนะสิบทิศ (จะได้ตบวช)
130	23,24 ก.ย.2531	/	ระบำรัตนมาลี	โขน(ประหารสีดา), ผู้ชนะสิบทิศ(เข้าดงกระเหรี่ยง)
131	28,29 ต.ค.2531	-	การแสดงประกอบเพลง (นาถมาตา, สมเด็จพระศรีนครินทร์)	ตำนานเทพนิยาย(พระสมุทรเทวี), ผู้ชนะสิบทิศ(สามแผลแค้น)
132	30,31 ธ.ค.2531	-	ระบำพรปีใหม่ จาก ศรีสุขนาฏกรรม พรจากพระรามและนางสีดา, อิเหนาและบุษบา, มังตราและนันทวัตี)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนไปเมืองแปร)
133	27,28 ม.ค.2532	-	ระบำเทพอัปสรพนมรุ้ง	ละครนอก(สุวรรณหงส์ ตอนชมถ้ำ) ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนพิณพิศवास)
134	17,18 ก.พ.2532	-	ระบำชุมนุมเผ่าไทย	ระบำศิลาชีพ, ละครเสภา(กากี ตอนพระยาครุฑลักกากี) ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนความลับมั่งฉงาย)
135	31มี.ค., 1 ม.ย.2532	-	ระบำมฤคระเริงออก พระรามตามกวาง-ระบำ ม้าอภรณ์เสนจับม้า	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนศัตรุเก่า)
136	28,29 เม.ย.2532	-	กบิลพรหมประทานพร	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนนาคะตะเซโบ)
137	26,27 พ.ค.2532	-	ละครเบิกโรง เรื่อง วัส สันตนิยาย	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนมังตราแตกทัพ)
138	30มี.ย., 1 ก.ค.2532	-	ละครนอก(พระอภัยมณี ตอนเพลงปีพิฆาต)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนใจจะเด็ด)
139	28,29 ก.ค.2532	-	การแสดงเผยแพร่ ณ ประเทศญี่ปุ่น(รำไหว้ครู มโนห์รา)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนหนี่งบุญคุณ)
140	25,26 ส.ค.2532	-	ละครใน(อิเหนา ตอนตัด ดอกไม้ฉายกริช)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนแม่ทัพคนใหม่)
141	27,28 ต.ค.2532	-	โขน(หนุมานชาญสมร ตอนมัจฉานุถวายตัว)	ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอน มะกะโทพาพระราชธิดาหนี)
142	24,25 พ.ย.2532	-	โขน(หนุมานชาญสมร ตอนอสุรผัดตามบิดา)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนแปรสะเทือน)
143	29,30	-	รำประเลง	โขน(บวงสรวงตรีมูรติ) รำกิ่งไม้เงินทองละคร

	ช.ค.2532			ใน ระเบียบรัตนมาลี ต้นกำรำเคียว
144	26,27 ม.ค.2533	-	ละคร(เสื่อโค กำเนิด พหลวิชัยและคาวี)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนข้างเผือกของ ใคร)
145	23,24 ก.พ.2533	-	โขน(นางลอย)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนยลพักตร์ทะเล แม่)
146	30,31 มี.ค.2533	-	โขน(หอกโมกขศักดิ์)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนเหยียบหงสา)
147	27,28 เม.ย.2533	-	ละครนอก(คาวี ตอนเผา พระขรรค์)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนมุ้งเฆมาตะ มะ)
148	25,26 พ.ค.2533	-	การแสดงเบิกโรง ชุด กำเนิดสุริยะและโสมเทพ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนหงสาวดีล้าน กลองรบ)
149	29,30 มิ.ย.2533	-	รำเบิกโรง ชุด อุยฉายเพลงปี่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน เข้าใจเมือง เคื่องใจมิตร)
150	27,28 ก.ค.2533	-	ระบำพามามอญ	ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอนพระยาน้อยชม ตลาด และ สัจจาธิฐานของพ่อลาวแก่นท้าว ถึงกินดินกลางใจเมือง)
151	31 ส.ค., 1 ก.ย.2533	-	การแสดงบัลเลต์เพลง นาถมาตา	ละครนอก(โกมินทร์ ตอน ปราปไพราพ- ไพรัญ)
152	28,29 ก.ย.2533	-	ระบำขมุนมเฝ้าไทย	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน แผลกลาง แสกหน้า)
153	26,27 ต.ค.2533	-	รำถวายชัยมงคลสมเด็จพระศรีนครินทร์ ราชชนนี ครบ 90พรรษา	การแสดงบัลเลต์ประกอบเพลงบรมราชชนนี ศรีนครินทร์, ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน เขยเถื่อนเยื่อนแปร)
154	30 พ.ย., 1 ธ.ค.2533	-	อาศิรวาทพระมหาธีร ราชเจ้า	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน น้ำจันทน์ น้ำใจ)
155	28,29 ธ.ค.2533	-	รำสดุดีสถมณัตนง วี(ครบรอบ200ปีเกิดกรม พระปรมาธิบดีชิโนรส)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน แม่ผู้ให้นม)
156	25,26 ม.ค.2534	-	รำถวายพรต้อนรับปีใหม่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน เกลือเป็น หนอน)
157	22,23 ก.พ.2534	-	รำประเลงเบิกโรง	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สีกพระ)
158	29,30 มี.ค.2534	-	รำถวายพระพร 36 พรรษาสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน มังตราต้อง ทวน)

159	26,27 เม.ย.2534	-	รำอวยพร ชุด พรจาก ทุ่งชะเทพี	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สอพิण्या พลาตเชิง)
160	31พ.ค., 1มิ.ย.2534	-	รำเบิกโรง ชุด ฉุยฉาย เพลงปี่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน พินัยกรรม เรือนร่าง)
161	28,29 มิ.ย.2534	/	ระบำวานรพงศ์	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนแปรคืนแปร)
162	26,27 ก.ค.2534	-	ระบำอสุรพงศ์	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน ตองอุ มาตุภูมิ)
163	27,28 ก.ย.2534	-	รำอวยพรแต่ข้าราชการ ในวาระเกษียณอายุ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนฤทธิ์ล้างนาง สนม)
164	25,26 ต.ค.2534	-	ระบำ โบราณคดี(ลพบุรี,สุโขทัย)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนนางสนมเข้า วัง)
165	19,30 พ.ย.2534	-	รำเบิกโรงถวายพระพร ชุด ทศพิธราชธรรม	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน เสน่ห์นาง สนม)
166	27,28 ธ.ค.2534	-	บทฉุยฉายอวยพรปีวอก	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนตะเลงเจ้า เล่ห์)
167	31 ม.ค., 1 ก.พ.2535	-	การแสดงจินตลีลา ประกอบเพลง สมเด็จพระ มิ่งแม่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนขอแลกเฉลย)
168	28,29 ก.พ.2535	-	รำอาศิรวาทราชสดุดี พระบาทสมเด็จพระพุทธ เลิศหล้านภาลัย องค์อัคร ศิลปินสยาม	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน ความจงรัก ของศิษย์)
169	27,28 มี.ค.2535	-	ระบำวิชณี หรือ จินรำพัด	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน รอยริ้วแห่ง มิตร)
170	24,25 เม.ย.2535	-	รำถวายพระพรพระราช นิพนธ์ในสมเด็จพระเทพ ฯ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน วันประลอง)
171	26,27 มิ.ย.2535	-	รำเบิกโรง ชุด ฉุยฉาย เพลงปี่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน โคนต้นโพธิ์)
172	31 ก.ค., 1 ส.ค.2535	-	รำฉุยฉายฤๅษีแดง	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน อุบายขัด ทอด)
173	28,29	-	รำถวายอาศิรวาทราช	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน รั้วกลองรบ)

	ส.ค.2535		สดุดีและพระพรชัยมงคล ครบ5รอบสมเด็จพระ นางเจ้าฯ	
174	25,26 ก.ย.2535	-	รำถวายพรแต่ข้าราชการ เกษียณอายุ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนกำแพงหงสาวดี)
175	30,31 ต.ค.2535	-	เบิกโรง ตริัมูรติ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สิ้นคว้นศึก หงสาวดี)
176	27,28 พ.ย.2535	-	เบิกโรงถวายพระพร ชุด ทศพิศทิศทิศ	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน ทิ้งหงสาวดี)
177	29,30 ม.ค.2536	-	รำถวายพร ชุด ลาปลิงอิง ปีไก่	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนแลกปิ่นเมือง)
178	26,27 ก.พ.2536	-	-	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน กรรมคู่ กรรม)
179	26,27 มี.ค.2536	-	ระบำโบราณคดี(เชียงใหม่, ทวารวดี)	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอนละคร แม่อิรว วดีเย็น)
180	30 เม.ย., 1 พ.ค.2536	-	รำสีนวน	ละครพันทาง(ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สุดท้ายแห่ง กรรม)
181	27,28 ส.ค.2536	-	การแสดงจินตลีลาถวาย พระพร ชุด สมเด็จพระ มิ่งแม่	โขน(นางกบผู้รักดี หรือ กำเนิดนางมณโฑ)
182	24,25 ก.ย.2536	-	รำเบิกโรง ชุด ไทยพระ ราชนิยม	ละครใน(อิเหนา ตอนเข้าเฝ้าและไหว้พระ) โขน(พระรามปูนบำเหน็จ)
183	29,30 ต.ค.2536	-	รำเบิกโรงละครในกิ่งไม้ เงินทอง	โขน(สหัสเดชะผู้ยะโสหรือ อสุราผู้ร้าย)โขน แนวตลก(ถวายลิง)
184	26,27 พ.ย.2536	-	-	โขน(พาลีสอนน้อง)
185	24,25 ธ.ค.2536	-	-	โขน(มารชื่อชื่อพิเภก)
186	28,29 ธ.ค.2537	-	-	ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอนสังข์จะสมิงนคร อินทร์)
187	25,26 ก.พ.2537	-	-	ละครนอก(โกมินทร์ ตอนโกมินทร์คะนอง)
188	24,25 มี.ย.2537	-	-	ละครนอก(โกมินทร์ ตอนปราบศิษย์หลวงซี)

189	27,28 ม.ค.2538	-	-	การแสดงละครพื้นบ้าน(ทำวคูลู้กับนางอ้ว)
190	12,13 พ.ค.2538	-	การแสดงรำเบิกโรงชุด ประเลง	รำอำนวยการพร(พรศรีสุข)การแสดงธรรมบันเทิง เบิกโรง(ที่มาแห่งเพลงสาธการ)ระบำชุมนุม เผ่าไทย,ละครเทพนิยายเบิกโรง(วิสันต นิยาย)
191	30 มิ.ย., 1 ก.ค.2538	-	-	การแสดงละคร(พม่าเสียเมือง ตอน วัน ประหาร)
192	25,26 ส.ค.2538	-	-	การแสดงละคร(พม่าเสียเมือง ตอน พม่าเสีย เมือง
193	29,30 ก.ย.2538	/	รำอวยพร	มโนห์ราบุชายัญออกชัตชาติตรี,มวคาคตเชือก, การต่อสู้ดาบสองมือ,พ้อนเล็บออกพ้อนแพน ,เซ็งโปงกลาง,เถิดเทิง,บรรเลงวงมโหรี,การขีด หนังสือใหญ่,โขน(ลักสีดา-ยกรบ)
194	27,28 ต.ค.2538	-	รำถวายราชสักการะ พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	ละครเสภา(อาบู่หะชั้น ตอน เพื่อนกินสิ้น ทรัพย์แล้วแทงหนี)
195	24,25 พ.ย.2538	-	-	ละครเสภา(อาบู่หะชั้น ตอน เพื่อนตายถ่าย แทนชีวาอาตม์)
196	29,30 ธ.ค.2538	-	ระบำกาญจนิเชก	ละครเสภา(อาบู่หะชั้น ตอน อาบู่หะชั้นแกล้ง ตาย)
197	26,27 ม.ค.2539	-	บทรำบูชาวิญญานท่าน พ่อใหญ่(พลตรีม.ร.ว.คึก ฤทธิ์ ปราโมช)	โขน(ศรนาคบาท ถึง ศรพรหมาสตร์)
198	31พ.ค., 1 มิ.ย.2539	-	-	ละครเสภา(ขุนช้างขุนแผน ตอน แต่งงานพระ ไวย ถึง ขุนแผนส่องกระจกมนต์)
199	28,29 มิ.ย.2539	-	-	การแสดงละครนอก(สังข์ทอง ตอนเลือกคู่-หา ปลา)
200	26,27 ก.ค.2539	-	-	ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอน มะกะโทถวาย ตัว)
201	27,28 ก.ย.2539	/	รำอวยพร	พลองไม้สั้น,หนังสือใหญ่ (จับลิงหัวค้ำ)โขน(นาง ลอย)
202	27,28 ธ.ค.2539	-	-	ละครพันทาง(ราชาธิราช ตอนพระเจ้าตรา พระยา)
203	28,29	/	ระบำจันทไทยไมตรี	การแสดงภาคเหนือ,ดาบสองมือ,การแสดง

	มี.ค.2540			ภาคใต้,ระบำศรีชัยสิงห์,การแสดงภาคอีสาน ,เดี่ยวระนาดเอกเพลงนกขมิ้น 3 ชั้น,การแสดงภาคกลาง.
204	25,26 เม.ย.2540	/	ละครนอกเรื่องเสือโค หรือคาวี ตอนกำเนิด พหลวิชัยคาวี	โขน(นารายณ์ปราบหนทุก หรือ กำเนิด ทศกัณฐ์
205	30,31 พ.ค.2540	-	การแสดงละคร (พระเตมีย์ใบ้)	การแสดงละคร(พระสุวรรณสาม,พระ เวสสันดร กัณฑ์มัทรี)

ที่มา ผู้วิจัย, 2563

จากการศึกษารายการแสดงศรีสุขนาฏกรรมที่รวบรวมนี้ พบว่ารายการ
ศรีสุขนาฏกรรมเป็นรายการแสดงที่เปิดโอกาสให้นายเสรี หวังในธรรมสามารถทางการแสดง คือ

1. การกำหนดแนวคิดทางการแสดง คือ การกำหนดรายการแสดงแต่ละ
ครั้งจะมีเนื้อเรื่องทางการแสดง เช่น การกำหนดแนวคิดการแสดงเรื่อง ดัวยงอนง้อในนาฏกรรม
(รายการศรีสุขนาฏกรรมครั้งที่ 7 วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2518) ประกอบด้วยการแสดงโขน เรื่อง
รามเกียรติ์ ตอน ท้าวสหัสเดชะงอน การแสดงละครเรื่องสังข์ทอง ตอน นางรจนางอน การแสดงโขน
เรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางเบญกายงอน การแสดงละครพันทาง เรื่อง ราชาธิราช ตอน สมิงพระราม
งอน เป็นต้น ทำให้เห็นได้ว่าลักษณะของจัดการแสดงตามแนวความคิดที่ต้องการนำเสนอ
2. การจัดทำบทการแสดง คือ โอกาสที่นายเสรี หวังในธรรมได้จัดทำบท
ประพันธ์ตามที่ได้กล่าวมาในข้างต้น คือ การประพันธ์บทจากการปรับปรุงจากของเก่า และการ
ประพันธ์ขึ้นใหม่ เพื่อใช้สำหรับการแสดง ซึ่งการจัดทำบทการแสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม ของ
นายเสรี หวังในธรรมนี้เป็นการนำบทการแสดงโขน ละครมาแนะนำตามแนวความคิดทางการแสดง
3. การเปิดโอกาสให้นาฏศิลป์ท่านอื่น คือ การเปิดโอกาสให้นาฏศิลป์
ท่านอื่นมีพื้นที่ทางการแสดง ว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้นาฏศิลป์
ลิเกที่มีโอกาสได้ร่วมการแสดงจากการจัดรายการศรีสุขนาฏกรรม คือ นายพร ภิรมย์ร่วมการแสดง
เมื่อ พ.ศ. 2518 นายสมศักดิ์ ภัคดี ร่วมการแสดง เมื่อ พ.ศ. 2518 บรรเทา ศิษย์หอมหวลร่วมการ
แสดง เมื่อ พ.ศ. 2519 เป็นต้น
4. การแสดงแนวตลก คือ การแสดงที่นายเสรี หวังในธรรมร่วมการแสดง
เอง โดยนำเนื้อเรื่องการแสดงอันเป็นที่รู้จักมาแสดงแนวตลก เช่น การแสดงละครนอกแนวตลก ตอน
พระยานอ้อมนมตลาด การแสดงเทศนาทรงเครื่องแนวตลก ตอน ชูชกทวงทวง การแสดงลิเกแนวตลก
เรื่อง พระอภัยมณี ตอน ปราบซีเปลือย เป็นต้น

นอกจากรายการศรีสุขนาฏกรรมซึ่งเป็นการออกแบบรายการของนายเสรี
หวังในธรรมแล้ว ยังมีรายการอีกจำนวนมากที่ท่านออกแบบรายการแสดงไว้ดังนี้

ตารางที่ 10: รายการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม

ลำดับที่	รายการแสดง
1	รายการศรีสุขนาฏกรรมพิเศษ
2	รายการสังคีตสายใจไทย
3	รายการคอนเสิร์ตสายใจไทย
4	รายการวันข้าราชการพลเรือน
5	รายการละครการกุศลของภาครัฐและเอกชน
6	รายการสุนทรภู่ครูของฉัน
7	รายการคู่ขวัญวรรณคดี
8	รายการสังครารู้ก่อนคูโชน
9	รายการดนตรีเป็นเพื่อนยามสบาย
10	รายการเพื่อผู้มีดนตรีการ
1	รายการดนตรีไทยประถมและมัธยม
12	รายการว่าด้วยวงปี่พาทย์
13	รายการว่าด้วยวงมโหรี
14	รายการวิวัฒนาการเสภา
15	รายการนารีศรีใส
16	รายการสี่สนวรรณกรรม
17	รายการศิลปวัฒนธรรมสัญจร
18	รายการกุโสดคอนเสิร์ต
19	รายการแผ่นดินธรรม (ภาพยนตร์สารคดีทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5)
20	รายการนาฏศิลป์จิตนาการ
21	รายการการเล่นพื้นบ้านของไทย
22	รายการระบำรำทำนอง
23	รายการร้องรำทำเพลง
24	รายการแสดงเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาทั้งภาครัฐและเอกชน
25	รายการแสดงดนตรีสำหรับประชาชน ณ สังคีตศาลา
26	รายการสาธิตนาฏศิลป์และดนตรีตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานราชการและเอกชน
27	รายการเราคือคนไทย ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์
28	รายการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีในงานเลี้ยงรับรองอาคันตุกะ ณ พระบรมมหาราช
29	รายการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี ณ ทำเนียบรัฐบาล
30	รายการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี ณ อุทยาน ร. 2 อัมพวา
31	รายการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีสำหรับเผยแพร่ ณ ต่างประเทศ
32	รายการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีสำหรับเผยแพร่ ณ โรงละครแห่งชาติ

33	รายการจัดทำวิดิทัศน์และเทปบันทึกเสียงเรื่องดนตรีและนาฏศิลป์แก่หน่วยงานราชการและเอกชน
35	รายการดนตรีไทยพรรณนา ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับดนตรีไทย เช่น ปี่พาทย์ประชันวง การบรรยายและสาธิตลักษณะวงดนตรีไทยทุกประเภท
34	รายการนาฏยาริธาน ว่าด้วยเรื่องการแสดงละครแบบต่าง ๆ เป็นการเปรียบเทียบกัน
35	รายการขับขานวรรณคดี ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับวรรณคดีต่าง ๆ ที่นำมาจัดทำเป็นบทนาฏกรรมและการบรรยายความรู้เกี่ยวกับเพลงต่าง ๆ จากบทกวีนิพนธ์การบรรยายและสาธิตการเห่เรือและการพายเรือในขบวนพระราชพิธีนอกจากนี้ยังมีการสาธิตการอ่านทำนองเสนาะจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ประกอบนาฏลีลา
36	รายการศรีสุขนาฏกรรม ว่าด้วยเรื่องการเล่นต่าง ๆ นับตั้งแต่โขนละครลิเกฟ้อนรำระบำเชิงการแสดงพื้นเมืองของแต่ละภาคและการแสดงละครแนวตลกจัดเป็นแบบสารพันบันเทิง
37	รายการธรรมะบันเทิง ว่าด้วยเรื่องการแสดงที่เกี่ยวกับธรรมะและศีลธรรม

ที่มา (เสรี หวังในธรรม, 2550)

รายการกุสโสดคอนเสิร์ต เป็นรายการแสดงดนตรีและการแสดงที่จัดขึ้นโดย นายเสรี หวังในธรรม เป็นรายการที่ส่งเสริมโอกาสให้ศิลปินผู้แสดงบทบาทจากละครพื้นทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ได้แสดงทักษะความสามารถทางการร้องเพลง ซึ่งนับนี้ได้ว่าเป็นรายการแสดงที่มีความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

4.4.3 การสร้างบทบาทการแสดง

การสร้างบทบาทการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม ถือว่าเป็นศิลปินอีกท่านหนึ่งที่มีความสามารถทางการแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพื้นฐานทางการแสดง คือ การแสดงบทบาทการแสดงให้กับนักแสดง โดยการแสดงบทบาทต่าง ๆ นี้ ท่านมีประสบการณ์โดยตรงจากการแสดงไม่ว่าจะเป็นบทตัวพระ ตัวนาง บทเบ็ดเตล็ด แม้กระทั่งบทตลกที่สร้างสรรค์ในการดำเนินเรื่อง ผลงานดังกล่าวสามารถรวบรวมไว้ตามตารางดังนี้ (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547)

ตารางที่ 11: ผลงานการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม

ลำดับที่	รายละเอียด
1	บทนางมณฑา ในละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอน มณฑาลงกระท่อม
2	บทซุชก ในละครชาตก เรื่อง มหาเวสสันดร
3	บทท้าวเสนาภุ ในละครนอก เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย
4	บทเถรฆวตใน ละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน
5	บทขุนแผน ในละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน
6	บทขุนช้าง ในละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน
7	บทปอง-เปือ ในละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน

8	บทนางทองประศรี ในละครเสภา เรื่อง ขุนช้างขุนแผน
9	บทอาจารย์คง ในละครนอก เรื่อง ไกรทอง
10	บทขุนพลมังสีนและบทมหาเถรกุโสดอ ในละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ
11	บทฤๅษี, บุโรหิต, เสนาผู้ใหญ่ ในละครชาตรี เรื่อง มโนห์รา
12	บทพราหมณ์, ฤๅษี, บาทหลวงในละครนอกเรื่องพระอภัยมณี
13	บทนางเกศสุริยงแปลง ในละครนอก เรื่อง สุวรรณหงส์
14	บทฤๅษี, นางคันทมาลี, นางเฒ่าทศประสาทในละครนอกเรื่องคาวี
15	บทนายมันปิ่นยาว ในละคร เรื่อง พระร่วง
16	บทฤๅษีสุมธ ในละครนอก เรื่องโกมินทร์
17	บทฤๅษี ในละครนอก เรื่อง รดเสน
18	บทหมักคุเทศก์ ในละครพันทาง เรื่อง พระลอ
19	บทมะตะยอ ในละครพันทาง เรื่อง ราชาริราช
20	บทประสันตา ในละครแต่งกายเครื่องชวา เรื่อง อิเหนา
21	บทเฮ้งกวยเซียน ในละครงิ้วไทย เรื่อง กัณฑ์นาค
22	บทกินห่วนหมื่นกั (มหาอำมาตย์) ในละครพันทาง เรื่อง พม่าเสียเมือง
23	บทมารีจ ในโขน เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนลักสีดา
24	บทฤๅษีโคบุตร ในโขน เรื่อง รามเกียรติ์
25	บทเทวดาตลก ในโขน เรื่อง รามเกียรติ์
26	บทเทวดาตลก ในละครพระราชานิพนธ์ ร. 9 เรื่องพระมหาชนก
27	การเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ อาทิ เต็นกำรำเคียว เพลงพวงมาลัย เพลงฉ่อย เพลงเรือ ลำตัด ลิเก ฯลฯ

ที่มา (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2547)

ภาพที่ 54: บทบาทการแสดงนางเฒ่าทศประสาธ
 ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
 รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ทักษะและความสามารถทางการสร้างบทบาทการแสดง การสร้างบทบาทการแสดงที่สำคัญอีกประการหนึ่งเรื่องบทบาทการแสดง คือ การสร้างความตลกของนายเสรี พบว่ามี การเป็นการสร้างตัวประเภทตัวตลก สอดแทรกเพิ่มเติมในบทละครทั้งที่ไม่เคยมีปรากฏมาก่อน คือ ตัวละครเจ๊กหนอม แสดงโดย นายถนอม นวลอนันต์ เป็นตัวละครตลกที่แทรกเพิ่มไปในการแสดง ละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ จนกลายเป็นตัวละครตลกที่บทบาทสำคัญตัวหนึ่งในเรื่อง ทั้งยังเป็น ภาพจำในการแสดงละครเรื่องดังกล่าว

การแสดงที่เป็นความตลกของนายเสรี หวังในธรรม พบว่าเกิดขึ้น 2 ลักษณะ คือ ความตลกที่เกิดขึ้นด้วยอุปนิสัย ความตลกที่เกิดขึ้นก่อนหรือหลังการแสดง และความตลกที่เกิดขึ้นขณะการแสดง นอกจากนี้ความตลกยังไม่ได้มีปรากฏเฉพาะในบทบาทการแสดงละครเท่านั้น ความตลกของนายเสรี ยังเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานส่วนตัว ตามบทสนทนาดังนี้

“ลุงครับ ผมมาพบนายเสรี ไม่ทราบที่ท่านอยู่ที่ไหน”

“ไอ้หนู โนน เขาทำงานโรงละคร อยู่ฝั่งโน้น” พอเดินไปไม่พบ ก็กลับมาที่เดิม ถามลุงคนเดิมอีกครั้ง

“ลุงครับ ผมไม่เจอนายเสรี ไม่รู้ว่าท่านอยู่ที่ไหน”

“ก็อยู่นี่แหละ เสรี หวังในธรรม” (สุวรรณอำภา, 2564)

ความตลกที่เกิดขึ้นก่อนหรือหลังการแสดง

ความตลกที่เกิดขึ้นก่อนหรือหลังการแสดง เป็นความตลกที่นายเสรี สร้างขึ้นในขณะบรรยาย ซึ่งจากการสังเกตจากวีดิทัศน์การแสดงทำให้พบว่า ความตลกของท่านมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ พบว่า

1. มีการเปิดเผยความเป็นส่วนตัว
2. คำเรียกระหว่างนายเสรีกับชมผู้จะใช้คำเรียกที่แสดงถึงความเป็นคนในครอบครัว คือ พี่ ป้า น้ำ อา ทำให้มีสถานะใกล้ชิดเหมือนคนในครอบครัว
3. มีอธิบายความรู้ก่อนชมการแสดง เรื่อง ประเภท รูปแบบ เรื่อง หรือเนื้อเรื่องที่จัดการแสดง โดยหยอกล้อกับคนดู ชวนให้ติดตามการแสดง หรือการหยอกล้อคนดูจากเหตุการณ์การแสดงครั้งก่อนที่จบลงแล้วยังประทับใจ

ความตลกที่เกิดขึ้นขณะการแสดง

ความตลกที่เกิดขึ้นขณะการแสดง เป็นความตลกที่นายเสรี แสดงบทบาทของตัวละครที่ปรากฏในเนื้อเรื่องการแสดงตอนต่าง ๆ โดยทั่วไปจากการแสดงพบว่า โดยส่วนมากท่านนิยมเล่นตัวดำเนินเนื้อเรื่องหลัก สำหรับดำเนินเนื้อเรื่อง เช่น ทำวทุมราช จาก เรื่อง มโนห์รา ตอน เลือกคู่ พระฤๅษีโคบุตร จาก เรื่อง รามเกียรติ์ ตอน ถวายลิง ซึ่งพบว่ามีลักษณะความตลก ดังนี้

1. การหยอกล้อนักแสดง
2. การหยอกล้อตัวเอง
3. การหยอกล้อผู้ชม
4. การรำด้วยท่าทางเกินพอดี

ซึ่งการหยอกล้อดังกล่าว เป็นมุขที่แสดงความตลกที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ได้เตรียมกันที่เรียกว่า มุกสด เช่น

1. การหยอกล้อนักแสดงหรือนักดนตรี

การหยอกล้อนักแสดงหรือนักดนตรี เป็นการสร้างความตลกที่หยอกล้อนักแสดงหรือนักแสดง พบว่าการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม มักหยอกล้อนักแสดง ดังตัวอย่าง

การแสดงในรายการศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ ชุด นารีศรีใส ตอนที่ 12 การแสดงละคร
มโนห์รา (ชายล้วน) ตอน เลือกคู่ นายเสรีแสดงเป็นท้าวทุมราชความตลกระหว่างการแสดงจากบท
การแสดงเช่น

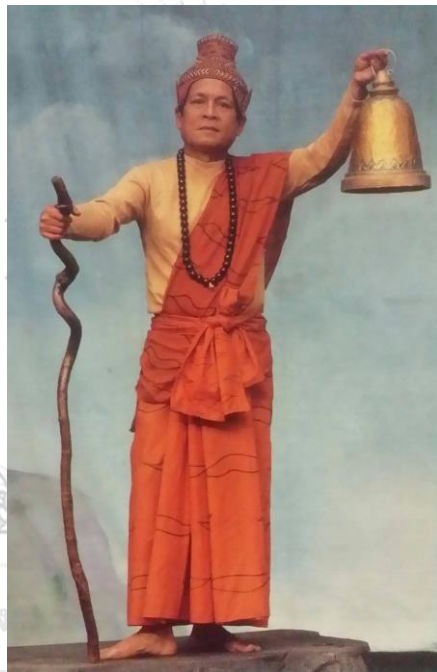
บทพระสุธนเลือกคู่

“จงพิณิจพิศดูหมู่ธิดา

มโนห์ราคนไหนบอกให้แจ้ง”

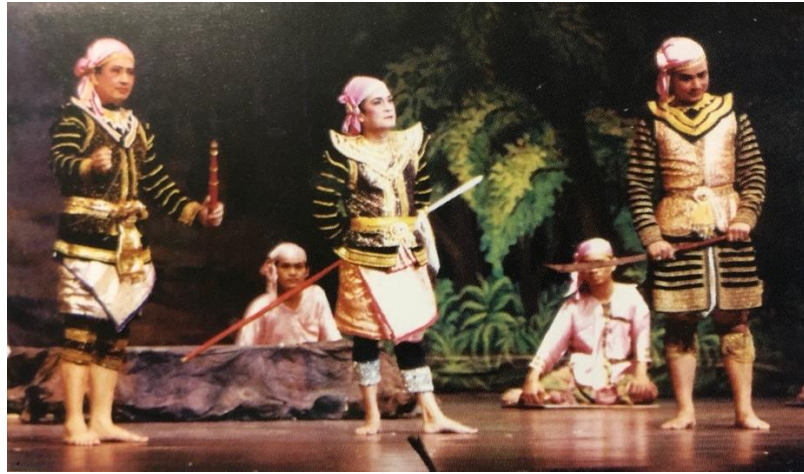
เจรจา

ท้าวทุมราช: เอาละ ในเมื่อเจ้าว่า รักลูกเรามโนห์ราจริงแล้ว จงเลือกลูกมโนห์รา ลูกสาวเรานั้นคนไหน
ถ้าเจ้าเลือกได้แล้ว อย่าลืม บอกไอ้แจ้ง (หมายถึงนักร้องที่นักร้องเพลง คือ อาจารย์แจ้ง คล้ายสีทอง)

ภาพที่ 55: พระฤๅษีจากการแสดงละคร เรื่อง พระอภัยมณี

ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 56: ชุนพลมังสินธุ์ จากการแสดงละครพื้นทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ตอน สามชุนพล
ที่มา หนังสือบทละครเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ภาพที่ 57: ชูชกในการแสดงทางโทรทัศน์ เรื่อง มหาเวสสันดร
ออกอากาศเมื่อ พ.ศ. 2533

ที่มา <https://www.facebook.com/1496527093931256/photos/pb.100046468304708.-2207520000../2834609883456297/?type=3>, สืบค้นเมื่อ 21 พฤษภาคม 2563

ภาพที่ 58: นางมณฑา จากละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอน มณฑาลงกระท่อม

ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 59: บาทหลวงจากละครนอก เรื่อง พระอภัยมณี

ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 60: นายมันปิ่นยาว จากละคร เรื่อง พระร่วง
ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

ภาพที่ 61: ชุนช้างจากละครเสภา เรื่อง ชุนช้างชุนแผน
ที่มา หนังสือครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ
รูปแบบความเป็นครูผู้ถ่ายทอด และสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

นอกจากผลงานการแสดงละครแล้ว นายเสรี หวังในธรรมยังได้รับเชิญให้ไป
ร่วมกับศิลปินนักแสดงที่มีชื่อเสียง เช่น การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ด

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ดโชว์

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ดโชว์ เป็นคอนเสิร์ตของนาย
ธงไชย แมคอินไตย์ (เบิร์ด ธงไชย) เริ่มจัดแสดงครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2529

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ดโชว์ เป็นการจัดการแสดง
สอดแทรกการแสดงทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีแขกรับเชิญเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงหลากหลายท่านร่วม
แสดงในคอนเสิร์ตดังกล่าว โดยมีปรากฏการณ์เชิญนาฏศิลป์ร่วมแสดงในการแสดงคอนเสิร์ตนี้ ดังนี้

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ด ครั้งที่ 2 จัดคอนเสิร์ตใช้ชื่อว่า
“คอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ด อีกแบบ” จัดแสดงระหว่างวันที่ 25 ถึง 28 มิถุนายน พ.ศ. 2530 จัดแสดง
ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จัดแสดงจำนวน 7 รอบ จำนวนผู้เข้าชมจำนวน 14,000 คน มีแขก
รับเชิญ คือ ครอบครัวแมคอินไตย์ กลองยาวคณะดุริยประณีต ลำตัดแม่ประยู และอารีย์ สหเวชภัณฑ์
(นักเต้นระบำ)

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ดโชว์ครั้งที่ 5 จัดคอนเสิร์ตใช้ชื่อว่า “ความสุข ความทรงจำ
ไม่มีที่สิ้นสุด” จัดแสดงระหว่างวันที่ 23 สิงหาคม ถึง 15 กันยายน พ.ศ. 2534 จัดแสดงที่
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จัดแสดงจำนวน 29 รอบ จำนวนผู้เข้าชม จำนวน 58,000 คน มีแขก
รับเชิญ คือ ลำตัดแม่ประยูร สโมสรผิงน้อย และชมรมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

การแสดงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดเบิร์ดโชว์ครั้งที่ 6 จัดคอนเสิร์ตใช้ชื่อว่า “อยากเห็นท้องฟ้าเป็น
อย่างไรในฝัน” จัดแสดงระหว่างวันที่ 16 ถึง 28 สิงหาคม พ.ศ. 2537 จัดแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่ง
ประเทศไทย จัดแสดงจำนวน 16 รอบ จำนวนผู้เข้าชม จำนวน 32,000 คน มีการแสดงพิเศษแขก คือ
การแสดงลิเก โดย นายเสรี หวังในธรรมรับบทพระอาจารย์ฤๅษี นายประสาธ ทองอร่ามรับคนบตออก
แขก และนักแสดงรับเชิญ เช่น นัท มีเรีย ขจรศักดิ์ รัตนนิสสัย ดวงกมล ลิ้มเจริญ ศรีทธา ศรีทธาทิพย์
และวันชัย เผ่าวิบูลย์

สำหรับการแสดงคอนเสิร์ตครั้งที่ 6 นี้ ตามที่นายเสรี หวังในธรรมที่รับเชิญให้ไปร่วมแสดงนั้น
นายเสรี ได้อธิบายกระบวนการฝึกซ้อมการแสดงลิเกระหว่างนายเสรีกับนายธงไชย แมคอินไตย์ ไว้ว่า
“คือเบิร์ดเขาก็งานมาก ผมก็งานเยอะ มาซ้อมใหญ่กันจริง ๆ ครั้งหรือสองครั้ง ส่วนใหญ่ก็ถ่ายทอด
ผ่าน ‘ครูม้วน กับ ครูตลับ’ ผมก็ร้องใส่เทป รำบันทึกลงในวีดิทัศน์ แล้วเบิร์ดเค้าก็ดู มาซ้อมกันจริง ๆ 2
หนเท่านั้นเอง เป็นการแสดงที่ค่อนข้างแปลก เพราะเราถ่ายทอดกันผ่านเทคโนโลยี”

ส่วนพี่เบิร์ดเองก็นับถือ อาจารย์เสรี ในฐานะพ่อครู เป็นอาจารย์ที่มีความกรุณาและรวมถึง
มีฝีมือที่เรียกว่า มีความเป็น “เด็กแนว” ที่สามารถทำให้ภาษาที่ใช้ ไม่ตลกขบขันหรือฟังดูเซย แถมยังรับส่ง
มุกอย่างสนุกสนานได้อย่างดีเยี่ยม (แมคอินไตย์, 2564)

ภาพที่ 62: ฤๅษีในการแสดงลิเก รายการคอนเสิร์ตแบบเบิร์ด เบิร์ดโชว์ ครั้งที่ 6
ที่มา <https://www.facebook.com/watch?v=141165047820041>,
สืบค้น 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ภาพที่ 63: การบรรยายก่อนการแสดงชุดระบำไดโนเสาร์ ที่โรงเรียนนายร้อย จปร.

ทิวา มิ่งมงคล หวังในธรรม

4.4.4 การแสดงนาฏกรรมไทยในต่างประเทศ

การแสดงนาฏกรรมไทยในต่างประเทศ เป็นการเผยแพร่งานนาฏกรรมอย่างหนึ่งที่มีการเผยแพร่ ณ ต่างประเทศครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2444 โดยนายบุศย์มหินทร์ (เอนก นาวิกมูล, 2545) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเผยแพร่นาฏกรรมไทยในต่างประเทศเป็นเครื่องมือศิลปะการแสดงของชาติไทย นอกจากการแสดงเพื่อมุ่งเน้นความบันเทิงแล้ว การแสดงนาฏกรรมยังเป็นแสดงออกถึงการเจริญทางไมตรีระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่ง เพราะเป็นการแสดงที่ไม่ได้แอบแฝงซึ่งผลประโยชน์ระหว่างประเทศ ประกอบกับการแสดงที่สร้างความสุขและความบันเทิงเป็นยังจรโลงชาวต่างประเทศที่รับชมการแสดงอีกด้วย

การเผยแพร่นาฏกรรมไทยในต่างประเทศยังคงดำเนินเรื่องมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อมีการสถาปนากรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. 2477 การเผยแพร่นาฏกรรมไทยในต่างประเทศจึงเป็นภาระกิจสำคัญอย่างหนึ่งของกรมศิลปากร การแสดงนาฏกรรมไทยไปเผยแพร่ยังต่างประเทศครั้งแรกของกรมศิลปากร คือ การจัดการแสดงโขนเพื่อไปช่วยงานราชาภิเษกสุลต่านกัลหันตัน เมื่อ พ.ศ. 2487 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2487)

เมื่อนายเสรี หวังในธรรมเข้ารับราชการในตำแหน่งศิลปินจัตวา แผนกดุริยางค์ไทย กรมศิลปากร ทำให้มีหน้าที่ในการจัดการแสดง และการเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในต่างประเทศตามที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

4.4.4.1 การเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในฐานะผู้ติดตาม

การเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในต่างประเทศตามอธิบายข้างต้นนั้น นายเสรี หวังในธรรมเดินทางไปจัดการแสดงครั้งแรก ในการแสดงดนตรีที่ประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. 2504 มีนายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรเป็นหัวหน้าคณะกรรมการแสดง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2504a) เนื่องในงานแสดงดนตรีของตะวันออกและตะวันตก (1961 Tokyo East-West Music Encounter) กำหนดการแสดงมีจัดขึ้นระหว่างวันที่ 21 เมษายน ถึง 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 เริ่มแสดงเวลา 20.30 น. รายการแสดงครั้งนั้นประกอบด้วย 1. การบรรเลงเพลงโหมโรง 2. รำแม่บท 3. เตียวระนาดเอกเพลงเชิดนอกประกอบการแสดงหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา. 4. รำซัดซาตรี 5. โขน ชุดลักนางสีดาและยกบ จบการแสดงเวลา 22.30 น. (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2504b) โดยนายเสรี หวังในธรรมรับหน้าที่บรรเลงฉาบ แสดงเป็นโคบุตรฤๅษี และมโหธร (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2504b)

จากการเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในต่างประเทศครั้งนั้นซึ่งถือว่าเป็นครั้งแรกของนายเสรี หวังในธรรม แสดงให้เห็นได้ว่าท่านมีความสามารถในการแสดงดนตรีและนาฏศิลป์และเกิดความรู้ความเข้าใจในการจัดการแสดง ซึ่งส่งผลต่อการจัดการแสดงในครั้งต่อมา อีกทั้งยังคงได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติราชการเผยแพร่การนาฏกรรมในต่างประเทศเรื่อยมา กระทั่งมีความเข้าใจต่อกลุ่มผู้ชมของชาวต่างชาติ ประกอบกับความรู้ทางด้านดนตรีและนาฏกรรมเป็นอย่างดี เมื่อท่านจัดรายการแสดงไปเผยแพร่ยังต่างประเทศ

4.4.4.2 การเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในฐานะผู้จัดการแสดง

การเผยแพร่การนาฏกรรมไทยในฐานะของผู้จัดการแสดงนี้ โดยนายเสรี หวังในธรรมเริ่มจัดการแสดงไปเผยแพร่ต่างประเทศตั้งแต่ราว พ.ศ. 2528 เมื่อเริ่มดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสำนักการสังคีต กรมศิลปากร รูปแบบการจัดการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมนี้มีลักษณะการจัดการแสดง ตามที่ขวัญ คงถาวร กล่าวไว้ว่า

การจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทยไปต่างประเทศของนายเสรี หวังในธรรม ท่านทราบถึงแนวคิดการจัดงานที่จะจัดการแสดง โดยนำเสนอนาฏศิลป์ไทยที่มีแนวคิดสัมพันธ์กับรูปแบบงาน เช่น การแสดงต่างประเทศเรื่องข้าว ก็จะจัดการแสดง เต็มกำรำเคียว ไปแสดง” (ขวัญใจ คงถาวร, 2564)

วิธีการประสานงานการแสดงต่างประเทศของนายเสรี หวังในธรรม ยังมีลักษณะของการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยวตามคำพูด คือ “เมื่อตกลงเรื่องการแสดงต้องเป็นที่ยุติก่อนการแต่เจอปัญหาคือผู้ประสานงานขอเพิ่มรอบการแสดง ไม่เป็นไปตามที่ข้อตกลงตั้งแต่ต้น ท่านจึงทำให้ปฏิเสธว่าจะไม่แสดง แม้จะเดินทางไปถึงสถานที่แสดง ขอให้จัดตามที่ตกลงกันมาตั้งแต่ต้นเท่านั้น” (วรรณพินี สุขสม, 2563)

รายการนาฏศิลป์ไทยที่ไปแสดงต่างประเทศ มีการจัดการแสดง คือ “การจัดการแสดงต่างประเทศนั้น จะจัดการแสดงตามที่ได้รับเชิญไปแสดง ตามวัตถุประสงค์ของงาน

ที่ประสานงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งการแสดงหลักที่ขาดไม่ได้สำหรับจัดแสดงต่างประเทศนั้น คือ การแสดงโขน เนื่องจากนายเสรี ท่านต้องการนำเสนอการแสดงโขนนี้ให้เป็นที่รู้จักกับต่างประเทศมากขึ้น” (ศุภชัย จันทรสุวรรณ, 2564)

การแสดงนาฏศิลป์ไทยต่างประเทศของนายเสรี หวังในธรรม พบว่ามี การรวบรวม ประเทศที่ไปจัดการแสดงไว้ เช่น ประเทศภาคพื้นทวีปยุโรป 10 ประเทศ ประเทศบรูไน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศแคนาดา และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น การเผยแพร่การแสดงต่างประเทศของนายเสรี หวังในธรรม จะจัดการแสดงตามที่ได้รับการประสานงานจากทั้งหน่วยงาน ภาครัฐบาลและเอกชน

การจัดการแสดงที่ไปเผยแพร่ต่างประเทศนั้น เป็นการสะสมประสบการณ์ ของท่านเอง ตั้งแต่เริ่มเข้ารับราชการที่กรมศิลปากร ทำให้มีโอกาสไปแสดงหลายประเทศ ทั้งยังได้ทำหน้าที่ในฐานะนักแสดง นักดนตรี ผู้พากย์-เจรจาโขน และระหว่างการจัดการแสดงในต่างประเทศ จะมีการศึกษาดูงานการแสดงของประเทศอื่น ๆ ทำให้มีประสบการณ์และความเข้าใจในการจัดการ ทางด้านนาฏกรรมได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 64: นายเสรี หวังในธรรมเล่นฉิ่งในการเผยแพร่ดนตรี นาฏศิลป์ ณ ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2504
ที่มา สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ภาพที่ 65: ภาพถ่ายรวมคณะนาฏศิลป์ญี่ปุ่น-ไทย พ.ศ.2504
ที่มา สักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

4.5 คุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม

คุณูปการของเสรี หวังในธรรม คือ แนวทางการสร้างงานนาฏกรรมที่เริ่มต้นทำขึ้นจากท่านที่สร้างไว้เพื่อเป็นแบบอย่าง จากการศึกษาของการสร้างนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ทำให้สามารถสรุปคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมที่ปรากฏขึ้น โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

4.5.1 การสร้างบทรการแสดง

4.5.2 สร้างนาฏศิลป์

4.5.3 สร้างคนดู

4.5.1 การสร้างบทรการแสดง

การสร้างบทรการแสดง จากการศึกษาพบว่า การสร้างบทรการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1. การปรับปรุงบทรการแสดง และ 2. การประพันธ์บทรละครขึ้นใหม่

4.5.1.1 การปรับปรุงบทรการแสดง

การปรับปรุงบทรการแสดงของนายเสรี หวังในธรรม เป็นการแสดงปรับปรุงบทรการแสดง โดยการปรับปรุงบทรเพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง คือ การปรับปรุงบทรให้มีความกระชับ หรือการขยายบทให้มากยิ่งขึ้น การปรับปรุงในลักษณะนี้เป็นการใช้ความรู้ประกอบทักษะทางด้านวรรณศิลป์ทางเชิงบทรละคร อีกทั้งต้องมีประสบการณ์ในการปรับปรุงบทรละครอย่างมาก แสดงให้เห็นว่านายเสรี หวังในธรรมเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในการปรับปรุงบทรการแสดง โดยจาก

บทโขน ละครที่รวบรวมตามที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่านายเสรี หวังในธรรมปรับปรุงบทการแสดง โขนเกือบทุกตอน

นอกจากนี้ลักษณะวิธีการปรับปรุงบทของนายเสรี หวังในธรรม มีดังนี้
1. ตัดบทให้กระชับ 2. สอดแทรกบทการแสดง 3. เปลี่ยนบทโขน ละครเป็นบทเจรจา ตัวอย่างการปรับปรุงบทเพื่อขยายความ ตามบทละครเรื่องอภัยมณี ดังนี้

แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์	มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด	ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักอยู่สองสถาน	บิดามารดารักเป็นผล
ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แก่กายตน	เกิดเป็นคนคิดเห็นจึงเจรจา
แม้ใครรักก็มั่งชั่งชงตอบ	ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา

“ณ หลานหนอพ่อจงจำเป็นตำรา	เป็นตำรับวิชารักษาดัว
รักษาตนพันภัยอย่าให้ผิด	อย่าพ้องต้องคิดในเชิงชั่ว
ในเชิงเช่นว่านี่ไม่มีมัว	ไม่มีหมายกลายกลัวที่พาด่าน
ที่พาลเพศจงละสลละล้าง	สละสลีปลีกห่างทางสมาน
ทางสมัครนักราชัญฉลาดการ	ฉลาดกิจคิดอ่านในข้อควร
ในข้อคำจงจำทำเกิดหนา	ทำเกิดหนอนัดตาอย่าหันหวน
อย่าหันเล่ห์ลูกสุขสำรวล	สุขสำราญนานควรในข้อคำ”

(การประพันธ์เพิ่มในบทละครดั้งเดิมโดยนายเสรี หวังในธรรม)

รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา	รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี
------------------------	-------------------------

(ประสาธ ทองอร่าม, 2563)

จากลักษณะการขยายบทละครนี้แสดงให้เห็นว่า การปรับปรุงเพื่อขยายบท เป็นทักษะทางด้านวรรณศิลป์ที่สอดแทรกอย่างมีชั้นเชิง หากผู้ชมไม่ชมการแสดงในบทละครดังกล่าว จึงอาจทำให้ไม่สามารถจับความแตกต่างจากสำนวนบทของเดิม

การปรับปรุงการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมนี้พบว่าท่านปรับปรุง บทการแสดงเพื่อใช้ในการแสดงตามโอกาสต่าง ๆ ทั้งนี้ ส่วนมากพบว่าปรับปรุงบทการแสดงขึ้นเพื่อใน แสดงในรายการศรีสุขนาฏกรรม ซึ่งเป็นรายการที่ท่านจัดการแสดง

4.5.1.2. การประพันธ์บทการแสดงใหม่

การประพันธ์การแสดงใหม่ เป็นการสร้างสรรค์ของนายเสรี หวังในธรรม จากแรงบันดาลใจ หรือจากกระแสนิยมในขณะนั้นมาสร้างเป็นบทสำหรับใช้ในการแสดง ซึ่งมีบทละครที่แต่งขึ้นใหม่จำนวนหลายเรื่อง บทละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ละครเรื่องปุ่นจิ้นที่ ได้รับความนิยมจากการเผยแพร่ทางโทรทัศน์ท่านก็ดัดแปลงเป็นบทละคร หรือบทประพันธ์เรื่องใหม่

เช่น ตำนานลานเท ตำนานพระยากงพระยาพาน หรือและนอกจากนี้ยังมีบทการแสดงตำนานของคลี หรือคำสาปพระอิศวร เป็นบทตำนานการแสดงที่นายเสรี หวังในธรรมแต่งขึ้นใหม่ ดังตัวอย่างดังนี้

บทการแสดงตำนานของคลี

คำบรรยายนำการแสดง

ละครชาตรี อันเป็นศิลปะการแสดงเก่าแก่อย่างหนึ่งของไทย มีวิวัฒนาการตามยุคสมัยมาโดยลำดับ การแสดงละครชาตรีอันเป็นพื้นเดิม นั้น เกิดขึ้นจากการผสมผสานกันระหว่าง “โนรา” ศิลปะพื้นบ้านทางภาคใต้ กับการแสดง “ละคร” ศิลปะการแสดงทางภาคกลาง เรื่องที่นิยมแสดงกันในยุคต้น ๆ จึงเป็นเรื่องเดียวกัน คือ เรื่องมโนห์รา จากนั้นจึงแยกตัวแยกวิธีการแสดงเป็นคนละแบบอย่าง ทั้งวิธีการแสดงและเนื้อเรื่องที่แสดง

ประเพณีการจัดแสดงละครชาตรีในแบบโบราณนั้น มักแสดงกับพื้นดิน โดยปลูกโรงกับพื้นขนาดไม่สู้กว้างแต่สิ่งซึ่งนิยมทำและขาดเสียมิได้อย่างหนึ่ง คือที่กลางโรงละครชาตรีสมัยก่อน ต้องจัดทำเสาปักไว้และเอาของหรือที่ใส่อาวุธชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในท้องเรื่อง พาด, พิง หรือ ผูกแขวนไว้ แต่ในปัจจุบันจะไม่นิยมปฏิบัติกันแล้ว

อันเสากลางโรงละครชาตรีที่กล่าวถึงนี้ เรียกกันว่า “เสาของคลี” มีตำนานเล่าสืบทอดกันมาโดยพิสดาร ดังที่จะปรากฏเป็นการแสดง ตำนานเสาของคลี ต่อไปนี้

- เริ่มการแสดง -

- ปี่พาทย์ทำเพลงวา -

(เทวดานางฟ้า 2 คู่ ออกนั่งตามที่ พระวิษณุกรรม ออกนั่งเตียง พระอิศวรและพระอุมาออกนั่งเตียง)

- ร้องเพลงฟ้าคะนอง -

เมื่อนั้น

ประทับเตียง เคียงคู่ พระอุมา

- ร้องเพลงเงินชายอ้อย -

หลากพระทัย ในที่ สโมสร

ดูลดน้อย คล้อยหาย ไปทุกที

จึงมี เทวราช โองการ

เทพบุตร อัปสร ทั้งหลายไซ้

- ร้องเพลงโยนดาบ -

เมื่อนั้น

นบหัตถ์ ทูลบรม เทวัญ

ไปเพลินชม ร้องรำ เล่นบำเทิง

ของพ่อเทพ สิงหร ผู้ลือชา

พระอิศวร มหาเทพ นาถ

ท่ามกลาง เทพสภา อิบตี

บรรดาเหล่า เทพนิกร อัปสรศรี

ไม่อิงมี คึกคัก นำหนักใจ

ถามเทพ บริวาร ขานไข

ไปไหน ไม่มา พร้อมหน้ากัน

พระวิษ ญกรรม รั้งสรรค์

อันบรรดา เทพบุตร และนางฟ้า

รื่นเริง นาฏกรรม ทำท่า

กับแม่ศรี คงคา ชนนี้

- ร้องเพลงร่ายชาติตรี -

ได้ฟัง
เอ๋ยเทพ ปกาศิต ฤทธิ
เอาแต่ ร้องรำ ทำเพลง
พาเอา เทวา สุรารักษ์

แค้นคั่ง หฤทัย ดั่งไฟจี้
ชะมนุษย์ กาลี วุ่นวายนัก
โถมเฉง จุ้นจ้าน รำคาญหนัก
ไม่พัก อยู่สวรรค์ ชั้นฟ้า

- ร้องเพลงทะเลบ้า -

กูขอ กำหนด สาปสรรค
อุปสรรค สารพัด อัตรา
เล่นเมื่อไร อย่าให้ มีคนชม
ตรัสแล้ว ชวนเทพ นคราญ

ให้มัน วุ่นวาย ขายหน้า
เต็มด้วย ริษยา สาธารณ
ที่นิยม ละลต หมดทุกย่าน
คืนเข้า วิมาน รัตนา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

- พระอิศวร พระอุมา และเทวดา เข้าโรง เหลือแต่พระวิษณุกรรม -

- ร้องเพลงขวัญอ่อน -

เมื่อนั้น
ใหนัก สมเพท เวทนา
พิโรธ เพียงเรื่อง กะจิตริด
จะให้สิ้น ร้องรำ ระเบ้าบรรพ์

พระวิษ ณุกรรม นาคา
อนิจจา พระบรม เทวีญ
ประกาศิต เป็นบาป สาปสรรค
โลกนั้น จะสุข ได้อย่างไร

- ร้องเพลงร่ายนอก -

จำจะลง ไปช่วย คุ่มครอง
คิดแล้ว เสด็จจาก นภาลัย

ปกป้อง ศิลปะ ไฉ้งได้
ลงไป สู่พื้น ปฐพี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

- พระวิษณุกรรมเข้าโรง -

- ท้ายเพลงเชิดแม่ศรีคงคากับเทพสิงหอรอก -

- ร้องเพลงร่ายชาติตรี 2 -

เมื่อนั้น
กับเทพ สิงห ร่วมฤดี
ได้เวลา มาสู่ ที่ประชุม
ทั้งสอง แม่ลูก จึงชวนกัน

แม่ศรี คงคา มารศรี
หน้าที่ ร้องรำ ระเบ้าบรรพ์
ฝูงชนชุม นุ่มอยู่ หลากหลั่น
รำซัด ผัดผั้น บันเทิงใจ

- ดนตรีทำเพลงซัดชาติตรี -

- แม่ศรีคงคาและเทพสิงหารำซัด -

- ท้ายรำซัดเปิดเสียงกัมปนาทกระพริบไฟ -

- ร้องเพลงสิงโลดชาติตรี -

เดชะ คำสาป สุรารักษ์
แม่ลูก มีอัน เป็นไป
ให้เจ็บปวด เมื่อยขบ ไปทั่วร่าง
ดิ้นรน ทนทุกข์ ทรมาน

ก็ประจักษ์ เป็นผล ไม่พ่นได้
บังเกิด โรคไข้ ภัยพาล
ต่างงวย ต่างงง นำสงสาร
เพียงชีวาน จะดับ ยับไป

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -
- แม่ศรีคงคากับเทพสิงหราชชวนเซล้มสลบ -
- พระวิษณุกรรมออก -
- ร้องเพลงเชื้อ -

เมื่อนั้น
 สุดแสน เวทนา อาลัย
 พระวิษณุกรรม เป็นใหญ่
 จึงเสกให้ สิ้นทุกข์ ทรมาน

- ปี่พาทย์ทำเพลงร่ำ -
- แม่ศรีคงคา และพ่อเทพสิงหราชฟื้นขึ้น แล้วถวายบังคม -
- ร้องเพลงเวสสุกรรม -

แล้วองค์ เทพเจ้า ฤทธิ
 จึงมี เทวราช โองการ
 มีจิต จำนง สงสาร
 ประทาน แนะนำ กรรมวิธี

- ร้องเพลงเทวาประสิทธิ์ -

นับแต่นี้ ต่อไป จนภายหน้า
 จงทำหลัก ปักค้ำของค้ำ
 ทำพิธี เคารพ นบบูชา
 เราจะมา อยู่กับเจ้า เป็นประจำ
 เมื่อเวลา เริงสนุก ทุกถิ่นที่
 ให้มี อยู่ระหว่าง กลางโรงรำ
 ทุกเวลา เข้าสาย บ่ายค่ำ
 มีให้ใคร กระทำ ย้าย

- ร้องเพลงบรรพต -

สั่งเสร็จ ประทาน พรชัย
 แล้วเสด็จ จากพื้น ปรุพี
 จงมีใจ แสนสนุก สุขศรี
 คืบไป สู่ที่ พیمانชัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด -

การประพันธ์บทใหม่ของนายเสรี หวังในธรรมนับว่าเป็นการประพันธ์บทนำเสนอมานำเสนอผ่านรูปการแสดงนาฏจารีต ทั้งนี้จากการผลงานการประพันธ์บทนี้ยังเป็นการเพิ่มเรื่องที่สามารถใช้ในการแสดง ประกอบกับลักษณะของการตามแบบอย่างของอาจารย์เสรี หวังในธรรมนั้นเป็นการสร้างบทการแสดงประกอบความบันเทิงควบคู่กับความบันเทิงในขณะรับชมการแสดงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางการแสดงของท่าน ทั้งยังนำเสนอในรูปแบบการแสดงที่ยังคงรักษาจารีตทางการแสดงไปเป็นอย่างดี

นับว่าวิธีการประพันธ์ของนายเสรี หวังในธรรมเป็นทักษะและความสามารถด้านหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นอัจฉริยะ ประกอบการนำเสนอในรูปแบบการแสดงประเภทต่าง ๆ ได้อย่างลงตัว นับว่าเป็นคุณูปการอีกอย่างหนึ่งที่ท่านสร้างบทการแสดงขึ้นไว้ให้แสดงในเวลาต่อมา

4.5.2 สร้างนาฏยศิลป์

การสร้างนาฏยศิลป์นายเสรี หวังในธรรม เป็นการเปิดโอกาสและให้พื้นที่แก่นาฏยศิลป์ที่มีความสามารถ ได้แสดงทักษะและความสามารถทางการแสดง นับว่าเกิดขึ้นจากความรักและความเมตตาในการส่งเสริมศิลป์จากนายเสรี หวังในธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างนายเสรี หวังในธรรมกับนาฏศิลป์นั้นมักจะเป็นบุคคลที่คุ้นเคยกันมาอย่างยาวนาน และเป็นที่ยุติกันเป็นอย่างดี ทั้งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาตามงานราชการ ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการในสำนักการสังคีต กรมศิลปากร แม้กระทั่งครู และนักเรียนจากวิทยาลัยนาฏศิลป์

นายเสรี หวังในธรรมมักมองเห็นถึงความสามารถทางการแสดงของเฉพาะบุคคล อีกทั้งความคุ้นเคยของศิลปินบางท่านที่รู้จักกันมาตั้งแต่สมัยยังเป็นนักเรียน และให้การอุปถัมภ์ศิษย์ให้ความรู้ จนกระทั่งสามารถเข้าออกภายในบ้านพร้อมกันกับท่านได้ ประหนึ่งเลี้ยงดูเสมือนเป็นลูก หลานราวกับเป็นคนในครอบครัว แสดงให้เห็นได้ว่าคุณเป็นบุคคลที่เห็นอุปนิสัยความไว้วางใจของแต่ละบุคคล และเน้นความสามารถทางการแสดงอีกอย่างหนึ่ง ทำให้เมื่อมีโอกาสทางด้านการแสดงท่านจึงผลักดันในบรรดานาฏศิลป์ทั้งหลายได้แสดงทักษะได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังสนับสนุนและส่งเสริมตลอดมา

ตามที่นายเสรี หวังในธรรมอธิบายความถึงการส่งเสริม ศิลปินกับการแสดงไว้ว่า “การเลือกนักแสดงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องผู้ชนะเลิศนี้เพราะรู้จักนิสัยกันมาก่อนอยู่แล้วว่าแต่ละคนเป็นอย่างไร นิสัยใจคอเป็นอย่างไรถึงให้แสดงเป็นตัวนั้น ๆ เช่น บทบาทจะเด็ด แสดงโดยปกรณ์ พรพิสุทธิ์ เพราะเห็นว่าเหมาะสม เพราะจะเด็ดเป็นทั้งนักรบ นักรัก และมัจฉา แสดงโดยศุภชัย จันทรสุวรรณ ตัวนี้มีปัญหาคือ รูปร่างค่อนข้างเล็ก แต่มีทักษะและความสามารถทางด้านการแสดงและได้รับความชื่นชมผู้ชมเป็นอย่างสูง” (ชลประทาน, 2534)

การสร้างศิลปินของนายเสรี หวังในธรรมนั้นนับว่าเป็นคุณูปการสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้แสดงได้มีโอกาสแสดงทักษะฝีมือและความสามารถ และการเลือกนักแสดงของท่านนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ศิลปินเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น การสร้างนาฏศิลป์ ไม่ใช่เพียงเฉพาะกับคนที่มี ความคุ้นเคยระหว่างนายเสรี หวังในธรรมกับผู้บังคับบัญชาหรือลูกศิษย์เท่านั้น หากพิจารณาจากการเปิดโอกาสให้นาฏศิลป์มีพื้นที่ในการแสดงความสามารถแล้ว บุคคลนอกหน่วยงานได้ร่วมงานกับท่านยังได้รับโอกาสในการร่วมการแสดงกับท่านอีกด้วย เช่น ชินกร ไกรลาส พิสมัย วิไลศักดิ์ บุญเลิศ นาจพิณิจ พร ภิรมย์ สมศักดิ์ ภักดี บรรหาญ ศิษย์หอมหวล เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า การสร้างนาฏศิลป์ของนายเสรี หวังในธรรมนี้เป็นการสร้างศิลปินที่ปราศจากข้อแลกเปลี่ยนที่ไร้ผลประโยชน์แอบแฝง ซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตาต่อผู้ร่วมงาน โดยมีได้มองว่าคุณเหล่านั้นจะเป็นอย่างไร เพียงแค่มีโอกาสที่เหมาะสมประกอบกับความสามารถของศิลปินนั่นเอง จะมองได้ว่านายเสรี หวังในธรรมเป็นผู้สร้างนาฏศิลป์อย่างแท้จริง

4.5.3 สร้างคนดู-ผู้อุปถัมภ์

การสร้างคนดูของนายเสรี หวังในธรรม นับว่าเป็นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก กับคนดู คือ คนดูเป็นกลุ่มผู้ชมการแสดงที่เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของนาฏกรรม เพราะความสำเร็จของการแสดงหากไม่สามารถทำให้ดูเกิดประทับใจในการแสดง และสามารถทำให้กลุ่มคนดูติดตามผลงานไม่ว่าจะแสดงที่ใด ก็นับว่าเป็นผลของความสำเร็จของการแสดงด้วย

การสร้างคนดูของนายเสรี หวังในธรรม ท่านสร้างคนดูให้มีความรู้ในก่อนชมการแสดง เป็นการสร้างความรู้ตามกลุ่มและระดับของผู้ชมว่า มีการรับรู้ประเด็น สาระ เนื้อหาอย่างง่ายมากน้อยเพียงใด ซึ่งกลุ่มผู้ชมจากการแสดงของท่าน ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ก่อนการแสดงจะมีการบรรยายเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหาและการแสดง ไม่ว่าจะเป็นการแสดง โขน ละครประเภทต่าง ๆ นับว่าเป็นการให้ในการชมการแสดง

การสร้างคนดูเมื่อได้รับความประทับใจในการแสดง กลุ่มผู้ชมเหล่านี้ยังให้การสนับสนุนผลงานของนายเสรี หวังในธรรม นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือในการจัดการแสดงเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ทางด้านนาฏกรรมตามโอกาสต่าง ๆ โดยขอความอนุเคราะห์มายังสำนักการสังคีต กรมศิลปากรในความควบคุมของนายเสรี หวังในธรรมไปแสดงยังสถานที่ราชการต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา โรงเรียนสตรีวรนาถ โรงเรียนวัดสน ฯลฯ

การสร้างคนดูของนายเสรี หวังในธรรมมิใช่เพียงแต่ต้องการกลุ่มผู้ชมเพียงอย่างเดียว แต่การสร้างคนดูของท่านเป็นการสร้างความรู้ให้กับผู้ชม ในว่าจะจะเป็นกลุ่มคนในแต่ละช่วงอายุ ท่านใช้วิธีการนำเสนอพร้อมการบรรยายในการแสดงเพื่อให้ความรู้กับผู้ชม อีกทั้งยังสร้างบรรยากาศความสนิทสนมระหว่างนายเสรี หวังในธรรมกับผู้ชม ทำให้ไม่ใช่เรื่องยากหากกลุ่มผู้ชมจะชื่นชอบทั้งจากการแสดงและนายเสรี

นอกจากการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมที่ความนิยมอย่างมากแล้ว ยังมีกลุ่มผู้อุปถัมภ์ละครที่ให้การสนับสนุนผลงานของนายเสรี หวังในธรรมที่สำคัญท่านหนึ่ง คือ

ท่านผู้หญิงเชิญ พิศลยบุตร เป็นบุตรสาวของพระยาสมบัติยานุกูล (ฉิม พิศลยบุตร) หลานของหลวงสาทรราชายุทธ์ ((ยม พิศลยบุตร) ผู้ชุดคลองสาทร)

ท่านผู้หญิงเชิญ พิศลยบุตรเป็นเจ้าของธุรกิจโรงเรียน คือ โรงเรียนสตรี-วรนาถบางเขน ท่านผู้หญิงเชิญเป็นบุคคลที่นายเสรี หวังในธรรมยกย่องและมีความสำคัญมากท่านหนึ่ง เมื่อถึงวันคล้ายวันเกิด คือวันที่ 9 เมษายนทุกปี จะมีการจัดการแสดงทุกปี เริ่มครั้งแรกวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2533 (เชิญ พิศลยบุตร, 2537) ณ โรงเรียนสตรีวรนาถบางเขน

สรุปท้ายบท

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลชีวิตและผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมตั้งแต่หัวข้อที่ 4.1 นาฏศิลป์ชายระดับสากลกับงานนาฏกรรม ผู้วิจัยพบว่า ในต่างประเทศมีนาฏศิลป์ชายที่สร้างสรรค์งานนาฏกรรมแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ และศิลปินชายแต่ละคนจะมีทักษะ ความสามารถ เฉพาะด้าน ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏกรรม เช่น คันอามิ คิโยสึงุ (Kan`ami Kiyotsuga) อิวาล วาลแบร์ก (Ivan Valberkh) ปิออตร์ อิลิช ไชคอฟสกี (Pyotr Ilyich Tchaikovsky) วาสลาฟ จินสกี (Vaslav Nijinsky) เหมย หลันฟาง (Mei Lanfang) จาง อี้โหมว (Zhang Yimou)

หัวข้อที่ 4.2 นาฏศิลป์ชายในประเทศไทยกับงานนาฏกรรม โดยมุ่งเน้นศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่า นาฏกรรมเมืองค้ประกอบหลายส่วน มีนาฏศิลป์ชายทำหน้าที่สร้างงานเฉพาะด้าน ประกอบทักษะ ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์การทำงานเฉพาะด้าน ตามหน้าที่ในองค์ประกอบของนาฏกรรม ซึ่งบุคคลแต่ละท่าน มีทั้ง เจ้านาย พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง บุคคลทั่วไป ในการสร้างสรรค์นาฏกรรม ทำหน้าที่ตามบทบาทของตน คือ เจ้าของคณะละคร ผู้อำนวยการ

การสร้าง ผู้กำกับการแสดง ผู้ประพันธ์บท ผู้ช่วยออกแบบท่ารำ-ผู้แสดง ผู้บรรจเพลง ผู้สร้างเพลง และผู้ทำฉาก นับว่าเป็นผู้ทรงความรู้ทางด้านนาฏกรรม เป็นต้นแบบและมีเป็นแนวทางต่อการสร้างงานในสมัยต่อมา

สำหรับหัวข้อ 4.3 การศึกษาภูมิหลังของนายเสรี หวังในธรรม พบว่า ในแต่ละช่วงเวลาของท่าน มีประสบการณ์สะสมความรู้ ทักษะจากการศึกษาจากโรงเรียนนาฏศิลป์ ตลอดจนจากการศึกษาดูงานจากต่างประเทศ ประกอบกับการใฝ่รู้ของท่าน ทำให้เป็นการสะสมองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

ในหัวข้อ 4.4 การสร้างสรรค์ผลงานของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม ซึ่งจากศึกษารวบรวมผลงานต่าง ๆ ของท่าน พบว่า ผลงานของท่านมีจำนวนปริมาณมาก สามารถจัดกลุ่มในการศึกษาเพื่อหาถึงกระบวนการการสร้างสรรค์ของท่าน ซึ่งการสร้างสรรค์ผลงานของท่านเกิดจากปัจจัยของสภาพนาฏกรรมที่แวดล้อม คือ การสร้างสรรค์จากหน้าที่ทางการรับราชการ หรือแม้กระทั่งการสร้างสรรค์ผลงานที่เกิดจากการร่วมงานภายนอกองค์กร

หัวข้อ 4.5 คุณูปการของนายเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรมนี้ สาเหตุของการสร้างสรรค์ผลงานก่อให้เกิด เป็นแนวความคิดริเริ่มในกระบวนการทำงานนาฏกรรม คือ การวางแนวทางของการสร้างที่ท่านมีความคิดสร้างสรรค์ มีการปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ถือเป็นการสร้างโอกาสและเป็นแนวทางต่อผู้ร่วมงานกับท่านในส่วนต่าง ๆ ขององค์กร นับว่าเป็นคุณประโยชน์ที่สร้างไว้แก่นาฏศิลป์ ตลอดจนวงการนาฏกรรมไทยในปัจจุบัน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

นาฏยศิลป์ชายเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏกรรม ทำหน้าที่สร้างสรรค์ความบันเทิงต่อสังคม อีกทั้งยังเป็นจรรโลงสังคมแฝงความตระหนักให้แก่ผู้ชม ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของบริบททางสังคม

โลกนาฏกรรมประกอบด้วย ศิลปะและศาสตร์ที่มีความหลากหลาย พบว่าการทำงานนาฏกรรม มีลักษณะการทำงานร่วมกันของศิลปินหม่มาก ซึ่งเป็นผู้ที่ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมารวมกันทำงานเป็นกลุ่มโดยมีศิลปินหลักหนึ่งท่านเป็นหัวหน้างาน หรือผู้อำนวยการหรือผู้กำกับที่มีศักยภาพ ในการควบคุมแนวคิด แต่พบว่าบางครั้ง ศิลปินมีความชำนาญในงานนาฏกรรมทำให้สร้างสรรค์องค์ประกอบทางด้านนาฏกรรมหลายด้าน สำหรับประเทศไทยยังปรากฏผู้มีอัจฉริยะภาพ เช่น พระมหากษัตริย์ โดยธรรมชาติต้องศึกษาศิลปศาสตร์ หรือแม้แต่พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงทำหน้าที่ในงานนาฏกรรมหลายด้าน เป็น ผู้อำนวยการ ผู้กำกับ ผู้เขียนบท การออกแบบกระบวนท่ารำ ล้วนแต่ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวงการนาฏกรรมไทย

วิทยานิพนธ์เรื่องฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณูปการของเสรี หวังในธรรมด้านนาฏกรรม โดยมุ่งเน้นศึกษาชีวิตและผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม นอกจากการศึกษาวิจัยโดยใช้ทฤษฎี แนวคิดทางด้านนาฏกรรม ได้แก่ ทฤษฎีนาฏยองค์กร (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b) ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ (Michell, 2530) และแนวคิดการเขียนบทละคร (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547b) ทำให้เป็นแนวทางศึกษาชีวิตและผลงานนาฏกรรมของนาฏยศิลป์ที่สำคัญที่มีภูมิหลังของชีวิต ครอบครัวและบริบทแวดล้อม

เมื่อศึกษาข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัยแล้ว ทำให้ได้คำตอบจากการวิจัยและสรุปได้ว่า แต่ละช่วงชีวิตมีผลต่อการสร้างผลงานนาฏกรรมต่อนายเสรี มีลำดับการทำงานในแต่ละช่วง ได้แก่ ช่วงวัยเรียน ช่วงวัยทำงาน ช่วงการศึกษาต่างประเทศ และช่วงการสร้างผลงานด้วยตัวของท่านเองในระยะแรก ในแต่ละช่วงเวลาที่ท่านได้ศึกษา เรียนรู้ ตลอดจนการสะสมและแลกเปลี่ยนทักษะทางด้านนาฏกรรม

ช่วงชีวิตของนายเสรี หวังในธรรมต่องานนาฏกรรมแต่ละช่วง สรุปได้ดังนี้

ช่วงวัยเรียนที่ 1 ท่านเริ่มดนตรีสากลจากพระเจนดุริยางค์ (นายปีเตอร์ ไรต์) ที่โรงเรียนนาฏศิลป์ (ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์) ได้รับการศึกษาตามหลักสูตรการเรียนทางด้านวิชาศิลปะ ในขณะที่ท่านยังสนใจและขอศึกษานาฏกรรมในแขนงต่าง ๆ ได้รับการฝึกฝนการแสดงโขนและการขับร้องเพลงไทย จากครูผู้เชี่ยวชาญ คือ อาจารย์เจริญ เวชเกษม อาจารย์โชติ ดุริยประณีต อาจารย์เข้มซ้อย ดุริยประณีตและอาจารย์ประเวช กุมุท อีกทั้งยังมีความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มเติมยังได้การเรียนทักษะทางด้านภาษาไทยจากอาจารย์อบ ไชยวสุ ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี 2529 (สาขาวรรณศิลป์-หัตถศิลป์) ช่วงเวลานี้ท่านยังได้รับโอกาสจากครูโขนให้แสดงในบทบาทเขนยักษ์ ทั้งยังได้ร่วมแสดงบทตัวประกอบในการแสดงละครประเภทต่าง ๆ และช่วงก่อนจบการศึกษาได้สร้างสรรค์การ

แสดงประกอบในการแสดงดนตรีสำหรับประชาชนเป็นปีแรก นับว่าช่วงเวลานี้เป็นพื้นฐานและสร้างประสบการณ์ที่สำคัญทางนาฏกรรม

สำหรับช่วงเวลาทำงาน ขึ้นเมื่อท่านสำเร็จการศึกษาระดับนาฏศิลป์ชั้นสูง จากโรงเรียนนาฏศิลป์ ในปี พ.ศ.2498 ท่านบรรจุในตำแหน่งข้าราชการศิลปป็นจัตวา แผนกดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ช่วงเวลาการทำงานนี้เป็นช่วงเวลาที่มึหน้าที่จะต้องแสดงความสามารถตามหน้าที่ราชการ ในนอกจากทักษะความรู้ทางด้านดนตรีแล้ว ท่านยังได้เริ่มแสดงทักษะทางด้านการประพันธ์บทละคร เรื่อง รถมเสน เมื่อ พ.ศ. 2500 ร่วมกับครูผู้เชี่ยวชาญในยุคสมัยนั้น

สำหรับนายเสรี หวังในธรรมที่ผ่านมามีได้ทำงานที่มีความหลากหลายทางด้านนาฏกรรม ทั้งทางด้านดนตรี นาฏกรรมและการประพันธ์บท อีกทั้งในช่วงเวลานี้มีการแสดงนาฏกรรมที่มีความนิยมที่ร่วมสมัยในขณะนั้น คือ การแสดงของหลวงวิจิตรวาทการ การแสดงบัลเลต์มโนห์ราของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และการแสดงโขนธรรมศาสตร์ที่ก่อตั้งขึ้นโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการสะสมความรู้จากสภาพนาฏกรรมที่เกิดขึ้น

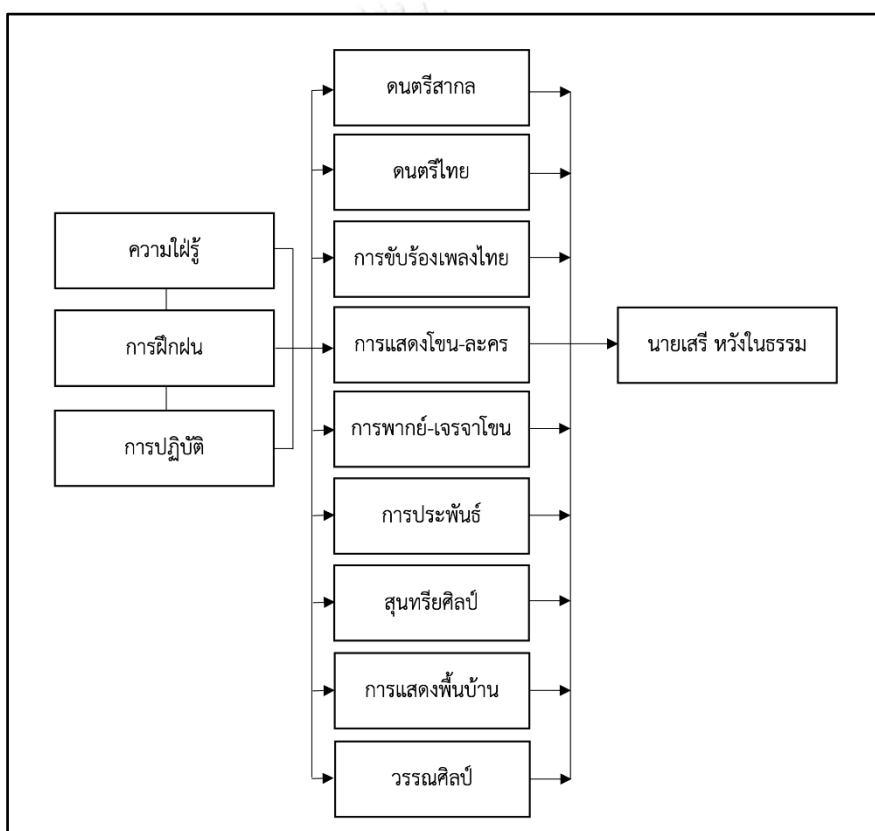
ช่วงเวลาที่สำคัญอีกช่วงหนึ่ง หลังจากการรับราชการได้ไม่นาน เกิดเหตุเพลิงไหม้โรงละครอนศิลปากร (ด้านข้างพระที่นั่งศิวโมกขพิมาน) ใน พ.ศ. 2503 นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น ได้รับคัดเลือกให้นายเสรี หวังในธรรมศึกษาดูงาน ที่ ศูนย์การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ระหว่างตะวันออก-ตะวันตก จากมหาวิทยาลัยฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา (East-West Center University of Hawaii) ระหว่าง ปี พ.ศ. 2507 – พ.ศ. 2508 ช่วงเวลานี้ท่านได้ศึกษา ดูงานเกี่ยวกับการออกแบบการแสดงงานทางด้านโรงละคร เป็นระยะเวลา 9 เดือนเศษ ช่วงเวลานี้ท่านได้ศึกษาภาษาอังกฤษพื้นฐานสำหรับการสื่อสาร แต่การเรียนหลักที่สำคัญ การสร้างสรรค์การแสดง ตลอดจนการช่วยเหลืองานทางด้านโรงละคร คือ งานฉาก งานเทคนิคโรงละคร งานจัดสร้างเครื่องแต่งกาย ซึ่งระหว่างการศึกษาดูงานนี้ท่านเป็นตัวแทนเผยแพร่นาฏกรรมไทยให้กับผู้ศึกษาที่เข้าชมการศึกษาภายในมหาวิทยาลัย สิ่งที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ การแสดงถึง กระบวนการการสร้างสรรค การฝึกหัด-ฝึกซ้อม ตลอดจนการออกแบบการแสดง กรทั้งสามารถจัดผลสัมฤทธิ์การแสดงละครมโนห์ราเป็นภาษาอังกฤษได้เป็นที่สำเร็จ

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา จึงกลับมารับราชการตำแหน่งศิลปป็นด้านดนตรีไทย ณ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ประกอบกับความรู้ที่มีจึงมีโอกาสได้ร่วมงานกับ นาฏยศิลป์ชั้นครูผู้ใหญ่หลายท่าน เช่น ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ อาจารย์มนตรี ตราโมท อาจารย์ละมุล ยมะคุปต์ อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ซึ่งล้วนเป็นผู้ความเชี่ยวชาญทั้งทางดนตรี นาฏยศิลป์โขน-ละคร

ช่วงการนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ได้มีผลงานทั้งทางการแสดงนาฏกรรมแขนงต่าง ๆ การบรรเลงดนตรี ตลอดจนงานประพันธ์บทการแสดงด้วยฝีมือท่านคนเดียว คือ บทโขน เรื่อง รามเกียรติ์ ชุด พาฬีสอนน้อง จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ พ.ศ. 2517 และยังมีผลงานทางด้านการประพันธ์บทการแสดงจากร่วมงานกับผู้อื่น แม้กระทั่งการปรับปรุงบทการแสดง และการประพันธ์บทการแสดงขึ้นใหม่ต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก

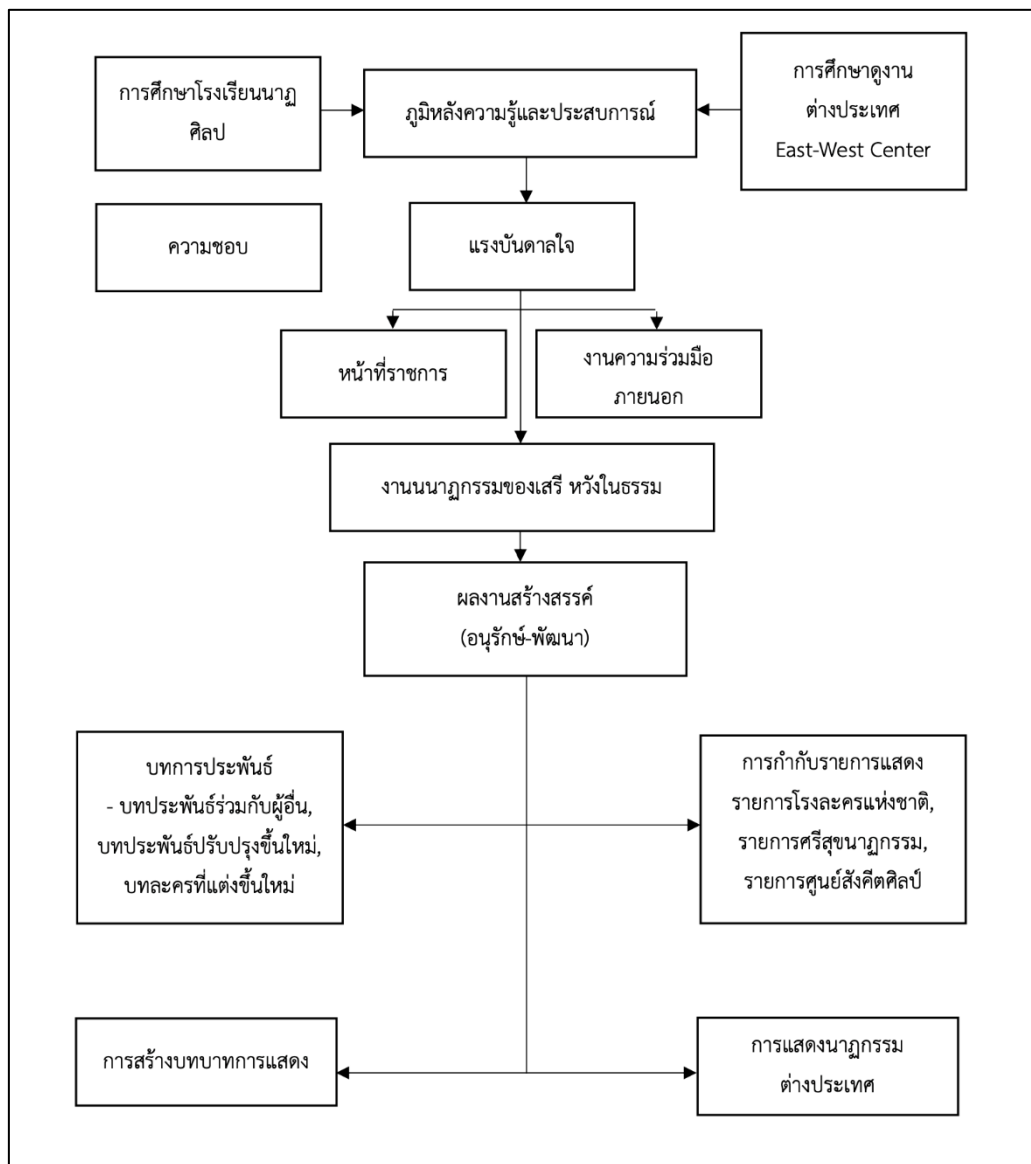
กระบวนการสร้างนาฏกรรมของเสรี หวังในธรรม เป็นนางค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ มาสร้างสรรค์งานนาฏกรรมเป็นประเภทต่าง ๆ คือ บทโขน-ละคร บทระบำ บทเพลง อีกทั้งท่าน ยังสร้างสรรค์งานนาฏกรรมเป็นการอนุรักษ์พัฒนา คือ การสร้างสรรค์ดำเนินการแสดงตามแบบนาฏย จาริต ถือเป็นอนุรักษ์จาริตทางนาฏกรรม และยังมี การสร้างสรรค์ผลงานชิ้นใหม่ที่สามารถ ตอบสนองตามแนวคิดของท่านเองด้วยการนำเสนอเนื้อเรื่องใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน การสร้าง นาฏกรรมของท่านทำหน้าที่ในการด้านต่าง ๆ คือ การประพันธ์บท การออกแบบรายการ ผู้แสดง และที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการนำการแสดงนาฏศิลป์ไทยเผยแพร่ผ่านทางสื่อในรูปแบบต่าง ๆ

ช่วงชีวิตและผลงานนาฏกรรมในแต่ละช่วง สามารถสรุปเป็นแผนภูมิความรู้ต่อการสร้าง นาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมดังนี้

ภาพที่ 66: ภาพแสดงภูมิความรู้นาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม
ที่มา ผู้วิจัย

ในส่วนต่อไปนี้เป็นกรอภิปรายข้อค้นพบและสังเคราะห์ที่เกิดจากการศึกษาในวิทยานิพนธ์ ส่วนแผนภูมิที่ 2

ภาพที่ 67: ภาพการสร้างผลงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม ที่มา ผู้วิจัย

นายเสรี หวังในธรรมเป็นผู้ที่มีทักษะไหวพริบ มีความใฝ่รู้ และสะสมประสบการณ์ แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังมีความสนใจในงานนาฏกรรมแขนงต่าง ๆ และความสนใจในการอ่านหนังสือ วรรณคดี บทละคร ทำให้มีทักษะทางด้านภาษาในวรรณศิลป์การประพันธ์ในฉันทลักษณ์ ตลอดชีวิตของท่านยังสนใจสร้างสรรค์ผลงาน กอปรกับหน้าที่ทางราชการและตำแหน่ง จึงทำให้มีโอกาสสร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมเป็นจำนวนมาก จากการทำงานของท่านจึงการสร้างงานด้วยการ

รักษางานตามแบบนาฏยจารีต ด้วยวิธีการสร้างสรรค์เชิงการอนุรักษ์-พัฒนา คือ การรักษาแบบแผนการแสดง แต่การสร้างสรรค์ด้วยการดำเนินเรื่องที่มีความแปลกใหม่ แหวกแนว ผสานในผลงานที่สร้างสรรค์ได้อย่างยอดเยี่ยม

แนวทางการสร้างงานนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรมได้รับแนวทาง อิทธิพลจากสภาพบริบทแวดล้อมทางนาฏกรรม มีการแสดงละครสมัยหลวงวิจิตรวาทการ และสมัยนายอนิต อยู่โพธิ์เป็นแนวทางดำเนินรอยตาม ทั้งมีศิลปินชั้นครูหลายท่านที่ได้ร่วมงานในหลายตำแหน่ง งานทางด้านดนตรี บทประพันธ์ เพลง-ดนตรี นาฏกรรมแขนงต่าง ๆ อีกทั้งการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ เป็นการสะสมประสบการณ์เรียนรู้

การสะสมองค์ความรู้ทั้งจากการศึกษาในระบบการศึกษา และจากความรู้ใฝ่เรียนที่เป็นการสนใจเฉพาะตน ประกอบกับโอกาสการศึกษาดูงานการจัดการแสดงที่ต่างประเทศ เป็นการรวบรวมบ่มเพาะสะสมวิชาความรู้ ที่ทำให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ประยุกต์ปรับใช้ความรู้อย่างมีคุณภาพ และผลงานเป็นที่ประจักษ์ยอมรับ

ความใฝ่เรียนใฝ่รู้ของนายเสรี หวังในธรรมมีอย่างต่อเนื่องประกอบกับการรับการศึกษาดูงานที่ศูนย์การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมตะวันออก-ตะวันตก ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ท่านได้ความรู้ทางด้านการออกแบบการแสดง และการบริหารการแสดงด้วยตนเอง ทั้งการออกแบบรูปแบบการแสดง การออกแบบการแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ประยุกต์เครื่องดนตรี และการฝึกหัด หลังจากสำเร็จการศึกษาดูงาน จึงนำมาปรับใช้ในการทำงานนาฏกรรมอย่างเป็นระบบทำให้มีแนวทางการทำงานอย่างมีคุณภาพ

การสร้างบทรการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมใช้เวลาในการสะสมความรู้ เลือกลงเนื้อหาที่ต้องการสร้างสรรค์บทรการแสดง โดยใช้ช่วงเวลาก่อนการประพันธ์บทรการแสดงหลังเวลาเลิกงาน ช่วงค่ำหลังรับประทานอาหารเย็นที่บ้านพักส่วนตัว โดยการประพันธ์มีมูลเหตุแรงบันดาลใจที่ทันสมัย สอดคล้องกับเหตุการณ์ทางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว ปรับปรุงขึ้นเป็นบทละคร ทั้งยังปรับเปลี่ยนบทรการแสดงให้เหมาะสมกับประเภทของการแสดง และสถานที่ แม้กระทั่งกลุ่มผู้ชมตามโอกาสที่แตกต่างกัน บทรการแสดงมีการปรับปรุงยังนำเสนอเนื้อเรื่องที่มีลักษณะพิเศษ คือ ประเด็นของตัวละครหรือมุมมองเนื้อเรื่องที่ยังคงยึดตามแนวโครงเรื่องเดิม แต่ทำให้เกิดความกระชับ ให้ผู้รับชมดูไม่เบื่อหน่าย

บทรการแสดงของท่าน มีการนำเสนอด้วยการขยายความจากเนื้อเรื่องเพื่อสร้างความรู้ และบทรการแสดงส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาปรับให้กระชับ เหมาะสมกับระยะเวลาในการจัดการแสดง บทรการแสดงจะประกอบด้วย ตัวละครที่ปรากฏในฉาก การแบ่งวรรคบทประพันธ์ เพลงดนตรี ซึ่งการกำหนดรายละเอียดทำให้ผู้แสดงรู้ลำดับการแสดง และนักดนตรี นักร้องเข้าใจจังหวะคำร้องที่เหมาะสม สัมพันธ์กับอารมณ์ในการดำเนินเรื่อง ผลงานจากบทประพันธ์ของนายเสรี หวังในธรรมถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งลักษณะการทำงานด้านบทประพันธ์โขน-ละคร สิ่งที่สำคัญของนายเสรี หวังในธรรม พบว่า 3 ลักษณะ คือ 1. การปรับปรุงบทประพันธ์ดั้งเดิม เพื่อให้เกิดความกระชับในการแสดงโดยใช้วิธีปรับปรุงบท 2. การปรับปรุงบทประพันธ์เพื่อนำเสนอให้กับตัวละครเป็นสำคัญ เช่น ตัวหนุมาน ในการแสดงโขน ตอน หนุมานชาญสมร 3. การแต่งบทรการแสดงใหม่ เช่น ตำนานนางสงกรานต์

นายเสรี หวังในธรรม มีประเพณีผลงานที่หลากหลาย ทั้งบทบาทการกำกับดูแล ผู้อำนวยการแสดง จัดการแสดง ผู้กำกับ ผู้ฝึกซ้อม ผู้คัดเลือกนักแสดง บทบาทที่สำคัญ คือ การกำกับการแสดง เช่น รายการแสดงประจำโรงละครแห่งชาติ รายการแสดงศรีสุชนาฏกรรมและรายการศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ การออกแบบการแสดงของท่านเป็นการสร้างพื้นที่ในการแสดง และมีความสัมพันธ์ในการประพันธ์บทการแสดง นำเสนอบทการแสดงใหม่ในการแสดงในรายการให้มีความเหมาะสมกับรูปแบบรายการ และกลุ่มผู้เข้าชมในแต่ละสถานที่และโอกาส

ความสัมพันธ์ของบทประพันธ์กับรายการแสดง จะมีการนำเสนอแนวคิดในบทการแสดงที่ปรับปรุงบทการแสดงมาจัดให้เหมาะสม เช่น รายการศรีสุชนาฏกรรม จัดการแสดงว่าด้วย คำสั่งสอนในนาฏกรรม ประกอบด้วยการแสดง รามเกียรติ์ ชุด พาลีสอนน้อง การแสดงเรื่อง เงาะป่า ตอน สอน บ่าวสาว และการแสดงละคร เรื่อง พระอภัยมณี ตอน พระฤๅษีสอนสุดสาคร หรือ อาวุธในนาฏกรรม จะเป็นเรื่องการต่อสู้ด้วยอาวุธในนาฏกรรม สำหรับรายการแสดงศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ จัดการแสดงที่มีแนวความคิดในการแสดง เช่น พระฤๅษีผู้ทรงศีล มีเนื้อหานำบทบาทพระฤๅษีจาก โขน-ละครมาดำเนินเนื้อเรื่องเป็นหลัก หรือการแสดงชุดนารีศรีใส เป็นการนำบทบาทตัวนางใน โขน-ละครที่ไม่จำเป็นเฉพาะตัวนางเองเท่านั้น มีการนำบทบาทตัวนางมานำเสนอให้เกิดความรู้ น่าสนใจในประวัติศาสตร์ตัวละคร เช่น ตอน มนต์โหงน้ำทิพย์ ตอน เมรีมา หรือ ตอน นางกาก็ นับเป็นรูปแบบการจัดรายการเพื่อนำเสนอตัวละครที่มีเป็นที่รู้จักต่อผู้ชมการแสดงในรู้จักประวัติ ความเป็นมาภูมิหลังของตัวละครมากยิ่งขึ้น

การแสดงของนายเสรี หวังในธรรม เป็นการแสดงที่ได้รับความนิยม เนื่องจากการปรับปรุงการแสดงที่มีความเหมาะสม ประกอบการบรรยายให้ความรู้ สร้างความเข้าใจก่อนการชมการแสดง เป็นรายการความรู้ก่อนดู โขน-ละคร ด้วยการสาธิตประเภทของตัวละคร พระ นาง ยักษ์ ลิง อธิบายความของรูปแบบแต่ละประเภททั้งด้านดนตรี และนาฏกรรม เพื่อสร้างความรู้และสร้างความเข้าใจพื้นฐานให้กับผู้ชม

ความตกลงของเสรี หวังในธรรมมีวิธีการสร้างมุกตลก จากการนำสร้างสถานการณ์ความเป็นจริงประกอบกับการสร้างสิ่งที่ไม่คาดคิด การหักมุมของการดำเนินเรื่องในการแสดงของตัวละครแต่ไม่กระทบการดำเนินเรื่องหลัก การหยอกล้อระหว่างนักแสดง นักดนตรี ตลอดผู้ชม แม้กระทั่งมีการนำประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้น สอดแทรกด้วยการล้อเลียนเกิดเป็นความสนุกสนานและเสียงหัวเราะ สอดแทรกในการแสดง ด้วยปฏิภาณไหวพริบ ทั้งยังพิจารณาจากความเหมาะสมของพื้นที่ในการจัดการแสดง ตลอดจนกลุ่มผู้ชมแต่ละกลุ่ม และช่วงอายุ ทำให้ผู้ชมไม่เบื่อหน่ายจากการชมและทำความเข้าใจเนื้อเรื่องการแสดง และยังมีมุกตลกที่ความสนุกสนาน และเสียงหัวเราะ เกิดเป็นความผ่อนคลายให้กับผู้ชมที่เกิดตลอดการแสดง

การจัดการแสดงของนายเสรี เป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ นับว่าเป็นแรงกดดันอย่างหนึ่งที่นายเสรี หวังในธรรมต้องฝ่าฟันต่อปัจจัยดังกล่าว แต่ท่านสามารถเผชิญสิ่ง ๆ ต่างเหล่านี้มาได้ด้วยเพราะท่านเป็นผู้ใฝ่หาความรู้ ติดตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เป็นรู้ ก้าวทันในทุกช่วงเวลา ทำให้จัดการแสดงได้อย่างเหมาะสมนับว่าเป็นความอัจฉริยะอีกประการหนึ่งของท่าน

นายเสรี หวังในธรรมยังเป็นบุคคลที่รู้จักและตามทันยุคสมัย ตลอดจนการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อพื้นที่ในการจัดการแสดง เช่น รายการเสภากาแลนท์ รายการเราคืนคนไทย ตลอดการรับเชิญในรายการอื่น นับเป็นโอกาสที่ได้แสดงทักษะ ความสามารถทางด้านนาฏกรรมให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้สนใจตลอดจน ผู้ที่เป็นกลุ่มผู้ชมกลุ่มใหม่ได้สัมผัสถึงนาฏกรรมได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

การใช้พื้นที่สื่อในการแสดง เป็นโอกาสที่ได้นำเสนอบทการแสดง นักแสดง นักดนตรี ทั้งยังมีการแนะนำชื่อของนักแสดง เพื่อสร้างความรู้จักแก่ผู้ชม อีกทั้งนำบุคลากร ข้าราชการสังกัดจากวิทยาลัยนาฏศิลป์และสำนักการศิลปากร กรมศิลปากร ในการแสดงในโอกาสที่เหมาะสม

การทำงานของเสรี หวังในธรรมที่สนใจใฝ่รู้ และแลกเปลี่ยนความรู้กับนาฏกรรมทุกแขนงอย่างไม่หยุดยั้ง เกิดเป็นประสบการณ์การสร้างโอกาสให้นาฏกรรม และนาฏศิลป์มีโอกาสใช้พื้นที่แสดงเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ทั้งการแสดงเพลงพื้นบ้าน ลิเก จั้ว รายการโทรทัศน์ ดนตรี และงานวิชาการ ทั้งยังเป็นเชิดชูนาฏกรรมแขนงเหล่านี้โดยเปิดพื้นที่จัดแสดงในโรงละครแห่งชาติ สร้างเป็นคุณประโยชน์ต่อให้กับวงการนาฏกรรม

ผลงานการจัดการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมสร้างความความสนใจให้กับผู้ชมเป็นอย่างมาก ตลอดจนผู้ติดตาม เมื่อมีโอกาสความทางด้านการทำงาน คือ มีตำแหน่งบริหารในสายงานสูงสุดในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักการสังคีต ราว พ.ศ. 2528 ประกอบกับผลงานสร้างสรรค์ละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ที่มีผู้ชื่นชอบจากบทประพันธ์ที่เป็นที่รู้จัก ชวนติดตามและความน่าสนใจ ตลอดจนวิธีการคัดเลือกเลือกศิลปินนักแสดงจำนวนมาก ที่มีความเหมาะสมระหว่างนักแสดงและบทบาทของตัวละครจนกลายเป็นกระแสความชื่นชอบ ทำให้นักแสดงได้เป็นที่รู้จักและได้รับนิยมเป็นอย่างมาก เช่น บทบาทจะเด็จ-บุเรงนองแสดงโดย อาจารย์ปรกรณ์ พรพิสุทธิ์ บทบาทมิ่งตราแสดงโดยรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย จันทร์สุวรรณ เป็นต้น ความนิยมของจำนวนผู้ชมสร้างปรากฏการณ์การเก็บรายได้จากการจำหน่ายบัตรเข้าชมการแสดงสูงเป็นประวัติการณ์ เกิดเป็นการจัดการแสดงละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศวาระพิเศษจัดแสดงต่อเนื่องเป็นเวลาเกือบ 10 ชั่วโมงโดยไม่หยุดพัก ถือนับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่มีปรากฏแห่งยุค นับเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่เคยปรากฏต่อวงการนาฏกรรมไทย

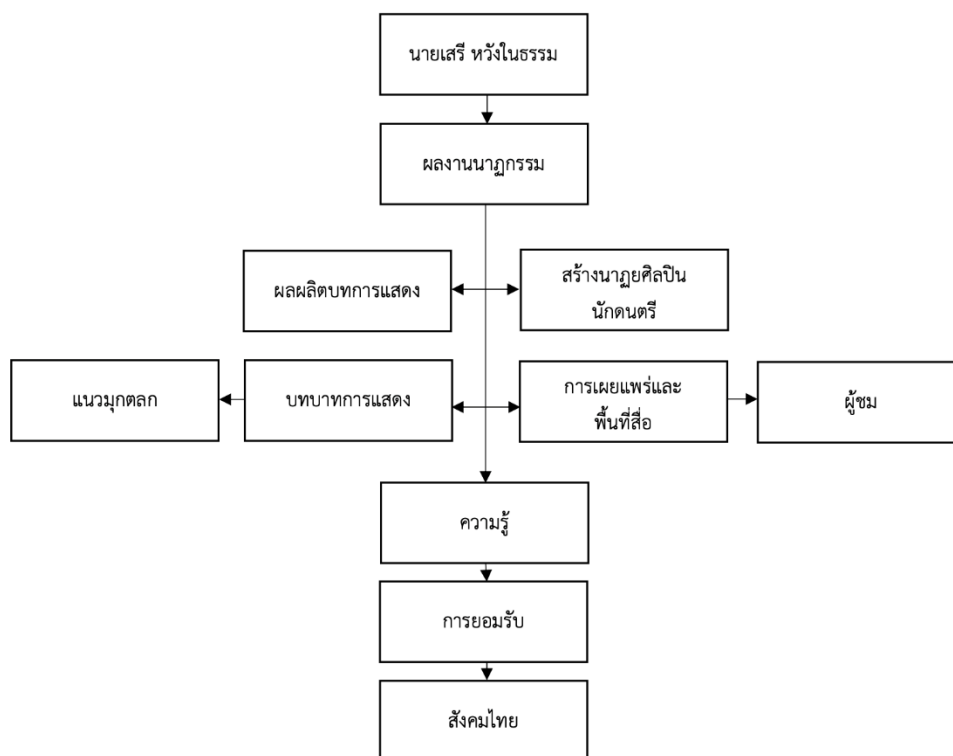
การบริหารงานการแสดงของนายเสรี หวังในธรรมเป็นการบริหารองค์กรที่ต้องควบคุมบุคลากรในสังกัดในสายงานทั้งสายตรง อย่างสำนักการสังคีต กรมศิลปากร และวิทยาลัยนาฏศิลป์ อีกทั้งสายสนับสนุนกับองค์กรความร่วมมือภายนอกกับหน่วยงานอื่น ท่านใช้พระเดช คือ การบังคับบุคลากรผู้บังคับบัญชาด้วยตำแหน่งหน้าที่ในฐานะหัวหน้าด้วยวุฒิภาวะตามคุณสมบัติความเป็นผู้นำ เพื่อให้เกิดความยำเกรง และใช้พระคุณในการบริหารดูแลเอาใจใส่เสมือนคนร่วมครอบครัว จึงเป็นศูนย์รวมความเคารพและศรัทธาของบุคลากรที่ยินยอมพร้อมใจในปฏิบัติงานด้วยความสมัครใจ

ความสำเร็จของนายเสรี หวังในธรรม เกิดขึ้นจากความสำเร็จจากองค์ประกอบนาฏกรรม บทประพันธ์ นาฏศิลป์ ดนตรี บทบาทการแสดง ปรากฏเป็นชื่อเสียงของนายเสรี หวังในธรรม ที่สามารถประสบความสำเร็จในเลือกสรรและจัดวางองค์ประกอบที่เหมาะสม ทั้งยังจดจำและสร้างความรู้จักผู้มีความสนิทสนมเหมือนใกล้ชิดสนิทสนมท่านเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ทำให้กลุ่มผู้ชมมีความใกล้ชิด นายเสรี หวังในธรรมยังสร้างความชื่นชมและความนิยมกับผู้ชมทุกเพศ ทุกวัย เกิดเป็นการรวมกลุ่มผู้ชื่นชอบ ผู้สนับสนุนและผู้อุปถัมภ์ผลงานเป็นกลุ่มประจำติดตามผลงานของท่าน

อย่างต่อเนื่อง เป็น ทั้งยังปรากฏการให้รางวัลสินน้ำใจตอบแทนในความชื่นชอบในรูปแบบสิ่งของ และสินทรัพย์

ผลผลิตนาฏกรรมของนายเสรี หวังในธรรม สร้างผลกระทบต่อบริบทของวงการนาฏกรรม และสังคมไทยเป็นอย่างดี ผลกระทบในนาฏกรรมไทยเป็นการเกิดเป็นตัวอย่างของบุคคลที่กล้าคิด กล้าปฏิบัติในการแนวทางการริเริ่มการสร้างสรรค์งานนาฏกรรมแบบใหม่อย่างมีแบบแผน การแสดงตาม นาฏยจารีตที่การนำเสนอเรื่องใหม่ รูปแบบนาฏกรรมที่ได้รับเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ส่งผลถึงสังคมไทย ได้เข้าใจ รู้จักนาฏกรรมไทยเกิดผ่านทางสื่อและพื้นที่ ผลผลิตของท่านยังเกิดเป็นบทบาทแสดงที่ยังเป็น แนวทางการสร้างบทบาทแสดง และยังได้ใช้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ได้รับการเผยแพร่เป็นที่รู้จักใน สังคมไทยอย่างแพร่หลาย เกิดนาฏยศิลปิน นักดนตรีซึ่งเป็นที่รู้จักมีชื่อเสียง ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาฝีมือของศิลปินให้มีคุณภาพเป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มผู้ชมเป็นจำนวนมาก เกิดการเพิ่มโอกาสและพื้นที่ การแสดง เกิดให้กับนาฏกรรมแขนงต่าง ๆ มีโอกาสร่วมแสดงและใช้พื้นที่ของเวทีสังคีตศาลาและโรงละครแห่งชาติในการจัดการแสดงและเป็นที่ยอมรับกับบุคคลจากกายกรรมศิลปากรและ บุคคลภายนอก

ชีวิตนายเสรี หวังในธรรมแสดงให้เห็นประจักษ์เห็นว่า ท่านเป็นมนุษย์คนหนึ่งในสังคมไทย สร้างสรรค์ผลงานนาฏกรรมไทยเป็นเครื่องพิสูจน์ประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึง ความรู้ ภูมิปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จากลักษณะนิสัยเฉพาะตัว การใฝ่หาความรู้อย่างไม่หยุดยั้ง ก้าวตามยุคสมัย อย่างต่อเนื่อง ทั้งรู้จักและเข้าใจในความสัมพันธ์เป็นอย่างดีของบริบทนาฏกรรมกับสังคมไทย ผลงานนาฏกรรมที่ผ่านการชื่นชอบและชื่นชมได้ประสบความสำเร็จ ในแต่ละช่วงเวลาแสดงแน่ชัดว่าบุคคลที่มีทักษะ สนใจใฝ่รู้ มีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีไหวพริบปฏิภาณ ตลอดจนคุณสมบัติทางหน้าที่ ราชการ ประกอบด้วยทั้งพรสวรรค์ และการแสวงหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด คู่ควรแก่การได้รับประกาศเกียรติคุณ ยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2531 สาขาศิลปะการแสดง (ศิลปะละคร) เป็นนาฏยศิลปินที่คู่ควรแก่ประวัติศาสตร์วงการนาฏกรรมไทย

ภาพที่ 68: ภาพแสดงคุณูปการของนายเสรี หวังในธรรม

ที่มา ผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าเพื่อเติมจากวิทยานิพนธ์ต่อไปคือ ควรศึกษาศิลปินที่มีช่วงเวลาร่วมสมัยท่านอื่น ๆ โดยเฉพาะที่มีสถานภาพใกล้เคียงที่มีบทบาทสำคัญต่อวงการนาฏกรรม เพื่อพิจารณาถึงความสำคัญของตัวบุคคลที่มีแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน ว่าวิธีการคิดการดำเนินสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏกรรม มีกระบวนการวิธีการปฏิบัติ หรือคิดผลงานในการสร้างสรรค์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปในอนาคต

2. ด้วยผลงานของท่านมีหลากหลายรูปแบบ สถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ให้การวิจัยองค์ความรู้เชิงลึกทางด้านความหลากหลายของนายเสรี หวังในธรรม เพิ่มเติมมากขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติในภายภาคหน้า

บรรณานุกรม

- Aleander Poznansky. (2652). Pyotr Ilyich Tchaikovsky. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Poznansky
- Debra Craine and Judith Mackrell. (2564). Ivan Valberkh. Retrieved from <https://global.oup.com/academic/product/the-oxford-dictionary-of-dance-9780199563449?cc=us&lang=en&>
- Emaily Rodriguez. (2562). Vaslav Nijinsky Russian dancer. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Vaslav-Nijinsky>
- Gloria Lotha. (2562). Mei Lanfang Chinese singer, actor, and dancer. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Mei-Lanfang>
- Michael Ray. (2562). Kan'ami Japanese actor, playwright, and musician. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Kanami>
- Michell, T. R., & Larson, J. R. (2530). People in Organizations : An Introduction to Organization Behavior (3rd ed.).
- Phakamas Jirajarapat. (2557). *Lakhon Phanthang: Thai traditional Theatre in the Modern World*. (Doctor of Philosophy). Royal Holloway College, University of London, England.
- กรกฎ คำแหง. (2563). *ขนบและการสร้างสรรค์บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ของเสรี หวังในธรรม*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กรีน กรินทสุทธิ. (2559). *การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเอกลักษณ์ของโขนธรรมศาสตร์*. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 6(3 กันยายน-ธันวาคม 2559).
- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. (2533). *สตุดีบุคคลสำคัญเล่มที่ 12*. กรุงเทพฯ: เอกลักษณ์.
- เกษม ทองอร่าม. (2559). *การจัดทำบทโขนของกรมศิลปากร*. Bunditpatanasilpa Institute, กรุงเทพฯ.
- ขวัญใจ คงถาวร. (2564, 20 มกราคม 2564).
- จวงจันท์ จันท์คณา (พรานบุรุษ). (2519). *อนุสรณ์พรานบุรุษ*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ชลประทาน, ก. (2534). *แปรสยุมพร*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ชัยวัช เนียมศิริ. (2561). *สภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0 กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, กรุงเทพฯ.
- เชิญ พิศลยบุตร, ท. (2537). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเชิญ พิศลยบุตร*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ดำรงราชานุภาพ, ส. เ. (2556). *ละครฟ้อนรำ ประชุมเรื่องละครฟ้อนรำกับระบำรำเต้น ตำราฟ้อนรำตำนานละครอิเหนา ตำนานละครตีกตาบรรพ์*. กรุงเทพฯ: มติชน.

- ดุริยางกูร, ว. (2564). 100 รัชศิลป์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์. (2564). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2514). ตำนานเทศน์มหาชาติและแหล่งเครื่องเล่นมหาชาติ บางแหล่ง พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางสาวธณसार (สง่า หวังในธรรม) กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.
- ธีรภัทร์ ทองน้อม. (2547). ละครคุณสมภพ. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธีรภัทร์ ทองน้อม. (2556). แบบแผนและกลวิธีการการพาทย์-เจรจาโฉนของกรมศิลปากร. (ศิลปศาสตรดุขฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม. (2562, 20 กรกฎาคม 2562).
- ปกรณ์ พรพิสุทธิ. (2564, 1 ตุลาคม 2564).
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ศ., กรม,. (2543). ละครวังสวนกุหลาบ. กรุงเทพฯ: พิรสเกล.
- ประสาธ ทองอร่าม. (2563, 4 ตุลาคม 2563).
- พัฒนพงศ์ภักดี, ห. ท. ศ., ศิลปากร, กรม,. (2559). นิราศหนองคาย. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- ไพฑูริย์ เข้มแข็ง. (2563, 20 ตุลาคม 2563).
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2547). ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: ดอกเบญ.
- มิ่งมงคล หวังในธรรม. (2564, 2 ตุลาคม 2564).
- แมคอินไต่ย, ธ. (2564, 30 ตุลาคม 2564).
- รจนา สุนทรานนท์. (2549). นามานุกรมนาฏศิลป์: การสืบทอดนาฏศิลป์สู่กรมศิลปากร. (ศิลปศาสตรดุขฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รวีวรรณ จามิกร. (2525). การประชาสัมพันธ์ของธนาคารกรุงเทพ จำกัด ศึกษาเฉพาะกรณี “ศูนย์สังคีตศิลป์. (วารสารศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รัจนา พวงประยงค์. (2565, 20 มีนาคม 2565).
- รัฐศาสตร์ จันเจริญ. (2550). การสร้างบทละครพันทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของเสรี หวังในธรรม. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสภา, ส. (2561). สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัตินักดนตรีและนักร้อง ฉบับราชบัณฑิตยสภา. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสภา.
- รามราชพ, เ. (2510). อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก นายกองใหญ่ เจ้าพระยารามราชพ. กรุงเทพฯ: พระจันทร์.
- ฤดีชนก คชเสนี. (2549). ละครหลวงวิจิตร. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วรรณพินี สุขสม. (2563, 10 สิงหาคม 2563).

- วันพื้ย ม่วงบุญ. (2564, 10 เมษายน 2564).
- วิกรม กรุงแก้ว. (2561). การสร้างนาฏกรรมจากโบราณคดี. (ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิจิตรวาทการ, ห., ศิลปากร, กรม., (2478). งานของกรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: ท่าพระจันทร์.
- ศิลปากร, ก. (2517). โขน ชุด พาลี สอนน้อง. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- ศิลปากร, ก. (2518). นิตยสารรายสองเดือนของกรมศิลปากร ปีที่ 19 เล่มที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ศิลปากร, ก. (2545). รวมนิพนธ์ของอาคม สายาคม. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ศุภชัย จันทร์สุวรรณ. (2564, 10 ตุลาคม 2564).
- ศุภมงคล หวังในธรรม. (2564, 10 พฤศจิกายน 2564).
- สมบัติ จำปาเงิน. (2544). ประสพการณ์ชีวิตและผลงานฝากไว้ในแผ่นดิน ของ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2528-2530. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สมบัติ จำปาเงิน. (2545). ประสพการณ์ชีวิตและผลงานฝากไว้ในแผ่นดิน ของ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2531-2533. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สมรัตน์ ทองแท้. (2538). ระเบียบในการแสดงโขน. (ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สาธกนสาร, ข., (เหลือ หวังในธรรม). (2511). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์โท ขุนสาธกนสาร (เหลือ หวังในธรรม). กรุงเทพฯ: ประยูร.
- สิริชัยชาญ พักจำรูญ. (2539). วิวัฒนาการและอนาคตของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมไทย. (ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุพรรณิ บุญเพ็ง. (2542). ประวัติบัลเล่ต์ในประเทศไทย. (ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุพิชฌาย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา. (2546). การวิเคราะห์บทละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ เสรี หวังในธรรม. (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุมาลี วีระวงศ์. (ม.ป.ป.). นามานุกรมวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547a). วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547b). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2564, 10 เมษายน 2564).
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2549). สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ "สมเด็จพระศรี" นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวรรณอำภา, ธ. (2564, 2 มีนาคม 2564).
- สุวรรณิ ชลานคราห์. (2562, 10 สิงหาคม 2562).
- เสรี หวังในธรรม. (2535). กระจกส่องใจไปวิวาทต้องอู. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- เสรี หวังในธรรม. (2550). อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพคุณครูเสรี หวังในธรรม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2479a). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.31/3. คำสั่งเกี่ยวกับ
 โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2479b). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.5 พระองค์เจ้าภคคี
 และพระองค์เจ้าเฉิดโฉมช่วยราชการกรมศิลปากร พ.ศ.2479.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2487). จัดโซนไปช่วยแสดงงานราชาภิเษกสุลต่านก้านตัน พ.ศ. 2487.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2498). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.37.7 การปรับปรุง
 หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนาฏศิลป์ พ.ศ.2498.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2504a). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.3.15 ออกข่าววิทยุ
 และหนังสือพิมพ์เรื่องรายการแสดงของคณะนาฏศิลป์และดนตรี กรมศิลปากรในประเทศญี่ปุ่น
 พ.ศ.2504.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2504b). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.3.35 รายงานผู้
 ปฏิบัติราชการพิเศษในการเดินทางไปปฏิบัติราชการ ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ.2504.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2508). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.2.6/31. ทุนการฝึกงาน
 พ.อ.อ. หยวก กาวินิจและนายเสรี หวังในธรรม. (พ.ศ. 2507-2508).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (ม.ป.ป.). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.37/97(4). เรื่องโรงเรียน
 นาฏศิลป์ กรมศิลปากร ประวัติและความมุ่งหมาย.
- อัญชลา โภชนสมบูรณ์. (2536). นาฏกรรมจารีตในสังคมไทยปัจจุบัน : การศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิต
 และผลงานผู้ผลิตงานสองกลุ่ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล).
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อาคม สายาคม. (2528). ประวัติผู้มีผลงานทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: หัตถศิลป์.
- เอนก นาวิกมูล. (2545). นาฏกรรมชาวสยาม. กรุงเทพฯ: สารธาร.

- Aleander Poznansky. (2652). Pyotr Ilyich Tchaikovsky. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_Poznansky
- Debra Craine and Judith Mackrell. (2564). Ivan Valberkh. Retrieved from <https://global.oup.com/academic/product/the-oxford-dictionary-of-dance-9780199563449?cc=us&lang=en&>
- Emaily Rodriguez. (2562). Vaslav Nijinsky Russian dancer. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Vaslav-Nijinsky>
- Gloria Lotha. (2562). Mei Lanfang Chinese singer, actor, and dancer. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Mei-Lanfang>
- Michael Ray. (2562). Kan'ami Japanese actor, playwright, and musician. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Kanami>
- Michell, T. R., & Larson, J. R. (2530). People in Organizations : An Introduction to Organization Behavior (3rd ed.).
- Phakamas Jirajarupat. (2557). *Lakhon Phanthang: Thai traditional Theatre in the Modern World*. (Doctor of Philosophy). Royal Holloway College, University of London, England.
- กรกฎ คำแหง. (2563). ขนบและการสร้างสรรค์บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ของเสรี หวังในธรรม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กรีน กรีนทสุทธิ. (2559). การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและเอกลักษณ์ของโขนธรรมศาสตร์. วารสาร มหาวิทยาลัยนครพนม, 6(3 กันยายน-ธันวาคม 2559).
- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. (2533). สตูดิโอบุคคลสำคัญเล่มที่ 12. กรุงเทพฯ: เอกลักษณ์.
- เกษม ทองอร่าม. (2559). การจัดทำบทโขนของกรมศิลปากร. Bunditpatanasilpa Institute, กรุงเทพฯ.
- ขวัญใจ คงถาวร. (2564, 20 มกราคม 2564).
- จวงจันท์ จันท์คณา (พรานบุรุษ). (2519). อนุสรณ์พรานบุรุษ. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ชลประทาน, ก. (2534). แปรสยมพร. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- ชัยวัช เนียมศิริ. (2561). สภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค *Thailand 4.0* กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, กรุงเทพฯ.
- เชิญ พิศลยบุตร, ท. (2537). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเชิญ พิศลยบุตร. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ดำรงราชานุภาพ, ส. เ. (2556). ละครฟ้อนรำ ประชุมเรื่องละครฟ้อนรำกับระบำรำเต้น ตำราฟ้อนรำตำนานละครโอเหนาตำนานละครตีกดาบรพร. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ดุริยางกูร, ว. (2564). 100 รัชศิลป์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ทวีศักดิ์ เสนาณรงค์. (2564). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์.
กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2514). ตำนานเทศน์มหาชาติและแหล่งเครื่องเล่นมหาชาติ บางแหล่ง พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานฉาบปกิจศพ นางสาวถนอมสาร (สง่า หวังในธรรม) กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ศิวพร.
- ธีรภัทร์ ทองน้อม. (2547). ละครคุณสมภพ. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กทม.
กรุงเทพฯ.
- ธีรภัทร์ ทองน้อม. (2556). แบบแผนและกลวิธีการการพาทย์-เจรจาของกรมศิลปากร. (ศิลปศาสตร
ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นพรัตน์ศุภากร หวังในธรรม. (2562, 20 กรกฎาคม 2562).
- ปกรณ์ พรพิสุทธ์. (2564, 1 ตุลาคม 2564).
- ประเมษฐ์ บุญยะชัย, ศ., กรม., (2543). ละครวังสวนกุหลาบ. กรุงเทพฯ: พิรสเกล.
- ประสาธ ทองอร่าม. (2563, 4 ตุลาคม 2563).
- พัฒนพงศ์ภักดี, ห. ท. ศ., ศิลปากร, กรม., (2559). นิราศหนองคาย. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์.
- ไพฑูริย์ เข้มแข็ง. (2563, 20 ตุลาคม 2563).
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2547). ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ รูปแบบความเป็นครูและสร้างสรรค์
นาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.
- มิ่งมงคล หวังในธรรม. (2564, 2 ตุลาคม 2564).
- แมคอินไตย์, ธ. (2564, 30 ตุลาคม 2564).
- รจนา สุนทรานนท์. (2549). นามานุกรมนาฏศิลป์: การสืบทอดนาฏศิลป์สู่กรมศิลปากร. (ศิลปศา
สตรดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- รวีวรรณ จามิกร. (2525). การประชาสัมพันธ์ของธนาคารกรุงเทพ จำกัด ศึกษาเฉพาะกรณี “ศูนย์
สังคมศิลป์. (วารสารศาสตร์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รัจนา พวงประยงค์. (2565, 20 มีนาคม 2565).
- รัฐศาสตร์ จันเจริญ. (2550). การสร้างบทละครพื้นทางเรื่องผู้ชนะสิบทิศของเสรี หวังในธรรม.
(ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสภา, ส. (2561). สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัตินักดนตรีและนักร้อง ฉบับราช
บัณฑิตยสภา. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสภา.
- รามราชพ, เ. (2510). อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก นายกองใหญ่ เจ้าพระยาราม
ราชพ. กรุงเทพฯ: พระจันทร์.
- ฤดีชนก คชเสนี. (2549). ละครหลวงวิจิตร. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- วรรณพินี สุขสม. (2563, 10 สิงหาคม 2563).
- วันทนี ม่วงบุญ. (2564, 10 เมษายน 2564).

- วิกรม กรุงแก้ว. (2561). การสร้างนาฏกรรมจากโบราณคดี. (ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิจิตรวาทการ, ห., ศิลปากร, กรม., (2478). งานของกรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: ท่าพระจันทร์.
- ศิลปากร, ก. (2517). โขน ชุด พาลี สอนน้อง. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- ศิลปากร, ก. (2518). นิตยสารรายสองเดือนของกรมศิลปากร ปีที่ 19 เล่มที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ศิลปากร, ก. (2545). รวมนิพนธ์ของอาคม สายาคม. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ศุภชัย จันทรสุวรรณ. (2564, 10 ตุลาคม 2564).
- ศุภมงคล หวังในธรรม. (2564, 10 พฤศจิกายน 2564).
- สมบัติ จำปาเงิน. (2544). ประสบการณ์ชีวิตและผลงานฝากไว้ในแผ่นดิน ของ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2528-2530. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สมบัติ จำปาเงิน. (2545). ประสบการณ์ชีวิตและผลงานฝากไว้ในแผ่นดิน ของ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2531-2533. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สมรัตน์ ทองแท้. (2538). ระเบียบในการแสดงโขน. (ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สาธกธนสาร, ข., (เหลือ หวังในธรรม),. (2511). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์โท ขุนสาธกธนสาร (เหลือ หวังในธรรม). กรุงเทพฯ: ประยูร.
- สิริชัยชาญ ฝึกจรรย์. (2539). วิวัฒนาการและอนาคตของวิทยาลัยนาฏศิลป์ในการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมไทย. (ศิลปศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุพรรณิ บุญเพ็ง. (2542). ประวัติบัลเลต์ในประเทศไทย. (ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุพิชฌาย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา. (2546). การวิเคราะห์บทละครพันทาง เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ของ เสรี หวังในธรรม. (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุมาลี วีระวงศ์. (ม.ป.ป.). นามานุกรมวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547a). วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547b). หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2564, 10 เมษายน 2564).
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2549). สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว" แห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวรรณอำภา, ธ. (2564, 2 มีนาคม 2564).
- สุวรรณิ ชลานุเคราะห์. (2562, 10 สิงหาคม 2562).
- เสรี หวังในธรรม. (2535). กระจกส่องใจไปวิเวกทองอุ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- เสรี หวังในธรรม. (2550). อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพคุณครูเสรี หวังในธรรม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2479a). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.31/3. คำสั่งเกี่ยวกับ
โรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2479b). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.5 พระองค์เจ้า
ภควดีและพระองค์เจ้าฉัตรโสมช่วยราชการกรมศิลปากร พ.ศ.2479.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2487). จัดโซนไปช่วยแสดงงานราชาภิเษกสุลต่านกลันตัน พ.ศ. 2487.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2498). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.37.7 การปรับปรุง
หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนาฏศิลป์ พ.ศ.2498.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2504a). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.3.15 ออกข่าววิทยุ
และหนังสือพิมพ์เรื่องรายการแสดงของคณะนาฏศิลป์และดนตรี กรมศิลปากรในประเทศ
ญี่ปุ่น พ.ศ.2504.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2504b). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.40.3.35 รายงานผู้
ปฏิบัติราชการพิเศษในการเดินทางไปปฏิบัติราชการ ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ.
2504.
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (2508). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.2.6/31. ทูตการฝึกงาน
พ.อ.อ. หยวก กาวินิจและนายเสรี หวังในธรรม. (พ.ศ. 2507-2508).
- หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, ส. (ม.ป.ป.). เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.0701.37/97(4). เรื่อง
โรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ประวัติและความมุ่งหมาย.
- อัญชลา โภชนสมบูรณ์. (2536). นาฏกรรมจารีตในสังคมไทยปัจจุบัน : การศึกษาเปรียบเทียบวิถีชีวิต
และผลงานผู้ผลิตงานสองกลุ่ม. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- อาคม สายาคม. (2528). ประวัติผู้มีผลงานทางศิลปะ. กรุงเทพฯ: หัตถศิลป์.
- เอนก นาวิกมูล. (2545). นาฏกรรมชาวสยาม. กรุงเทพฯ: สารธาร.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
สำเนาเอกสารรายงานผลทุนศึกษาและฝึกงานของนายเสรี หวังในธรรม
ที่ East-West Center, University of Hawaii

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

High Rise Hall. 1417

East West Center

Box 1513

Honolulu, Hawaii 96820

วันที่ 14 กันยายน 2507

เรียน คุณฮับบาร์ด

เรียนคุณฮับบาร์ด Honolulu Honolulu

14 กันยายน 2507 ถึง 10.05 น. (08.05 น. วันที่ 15 ก.ย. 2507 10.05 น. 1947)

Mr. J. Hubbard, มหาวิทยาลัยฮาวาย University of Hawaii

High Rise Hall วันที่ 14

เรียนคุณฮับบาร์ด... East-West Center... Mr. Sakihara

เรียนคุณฮับบาร์ด... Mr. Earn... Mr. J. J. ... Mr. Mason... Mr. Hubbard

เรียนคุณฮับบาร์ด

Handwritten signature and initials

Handwritten signature and National Archives stamp

High Rise Hall
Letter Case No. 7873

East-West Center
Honolulu, Hawaii 96822

วันที่ 15 มิถุนายน 2507

เรียน คุณแม่... Honolulu 16 มิถุนายน 1962
วันที่ 10.05 น. (08.65 น. วันที่ 15 มิ.ย. 07. 4000 น.) Mr. V. Hubbard
มหาวิทยาลัยฮาวาย University of Hawaii 300
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12

เรียน คุณแม่... Honolulu 16 มิถุนายน 1962
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12

เรียน คุณแม่... Honolulu 16 มิถุนายน 1962
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12
High Rise Hall ชั้น 12 ชั้น 12

วันที่ 16 มิถุนายน 1962

- 4 -

ในตอนเช้าของทุกวันนี้ พืชพันธุ์ที่ปลูกในสวนของสวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 พืชชนิดนี้ที่ปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู มีชื่อเรียกกันว่า "Dr. Sam" ซึ่ง
 ปลูกโดย Dr. Sam ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู และชื่อ
 ของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู

ตามที่เห็นในรูป และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู

ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู

ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู

ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู
 ชื่อของมันคือ "Dr. Sam" และชื่อของมันคือ "Dr. Sam" ซึ่งปลูกไว้ที่สวนสัตว์เมืองโฮโนลูลู

21/11/50
 Dr. Sam

มหาวิทยาลัย - ๗๐๖
๒๘๗.๐๗๗

High Rise Hall,
East-West Center,
Letter Box 1813
Honolulu, Hawaii 96822

วันที่ 23 กันยายน ๐๗.

นางสาววิไลวรรณ ทวีทอง

ร.ม. ๗๐๖ ม.๗๐๖ ๓๐๖

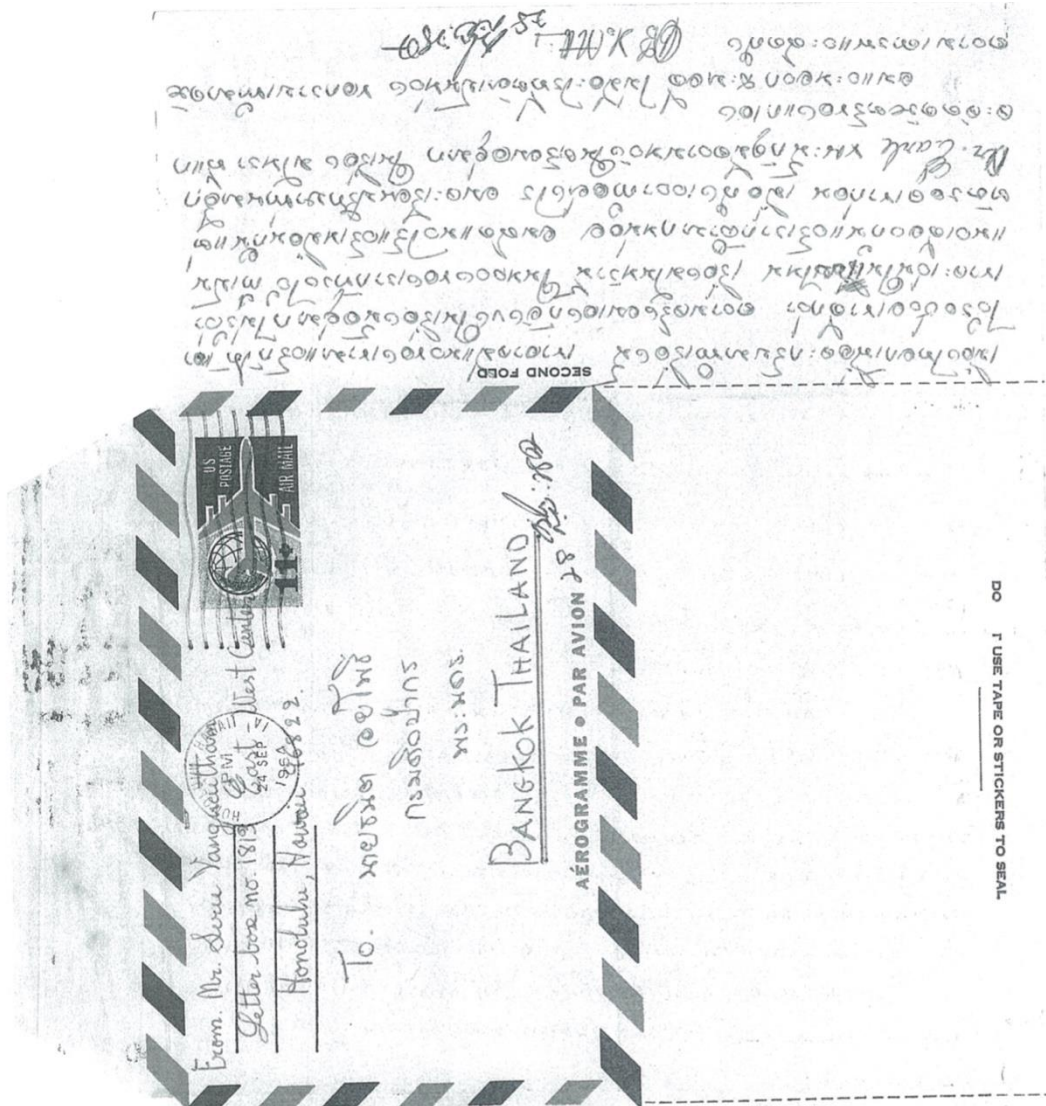
University of Hawaii
๗๐๖ Mr. Mason
Section Drama
Production, Direction
Design

Section
Mr. Mason
voice of the world
group of voice
Dr. Gray

๗๐๖ ELI. 120 ๑๐: 130
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖
๗๐๖

FOLD SIDES OVER AND THEN FOLD BOTTOM UP
MOISTEN FLAP WELL AND APPLY PRESSURE TO SEAL.

Handwritten Thai text at the top of the envelope, including a signature and address details.

From Mr. Deane Yang
 Letter box no. 1813
 Honolulu, Hawaii 96822

To. นายรณ ๑๒๓
 นางสาว...
 Ms. No. 5

BANGKOK THAILAND

AÉROGRAMME • PAR AVION ๒๕

Handwritten Thai text at the bottom of the envelope, including a signature and address details.

มาหาใน 10 นาทีทุกวัน 10:00 - 10:30 น. 10:30 น. เป็นที่จัดอาหาร
ที่ใกล้ๆ 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น.

10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น.

Mr. Lee Kai To Mr. Hallbard คนมาเรียนที่...
10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น.

10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น.

10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น. 10:00 น. 10:30 น.

ก.

พ.บ. ๑๖๐/๒๕๖๑

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
แจ้งให้ทราบถึงมติของคณะกรรมการ
การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถาน
และโบราณวัตถุของกรมศิลปากร
ที่ประชุมเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๑
เรื่อง การอนุรักษ์และบูรณะ
โบราณสถานและโบราณวัตถุ
ในเขตเมืองเก่าเมืองพิษณุโลก
โดยมีมติให้กรมศิลปากร
ดำเนินการอนุรักษ์และบูรณะ
โบราณสถานและโบราณวัตถุ
ในเขตเมืองเก่าเมืองพิษณุโลก
โดยมีมติให้กรมศิลปากร
ดำเนินการอนุรักษ์และบูรณะ
โบราณสถานและโบราณวัตถุ
ในเขตเมืองเก่าเมืองพิษณุโลก

พ.บ. ๑๖๐/๒๕๖๑

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

(Handwritten signature)

๙ ตุลาคม ๒๕๐๗

เสรี และหยวก

จดหมายของ เรืองที่ส่งไปในเดือนกันยายนี้นี้รวม ๔ ฉบับ คือฉบับวันที่ ๑๘, ๑๘, ๒๓, และ ๓๐
ได้รับแล้วทุกฉบับด้วยความพอใจ ที่ยังไม่ได้ตอบมาเพราะขี้ขลาด อยู่นหลายเรื่อง และเห็นว่ายังไม่เรื่อง
เร่งด่วนอะไรที่จะแนะนำชี้แจงได้ เพราะก่อนจะมาหาไออีก็ไม่ได้พูดกันไว้มากแล้ว เชื่อว่า เรืองทั้งสองคง
จะบึ้งจกจำใจไม่ได้

ก่อนอื่นขอแสดงความยินดีต่อเสรี ที่ได้รับการ เลื่อนเป็นข้าราชการชั้นโทแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑
ตุลาคม ๒๕๐๗ ทั้งสำเนาคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ได้ออกมาพร้อมนี้ ขอให้เรืองใจได้มีความสำคัญกว่าที่
เริ่มเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แล้ว การประพฤติปฏิบัติตัวต่องานที่ดีและเป็นผลดีที่มุ่งพัฒนาและอยู่ที่อยู่กว่าจะ
เชื่อถือเลื่อมใสได้ ทั้งในด้านส่วนตัวและราชการ ไปถึงว่าหน้าที่จะต้องมาจนสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น แล้วความเจริญ
จะบังเกิดแก่ตัวเธอเองในราชการ

พึงดูในจดหมายฉบับแรก ๆ ของ เรืองก็ดูจะดีและไปประโยชน์อยู่ ในการที่ส่ง เรืองทั้งสองข้ามน้ำ
ข้ามทะเลมาศึกษาหาความรู้ที่ไออีนี้ แต่ฉบับหลัง ๆ ดูก็จะละละและออกนอกกฎเกณฑ์ไปเสียบ้างแล้ว
ในประการแรกก็เกี่ยวกับเรื่องการศึกษารายอังกฤษ เรืองทั้งสองจะคงจะระลึกอยู่เสมอว่า ถึงแม้ภาษาอังกฤษ
จะไม่ใช่วิชาของเรา แต่เกี่ยวกับคือได้ว่าเป็นภาษาของโลกแล้ว ต้องสนใจศึกษาให้รู้และเข้าใจให้ถึงขนาด
ที่ใช้การได้ คือ พูดได้ อ่านได้ เขียนได้ และมีความเข้าใจ (Comprehension) จึงขอให้เรืองทั้งสองพยายาม
ศึกษาให้โดยถนัดในเรื่องนี้ ถ้าจำเป็นต้องเรียนพิเศษก็ควร การจะเรียนแบบเที่ยวพูดเที่ยวคุยซักถามเอาตาม จะได้น่า
แต่ภาษาที่พูดหรืออ่านที่เราคิดไม่เป็นสรวลอะไร ประการที่สอง เรื่องการพักรวมกันทั้งสองคนนั้น ดูจะไม่ได้อะไร
ประโยชน์เอาเสียเลย เพราะถ้าอย่างนั้นก็เท่ากับปล่อยโอกาสที่จำเป็นในการที่ต้องพูดและศึกษาทำความเข้าใจ
กับคนชาติอื่นด้วยภาษาอังกฤษไปเสีย ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาแล้ว ควรจะไปพักรวมกับนักศึกษา
ชาติอื่น เช่นญี่ปุ่นที่เรืองทั้งสองเคยพักรวมกันในครั้งแรก ประการที่สามในการร่วมที่พักขณะพักเรียนไทยในไออี
จัดงานอะไรก็ตาม ต้องคิดพิจารณาให้ดี ถ้าเป็นเมื่อเป็นคราวในโอกาสพิเศษ เช่นเฉลิมพระชนมพรรษา
หรือปีใหม่ นาน ๆ ครั้ง ไม่ต้องพูดเพิกัดงานและเวลาให้งานนั้นโดยเฉพาะ จนทำให้การศึกษายุ่งงาน
ตามที่เรามุ่งหมายมาแต่ต้นของ เรืองทั้งสองเสียแล้ว ก็อาจเข้าร่วมงานกับเขาได้ไม่เสียหายอะไร

ขอจบจดหมายเพียงเท่านี้ หวังว่าเรืองทั้งสองคงจะสบายดี และตั้งใจพยายามศึกษาหาความรู้มา
ในได้มากที่สุดที่จะทำได้ ขว้ขอ Mr. Ernst, Mr. Goto และ Mr. Mason ด้วยว่า จึ่งทั้งในทางส่วนตัวและ
ราชการของกรมศิลปากรขอขอบคุณเขาเป็นอย่างมากที่ได้ช่วยเหลืองานของเราด้วยดีตลอดมา.

รักและระลึกถึงเสมอ

sh
(นายฉันท อภัยไชย)
อธิบดีกรมศิลปากร
The National Archives of Thailand

๙

EAST WEST CENTER
UNIVERSITY of HAWAII
HONOLULU, HAWAII 96822

Handwritten notes and signatures at the top right of the page.

Handwritten date: 30 July 1957.

Main body of handwritten text, likely a letter or report, containing several paragraphs.

Handwritten text block, possibly a signature or a specific note.

Handwritten text block, possibly a signature or a specific note.

กรมศิลปากร

๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๐๗

เสรีและหยวก

จดหมายของเขทั้งสองที่เขียน ๆ มาได้รับและทราบเรื่องแล้ว แต่ที่ยังไม่คอมมา
ก็อยากจะรอดูผลการซ่อมแซมงานศิลปของเราต้อนรับมฤดรามาธิบดี ซึ่งจะเยี่ยมประเทศไทย
เป็นทางการในกลางเดือนธันวาคมนี้ ฉะนั้นให้เล่นละครเรื่องโน้ทราเป็นรายการใหญ่ คือมี
๑. ระเบิดอวยพร ๒. ดุจดายศกัณฐ์ลงสวน และ ๓. ละครเรื่องโน้ทรา แต่เรื่องโน้ทราที่
ขอแรงให้คุณมนตรีศึกษาใหม่ให้ย่อและเหลือสั้นใช้เวลาแสดงราว ๔๐ - ๕๐ นาที เพื่อมิให้ชาว-
ต่างประเทศที่ฟังคำร้องภาษาไทยไม่รู้เรื่องเกิดความรำคาญว่าซัดซ่า แสดงทางท่าประกอบดนตรี
เป็นส่วนมาก แต่ก็คงให้มีร้องบ้าง คุณมนตรีได้คิดทมาให้แล้ว เวลานี้กำลังทดลองซ้อมกันอยู่
ขอส่งบทที่คิดมาให้ดูไว้ด้วย เผื่อจะเป็นแนวให้เขาจัดแสดงที่นี้ได้ แต่ขออภัยว่าที่คิดนี้ยังไม่ยุติ
คงซ่อมไปแก้ไข ลงรูปอย่างไร จะส่งมาให้ใหม่ ไก่บอกให้นาย Wallace ที่มาพักอยู่ที่โน้ทราแล้ว
ก็ดีใจมาก ไก่และวิชาแค้นงานวันนี้ที่หอประชุมโรงเรียนนาฏศิลป์ ฉะนั้นเป็นเจ้าภาพฝ่ายหญิง
คนศรีสำหรับประชาชนที่สังคีตศาลาก็เริ่มแล้ว อากาศที่นี้ก็หนาวมาหลายวันแล้ว ทุกคนสบายดี
เว้นแต่คุณสมภารจิกไปนอนป่วยอยู่ที่ศิริราช ๓ เดือนแล้ว ขอให้เขทั้งสองตั้งใจเรียนให้ดี.

รักและคิดถึงเสมอ

Handwritten notes and signatures in Thai script, including the name 'ส.อ. วิจิตร' and a date '๒๕๐๑'.

วันที่ ๐๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๑

กราบเรียน ท่านอธิบดี ที่เคารพ

จดหมายลงวันที่ ๒๒ พ.ย. จากท่าน พร้อมด้วยพละคอนเรื่อง มโนราห์ ที่กรุณาส่งมาให้ ผมได้รับแล้วด้วยความขอบพระคุณอย่างยิ่ง ในรอมเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมา ผมมีรายงานที่ควรกราบเรียนให้ทราบดังนี้

ด้านการศึกษาและดูงาน ขณะนี้ผมและหยวก ไม่ได้เรียนภาษาในชั้นเรียน เหมือนอย่างเมื่อแรกมาตั้งแล้ว คงจะเป็นด้วยเขาเห็นว่าผมทั้งสองคน มีความรู้ในด้านภาษาศพอที่จะพูดและฟังทำความเข้าใจกับคนทั่วไปได้แล้ว เขาจึงจัดให้เข้าเรียนตามแผนงวิชาโดยตรง คือผมเรียน Production, Direction, Design Group of Voices ส่วนหยวกเรียน Sound ; Lighting นอกจากนี้ Mr. Mason ได้ช่วยเหลือสอนสำนวนพูดและการออกเสียงภาษาอังกฤษให้ เป็นพิเศษก่อนเข้าทำงานในตอนบ่ายวันละ ๑ ชั่วโมง เป็นประจำ ในด้านการฝึกงานก็ยังมี เป็นประจำทุก ๆ วัน เริ่มแต่เวลา บ่ายสองโมงถึงห้าโมง งานที่ต้องทำก็สุดแต่เขาจะจัดให้ ตัดไม้, พาสีฉาก, ออกตะปู, ตัดผ้า และอื่น ๆ บางวันก็เป็นงานเขา บางวันก็เป็นงานหนัก

ด้านเผยแพร่ศิลปไทย ในเดือนที่ผ่านมา ผมได้รับเชิญให้ไปแสดงรำไทย รวม ๒ ครั้ง คือ ๑. ให้นักศึกษาจาก Famous Photographers School ณ Royal Hawaii Building เมื่อวันที่ ๑๙ พ.ย. ๐๑ ครั้งหนึ่ง และ ๒. ให้นักศึกษาที่มาเยี่ยม East-West Center ณ Kennedy Theater เมื่อวันที่ ๒๒ พ.ย. ๐๑ อีกครั้งหนึ่ง สำหรับเครื่องแต่งตัวที่ใส่แต่งในเวลารำ ผมแต่งแบบรำเหยอย คือบุ่งสูงกระเบน ใส่เสื้อคอกลม มีผ้าขาวมาคาดหุง ผ้าที่บุ่งผมเอาก็คิดว่าไปคล้าย ส่วนเสื้อ ใตผ้าใน Kennedy Theater ตัดเอา ก็ดูจะเป็นการแต่งเครื่องแต่งกายแบบไทยได้สมบูรณ์และหาได้ง่ายที่สุดด้วย

เมื่อวันที่ ๒๕ พ.ย. ๐๑ Dr. Carle โทรศัพท์เรียกผมไปหา พยายามไปถึงแก่ก็เริ่มต้นการสนทนาว่า แก่ไม่สามารถหาสถานที่ซื้อตัวเครื่องบินและบินค้าขาย

ศ. ๒๕๓๖.๖.๒๗

ของนางโนห์ราได้ แต่งพิมพ์ขึ้นตามว่าแทนความว่าอย่างไรผมไม่เข้าใจที่ถูกต้อง
แต่จึงเอาจดหมายของ Mr. Shapper ส่งมาให้ผมอ่าน ผมจึงได้เข้าใจเรื่องว่า
เจ้าหมอนักเทศน์ของ Dr. Earle ในสัปดาห์ก่อนนั้นพร้อมด้วยคำใช้จามาให้ เพื่อจะ
นำเอานางโนห์ราไปจากกรมศิลปากรกรุงเทพฯ ในจดหมาย Mr. Shapper ปรากฏ
ไปถนัดว่า เธอสวย เป็นคาราตั้นนำของกรมศิลปากร พูดภาษาอังกฤษได้ดีมาก และเขาได้
ทวนทวนไว้เรียบร้อยแล้ว ผมยังไม่ออกว่าใครคือนางโนห์ราตัวนั้น คงจะไม่มีผู้ชูล่วง
เอาไปทักทายหรืออย่างไร จึงได้เรียกชื่อเธอว่าเครื่องปั้นเพื่อมิไปอเมริกา

ผมส่งสารอภัยแก่ Dr. Earle คุณเกรงใจมาก แต่เข้าใจว่าผมเรียกชื่อ
มายังนาย Shapper แทนผมว่าผมไม่สามารถช่วยเหลือได้จริง ผมจึงต้องอธิบายในแง่ที่ว่า
ว่าผมไม่รู้เรื่องด้วยเลย คงจะเป็นเพียงความคิดเห็นของนาย Shapper เพียงอย่างเดียว
การคุยกันในวันนี้ ผมเห็นเป็นโอกาสเลยขอให้นักช่วยออกประกาศเปิดสอนรำไทยขึ้น โดยผม
จะสอนเอง จะไม่มีโอกาสคัดเลือกตัวผู้แสดงนาน ๆ ผมบอกกับ Dr. Earle ว่า อย่า
ได้วิตกกังวลเลย ผมรับรองว่าจะคอนเรื่องโนห์ราจะเปิดแสดงตามกำหนดอย่างแน่นอน ขอ
เพียงให้นักหาคนมาให้ผมคัดเลือกตามต้องการเถอะ ปรากฏว่านักมีความกระตือรือร้นขึ้น ขณะนี้
ได้ออกประกาศเปิด Thai Dance Class แล้ว มีนักศึกษามาจากต่าง ๆ สมัคร
เข้ามาเรียน ขณะนี้ ๔๗ คน ผมกำหนดจะเริ่มทำการสอน ในวันพฤหัสบดี ที่ ๓ ธันวาคม นี้
โดยผมจะสอนเข้าเรื่องโนห์ราเลยทีเดียว มี ระบำวีระชัย, ชักชากรี และ ระบำกีนนรว่า
ที่ควรหัดไว้ก่อน เมื่อนาย Shapper กลับไปจะได้ออกมาเข้าเรื่องเลยทีเดียว สำหรับ
คนแรกที่ไปประกอบ ขณะนี้ ผมเอาระบำดุรงค์สีเหลืองไทย และ ไร่กลองของพวกชาวเกาะ
ที่เป็นไท อัดเสียงไว้หัดไปพลางก่อน เมื่อถึงเวลาแสดงจริงให้นาย Shapper
ไม่ออกไป ผมก็คงต้องขอรวมนางมาทางกองการสังคีต ในระหว่างนี้ผมจะพยายามซ้อมและ
ฝึกหัดผู้แสดงไปพลางก่อน Dr. Earle แก่ใจร้อน ตามทุกวันว่าผมต้องการความ
ช่วยเหลืออะไรจากแกบ้าง ผมชักออกสงสารแก่ ความจริงก็น่าใจเกรงใจ เพราะขณะนี้
ศาลาไทยที่ ในหลวงพระวิหารนั้น แก่ East-West Center ไปถึง Hawaii
แล้ว จะเริ่มก่อสร้างรั้วคั้นหน้า เฝ้าที่ผมทราบ Dr. Earle แก่รีบปากในที่
ประชุมคณะกรรมการ East-West Center ไว้ว่าจะเปิดแสดง มโนห์รา ใน
วันงานฉลองศาลาไทยนั้น ด้วยเหตุนี้แกใจร้อนใจ ซึ่งผมก็ต้องพยายามตั้งใจช่วยแก อย่าง

๓๖-๒๓๑-๓-๓/๒๓๑๖

น้อยก็เพื่อให้เขาได้รู้ว่าไม่เสียที่ที่เงินทุนเขามาบ้างซะเลย และความจริงเขาก็คงเห็นทางที่จะช่วยเขาได้อย่างที่เราจะไม่หลงอำนาจนักด้วย

อีกเรื่องหนึ่งที่จะเรียนให้ท่านทราบ คือ การจัดงานเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของชุมชนคนไทยในฮาวายอิ ที่กำหนดจะพำนักในวันที่ ๕ ธ.ค. นี้ ปรากฏว่าในการประชุมจัดงานเกิดคำพิพาทประจวบกันขึ้นถึงขนาดประธานกรรมการ ลาออก เคชะบุลผู้มีความคิดกลุ่มหนึ่ง ไม่ยอมร่วมด้วยด้วยกับชุมชน เขามีหนังสือมาชักชวนผมและหยวกให้ร่วมจัดงานด้วย ผมเห็นว่าเวลานั้นจวนแจะ จะจัดเป็นรายการสคกไม่ทัน จึงเสนอให้จัดเป็นรายการแห่งคือขอหนังสือเมืองไทยจากท่านกงสุลได้มาส่งเรื่องตามคำแนะนำของลูกสาวท่าน เภาที่ทราบขณะนี้มีเรื่อง อู่สาทรกรมไทยเรื่องหนึ่ง และ เรื่องล่องแก่งอีกเรื่องหนึ่ง แต่เป็นหนังสือ มาว่านี่ได้ข่าวว่าใครว่ารับว่าควักถึงสมาชิกคนหนึ่ง เป็นอย่างไรผมยังไม่ทราบแต่รับจะพาคำบรรยายเป็นภาษาไทยให้ และนี่จะไปคู่กันวันพรุ่งนี้ (๑ ธ.ค.) ส่วนเรื่องคนตรีประภอม ผมไม่ไต่ถาม ถ้าไม่พอที่จะเป่าขลุ่ยอีกเล่มไปเปิดเป็นเสียงประภอม ในเรื่องเวลาถ้าไม่พอ ผมก็ยังมิสนใจเพราะอยู่ประมาณ ๑๕ รูป คงจะพอใช้เวลาได้ครบถ้วนไม่งั้นก็น่ารีบปากช่วยเขาได้โดยไม่ยุ่งยากอะไร ทั้งเขาใจทำงานจะสำเร็จไปด้วยดี

ที่ฮาวายอิ ขณะนี้คนฟ้าอากาศกำลังสบายดีมาก Dr. earle กำลังเตรียมจัดละครเรื่อง Oedipus กำหนดจะเปิดแสดงระหว่างคริสต์มาส หยวกมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยคุม แสงและเสียง ส่วนผม Mr. Moran ให้อายุในเรื่องฉากและการแสดง ทั้งผมและหยวกขณะนี้เริ่มมีสุขภาพดีขึ้นทั้งสองคน

สุดท้ายนี้ผมขอกราบเท้ามาด้วยความเคารพและศรัทธา

EAST WEST CENTER
UNIVERSITY of HAWAII
HONOLULU, HAWAII 96822

Handwritten notes in the top right corner, including a date and some illegible text.

Handwritten date: 8 กุมภาพันธ์ 2508.

Handwritten header text: ภาควิชา ภาควิชา ภาควิชา

Main body of handwritten text in Thai script, starting with 'วันที่ 28 ม.ค. ...' and mentioning 'International Night at Kennedy Theater'.

Second paragraph of handwritten text, mentioning 'Mr. Mason' and 'Mr. Mason'.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
WALAI RATCHABONGKORN UNIVERSITY

ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ตามที่...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...

ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ตามที่...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...

ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ตามที่...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...

ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ตามที่...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...
ขอเรียนแจ้งให้ทราบว่า...

Dr. M. M. M.

๗๖-๐๙๐๑.๓-๖/๕๗/๒๖๖
๑๕/๖/๖๖/๒๖๖

กรมศิลปากร

5-2-2-2008

๕ มีนาคม ๒๕๐๘

เสรีและหยวก ที่รัก

จดหมายของเสรีลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พร้อมด้วยละคอนเรื่องมโนห์ราและจดหมายของหยวก ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ได้รับแล้วทั้งสองฉบับ ใค้อ่านมทละคอนที่ส่งมาถูกแล้ว ถูกใจคืออยู่ อยากจะลงมาเล่นในเมืองไทยด้วย แต่เห็นจะต้องเปลี่ยนแปลงบ้าง เพราะบางคนก็ไม่มีผู้สนิทใจนัก ถ้าเล่นในเมืองไทยเกรงคนดูไทย ๆ จะไม่เห็นด้วย แต่ไม่เป็นไร ถ้าจะเล่นจริง ๆ มาอีกกันใหม่

ศึใจที่ไค้ทราบว่าเรอทั้งสองคั้งใจเป็งานและเล้าเรียนภาษาอังกฤชเพื่อใ้รู้คึจีน ฉัณก็มีคววมหวังอยู่มากที่จ้ะใ้เรอทั้งสองมาช่วยงานค้ำนโชนละคอนและงานในโรงละคอนของเรา เวลาคึฉัณมีแนวคววมคึคอะไร ๆ อยู่หลายอย่าง แต่ไม่มีม็จะทำ หมายถึงว่าไม่มีคนจ้ะรับคววมคึคไปทำคึคคึคอะไรซึ้นก็จ้ะค้องลงม็จะทำคววมตัวเองเสี่ยเรี่ยไป จนไม่มีแรงจ้ะทำและไม่มีเวลาจ้ะคึคอะไรใหม่ เรอลองคึคกันดู เวลาคึรัฐบาลสร้างโรงละคอนซึ้น จ้ะว่าที่หน้าบ้านเรากึว่าคึได้ แล้วสมมคึว่า ถ้ารัฐบาลยกใ้คนอื่นพวกอื่มาครอบครองเป็นเจ้าของโรงแล้ว เราคึจ้ะช่วยกันก่อร่างสร้างคึคกันมา กลับไม่คึได้ครอบครอง ถึงเวลาจ้ะใช้ค้องไปงอนง้อขอเขา เราคึจ้ะซ้าใจเพียงคึใด ถ้าจ้ะใ้โรงละคอนที่สร้างใหม่นึ้อยู่ในครอบครองของเรา เรากึจ้ะช่วยกัน สามัคคึกัน และแสดงฝีมือใ้ผู้มีอำนาจเห็นคววมสามารถของพวกเราคึ เรื่องคึงถึกลาวนี้เราคึจ้ะช่วยกันคึคและรวมแรงรวมใจกัน สิ่งคึคที่เห็นจ้ะเป็นอุปกรณั้เก็้อกุลแก่งานที่ว่านึ้ของเราคึได้ ค้องรับทำคึคถึงคึคการคึคนคึจ้ะขอแรงใ้มาช่วยงานข้างหน้าของเราคววม มีใ้ทำคึคใ้เป็นคนคึผู้ชื้อนขอแรงเรากึไปใ้ซ้งางคึยวจนเสี่ยเรี่ยของเรากึเองหรือเรี่ยของเรากึพรอ้งเสี่ยเสี่ย ลองคึคกันดู เวลาคึมีงานรอพวกเรากึอยู่แล้ว กลับมาจ้ะคึช่วยกันทำและเป็นเจ้าของ เร่งหาคววมรู้ใ้สัคัไว้

ฉัณใ้คึรับเชิญใ้คึเดินทางไปเคนมารุกเพื่อไปวิจัยของก่อนประวัติศาสตรั้ที่ทุกคึคนคึได้ใ้ถึถามจนรู้เอกาคึคณิน อยู่คึคึ ไปคววมกันและเขากึะใ้ไปคึนในคึชึ้เป็คึการแสดงคึศิลปกรรรมไทยในกรุงคึโคเป็นเสกณ

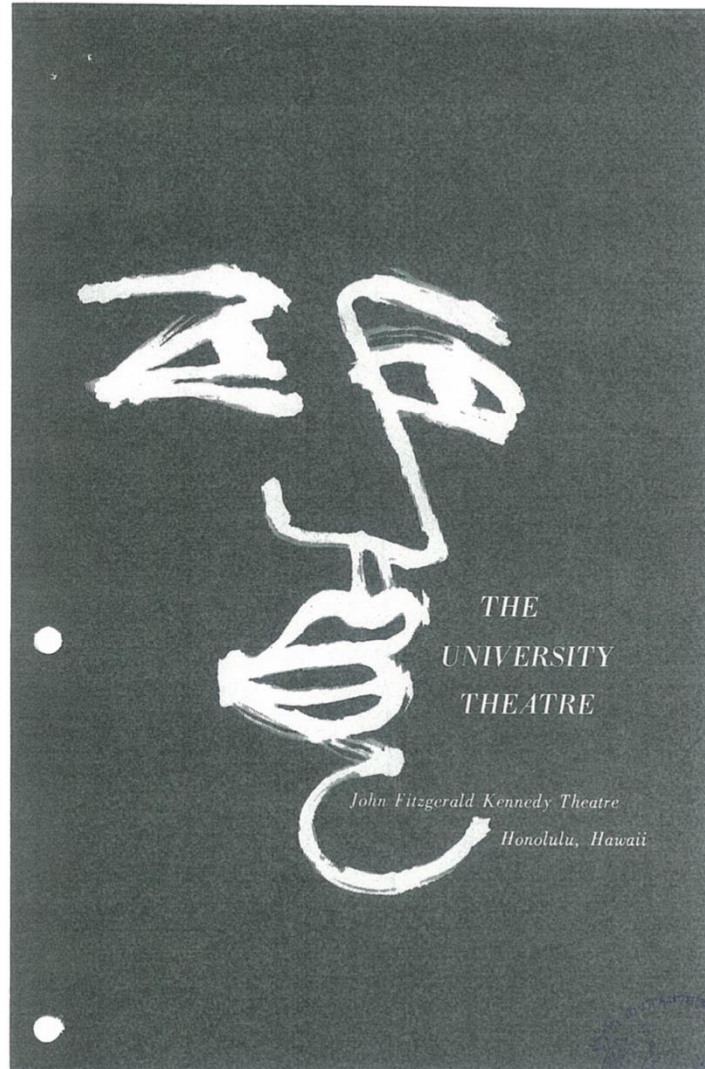
๒

๗๖-๐๔๐๑-๖-๖/๖๓ (๖๖ ๗

ครั้งแรกกำหนดจะออกเดินทางจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๑ มีนาคมนี้ แต่เวลานี้เราขอมุมว่าวันที่
เปิดงานเลื่อนไปเป็นวันที่ ๒ เมษายน จึงเลื่อนเดินทางไปเป็นวันที่ ๑๑ มีนาคม จะไปสัก ๒ -
๓ สัปดาห์ก็กลับ ตั้งใจจะแวะชอสนคา ฝรั่งเศส และอิตาลี แห่งละ ๒ - ๓ วัน กลับมาคงได้ข่าว
ความสำเร็จเรื่องการแสดงละครมโนห์ราจากเขอทั้งสอง

รักและคิดถึงเสมอ

TONIGHT'S PLAY

The production you are seeing tonight is the result of many diverse forces. In historical order, the influence of India comes first. The temple dances of India, seen today in the Bharata Natyam style, probably originated prior to the sixth century B.C. Many of the hand movements and body positions of Indian dance can be found in the dancing in *Manohra*.

Other historical forces include China, Indonesia, and, most importantly, Cambodia. The bas-reliefs of the walls of Angkor Wat (1110–1135 A.D.) depict the same basic dance postures found on the friezes of more ancient Indian temples, as well as more recent Thai temples. The Thai, whose civilization began to rise as Cambodia's began to weaken, sacked Angkor in 1352 A.D. The Thai brought the court dancers of Angkor back to Ayuthia (1350–1767), forty miles north of the present-day capital of Bangkok.

But it is misleading to overstress outside influences on Thai culture. The most important source for the dance-drama comes from within Thailand itself. The text of *Manohra* contains information on religion (note that Adhitawongse's court is Hindu, whereas today the state religion is Buddhism), social structure, and many other cultural phenomena. Moreover, the dancing in *Manohra* has much of the basic Thai personality—a languid, gentle grace, coupled with a firm dignity and poise.

Indeed, *Manohra* comes from the people, rather than from the pen of a court writer. It is more of a folk-play than a classical dance-drama. *Manohra* is different from other dramatic forms in Thailand, in that it is much more flexible. It was originally performed outside the capital by traveling bands of three or four men, who would play all the parts. While the dancing, music, and singing was standardized, the dialogue was largely improvisatory. Quick, farcical action accompanied this spontaneity. It is in just this spirit that Ubol Rakkamrungs, an East-West Center grantee, has made her adaptation from the Thai.

Another important force on the present production is Seree Vangnaitham. Sponsored by the Institute of Technical Interchange of the East-West Center, Seree was trained at the famed royal dancing school in Bangkok. He is well known in Thailand for his abilities in dancing, music, and playwriting.

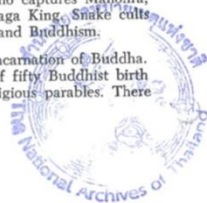
NOTES

SETTING: The long, red, coffee-tablelike prop in tonight's production can be used to serve any demand — bed, throne, rock, etc. Until recently the only other scenic feature in Thai dance-drama was a highly decorated backdrop, much the same as in Chinese opera.

KINNARREE (pronounced ginnarree): A *kinnarree* is a legendary creature, found in the mythology of almost all Southeast Asian countries. They are part bird and part beautiful maiden. They live atop Mt. Krailas (pronounced cry-lah), said to be located in The Himalayas.

NAGA (pronounced knock): A *naga* is a legendary snake that often provides the framing shelter for Cambodian and Thai Buddhas. Bun, the ugly forester who captures *Manohra*, gets his power over a *naga* in return for faithful worship of the Naga King. Snake cults existed in Cambodia and Thailand, prior to the arrival of Hinduism and Buddhism.

SUTON: The hero of tonight's play can be considered as a previous incarnation of Buddha. The *Manohra* story comes from the "Pannayat Jataka," a collection of fifty Buddhist birth stories. These stories are now regarded as folk-tales, rather than religious parables. There are, however, many didactic qualities in the background of *Manohra*.

THE UNIVERSITY THEATRE

presents

A Laboratory Theatre Production

MANOHRA

A Classical Thai Dance-Drama adapted by Ubol Rakkbamrung

The Characters

Opening Dance.....SREE VANGNAITHAM
 Animals.....DONNA KING, DONNA LYNN HAWKINS, RODELA
 CABANILLA, RODNEY CABANILLA, ROWENA CABANILLA,
 MALINDA MALTBY, JOYCE MALTBY, AMIEL LEONARDIA
 Bun.....KARL WYLIE
 Kinnarree Princesses.....JEAN KING, MARIA TAN, INGA VANDEVENTER,
 CHURDCHAN CHULASAMAI, NIPHAN CHANTAWANICH,
 KANITHA SILTHORNVISUDH
 Manohra, the youngest Kinnarree princess.....TIN MYAING THEIN
 Chaiyut.....JACK REYNOLDS
 Sutton.....KEN FRANKEL
 Purohit Jr.....ALAN YOUNG
 Messenger.....JOHN GILLILAND
 Guard.....TONY CHUNN
 Purohit's Henchmen.....MARVIN CHAR, CALVIN ONAGA
 Purohit.....RICHARD ABEL
 Sat-Chatree Dance.....MARIA TAN, NEOTA HALL, NIPHAN CHANTAWANICH,
 CHURDCHAN CHULASAMAI, DODIE THE SOM GIOK,
 UBOL RAKBAMRUNG, JEAN KING, VICKI SPEERS,
 KANITHA SILTHORNVISUDH, INGA VANDEVENTER
 King Adhitawongse.....ROBIN FOWLER
 Queen.....BONNIE MILLER
 Rabam Veerachai Dance.....JACK REYNOLDS, TONY CHUNN, SOMKIAT
 TIMPATANAPONG, MASAJIRO SHIMAMURA,
 WILLY CHAN, DICK CUSHMAN, SUKSAN SOOKSOMBOON,
 POTE BOONRVANG, MOHAMAD HIDAJAT
 Workmen.....TONY CHUNN, MASAJIRO SHIMAMURA
 Chief Workman.....JOHN GILLILAND
 Councillors.....DICK CUSHMAN, JACK REYNOLDS
 Kassop Muni, a hermit.....DAVE TARA
 Maids.....JEANNE DENHAM, MYRA HARADA, YOKO SAKAI,
 TONI LEVI, DOLORES HAWKINS, BARBARA DAVIDSON, CAROL SCHOENER

King Tumaraja.....JACK REYNOLDS
 Queen ChanKinnarree.....SUE LAUGHLIN
 Musicians.....SEREE VANGNAITHAM, TED SOLIS, JOSEPH HALPIN,
 GAYLE YOSHIDA, JANICE SHINSHIO, OSAMU YAMAGUCHI,
 CHARLES LANGLIS

ACT I

Scene 1.....A lake in Himmaphan Forest
 Scene 2.....Pancala Palace: Suton's Chamber
 Scene 3.....A corner of Pancala Palace

ACT II

Scene 1.....Suton's Chamber, one month later
 Scene 2.....Ceremonial Pavillion outside Pancala Palace

INTERMISSION — 15 Minutes

ACT III

Scene 1.....Garden in Pancala Palace
 Scene 2.....Bedchamber of the King, Pancala Palace
 Scene 3.....Ceremonial Pavillion within the Palace grounds

ACT IV

Scene 1.....Hermitage in Himmaphan Forest
 Scene 2.....In the Impenetrable Forest of Himmaphan

ACT V

Scene 1.....The foot of Mt. Krailas
 Scene 2.....The throne room of Suvannakorn, on top of Mt. Krailas

Directed by WALLACE CHAPPELL

Director's Assistants — BETTE MIDLER, NIBHAT BHUKANASUT

Settings by RICHARD MASON

Lighting by KATHY HARTZELL

Costumes by WALLACE CHAPPELL and SEREE VANGNAITHAM

Music and Choreography by SEREE VANGNAITHAM

April 8, 9, 10, 1965

๑๓ ๒๐๐๐ ๑๑/๓๑/๗

PRODUCTION STAFF

Stage Manager.....YUAK KAVANICH

Stage Crew.....MEMBERS OF THE CAST

Scenery.....JOHN GILLILAND, TED KAPLAN, ROBIN FOWLER,
RICHARD ABEL, CHRIS LONGO, ART CALDEIRA, WALLACE CHAPPELL,
JOAN AANAUI, ALVIN MALALIS, MIKE KING, NINA PHILLIPS, JEAN
KING, AMIEL LEONARDIA, YUAK KAVANICH, SEI YOO, LLOYD MURRAY,
NIBHAT BHUKANASUT, PHOUMI NOVASAN, KARL WYLIE, BEN CERVANTES

Costumes.....SREEE VANGNAITHAM, BONNIE MILLER, FUJIE KAJIKAWA,
MARION RAMEY, UBOL RAKBAMRUNG, NIBHAT BHUKANASUT, CAROL
SCHOENER, MYRA HARADA, JEANNE DENHAM, JERRY MOTONAGA,
DORIS RIEUR, DORIS HOFFMAN, KAREN RAKBAMRUNG, LYNN ELLEN
HOLINGER, KATHY DAWSON, MURIEL TOMA, MARVIN CHAR, DIXIE
LEE, TONY LEVI, YOKO SAKAI, VIRGINIA WYLIE

Masks.....MARIE SHARP

Makeup.....IRÉN D'AMATO

Lights.....KATHARINE HARTZELL

Properties.....ROY MACGALLIARD

Sound.....BEN CERVANTES

Business.....JEANNE DENHAM, *assisted by* SYLVIA CABANAYAN,
MIKE KING, MARY ZAHARAKO, MARVIN CHAR, CAROL
SCHOENER, ALVIN MALALIS, TONI LEVI, WILLIE CHAN,
SHIELA LOO, BRENDA JONG, PAULA WAGNER

Publicity.....KAREN BIDGOOD *and* KEN FRANKEL, *assisted*
by MYRA HARADA

Programs.....MARVIN CHAR

House Managers.....HENRY HART *and* FRED GALLEGOS, *assisted by*
DOUGLAS KAYA, CHARLES BOURNE, W. CHRISTY BARDEN, MARJORI
KAU, VIVIAN SATO, HERB ROSENBUCH, WILMA BAL, PAT MOSHER

Ushers.....STUDENTS OF THE EAST-WEST CENTER, ST. FRANCIS
CONVENT SCHOOL, STAR OF THE SEA HONOR SOCIETY

Members of the classes in *Theatre Practice* (Drama 200), *Advanced Theatre Practice* (Drama 700), *Costume for the Stage* (Drama 445), and *Problems in Stagecraft and Lighting* (Drama 640) have assisted in various phases of this production.

THE UNIVERSITY OF HAWAII THEATRE GROUP

PLAYWRITING CONTEST

1965

The contest is sponsored by the University of Hawaii Theatre Group, the official undergraduate dramatic organization of the University. The purpose of the contest is to encourage the writing and production of plays by residents of the state.

First Prize	\$150.00
Second Prize	100.00
Third Prize	75.00

Plays shall be of one-act length; that is, they should play more than fifteen minutes but less than an hour. There are no restrictions as to content or theme, but plays must, of course, be original. Any number of plays may be submitted by an individual, but a different pen name must accompany each. Unless substantially revised, plays previously produced and plays submitted in this contest in the past are ineligible.

Plays should be typed on ordinary bond paper, double-spaced, and on one side of the paper only. Each play shall bear a pen name on the title page; the real name of the writer, his pen name, and the title of the play should be submitted in a sealed envelope. The name of the play should also appear on the envelope. Plays should be mailed to: *Theatre Group Playwriting Contest, Kennedy Theatre, University of Hawaii, 1777 East-West Road, Honolulu, Hawaii 96822.*

The manuscripts of all plays will become the property of the Theatre Group and will not be returned to the authors. The Group reserves the right to produce any of the plays submitted, with payment of standard royalties for any production after the first. All other rights will be retained by the authors.

Three judges, whose decision will be final, will be selected by the Theatre Group. If, in the opinion of the judges, the plays submitted do not show sufficient merit, one or more prizes may be withheld.

The contest deadline is August 31, 1965.

DEPARTMENT OF DRAMA AND THEATRE

Faculty and Staff: Earle Ernst, Joel Trapido, Lucie Bentley, Edward Langhans,
Richard Mason, Robert Soller, Arthur Caldeira, Nancy
Takei, Carl Wolz, Fujie Kajikawa

ACKNOWLEDGMENTS

The University Theatre wishes to thank the many members of the University of Hawaii and East-West Center staffs, the Friends of the East-West Center, the community, and the Fine Arts Department of Bangkok for making this production possible.

Program deadlines for *The Cherry Orchard* prevented the inclusion of our thanks to Marie Sharp for the use of her dog in the production.

The University Theatre is always grateful for any contributions to its costume wardrobe or supply of furniture and properties.

COMING EVENTS

May 12-16 Jellicoe's *The Knack*

May 26-30 Brecht's *The Threepenny Opera*

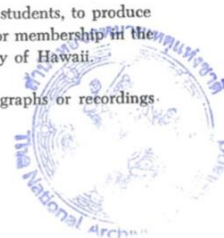
June 25, 26; July 1, 2 Williams' *The Glass Menagerie*

July 9, 10; 16, 17 Wilder's *The Matchmaker* or Thomas' *Charley's Aunt*

July 23, 24; 30, 31 Saroyan's *The Time of Your Life*

A stock company is being formed, to be augmented by summer session students, to produce the three summer productions; interested actor-technicians may apply for membership in the company by writing the Department of Drama and Theatre, University of Hawaii.

NOTICE: Smoking is not allowed in the auditorium, nor may photographs or recordings be made during the performance.

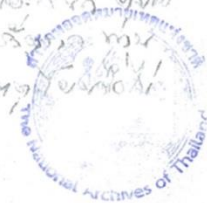
5 2/10.
พ.ศ. 2481. 3. 6 / 21 (197)

๕๖ 4 พ.ศ. ๐๘.

การขอรับเงินอุดหนุน

ข้าพเจ้าขอรับเงินอุดหนุน... (Handwritten Thai text detailing a request for financial support, mentioning various expenses and the need for assistance.)

๓.
 Miss Smith 11/11/1917
 ๓.
 ๓.

๓.
 ๓.

๓.
 ๓.

๓.
 ๓.

Miss Smith
 11/11/1917

๓๖-๐๖๐๑-๖-๖/๖๑ ๗๕๗

กรมศิลปากร

๑๔ พฤษภาคม ๒๕๐๔

เสรีและหยวก

จดหมายของเสรีฉบับปลายเดือนเมษายนและฉบับลงวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๐๔ กับจดหมายของหยวก ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๔ ได้รับแล้ว ที่ปรึกษาชื่อว่า EWC จะให้ทุนคืออีก ๓ เดือน ถ้าเขทั้งสองเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ราชการ ฉันก็ยินดีสนับสนุนให้รับทุน แต่อ่านจากจดหมายของเขทั้งสองแล้ว เห็นว่าเขาจะให้ทุนก็เพื่อให้เสรีอยู่สอนคนไทยที่เขาจะเปิดบริการใหม่ ถ้าเป็นคั้งนี้ก็ดีกว่าประสงค์เดิม ซึ่งเขควรจะศึกษาค้นคว้าใหม่จะงานกว่า ถ้าเป็นใจฉันเห็นควรคอยชี้แนะไปอย่างละมุนละม่อม มิให้เขาเสียใจ และคิดเห็นไปว่าเราไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ อองปรึกษากันดู ฉันไม่มีอะไรจะให้คำแนะนำ เพราะมีมติหลักการเดิม ทั้งระยะนี้โรงละครแห่งชาติก็ใกล้จะเสร็จและเปิดไ้แล้ว ถ้าเขทั้งสองกลับมาทบทวนคดีเดิม ก็คงจะไปปรึกษาและช่วยกันทำงาน เพื่อไว้ลายให้ใคร ๆ เห็นมีมือ จึงเห็นว่าถ้าหยวกยังมีความจำเป็นจะอยู่ก็อยู่ต่อไป แต่เสรีควรจะได้มาช่วยฉันทำงานบ้าง อย่าเฉลยใส่นอกทางไป

รักและคิดถึงเสมอ

EAST WEST CENTER
UNIVERSITY of HAWAII
HONOLULU, HAWAII 96822

1963-1964

1963-1964

Handwritten text in Thai script, starting with 'การตรวจ...' and mentioning 'Miss Anita' and 'The Music Dept'.

Handwritten text in Thai script, continuing the letter or report.

Handwritten signature or name at the bottom of the page.

ภาคผนวก ข บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด พาลีสอนน้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด พาลีสอนน้อง

เสรี หวังในธรรม ทำบท
ดำเนินเรื่องตามบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1

มนตรี ตราโมท บรรจุเพลง

- องค์กรที่ 1 พาลีเสียดัตย์ -

- ตอน 1 สัตย์สาบาน -

- ฉาก เทวสภา -

- ฉาก -

จัดเป็นวิมานบนเขาไกรลาศ มี
แท่นที่ประทับ พระอิศวร พระอุ
มา พระนารายณ์ พระฤๅษี
เทวดา นางฟ้าตามลำดับชั้น กับ
มีที่นั่งชั้นต่ำสำหรับพาลี

- ผู้แสดง -

พระอิศวร พระอุมา พระนารายณ์ พระฤๅษี
เทวดานางฟ้า และพาลี

- ปี่พาทย์ทำเพลงวา -

- เป็ดม่านเทพพนม -

- ร้องเพลงยานี -

เมื่อนั้น

พระอิศวรบรรณาถา

เสด็จออกเทวสภา

พร้อมคณาเทพเจ้าเหล่าอมร

- ร้องเพลงร้าย -

แลเห็นพาลีศรีกระบินทร์

โอรสอมรินทร์ชาญสมร

มาน้อมเฝ้าวันทนิชูลีกร

อดีตรมีเทวโองการ

- เจรจา -

พระอิศวร -

ดูกร ลูกท้าวมีขมานผู้สมัญญาว่าอากาศ เมื่อครั้งไกรลาสศรีสุเมรุต้องเอนทรุด
เหตุด้วยพระอรชุนกับรามสูรประลองฤทธิ์รุกคักดาหาญ เจ้ากับสุครีพปรีชาชาญ
สมชาติชาย ปัญญาดีมีอุบายคิดบายเบี่ยง ยกพระสุเมรุที่เอนเอียงดำรงคงมี
ความชอบนับว่าสูงส่งควรสรรเสริญ ต่อแต่นี้เจ้าจงเจริญจรัสฤทธิ์ มีสมญานามตาม
เรานิมิตว่าพระยาพาลีอิราช แม้น
ผู้ใดใครบังอาจเข้ารบสู้ จงกำลังฤทธิแรงแห่งศัตร์นั้นส่วนหนึ่ง แบ่งมาสมทบให้แก่
เจ้าเข้าเป็น
กึ่งครึ่งของไฟรี แล้วพระจอมโลกีโปรดประทานพระแสงตรีเพชรสุรกานต์แก่กระบี่
ฝ่ายพระยาพาลีก็เข้าน้อมรับไว้กับกาย

(พระอิศวรหิบบอบ)

- ร้องเพลงโยนดาบ -

เราขอฝากผอบแก้วแว้วฟ้า อันในนางดาราโฉมฉาย
จงนำไปให้สุครีพน้องชาย ผู้สืบสายสุริย์วงศ์กันมา

- ร้องเพลงวิลันดาชั้นเดียว ตัด -

เมื่อนั้น องค์พระนารายณ์นาถา
ยอกรสนองพระบัญชา พระผ่านฟ้าจะฝากนางไป
ถึงแม่พาลีเป็นเชษฐา ครั้งนี้เห็นว่าหาควรไม่
ตั้งหนึ่งกุมรากับมาลัย ย่อมเป็นวิสัยแต่โรมา
ธรรมดาชาติแห่งแมลงภู เข้าใกล้เรณูบุผา
หรือจะไม่คลั่งรสบุขบา ฝากลูกไก่แก่กาเห็นผิดไป

- เจรจา -

พาลี - ข้าแต่พระตรีภูวนายผู้ทรงศิลป์ ซึ่งพระองค์ทรงราศินระแวงข้า ก็สมควรแก่เทวา
วิจิฉฉัย ข้าพระบาทจึงขอให้สัตย์สาบาน ทุกเทพเจ้าจุงเป็นพยานให้แก่ข้า มาด
แม้มีส่งโฉมดาราให้แก่น้อง ซิงอรไทไว้ร่วมห้องเพราะใจจด ขอให้ข้าผู้ทรยศต่อ
น้องชาย จงม้วยมรณ์ด้วยศรพระนารายณ์อวตาร ขอจงประจักษ์ตั้งสัตย์สาบาน
แห่งตัวข้าผู้วานร

- ร้องเพลงเทวาประสิทธิ์ -

เมื่อนั้น พระปิ่นเกศไกรลาศสิงขร
ทั้งองค์พระนารายณ์สีกร ฟังสุนทรสัณญาพาลี
แข็งขันมั่นแมนแมนชีวิต เทวฤทเททั้งสองเกษมศรี
จึงส่งผอบแก้วรูจี ให้แก่กระปี่ฤทธิไกร

- ร้องเพลงฝรั่งควง -

เมื่อนั้น พาลีผู้มีอัชฌาสัย
ก้มเกล้ารับผอบอำไพ กลับไปขีดขินธานี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด -

(พาลีรับผอบแล้วลงเวทีล่าง)

- ปิดม่านแดง -

- การแสดงเวทีล่าง -

- เจรจา -

พาลี - แผลงฤทธิเหาะระเห็จมาโดยอัมพร พระยาวานรครุ่นคำนึงรำพึงคิด อัน
โฉมเฉลา เยาวมิตรในผอบมามา ชะรอยศิริจะวิลาศวิไลลักษณ์ เทพไทจึงได้
ท้วงทีกระแวงเรา ยูพเยาว์ เจ้าจะงามนักสักเพียงใด ยิ่งคิดคิดก็ยิ่งใคร่จะ
เปิดชม แต่ค่อยระงับดับอารมณ์ข่มฤดี จนมาถึงขีดขินราชธานี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

ตอน 2 ได้นางเทพดารา

ฉาก ห้องบรรทมพาลี

- ฉาก -

จัดเป็นห้องบรรทมของพาลีในเมือง
ขีดจีน มีแท่นที่นอน อยู่ด้านขวาของ
เวที

- ผู้แสดง -

พาลี นางเทพดารา กบิลิงตลกแสดงท้ายฉาก

แสดงติดต่อกับตอน 1

- เปิดม่านแดง -

(พาลีขึ้นบนเวที)

- ร้องเพลงขึ้นพลับพลา -

ครั้นถึงจึงขึ้นบนแท่นแก้ว
เป็นโฉมดาราเทวี

เปิดผอบเพชรแพรวแสงสี
งามล้ำนารีในเมืองอินทร์

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -

(ดับไฟทั้งเวทีใช้ไฟสปอร์ตจับเฉพาะพาลี)

(พาลีเปิดผอบ)

(นางเทพดาราออกกลางเวที)

(เปิดไฟสว่างทั้งเวที)

- ร้องเพลงต้นเพลงยาว -

พิศพักตร์พักตร์ผ่องดังดวงจันทร์
พิศเนตรดั่งเนตรมฤคิน
พิศโอษฐ์โอษฐ์เอี่ยมดังจะแยม
พิศปรากฏดังปรากฏพราย

พิศขนงตั้งคันธนูศิลป์
พิศทนต์ดั่งนิลเรียบราย
พิศนาสิกนาสิกสลัมเฉิดฉาย
พิศกรรมกรรมคล้ายบุษบา

- ร้องเพลงลีลากระทุ่ม -

ยิ่งพิศยิ่งพิศวาสกลุ่ม
ลืมหัดคิดถึงอนุชา

คลังคลุ้มความเสนาหา
ลืมหัดสัจจจาที่สาบาน

- ร้องเพลงไอ้โลมชาติรี -

เจ้าเอย เจ้าพี่
รักแสนสุทรรักยิ่งชิวานต์

มารศรีเยาววยอดสงสาร
เยาวมาลย์จงได้ปราณี

- ร้องเพลงพราหมณ์ตีต๋นน้ำเต้า -

พระเอย พระองค์
เอออะไรมาทำดังนี้

พระจงโปรดเกล้าแก่สี
ล้วงคำพระศุภลัญญา

พระจงคืนคิดดูก่อน
ตัวน้องเทวัญประทานมา

อย่าอวารถแต่สมเสนาหา
ให้สุครีพอนุชาตั้งวาที

- เจริจา -

พาลี - แมยอตชวัน ขวัญชีวี ศรีชีวิต แมยอียดเอื้อนเปื้อนบิตคิดหลักหลบ อันผอบพีนี้
รับมากับมือ ถึงหนักหนอพิที่สู้อือประคองอ้อม ลำบากเหลือจนเหงื่อชุ่มเพราะอ้อมน่อง ได้พาเจ้าเข้า
มาถึงห้องเห็นฉนี้ โฉมเฉลาเจ้าจะให้พี่สละลา โอ้เข้าใจช่างไม่เมตตาปราณีหนอ มาเถิดมะแม้อย่างร้างรอ
ให้นานเนิ่น เสิญแม่ร้อยชั่งไปนั่งให้เพลินเพลินบนแท่นทอง กล่าวฉ้อนกรตระกองแสนพิศवास
ประคององค์องค์นางขึ้นเซยชม ต่างแนบชิดสนิทสมภิรมยา

- ปี่พาทย์ทำเพลงโลม - ตระนอน -

(ทำเพลงหรีไฟให้มีดลง)

- ปิดม่านแดง -

(ลิงตลกออกเจรจาวะทีล่าง ในหัวเรื่องว่าบัดนี้พาลีให้จัดการสร้างโรงพิธีที่ทำ
สรงริม แม่น้ำยมนาจะประกอบพิธีสรงองค์ ให้จัดนิมนต์พระฤษีมาในวันรุ่งขึ้น พยายามชักถามกัน
โยงเรื่องไปถึงนางมณฑิตด้วย สอดแทรกตลกได้ตามสมควร)

องค์ที่ 2 พิธีสรงองค์

ตอน 1 ทศกัณฐ์อาฆาต

ฉาก ตำนกในกรุงลงกา

- ฉาก -

จัดเป็นตำหนักในกรุงลงกา มีแท่น
สำหรับทศกัณฐ์ กับนางมณฑิต ตั้งกลาง
เวทีมีหน้าต่างที่ผู้แสดงจะออกได้

- ผู้แสดง -

ทศกัณฐ์ นางมณฑิต มโหทร นางกำนัลอยู่งาน

- ปี่พาทย์ทำเพลงปฐม 2 ชั้น - (ลงอย่างเพลงวา)

- เปิดม่านแดง -

- ร้องเพลงซ้ำปี -

เมื่อนั้น

แต่ได้นางมณฑิตโสภา

- ร้องเพลงบ่าบ่น-

จะคลึงเกล้าเนาแนบไม่สนิท

อายแก่ทเวาท้าวราตรี

องค์ท้าวทศพัศตร์ยักษา

คืนมาจากกระบินทร์พาลี

ครุ่นคิดเคืองขัดบัดสี

ด้วยเทวีเคยอยู่กับวานร

จนเกิดบุตรอุปติเตรัจฉาน

ภายหน้าจะพาให้เดือดร้อน

เป็นเผ่าพงศังควานชาญสมร

ยกยกย่อนทรยศกบฏกัน

(มโหทรคลานเข้าเฝ้า)

- เจริจา -

มโหทร - ขอพระจอมกุ่มภัณฑ์ทรงทราบใต้เบื้องพระบาท บัดนี้มีข่าวระปืออ้ออ้อ
มาถึงลง ราชฐาน ว่าพาลีให้เชิญพระสิทธิอาจารย์ทุกถิ่นที่ ไปประชุมยังชิตจินธานีว่า
จะกอบพิธีการ โสรจสรองคตกุมารตามประเพณี กำหนดกันวันพรุ่งนี้อรุณทัย
ขอพระจอมอสุรินทร์ปิ่นกรุงไกรใต้ทรงทราบใต้เบื้องบหมาลัย

ทศกัณฐ์ - ได้ทรงฟังดังเพลิงกาลผลาญอุรา ชีชะไอ้พาลีนี้ไอ้หัง ชะรอยจิตจะคิดหวัง
ประจานกู แล้วเหลียวดูนางมณฑิเห็นยิ้มแต่ จึงกล่าวก่อนแคะกระแหนะกระแหน
ว่าแนะนำแม่เจ้าพรุ่งนี้แล้วลูกผู้เก่าเขาจะโสรจสรอง ไยเจ้าโถมยงจะมาม้วนตั้งปั้น
ปัง ไฉนไม่คิดไปปรับขวัญกันให้ถึงโรงพิธี จะได้เกล้าจุกผูกเกศกันเสียให้สม ทั้งจะได้
เซยได้ชมลูกเดรัจฉาน ให้สมกับที่ พลัดพรากจากกันมานานเจียวนะเทวี

- ร้องเพลงแมลงวันทอง -

เมื่อนั้น	นวลนางมณฑิมารศรี
ได้ฟังวาจาพระสามี	รู้ที่ว่าแค้นแค้นหทัย
ครั้งจะทูลตอบขอความ	ก็เกรงจะลูกกลามเป็นเรื่องใหญ่
สู้สงบลบหน้านิ่งไว้	ยิ้มในพักตราไม่พาทิ

- เจรจา -

ทศกัณฐ์ - ทศเศียรอสุรีพิศดูนางมณฑิ เห็นนางนิ่งยิ่งโมโหเพราะแรงหึง ลูกจากที่นั่น
ปังปัง อุโฆษพจน์ เออ ตีละไอ้อองคตชาติศัตรู ถ้าทราบใดมึงยังอยู่กูไม่พินอาย จะตาม
ฆ่ามึงให้ตายวายชีวาตม์ แม้มึงยังอยู่กูขออาฆาตจนบรรลัย

- ร้องเพลงสมิงทองมอญ -

กริ้วดกรธโลดออกทางบัญชา	สำแดงฤทธิ์รอนแผ่นดินไหว
เหาะระเห็ดเต็ร็จฟ้าว่องไว	ตรงไปชิตจินธานี

- ปี่พาทย์ทำเพลงคึกพายัพ - เซ็ด -

(ทศกัณฐ์แผลงฤทธิ์ออกทางบัญชา นางมณฑิ และนางกำนัลตกใจ)

- ปิดม่านแดง -

(ทศกัณฐ์ลงไปรำเวทที่ล่าง)

(การแสดงเวทที่ล่าง)

- ร้องเพลงตระนิมิต -

มาถึงซึ่งที่ท่าสรอง	ก็ลงยั้งฝั่งนทีศรี
ยอกรเหนือเกล้าเมาลี	อสุรีร้ายเวทแปลงไป

- ปี่พาทย์ทำเพลงตระนิมิต รั้ว -

(ทศกัณฐ์รำแปลงเวทที่ล่าง)

ตอน 2 พาลีรบปู

ฉาก ทำลงสรรมฝั่งน้ำ

- ฉาก -

จัดเป็นฉาก 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นฉากใต้น้ำทำ หุ่นปูใหญ่เตรียมไว้ ชั้นบนเป็นฉากทำสรรมีทางลงไปฉากใต้น้ำ มีโรงพิธี และที่นั่งผู้แสดงต่าง ๆ

- ผู้แสดง -

ทศกัณฐ์ตัวปู ทศกัณฐ์ พาลี นางดารา สุครีพ
ชมพูปาน โหระ พราหมณ์ ฤๅษี กระบวนลิง
องคต (เต๊ก) และลิงตลก

- การแสดงติดต่อกับตอน 1 -

- เปิดม่านแดง -

- ปิดไฟเวทีชั้นบน เปิดไฟเวทีล่าง เห็นปู -

- ร้องเพลงไล่ -

กายกลับเป็นปูมหา	เงื่อง่ากำมัยกษัตริใหญ่
จมอยู่ในห้องชลาลัย	หมายปองจองภัยวานร

- ปี่พาทย์ทำเพลงไล่แล้วเปลี่ยนเป็นกลองโยน -

- เปิดไฟเวทีชั้นบน -

(ขบวนแห่คตออกเวทีชั้นบน)

- ร้องเพลงกระปี่สลา -

เมื่อนั้น	พาลีราชาชาญสมร
ครั้นถึงทำสรรมสาคร	พร้อมพลนิกรเกรียงไกร
จึงให้เชิญองค์องคต	โอรสผู้ยอดพิสมัย
ขึ้นนั่งแทนแก้วแววไว	ภายในโรงราชพิธี
(สุครีพอุ้มองคตขึ้นนั่งในโรงพิธี)	

- เจาจา -

พาลี - ฮะเฮ้ย เหวยกระบี่พวกกองหน้า จงลงสำรวจตรวจคงคาให้ถี่ถ้วน บรรดา
สัตว์เหล่าล้วนมีงาเขี้ยว แม้แต่มีจฉาสักตัวเดียวอย่าให้เข้าได้ เกลือกจะขบย้ากล้า
กรายใกล้พระลูกกู เร่งลงไปสำรวจตรวจดูให้จงดี

- ปี่พาทย์ทำเพลงฉิ่ง -

(ลงตลก พากันลงไปใต้น้ำ)

- หรีไฟเวทีบน เปิดไฟใต้น้ำ -

(ลิงตลกพบปู ปูทำร้ายลิง ลิงหนีขึ้นเวทีบน)

- เจาจา -

พลิง -

ขอได้ทรงทราบคดีได้พระบาท ใต้คงคาตรงนี้มีปูใหญ่ ข้าเข้าขับไล่มัน
กลับอ้าก้านำคร้ามครัน สุดปัญญาที่จะไล่มันให้หลีกหนี ขณะนี้มันยังอยู่ในสาร

- ร้องเพลงสิงโลด -

เมื่อนั้น
ได้ฟังซึกกริฏทธรอน
แหวกน้ำดำด้นคั่นจบ
โลดโผนโจนจับด้วยศักดา

ลูกท้าวหมัฆวานชาญสมร
โถมลงสาครด้วยโกรธา
พานพบปูใหญ่ใจกล้า
ยมนาเป็นระลอกกระฉอกไป

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(พาลีลงรบปูในฉากน้ำ)

- ร้องเพลงหนีเสือ -

เมื่อนั้น
แพ่ฤทธิ์พาลีชาญชัย

ทศกัณฐ์ซึ่งเป็นปูใหญ่
ตกใจกลายร่างเป็นกุ่มกัญท์

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -

(ปูเข้าโรง ทศกัณฐ์ออกรบพาลีฉากน้ำ)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(พาลีจับทศกัณฐ์ได้ พาขึ้นฉากบนฝั่งน้ำ พลิงเข้าจับทศกัณฐ์)

- เจรจา -

พาลี -

เหม ไอ้กาลีทศกัณฐ์สันดานชั่ว มึงปลอมแปลงมาซ่อนตัวเพราะอาฆาต ไอ้
อภัยมิ่งนี้ ชั่วชาติผิดเชิงชาย จะมาลอบฆ่าลูกกูให้ตายเพราะใจพาล กูจะใคร่
สังหารมึงให้บรรลัย นี่หากเกรงจะทำให้อับมงคล เฮ้ย ราชมด เอาไอ้ทรชนไปจำจอง
เอาโซ่เหล็กใหญ่ใส่คล้องมัดให้มัน ไว้สำหรับลูกกูลากเล่นเจ็ดวันเหมือนลากปู ให้มัน
อดข้าวอดน้ำคล้ายอยู่อย่างลำเค็ญ ให้มันกินแต่ข้าวเย็นเดนทาสาวันละปั้น เร่งเอา
ตัวไอ้ทศกัณฐ์ไปให้พินหน้า

(ลิงตลกพาทศกัณฐ์เข้าโรงไป)

- ร้องเพลงมหาฤกษ์ -

บัดนั้น
ครั้นได้ศุภฤกษ์เพลลา
ให้ลั่นฆ้องประโคมดนตรี
สุครีพอุ้มนัดดาดวงมกล

โหราพฤตมาจารย์พร้อมหน้า
อันเป็นมหามงคล
เกรมีดังกาฬ
จรดลงสรงคองคา

- ปี่พาทย์ทำเพลงลงสร -

(สุครีพอุ้มองคตลงสรงน้ำ)

- ปิดม่านแดง -

องค์ที่ 3 พาสีสอนน้อง

ตอน 1 ทรพีฆ่าพ่อ

ฉาก ป่าเชิงเขา

- ฉาก -

จัดเป็นฉากป่าเชิงเขา มีถ้ำมานโปรงให้มองเห็นการแสดงภายในได้ ตอนบนเป็นฉากวิมานฟ้า มีที่นั่งพระอิศวร กับมีทางให้ทรพีขึ้นไปทำได้ ชิดเวทีด้านขวามีต้นไม้ใหญ่กับทำแท่นหินไว้ สำหรับนั่งได้ ต้นไม้

- ผู้แสดง - (ตอน 1)

ทรพี ทรพา นิลกาสร และนางบริวารของทรพา

- ปีพาทย์ทำเพลงสิงโต -

(ทรพีออกเวทีล่าง)

- ร้องเพลงสิงโต -

มาจะกล่าวบทไป

กำแหงแรงฤทธิ์หยาบช้า

ผูกจิตจงภัยทรพา

คอยคิดอาฆาตมาดร้าย

ถึงทรพีกาสรใจกล้า

ด้วยมีเทวารักษากาย

ผู้เป็นบิดาร่วมเชื้อสาย

มุ่งหมายสังหารผลาญชีวิต

- ร้องเพลงต้อยหม้อ -

รุ่งเข้าออกจากที่อาศัย

จิต

วัดรอยเท้าพ่อทุกวันกระชั้นชิด

ตระเวนไปด้วยคะนองลำพอง

มุ่งคิดตายทำราว

- ปีพาทย์ทำเพลงฉิ่ง 2 ชั้น -

(ทรพีเทียบวัดรอยเท้าพ่อ แล้วเข้าโรง)

- ปีพาทย์ทำเพลงเข้าม่าน -

(ทรพากับนางบริวารออกเวทีล่าง)

- ร้องเพลงร้าย -

เมื่อนั้น

ครั้นเพลารุ่งแจ้งแสงสุรีย์

ท่องเที่ยวและเล็ดตฤณชาติ

เป็นที่ผาสุกสำราญ

มิ่งสาทรพาชัยศรี

ออกจากที่นำนางบริวาร

อันอุดมตื่นตาซึ้งไพเราะสนธิ์

พันผ่านเข้าเขตบรรพตา

- ปีพาทย์ทำเพลงบันเทิงกาสร⁽¹⁾ -

- เปิดม่านแดง -

(ทรพานำนางบริวารขึ้นบนเวที ทรพีออกวางหน้า)

- เสร็จา -

⁽¹⁾ ทำนองของ มนตรี ตราโมท แต่งใหม่

ทรพี - ฮะเฮี้ย เหวยทรพาเจ้ากาลี กูคือทรพีลูกแม่นิลาภาสสร ซึ่งบังเกิดซุกซ่อนไว้ในคูหา จึงได้พ้นภัยไม่มรณาเยี่ยงควายผู้ นานหนักหนาที่ตัวกูสู้ทนรอ วัตรอยเท้าเจ้าผู้เป็นพ่อจนเทียมเท่า วันนี้แล้วกูจะฆ่าเจ้าให้มรณา เพราะรอยบาทามาเท่ากันในวันนี้ เฮี้ย อัยารอริเร่งมาชีวิตประลองเขา จะได้ว่ากูหรือเจ้าจะมีชัย

ทรพา - ชะ ไอ้ทรพี บังอาจใจจริงเจียวหนอ มึงเป็นลูกกุกิดจะสู้พ่อ หุด ไอ้ทรพีเป็นกระนี้ นี่แหละกูจึงได้เข่นฆ่า ลูกมึงสาสิ้นทั้งหลายที่เป็นควายผู้ เพราะถึงแสนรักมันก็อกตัญญูคิดสู้พ่อ ซาติไอ้ทรพี มะ มามา มึงกล้าต้อย่าหนีหน้า โกรธปลางทาง ถลันถลาโลดเข้าร่ว ประลองฤทธิ์ด้วยมึงสาทรพี

- ปี่เดี่ยวเพลงเขินอก -

(ทรพาเข้ารับกับทรพี ทรพีฆ่าทรพาตาย)

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

- ร้องเพลงกราวรำ -

ครั้นว่าฆ่าม้วยมรณ
ลองเชิงเบ่งหน้าด้วยยินดี

กาสรอิมเอมเกษมศรี
เที่ยวทำราวีคะนองใจ

- ปี่พาทย์ทำเพลงเขิน -

(ทรพีขึ้นบนฉากท้องฟ้า)

(ปิดไฟบนเวที เปิดไฟฉากวิมาน)

(พระอิศวรประทับอยู่ ทรพีขึ้นไปทำ)

- เจริญ -

ทรพี - นี่แน่ะ พระศิวผู้เป็นใหญ่ในโลก เราทรพีขอทายทำแก้ตัวท่าน แม้นเก่งจริงจงมาโรมรันประลองฤทธิ์ ให้ปรากฏทศทิศลือสะท้าน

- ร้องเพลงนาคราช -

เหม่ เหม่ ดูดูไอ้ทรพี
ตัวมึงหยาบใหญ่ใจพาล
ฆ่าพ่อตัวตายแล้วมีหน้า
จะมาทำทายกูไม่คู่พักตร์
เอ็งจงลงไปยุทธรยง
ให้มึงสิ้นชีพชีวิ

มาอ้างอวดฤทธิ์ทำหาญ
อ้ายชาติเดรัจฉานทรลักษณ์
จะซ้ำเอาคอมารอจักร
แม้นรักจักใคร่ราวี
ด้วยพาลีลูกองค์โกสิย์
แพ้ฤทธิ์พาลีผู้ศักดิ์ดา

- ร้องเพลงเขมรสุดใจ -

บัดนั้น
ครั้นต้องคำสาปเจ้าโลกา
ชีวิตคัดไกรลาสสิงขร
ระเห็จมาในป่าพนาลัย

ทรพีฤทธิแรงแข็งกล้า
บังเอิญให้โหมบ้าใจ
สำแดงฤทธิ์รอนแผ่นดินไหว
ตรงไปซิดชินธานี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเขิน -

(ดับไฟฉากวิมาน)

- ปิดม่านแดง -

ตอน 2 สุครีพต้องโทษ

ฉาก ถ้ำสุรगานต์

- ผู้แสดง - (ตอน 2)

พาลี, สุครีพ, พลลิง, ทรพี

(การแสดงเวทีล่าง ติดต่อกับตอน 1)

(พาลียกพลลิงออกพบทรพีเวทีล่าง)

- เจรจา -

พาลี - ฝ่ายพระยาพาลีผู้ฤทธิรงค์พงศ์อมร ดูกาสรเห็นท่วงที่มีพลัง จึงเรียกลูกสุครีพ
นุชาเข้ามาสั่งเป็นความนัย ว่าทพิตนนี้ไซ้มีฤทธิแรง แม้นต่อสู้ในกลางแปลงเห็น
ยากอยู่ พี่จะอุบายเข้าไปต่อสู้ในคูหา เจ้าจงคุมโยธากลับมาใหม่ คอยสังเกตเลือด
อันหลังไหลออกมาที่หน้าถ้ำ ถ้าเป็นเลือดชั้นปนดำคือเลือดควาย หากโลหิตใสนั้นก็
หมายเป็นเลือดพี่ จงเร่งพลขันธ์รีบปิดคูหา อย่าปล่อยให้หิมหิงสาออกมาได้ ทุก
เช้าตรู่จงคุมหมู่พลไกรมาตรวจตรา ส่งพลทางร้องทำว่าเหยยฮัยทพิต อันตัวเจ้า
กับเรานี้ต่างมีฤทธิ จงไปชิงชัยให้มิดชิดในคูหา เกลือกผู้ใดใครมรณาเพราะแพ่พ่าย
จะได้เป็นความลับไม่อ้ออวยแก่ผู้ใด

ทรพี - อ้อ...เช่นนั้นจะเป็นไรเจ้าพาลี นี่ชะรอยเจ้าเกรงจะเสียที่แพ่แก่ข้า จึงคิดจะ
เกลื่อนกลบหลบหน้าให้พ้นอาย รบที่ไหนเจ้าก็ต้องตายวายชีวัน ว่าแล้วจรจรัลออก
นำหน้า มุ่งเข้าสู่ถ้ำสุรगานต์ พาลีก็ติดตามไปรอนราน

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

- เปิดม่านแดง -

(ทรพี กับพาลี ขึ้นบนเวทีเข้าไปรบกันในถ้ำ)

(ดับไฟเวที เปิดไฟฉากในถ้ำ)

- ร้องเพลงเขมรปากท่อชั้นเดียว -

เมื่อนั้น

สี่ประยูทต่อยูทเป็นช้านาน

ตรีกไปด้วยไวปัญญา

รุ่งเรืองฤทธาเกรียงไกร

พาลีธราชอาจหาญ

ไม่อาจรุกรานเอาชัย

มหิงสาตัวนี้เป็นไฉน

หรือจะได้กำลังเทวา

- ร้องเพลงร้าย -

จึงร้องถามว่าเหยยทพิต

เทเวศร์องค์ใดมหิมา

ซึ่งเรื่องฤทธิแก่ล้ากล้า

ให้กำลังวังชาหรือว่าไร

- เจรจา -

ทรพี - ชีชะ เจ้าพาลี ช่างถามไถ่ดูถูกกัน ฮัย ภูนั้นเรื่องฤทธิไกรในตัวเอง ไซ้ฉกาจ
เก่งเพราะเทวามาช่วยเหลือ ภูเรื่องอำนาจยิ่งกว่าชาติเชื้อวงศ์เทวา เจ้าควรศิโรราบ
กราบขมาเสียดนี้ สิ้นวาจาทพิตที่อภัยคุณ เหล่าเทวัญอันเคยอยู่รักษากาย
ก็พากันหนีห่างหน่ายไม่ปกป้อง

พาลี -

ฝ่ายพาลีเห็นได้ช่องต้องหลุทัย ก็ถาโถมโถมเข้าชิงชัยด้วยฤทธิ

- ร้องเพลงร้าย -

มือซ้ายจับเข้ายืนยัน
 ฟาดลงด้วยกำลังทั้งอินทรีย์

มือขวาแกว่งพระขรรค์ชัยศรี
 ทรพีก็ม้วยบรรลัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว - โอด -

(พาลีฆ่าทรพีตาย)

(ดับไฟฉากในถ้ำ)

(เปิดไฟเห็นเลือดชั้นไหลออกมาปากถ้ำ)

(ทำฝนตกที่ปากถ้ำ เลือดชั้นกลายเป็นเลือดใส เปิดไฟเวที)

(สุครีพพาไพร่พลลิงออก สุครีพเห็นเลือดใสที่ปากถ้ำ ตกใจ)

- ร้องเพลงตะนาว -

แสนทุกข์แสนโศกเป็นกำลัง
 คิดว่าเชษฐาพิราลัย

มีทันยังพิเคราะห์ครวญใคร่
 ครวญคร่ำรำไห่ไม่สมประดี

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

- เจรจา -

สุครีพ -

แล้วรำลึกได้ถึงวาที่พระเชษฐา ที่ส่ำทับกำซบกำซาไว้มั่นคง จึงร้องสั่งพล
 จัตุรงค์รีบ ขนศิลา เร่งระดมถมปากคูหาไว้ทันใด

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว - เชิด -

(พลลิงขนหินปิดปากถ้ำ)

(เปิดไฟเห็นการแสดงภายในถ้ำ)

(พาลีใช้เศียรควาย ขว้างทำลายปากทาง ออกมาจากในถ้ำ)

- เจรจา -

พาลี -

เหม ไอ้สุครีพ ไอ้จัญไร มึงจะฆ่าพี่ ช่างเสียที่กูเลี้ยงกูรักเป็นหนักหนา มึง
 แก่งสั่งปิดคูหาเพราะใจคิด ไอ้ทรยศกบฏลิงจะชิงเมือง นี้มึงคงผูกจิตคิดแค้นเคือง
 เรื่องนางดารา ลืมญาติวงศ์เผ่าพงศาคิดฆ่าพี่ไปไอ้สุครีพ ไอ้กาลมีงกับกูเป็นชาดกัน
 แม้วาถูกตายวายชีวัน มึงอย่าเข้าไปเผาผี

สุครีพ -

ข้าแต่พระเจ้าพี่ โปรดยับยั้งฟังน้องก่อน น้องจงรักต่อพระภุชงค์พระบิดา
 มิเคยเสื่อมซึ่งศรัทธาในพระเจ้าพี่ ที่สั่งพลขนิรีปิดปากทาง ก็เพราะเห็นโลหิตจาง
 ไหลหลั่งมา จึงก่นแต่จะโคกอาลัยพระพี่

พาลี -

ชะ น้อยรีไ้ตัวดี อย่ามาเจรจามุสาเล่า กูนะรู้ทันรู้เท่าเจ้าทุกสิ่ง สัญชาติ
 ลิงทรยศหมดยางอาย ไอ้อูบาทว์ขาดเชื้อสายกันแต่วันนี้ มึงจงออกนอกธานีอย่าคิด
 กลับ ถ้าหาไม่กูจะสับให้อาสัญ กริ้วพลางฉวยพระขรรค์สุรگانต์ โถมทะยานเข้าไล่
 รอนดังฟอนไฟ

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(พาลีไล่ทำร้ายสุครีพ สุครีพหนี)

- ปิดม่านแดง -

พานรินทร์ ล้วนวานวงศ์พงศ์ชิตชินสิ้นทั้งหมด สมทบทัพพระทรงยศยกไปยุทธ์
ปราบอสูรินทร์ให้สิ้นสุดสมพระราชปรารณา

พระราม - ดุรา สุครีพบุตรพระสุรียัน ทานกับพาลีวิวาทกันฉันทพี่น้อง เรามืออาจเข้า
เกี่ยวข้องฟ้องพงศา จะเกิดข้อครหาหาควรไม่

สุครีพ - ข้าแต่พระตรีภูวไนยผู้ทรงธรรม อันพาลีเคยถวายคำสัตย์สาบาน แต่ครั้ง
พระจอมโลก โปรดฝากนางดารามาพระราชทานข้าพระบาท ว่าให้ต้องศรพระ
นารายณ์ราชเมื่อขาดสัตย์ การก็สมจริงดังพระจักร์ตนทรงทัดทาน ควรที่พระองค์
จะทรงสังหารผลาญพาลี ให้สุดสิ้นชีวี ตามสัตยา

- ร้องเพลงแขกไท่ -

เมื่อนั้น พระตรีภพลบโลกนาถา
ได้ฟังรำลึกตรีกตรา ผ่านฟ้าก็แจ้งประจักษ์ใจ

- ร้องเพลงแขกไท่ชั้นเดียว -

จึงตรัสว่าดูราสุรียบุตร จงรีบรุดเข้าไปกรุงใหญ่
ทวยทำพาลีฤทธิไกร ออกมาชิงชัยกับวานร

- เจาจา -

สุครีพ - ไอรสพระทินกรได้สดับพระโองการ ถวายบังคมพระอวตารด้วยสมคิด จึง
สำแดงแผนงฤทธิขึ้นอัมพร เหาะกลับไปยังชิตชินพระนคร

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด -

(สุครีพทูลลาพระรามไป หนุมานป้องกัน)

- เจาจา -

หนุมาน - โปรดก่อนพระพุทธเจ้าข้า ซึ่งพาลีกับสุครีพพระเจ้าน้ำจะราวี ข้าพระบาท
นี้มีอาจอยู่ทนดูได้ คงจะติดตามล่าละอายใจไปช้านาน ขอทูลลาพระอวตารจากไป
ก่อน ต่อสิ้นเรื่องจึงจะย้อนมาเฝ้าใหม่ ทูลกลางทางครครไลไปจากมณฑลจรดลุ่ม
หน้าไปให้ไกลตา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด -

(หนุมานเข้าโรงไป พาลี สุครีพออกรบกัน ฉากห้องฟ้าพระรามขึ้นศร)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ดฉิ่ง -

(พระรามแผลงศร พาลีจับลูกศรได้ พาลีลงมาเวทีล่าง)

- เจาจา -

พาลี - เหม เจ้าโยคีชีป่า เราวิวาทุทหนากันพี่น้อง ไช้กงการเจ้าทั้งสองธชีชั่ว ไย
ก้าวร้าวเข้ามาพันพัวให้ผิดเพศ เสียแรงรักษาพรตจำเรณูเวทภาวนา มาแผลงศรจะ
สังหารข้าด้วยอันใด หรือข้ามมีโทษเคยไกรธกันแต่วันไหนนะธชี

พระราม - เราเป็นนารายณ์อวตาร จะมาทวงทวนสาบานจากตัวเจ้า ซึ่งเคยให้ไว้แก่
เรา เมื่อครั้งรับนางดารามาจากไกรลาส พานรินทร์เจ้าอย่าประมาทหลงใจ จงก้ม
หน้ายอมรับกรรมอันเคยทำไว้ตามสัตยา

- ร้องเพลงตระบองกัน -

แล้วทรงปรากฏกาย เป็นรูปนารายณ์นาถา
 สীগรทรงเทพศาสตรา ประจักษ์แก่พระยาวานร

- ปี่พาทย์ทำเพลงร่ำสามลา -

(พระรามแผลงฤทธิ์เป็นสীগร พาลีเข้าเฝ้าแทบพระบาท)

- ร้องเพลงสามไม้กลาง -

ตัวข้าพาลีนี้ผิด ขอลววยชีวิตต่อศิลปิน
 ถึงกรรมแล้วก็จำจะม้วยมรณม์ พระอย่าถือโทษกรรมเป็นเวรา

- เจรจา -

พระราม - ดูกูร พระยาพาลีธิดา ซึ่งท่านประมาทจาบจ้วงล่วงสาบาน จนเสียสัตย์ที่
 ปฏิญาณก็เพราะหลงใหลในอิสตรี หากท่านนี้ได้สำนึกรู้สึกตน เราก็เห็นว่าเป็นผล
 ควรให้อภัย แต่สัญญาเคยว่าไว้เหมือนรอยลิติต อันเอาเหล็กเพชรจารติดกับภูผา
 ต้องเป็นไปตามสัตยาที่ว่าอน เอาเถิดเราจะผันผ่อนไว้ชีวิต ขอโลหิตเช่น
 พรหมาสตร์เพียงหยาดหยด พอมิแผลปรากฏประจำกาย มิต้องถึงซึ่งวอดวายดัง
 สัญญา

พาลี - ข้าแต่พระองค์ทรงพระกรุณาเป็นมหาศาล แต่ข้าพระบาทบุตรมัวขวานเป็น
 ขาดิชาย เมื่อเสียสัตย์นั้นก็หมายชีวิตสิ้น จะอยู่ให้ใครดูหมิ่นหาควรไม่ โลหิตหยด
 ก็เหมือนหมดไปทั้งใจกาย แผลติดตัวข้าก็กลัววายเสียตายตัว ถึงคราวกรรมเคยได้
 ทำชั่วขอลววยซึ่งชีวิต ต่อพระทรงสั่งชั่งตั้งจำนรรจ์ไม่อาลัย แม้นพระตรีภูวไนยจะ
 โปรดปราน ข้าพระบาทขอพระราชทานฝากสุครีพอนุชา อีกงคตโอรสาและโยธา
 เมืองขีดขิน ขอทูลลาพระจักรินทร์สิ้นชีวิต

- ร้องเพลงแขกลพบุรี -

ครั้นเสร็จซึ่งลาพระสীগร	วานรเศร้าโทมนัสสา
ร้องสั่งสุครีพอนุชา	พิจละลาสิ้นชีพขมมาน
เจ้าจะอยู่เป็นข้าพระทรงจักร	จงพิทักษ์รักษาถิ่นอาหลาน
หมั่นเฝ้าเข้าเฝ้าเป็นนิจกาล	อย่าเกียจคร้านแต่ตามอำเภอใจ
สิ่งใดพระองค์ทรงตรัสถาม	อย่าเบาความพิศทุลแต่โดยได้
อย่าแต่งกายหมายอวดพระทรงชัย	ที่ในพระโรงรงนา
หมอบเฝ้าอย่าก้มอย่าเงยหาง	อย่าเตร่ร้ายเหลือบแลซ้ายขวา
พระที่นั่งบัลลังก์อลงการ	อย่าฝ่าฝืนขึ้นนั่งอิงองค์
อันฝูงพระสนมนางใน	อย่าผูกจิตพิสมัยไหลหลง
ภักดีต่อใต้บาทบงส์	อย่าทงว่าทรงพระเมตตา
แขกเมืองอย่าบอกความลับ	อย่าสนิทค่านับคบหา
อันรางวัลให้ปันเสนา	อย่ามีใจอิจฉาทัดทาน
แม้นกริ้วโกรธลงโทษผู้ใด	อย่าใส่ใจยุยงจะผลาญ
อย่าโลภลักราชทรัพย์ศฤงคาร	พระบรรหารสิ่งใดจงจำความ
อาสาเจ้าตนจนตัวตาย	จึงนับเป็นชายชาญสนาม

เจ้าจงจำคำทำตาม

ก็จะจำเริญความสวัสดิ

- เจริจา -

พาลี -

พระนอกร่วมชีวิตพี่ชอลา ออย่าวิโยคโศกโศกาอาลัยพี่ จงปกป้องครองพล
กระบี่ให้มีธรรม เอาสามัคคีตั้งนำเป็นธงไชย หนึ่งองค์ดยงเยาว์วัยหมั่นสอนสั่ง
อย่าวางใจให้ออหังกำแหงเหิม รู้ศึกษาปัญญาเพิ่มเสริมนิสัย รู้จักเด็กรู้จักผู้ใหญ่ไม่
ไขว่หน้า หนึ่งนักสิทธิ์วิทยาคณาจารย์ จงเคารพนบสักการเป็นมงคล ออย่ารุกราน
ให้รอนรนประทุษฐ์โทษ ถึงแสนโกรธรู้ระงับดับด้วยปัญญา พี่ฝากด้วยช่วยเลี้ยง
นัตดาไว้ให้จงดี

- ร้องเพลงบรรเทศ -

สอนน้องสิ้นเสียงสิ้นสั่ง
วางศรปักกลางตรงอินทรีย์

สิ้นกำลังสิ้นฤทธิ์กระบี่ศรี
สิ้นชีวิไปเกิดในวิมาน

- ปี่พาทย์ทำเพลงรวิตติกดาบรรพ์ -

(พาลีลาพระรามแล้วปักลูกศรฆ่าตัวเอง)

- ปิดม่านเทพพนม -

- จบการแสดง -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพนวก ค บทความเรื่อง **ตื้น ตื้น ตื้น**
โดยนายเสรี หวังในธรรม
ตีพิมพ์ลงวารสารนาฏศิลป์ ฉบับปฐมฤกษ์ ของโรงเรียนนาฏศิลป์ พ.ศ. 2503

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ถ้าพูดว่า เปิดตุ่น หรือมะระตุ่น ก็หมายถึง อาหารอันมีรสโอชะประเภทหนึ่ง แต่ถ้าพูดขึ้นมาลอย ๆ ว่า “ตุ่น” ความหมายที่มนุษย์ทุกคนจะฟังเข้าใจ ก็คือ พฤติการณ์อันไม่สู้จะดี อย่างหนึ่ง หรือไม่ก็หมายถึงเอาถึงการหลอกลวง หรืออย่างที่เราเรียกว่าต้มก้นเอาเลยทีเดียว ในด้าน รากฐานของศัพท์ และที่มาของคำว่า ตุ่น จะมีมาอย่างไรนั้นผู้เขียนเห็นว่าไร้สาระ ที่จะมานิยาม หรือสังคายนาให้เสียเวลาไปเปล่า ๆ แต่พฤติกรรมที่น่าเป็นที่สนใจมากกว่า เพราะปัจจุบันนี้ พฤติกรรมอย่างที่เรียกว่าตุ่น ดูจะเป็นที่ตาตืดแพร่หลาย และขยายแนวออกไปต่าง ๆ กัน อย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่าเพลงร็อคเสียอีก ซึ่งพฤติกรรมอย่างนี้ท่านก็คงจะได้อ่านได้ฟังอยู่เสมอแล้ว จากหน้าหนังสือพิมพ์ และวิทยุกระจายเสียง

พฤติกรรมที่เรียกว่า ตุ่น ความจริงก็มีทั้งที่เกิดผลดีและเกิดผลร้าย แต่ส่วนมากค่อนข้าง จะเอนเอียง ไปในทางไม่ดีเสียมาก เพราะฉะนั้นคำว่า ตุ่น จึงไม่ค่อยจะชอบให้เกิดไปในแง่ดี ถ้า จะมีใครสักคนมาตั้งปัญหาถามผู้เขียนว่า กากตุ่นกันนี้เริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งไหน ก็เห็นจะตอบได้ ทันทีว่า ตั้งแต่มีชีวิตเกิดขึ้นในโลก 2 ชีวิต เพราะจากหลักฐานที่เราสามารถ หาอ่านได้ตามหนังสือ ในยุคที่ยังไม่มีมนุษย์ มีแต่เทพเจ้า 2-3 องค์ก็เริ่มมีการตุ่นกันเข้าแล้ว และในจำนวนเทพเจ้าทั้งหมด ซึ่งมีพระอิศวร พระพรหม และพระนารายณ์นั้น พระนารายณ์ดูจะเป็นนักตุ่นที่มีความสามารถที่สุด เช่นในเรื่องพระนารายณ์สิบปางอันเป็นเหตุการณ์ที่พระนารายณ์อวตารเป็นเพศต่าง ๆ เพื่อปราบผู้ที่กระทำความผิด แต่ละเรื่อง แต่ละปาง ก็ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมอย่างที่เรียกว่า ตุ่นทั้งนั้น ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างให้เห็นชัดสักเรื่องหนึ่ง

ทิวชาวดาร (ปางที่ 7)

พระนารายณ์อวตารเป็นพราหมณ์หนุ่มตุนอสูรดาววัน

เรื่องมีอยู่ว่า อสูรตนหนึ่งมีชื่อว่า ดาววัน เป็น ผู้ที่ภักดีต่อพระศิวะ หมั่นขึ้นเฝ้าเพื่อปรนนิบัติ เป็นประจำมิได้ขาด (และคงมิได้แต่เพียงลงปรนนิบัติอย่างเดียว คงประจบประแจง ด้วยวิธีการอันยอดเยี่ยมต่าง ๆ ด้วย) จึงทำให้พระอิศวรโปรดปราน ประทานที่ให้อั่ง 3 ตารางโยชน์ (ถ้าอสูรดาววันเป็นเพศเทวดา พระอิศวรคงประทานตำแหน่งใหญ่ ๆ บนสวรรค์ให้สักตำแหน่งหนึ่ง เป็นแน่) เมื่อได้ประทานที่สมควรปรารถนาแล้ว อสูรดาววันก็ละความภักดี เลิกขึ้นเฝ้าพระอิศวร ไปครอบครองที่ดินอันเป็นสิทธิของตน และถือเป็นที่อภิสิทธิ์ ใครผู้ใดไม่ว่าจะเป็นสัตว์ หรือ มนุษย์ล่วงล้ำเข้าไปถูกจับกินหมด ถ้าบังเอิญเป็นพวกเทวดาล่วงล้ำเข้าไปไม่สามารถที่จะจับกินได้ อสูรดาววันก็ไล่กระทำร้ายจนบาดเจ็บไปตาม ๆ กัน (ถ้าเป็นยักษ์ด้วยกันล่วงล้ำเข้าไปใน หนังสือมิได้บอกไว้ว่าอสูรดาววันจะจับกิน ไ้ทุกชาติ หรือว่าจะทำอะไร) เมื่อเป็นเช่นนี้ความเดือดร้อน ก็เกิดขึ้น พวกสัตว์ที่ถูกจับกินก็เป็นอันแล้วไป ถึงแม้ผู้ตัวเมียของมันจะรู้เห็นก็ต้องทนนิ่ง ด้วยมิรู้ว่าจะไปฟ้องร้องที่ใคร แต่พวกเทวดานี้สิ เมื่อถูกทำร้ายบาดเจ็บมาแล้ว ถึงแม้ว่าจะสู้ไม่ได้ แต่ก็ไม่วายจะคิดสู้ พวกกันไปทูลฟ้องพระอิศวรทันที เมื่อพระอิศวรทรงทราบก็มีเทวโองการ ตรัสสั่งให้พระนารายณ์ (ถ้าจะเรียกว่างกงปราบปรามหรือมือปราบก็คงไม่ผิด) ไปดำเนินการทันที พระนารายณ์ทรงรับเทวโองการแล้ว ก็ทรงออกเทวอุบายไปกระทำการตุนอสูรดาววัน โดยการแปลงพระองค์เป็นพราหมณ์หนุ่มน้อย ทรงสิริโฉมงดงามอย่างที่คุณชายด้วยกันเห็นเข้า

ก็อดที่จะกลั่นความกระสันต์สวาทไว้มิได้ (เทียบกับนายทองสุก ทองหริ่ม หรือเจ้าแป๊ะของเรา จะเป็นยิ่งไปกว่ากันก็ไม่รู้) แล้วเสด็จไปหาอสุรตาวัน ในฐานะพนजर (คงแบบ ถือปริญญาว่างานไปทำงานทำอย่างนั้นแหละ) อสุรตาวัน เห็นพราหมณ์หนุ่มน้อยนารายณ์แปลงเข้า ก็บังเกิดความรักและเอ็นดูออกปากให้ความอุปการะ ในเรื่องที่อยู่แก่พราหมณ์ พราหมณ์นารายณ์ ก็สร้างทำเป็นขอบบุญขอบคุณตามระเบียบ แล้วก็แจ้งความประสงค์ว่าตัดที่ดินเพียงสามก้าว ของตนเท่านั้น พอได้ฟังอย่างนั้นอสุรตาวันซึ่งคงจะใจไม่ค่อยดี เพราะกลัวว่าจะขอ ตั้งสี่ห้าร้อยตารางวา ก็โล่งอก บอกอนุญาตที่ตามต้องการให้ทันที ที่นี้ละพระนารายณ์แปลง ก็ทรงสำแดงลวดลายการตุนให้ประจักษ์ โดยทรงนิมิตพระวรกายให้ใหญ่มหึมา ขนาดก้าวได้ไกล ก้าวละโยชน์ทีเดียวแล้วก็ก้าวไป 3 ก้าว เป็นอันสุดเขตที่ดินตามโฉดของอสุรตาวันพอดี กว่าอสุรตาวันจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว จะสู้รบกับพระนารายณ์ก็สู้ไม่ได้ จะไปฟ้องร้องต่อพระอิศวรก็ไม่กล้าเข้าหน้า ครั้นจะไปยื่นคำร้องต่อกรมที่ดิน โดยยอมเสียผลประโยชน์สักเล็กน้อยก็ไม่มีทาง (เพราะสมัยนั้นยังไม่มี) เป็นอันว่าต้องเนรเทศตัวเองไปตามเรื่อง อย่างผู้ล้มละลาย

นี้เป็นเพียงเรื่องหนึ่งในหลายสิบเรื่อง จากรายการตุนของพระนารายณ์ ส่วนเรื่องราวการตุน อันจะหาได้จากนิยายที่เป็นวรรณคดีต่าง ๆ กHยังมีอีกมากมายล้นแต่มีวิธีการต่าง ๆ ก็ยังมีอีกมากมายล้นแต่วิธีการต่าง ๆ อย่างไม่ค่อยจะซ้ำกันทั้งนั้น เช่น ทศกัณฐ์ ใช้มารีศเป็นเครื่องมือตุน พระราม ในการลักนางสีดา, หนุมานและองคตไปตุนเอาดวงใจทศกัณฐ์จากพระโคบุตรฤๅษี ในเรื่องรามเกียรติ์ พหลวิไชยและควาวิไปตุนท้าวสันนุราช ในเรื่องควาวิ อิเหนาตุนจระก้าในเรื่องอิเหนา ขุนแผนตุนขุนช้างและขุนช้างตุนขุนแผน ในเรื่องขุนช้างขุนแผน และ ฯลฯ เป็นต้น

แต่ช่างเถอะ การตุนเหล่านั้นเป็นเรื่องในนิยาย

ที่นี้จะขอยกตัวอย่างการตุน ประเภทชวนหัวมากกล่าวไว้สักเรื่องหนึ่ง พอเป็นอุทาหรณ์

ลูกศิษย์ตุนหลวงตา

หลวงตาโปล้ง วัดอะไรก็ได้ เป็นพระสงฆ์องค์หนึ่งที่ไม่นิพพาน ท่านอุตสาห์ตั้งปณิธานและบำเพ็ญตนอย่างเคร่งครัดตามบัญญัติของพระพุทธองค์โดยไม่มีอะไรขาดตกบกพร่องตั้งแต่เป็นเณร จนเป็นหนุ่ม ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์และจนกระทั่งแก่ได้เป็นหลวงตา ท่านก็ไม่ยอมเลิกกลับตั้งปณิธานสู้บำเพ็ญกรรมฐานอย่างเคร่งครัด และมักจะบอกแก่ใคร ๆ อยู่เสมอว่า วันหนึ่งท่านจะหายตัวได้ และต่อจากนั้นท่านก็สามารถจะเหาะไปนิพพานได้

อ้ายเปียและอ้ายแกละเป็นลูกศิษย์คู่ใจของหลวงตาโปล้ง

สิ่งที่อ้ายเปียและอ้ายแกละชอบที่สุด คือการสูบบุหรี่และสิ่งที่หลวงตาโปล้งเกลียดคอยกวาดขัน ลูกศิษย์ทั้งสองที่สุดก็คือการที่ลูกศิษย์สูบบุหรี่ ทุกครั้งที่จับได้ ว่าอ้ายเปียอ้ายแกละสูบบุหรี่ หลวงตาโปล้งเป็นต้องจับเขี่ยนเสี่ยจวนเจียนจะตายทุกครั้ง

วันหนึ่งหลวงตาโปลังไปเทศน์แต่ลำพัง อ้ายเปียกับอ้ายแกละ เห็นเป็นโอกาส จึงออกมานั่งสูบบุหรี่กันอย่างสบายใจที่หน้ากุฏิ จะเป็นคราวเคราะห์ของใครก็ไม่ทราบ หลวงตากลั้มาก่อนกำหนด และมาถึงกุฏิโดยที่เจ้าเปียกับเจ้าแกละไม่ทันรู้ตัว กำลังเพลินสูบบุหรี่กันอย่างสบายใจ เมื่อจวนตัวเข้าเช่นนั้น อุบายตุนหลวงตา โดยเจ้าเปียและเจ้าแกละจึงอุบัติขึ้นโดยกระทันหัน มันทั้งสองทำเป็นไม่เห็นหลวงตานั่งสูบบุหรี่เฉยเสียทั้ง ๆ ที่หลวงตาโปลังมายืนขอบเหงือกอยู่กรัด ๆ ต่อหน้า แล้วก็กล้าคุบกันเป็นปกติ

“แหมอาจารย์เรานี้ท่านมีบุญมากนะ

อายุท่านตั้งร่วมร้อยแล้วข้าเห็นท่านยังแข็งแรงยิ่งกับหนุ่ม ๆ นะ” เจ้าแกละพูด “นั่นซี ข้าก็ว่าอย่างนั้นแหละ นี่หมูนี้องสังเกตุบ้างหรือเปล่านั้นหลวงตาของเราละ ท่านผุดผ่องขึ้นมาก เมื่อคืนนี้เฮ้ย ข้าลุกขึ้นมาถ่าย แหม! พ้อออกจากมุ้งยั้งนี้สดสุดตัวเลย” เจ้าเปียพูดบ้าง เจ้าแกละรู้ทันทีแสร้งถามอย่างตื่นเต้นว่า “อะไรวะ เองเห็นผีซี” “ผีอะไรได้ แหมพูดแล้วชนหัวลูกสว่างจ้าไปทั้งกุฏิเลย” “อะไรวะ” เจ้าแกละถาม “ก็หลวงตาของเราละซี ท่านนั่งกรรมฐาน แหมมึงเฮ้ย รัศมีท่านพวยพุ่งออกรอบกายเขียว สีเขียวสีแดง แหมเจดจ้าไปหมด ข้าว่าหลวงตาของเราถ้าท่านจะสำเร็จแล้วละโว้ย” เอลาเปียเล่าหน้าตาเฉย เจ้าแกละเสริมต่อบ้าง “จริง ๆ เว้ย ข้าก็ว่าอย่างนั้นแหละ เมื่อเช้านี้ข้าเห็นท่านเดิน ข้ายังตกใจเลย ตีนท่านไม่ได้เหยียอยู่กับพื้นกุฏิหรือกะวะ ท่านลอยไปเลย ๆ ยังงั้นแหละ”

พอได้ฟังถึงตอนนี้ หลวงตาโปลัง ซึ่งยืนกอดเหงือก (เพราะไม่มีฟัน) อยู่ด้วยความโกรธแค้น ก็กลับเป็นหน้าแดงขนลุกซู่ คิดในใจว่า “แน่แล้ว กูสำเร็จแล้ว เวลานี้ ก็คงหายตัวได้ อ้ายสองคนนี้นั้นจึงไม่เห็นกู ฮะ ๆ ความปรารถนาของกูสำเร็จแล้ว” คิดดังนั้นแล้วแก็กลงจากกุฏิเดินอ้อมไปทางข้างหลัง นึกในใจว่า “ที่นี้กูไม่หายตัวละ” แล้วก็เดินกลับมาใหม่ ครานี้ทั้งเจ้าเปียและเจ้าแกละ ซึ่งมีนเตรียมตัวอยู่แล้วก็รีบกุสีกุจไปช่วยรับยามและพัดจากหลวงตาเป็นอันดี

ต่อจากนั้นหลวงตาโปลังก็ชักไซร์ลูกศิษย์ทั้งสองเพื่อให้แน่ใจว่าท่านสำเร็จ ซึ่งทั้งเจ้าเปียและเจ้าแกละก็ช่วยกันแต่งเรื่องต่าง ๆ ขึ้นอีก จนหลวงตาเชื่อแน่ สั่งเจ้าแกละว่า “อ้ายแกละ ประเดี้ยวคำ ๆ เองไปที่บ้านโยมแถมเขานะ บอกว่าตั้งแต่พຽນนี้ให้เขาเลิกทำปิ่นโตส่งกูได้แล้ว พຽນนี้จะเหาะไปนิพพานละ ให้เขาคอยส่งกูที่หน้าบ้าน ก่อนจะไปนิพพานกูจะแวะไปโปรดเขา”

คืนนั้นทั้งคืนอันว่าหลวงตาโปลังไม่ได้จำวัด แก่วนอยู่กับการจัดข้าวของเป็นส่วน ๆ ส่วนที่คิดว่าจะเอาไปนิพพานด้วยก็กองไว้ทางหนึ่ง ที่เหลือก็จัดไว้เป็นกอง ๆ ให้เจ้าเปียกองหนึ่ง เจ้าแกละกองหนึ่ง ที่เหลือก็คิดจะถวายวัด พอรุ่งขึ้นเพล่าเช้าตรู่หลวงตาโปลังก็จัดแจงห่มครองผ้า สะพายบาตรและยามตามพิธีครบครัน ปลุกเจ้าเปียและเจ้าแกละขึ้นสั่งสอนเป็นทำนองปฐมเทศนาแล้ว ก็ฉวยตาลปัดตรงไปที่หน้าต่างกุฏิ หวังจะเหาะไปนิพพานทางนั้น แต่บังเอิญมองไปเห็นต้นพิทูลที่ขึ้นอยู่ตรงหน้าต่างเกรงว่าจะเหาะออกไปไม่สะดวก ทั้งแลเห็นหอรระฆังที่อยู่ตรงกลางลานวัด ดูเป็นทำเลที่เหมาะสม จึงลงจากกุฏิเดินตรงไปขึ้นหอรระฆัง ด้วยอาการอันสำรวม พอขึ้นไปยืนเด่นอยู่บนนั้นแลเวลา ท่านหลวงตาก็สงบสติอารมณ์ปลงสังขาร ครู่หนึ่งคะ แล้วก็ตั้งท่าเหาะกระโดดจากหอรระฆัง ครู่หนึ่งเสียงตู่บหนัก ๆ ก็ดังขึ้น

แล้วก็มีเสียงหลวงตาร้อยอ่อย ๆ ว่า “อ้ายเปียอ้ายแกละเอ๊ย ช่วยกูด้วยไว้วัยไปตามโยมแถมมาที่เถอะบอกเขาด้วยว่ากูไม่ไปแล้วนิพพาน กูจะไปโรงพยาบาล”

นี่ก็เห็นจะเป็นตัวอย่าง แห่งพฤติกรรมที่เรียกว่าตุ๋นได้อีกเรื่องหนึ่ง แต่ช่างเถอะถึงจะอย่างไรมันก็เป็นเรื่องอิงนิยาย

ที่นี้ผู้เขียน ขอนำเรื่องประเภทการตุ๋นมาเล่าสู่กันฟังอีกเรื่องหนึ่ง แต่เรื่องนี้เห็นจะไม่ลงท้ายด้วยคำว่า ช่างเถอะอีกละ เพราะมันไม่ใช่เรื่องอิงนิยาย หรืออิงนิยายแต่มันเป็นเรื่องจริง

ศิลปินไทยเคยไปถูกตุ๋นที่อเมริกาทั้งคณะ

เมื่อราว ต้นปี พ.ศ. 2467 มีสเตอร์ มอลดอว ชนชาติอเมริกัน ผู้มีตำแหน่งอันโอ้อ่า เป็นถึงผู้แทนของบริษัทศิธแห่งกรุงนิวยอร์ก ได้เดินทางมาทัศนารยังประเทศไทย เมื่อได้ชมนาฏศิลป์ไทยซึ่งยังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในสมัยนั้นเข้า ก็เล็งเห็นผลเลิศตามวิสัยของผู้มีรวางแก้วอยู่ในสมอง จึงได้ไปหานาย ช. ชองฮ้วน สิบญูเรื่อง ผู้จัดการบริษัทภาพยนตร์ พัฒนาการในขณะนั้น ในฐานะที่นาย ช. ชองฮ้วน เป็นพ่อค้าในการมหรหสพ ทั้งได้ติดต่อทำการค้าภาพยนตร์อยู่กับบริษัทต่างประเทศในอเมริกาอยู่แล้ว ก็เลยรับเป็นผู้รับจ้างนำละคอนรำของไทยไปแสดงที่อเมริกา โดยอ้างว่า เพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธไมตรี และเพื่อนำละคอนไทยไปเผยแพร่ในต่างประเทศ เป็นการโหว้วัฒนธรรมของไทยด้วย ต่อจากนั้นก็เที่ยวสืบเสาะหาศิลปินผู้มีฝีมือในการรำ แล้วเข้าทำความตกลงด้วยเงื่อนไขที่หยาบ ๆ จนได้ตัวนาฏศิลป์ครบตามต้องการ พร้อมทั้งปีพ่ายและผู้บรรเลง 1 วง และคณะตะกร้ออีก 1 คณะ รวมทั้งสิ้นจำนวน 27 คน มีนายแฟรงค์ฮิก ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ บางกอกไทม์ เป็นผู้จัดการ นายเซ่งกิน คร้ามกำจร เป็นผู้ช่วย เดินทางออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อกลางเดือนกันยายน พ.ศ. 2467 ตรงไปปีนัง แล้วจับเรือโดยสารของบริษัท ดอลลาไลน์ ชื่อเปรสเดนท ฮารีสัน ตรงไปอเมริกาทีเดียว

นาฏศิลป์เกือบทั้งหมดที่ไปร่วมแสดง ณ ประเทศอเมริกาครั้งนั้น ล้วนแต่เป็นนักรำผู้มีฝีมือ ได้รับการฝึกฝนมาแล้วอย่างดีจากสำนักสมเด็จ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครราชสีมาและ สมเด็จ เจ้าฟ้า ฯ กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย จึงนับว่าเป็นชาวที่ตื่นเต็นกันมากในหมู่คนไทยทั่วไป เพราะนาน ๆ จะมีชาวละคอนไทยไปแสดงในต่างประเทศสักครั้งหนึ่ง (ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) ก็มีคณะละคอนไทยไปแสดงตามต่างประเทศครั้งหนึ่ง และได้ไปถึงกรุงเซนต์ปีเตอร์เบิร์ก ประเทศรัสเซีย) ศิลปินทุกคนที่ได้เดินทางไปอเมริกาต่างรู้สึกตื่นเต็นหรรษาเป็นอย่างยิ่ง แต่พวกเขาไปถึงอเมริกาเขา ก็ปรากฏว่าได้รับบทเรียนที่น่าอัปอาย ต้องไปได้รับความเสียหายอย่างน่าใจหาย ทั้งเรื่อง ทั้งค่าแรง ค่าเดินทางและค่าที่พัก เป็นต้นว่า ค่าแรงตัวละคอนควรจะเป็นเงินเหรียญอเมริกัน กลับไปคิดเป็นเงินบาท ศิลปินคนหนึ่งควรจะได้ 250 เหรียญอเมริกันต่อ 1 อาทิตย์ นายทุนฝรั่งกลับจ่ายให้คนละ 250 บาท ต่อเดือน ตลอดจนค่าเดินทาง ค่าที่พักและค่าอาหารกินอยู่ ต้องออกเองทั้งสิ้น แต่จะทำอย่างไรได้มารู้สึกก็ต่อเมื่อหลวมตัวไปถึงอเมริกาเสียแล้ว ต้องสูทจนครบสัญญา คือต้องยอมฝรั่ง พาตระเวนเที่ยวเร่แสดงถึง 24 จังหวัด รวมเป็นเวลา 6 เดือนเศษ สงสัยว่าพวกฝรั่งเขาคงจะชมบริษัทศิธ โดยเฉพาะมีสเตอร์

มอลดอฟว่าเป็นผู้มีความสามารถมาก ในการที่อุตสาหกรรมน้ำข้ามทะเลนำละคอนไทย ไปแสดงได้ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมือนกับได้เปล่า ๆ เรื่องศิลปินถูกตุนนี้ มีอยู่บ่อย ๆ และแปลก ๆ คงจะมีบางท่านที่อ่านแล้วรู้สึกสมเพช ผู้เขียนอยากจะเล่าถึงเรื่องตุนที่พิศดารขึ้นไป ก็คือพฤติกรรมที่ศิลปินตุนศิลปินด้วยกันเอง แต่ผู้เขียนต้องของด ไม่นำมาเล่าให้ที่นี่ เพราะเกรงว่าความสมเพชที่ท่านให้แก่ศิลปินจะกลายเป็นป ลงสังเวชเสีย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ง ภาพการประชาพิจารณ์ (Focus group) วิทยานิพนธ์
ต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564
ณ ห้องสัมมนา ชั้นล่าง โรงแรมมณเฑียร สุรวงศ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
อาจารย์ ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญใจ คงถาวร
อาจารย์ ดร.ณัฐกานต์ บุญศิริ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	จุฑาวัฒน์ โอบอ้อม
วัน เดือน ปี เกิด	31 สิงหาคม 2532
สถานที่เกิด	นครสวรรค์
วุฒิการศึกษา	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา
ที่อยู่ปัจจุบัน	48/1-2 ซอยราชวิถี 42 ถนนราชวิถี ดุสิต กรุงเทพฯ 10330

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY